دیوانی

ئیمامی شافیعی

به‌ كوردی

وه‌رگێڕانی: عزیز ئالانی

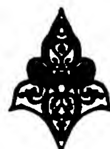
دیوانی ئیمامی شافیعی

به‌کوردی

وه‌رگێڕانی

عزیز ئالانی

بسم الله الرحمن الرحیم

دیوانی ئیمامی شافیعی

ناوی کتێب: دیوانی ئیمامی شافعی بە کوردی

وەرگێڕان و لێکۆڵینەوەی: عەزیز ئالانی

چاپ: چاپخانەی شڤان - سلێمانی

نۆبەی چاپ: یەکەم/٢٠١٤

تیراژ: ٢٠٠٠

لە بەڕێوەبەرایەتی گشتی کتێبخانە گشتییەکان
ژمارە (١٢٠٩) ی ساڵی (٢٠١٤)ی پێ دراوە

خوێنەری بەڕێز...!

ئەم دیوانە، تەنها کتێبێکی ئاسایی نیە، بەڵکو ژیاننامە و شیکردنەوەیەکی ئەدەبی و پەروەردەیی وزمانەوانی زاناو سەرمەزهەبێکی گەورەیە، کە ئێمەی گەلی کورد زۆربەمان لەسەر پەیڕەوی ئەو شەرعناسە داناو بیرمەندەگەورەیەین و ئاشنابونمان بەناسینی ژیان و ئەدەبیاتی ئەو زاتە هاوسەنگیەکی باشترمان پێدەبەخشێ، لەبیری داناییانەی ئاینزانی و خوداناسیمان، بۆیە لێرەوە بەسەرجەم خوێندەوارانی کورد زمان ڕادەگەیەنم کە بالەم بەرهەمە پیرۆزە بەهرەمەندبن، هەر لەمامۆستایانی زانکۆکان و پسپۆڕان و موفتی و مامۆستایانی مزگەوتەکان و وتارخوێنەکان و تەکیەو خانەقاکان و سەرجەم مامۆستایان و خوێندکاران و رۆشنبیرو هونەرمەندان و زماننـاس و ئەدیب و نوسەران و.... هتد، هەریەکەتان لەجێگەی خۆتانەوە ئەم کتێبە بەنرخە بەیەکتری بناسێنن، تاکو هەموومان پێکەوە لەگەڵ زمانی پڕ لەگەوهەری ئیمامەکەمان (شافیعی) ئاشت و ئاشنا ببینەوە، هاندەربین بۆ ئەوەی زۆرترین خوێنەری هەبێت، بەتایبەتی لە رۆشنبیرانی نوێ و لاوان و گەنجانی گەلەکەمان لەهەردوو ڕەگەزەکە، بیکەنە دیاری بۆیەکتری لەبۆنەو جەژنەکاندا، بیکەنە دیاری بۆ ئەوکەسانەی کەتوانای دابینکردنی ئەم کتێبەیان نی یە، بەکۆمەڵ دابینی بکەن بۆ خێرو بەخشینەوەی بەسەرکەسانی شایستە و کتێب دۆستان و سەنتەرو کتێبخانە گشتیەکاندا، تاکو زۆرترین خوێندەوار پێی ئاشنا ببنەوە. نزای خێریش بۆ هەموولایەکمان بکەن.

چۆن لەم دیوانەدا ئەو هۆنراوەیە بەئاسانی دەدۆزیتەوە کە دەتەوێت؟

بۆ ئەم مەبەستە ڕێگایەکی ئاسانمان داناوە کەلە شێوەی فەهرەستێکی پیت بەند دایە، لەبەشی کۆتایی ئەم کتێبەدا، بفەرموون بەخوێندنەوەی و خۆڕاهێنان لەسەر چۆنیەتی دۆزینەوەی هۆنراوەی مەبەست.

پێشەکی وەرگێڕ

سوپاس و ستایشی نەبڕاوە و هەردەمی بۆ خودای بەخشندەی میهرەبان، درووود و سڵاوی ئەو خودا تەنها و دلۆڤانە بۆ سەر گیانی پاك و بێگەردی حەزرەتی محمد (د.خ) و یارو یاوەرانی بە گشتی.

بارانی بەزەیی و سۆز و لێبوردەیی خودای میهرەبان برژێت بەسەر گیانی محمدی کوڕی ئیدریسی شافیعی دا.. کە ژینی بۆ دین و دینی بۆ ڕەزامەندی خودا بوو، هۆش و ژیری، قەڵەمی دەست و بیری کردە قوربانی بۆ خزمەتی پەیامی بەرزی یەزدانی، تەمەنی منداڵی و ناسکی خۆی بۆ لەبەرکردنی قورئانی پیرۆز و فەرموودەکان تەرخان کرد، هەرەتی گەنجی و لاوی دانا بۆ فێربوونی زانست و زانیاری، سەرجەم ئەو تەمەنەی تری لە خزمەتی فیقه و زانست و بانگوازی و خواپەرستی و وانە گوتنەوە و ڕێنمایی دا بەسەر برد، ئەو زاتە منداڵێکی نازداری بێ باوکی زرنگی خێزانێکی هەژار و کەم دەرامەت بوو، لە ڕۆژێکی پیرۆزدا لەدایك بوو، لە شەوێکی پیرۆزدا کۆچی دوایی کرد، گەنجینەو سامانێکی گەورەی بۆ مرۆڤایەتی لەدوای خۆی بەجێهێشت لە فیقه و زانست و ئەحکام و لێکدانەوەو پێوەر و لۆژیك و حیکمەت و زمانەوانی و ئەدەب و گەلێك بابەتی تر، ئەو کەسێك بوو زۆر بە قووڵی لە واتای ژیان و گەردون و ڕۆژگار و سروشتی مرۆڤ و خودا و زانست و پەیام و ژیانداری و ڕۆشنگەریی و ڕابردو و ئێستا و داهاتوو تێگەیشتبوو، بەڵگەشمان ئەوەیە کە تاکو ئێستا ڕاو بۆچوون و ڕاڤەکانی لە چوارچێوەی پەیڕەوەکەیدا (پەیڕەوی شافیعی) لەناو هەموو موسوڵمانان دا لە شەشدانگەی جیهاندا کاریگەری گەورەی هەیە، هاوکات زەین و هزری ئەدەبی و هۆنراوەکانیشی لە هیچ سەردەم و چاخێکدا کۆن نابن و دەڵێی بۆ ئەو سەردەمە نوسراون کە تیایدا دەخوێنرێنەوە، هۆنراوەکانی ئەو زاتە بەرزە چێژی تایبەتی دەبەخشێ بە هەموو جۆرە مرۆڤ و ئاستە جیاوازەکان، هەر کەسەو بەشی خۆی لێیان بەهرەمەند دەبێ، هەر لە کەسانی نەخوێندەوارەوە تا دەگات بە کەسانی زۆر پلە بەرز لە ئاستی

زانسته جۆراوجۆرەکان، هۆنراوەکانی پڕن لە داهێنانی زمانەوانی و ڕەوانبێژی و وشەسازی و ڕستەزانی و حیکمەت و وردەکاری کورت و چڕ و پوخت و سادە، سەرچاوەی هەریەکە لە هۆنراوەکانیشی چەمکی هزری عەقیدەی ئیسلام و قورئانی پیرۆز و فەرموودەکانی حەزرەتی محمدە (د.خ).

ئەو زۆر بە شێوەیەکی زانایانە و هۆش و ژیریەکی کراوەو ئازادانەوە دەڕوانێتە گەردون و کات و پێکنەرەکانی گەردون و ڕەوتی گوزەران و واتا قوڵەکانی خوداناسی و عیرفان و فەلسەفە و بارە دەرونی و لۆژیکیەکانی مرۆڤەکان و ناسینی ناخی ئادەمیزادەکان، لە ناوەڕۆکی ئیسلام بەباشی تێگەیشتووە و ویستویەتی لەوپەڕی باشی و پاکیشدا بیگەیەنێ بە نەوەکانی ئایندە.

بۆ خۆی هەتا بڵێی کەسێکی زرنگ و زیرەك و باش پەروەردەکراو و دانا و حەلاڵ خۆر و هیمەت بەرز و بێ فیز و خزمەتکاری ئەم ئاینە بەرزو پیرۆزە بوو، هاوکات بە تەواوەتی خۆی تەرخان کرد بوو بۆ گۆشکردنی ڕۆحی خۆی و خوداپەرستیەکی دڵسۆزانەی نەپساوە، سەرنجێك لە ژیانی ئەو زاتە بدە و بزانە ئاخۆ چۆن کاتەکانی بەشی کارەکانی کردووە، ئەو لەدوای نوێژی بەکۆمەڵی بەیانیەوە نەخەوتووە و بە چەندین گروپ وانەی وتووەتەوە و هەمیشە کۆڕی دەرسی پڕ لە خەڵك بووە، تا هەتاو کەوتن و ئینجا تا چێشتەنگا و پاشان تا نزیکی نیوەڕۆ، بە هەمان شێوە عەسر و شەوانیش، کە گەلێك شەو تا بەیانی نەخەوتووە.

هەموو مانگێك شەست جار قورئانی پیرۆزی لە نوێژدا خەتم کردووە، زیکرەکان و سوننەتەکانی وەکو خۆی جێبەجێ کردووە، کتێبی گەورەی (الموطأ)ی هەمووی لەبەر بووە، هەزاران فەرموودەی پێغەمبەری نازداری د.خ لەبەربووە، ئەمە جگە لە سەدان پارچە هۆنراوەی جوان، وێڕای ئەمانەش خەریکی نوسینی فیقە و زانست بووە، سەردانی زانایانی کردووە، نەخۆشەکانی بەسەر کردووەتەوە، سەرقاڵی کاروکاسبی و بژێوی خۆی بووە، هەزاران گرفت و کێشەی کۆمەڵایەتی و شەرعی و یاسایی و میراتی و فەتوای چارەسەر کردووە. ئەمانە و چەندین ئەرك و کاری بەجێ

هێناوە، ئایا چۆن فریاری ئەم هەموو کاروبارانەی کەوتووە، ئەگەر خوای گەورە پیت و بەرەکەتی نەکردبێتە کاتەکانیەوە..؟

لە ڕاستیدا پێشەوا شافیعی (خ.ل) شاعیر نەبووە و پێشی خۆش نەبووە کە وەك شاعیر بناسرێت، ئەویش لەبەرئەوە بووە کە زۆربەی شاعیرانی پێش سەردەمی خۆی و هاوسەردەمی خۆیشی شیعریان بۆ مەبەستی تایبەتی خۆیان و ململانێی ئەدەبی و سنگ دەرپەڕاندن و پیاهەڵدان و ملشکان و شەڕە جنێو و دەمارگیری و ئەوین بەکارهێناوە، واتا جەوهەری شیعری ڕاستەقینەیان شێواند بوو، بەڵام ئەم زاتە وەك کارێکی لاوەکی ناو بەناو شیعری فەرمووە بۆ دوو مەبەست:

یەکەم: تا نیشان بدات کە ئەگەر بیەوێ شاعیر بێ، ئەوا توانایەکی گەورەی ئەدەبی و وەستایی شیعری تێدایە و دۆش دانامێنێ لە ئاست ئەو بلیمەت و شاعیرە گەورانەی کە لە پێشووتر یان لەسەردەمی خۆیدا هەبوون.

دووەم: ئەو زاتە بەرزە هەموو شتێکی وەك هۆکارێك سەیر کردووە بۆ گەیاندنی ئامانجێکی زۆر بەرز و گەورە، کە ئەویش فیکر و فیقە و زانستە بەرزەکانە، بە بەرەی مرۆڤایەتی لە هەموو چاخەکاندا، ئەکرێ ئەدەب و هۆنراوە و زمانپاراوی و ڕەوانبێژی و تێکستی ئەدەبیش هۆکار و ڕێگەیەك بن بۆ گەیاندنی ئەو پەیامە بەو کەسانەی بەو زمانە ئاشنان و لەو ڕێگەیەوە تێدەگەن یان چێژ وەردەگرن، واتا ئەو کەسانەیشی پەراوێز نەکردووە و ویستویەتی هانیان بدات تا ئەوانیش کار بکەن بۆ گێڕانەوەی مانای ڕاستەقینەی هۆنراوەو شێوازی بەکارهێنانێکی ڕاست و دروست و لەوانە نەبن کە هەر قسە بکەن و جێبەجێی نەکەن، لەوانە نەبن کە تەنها لایەنی وشك و فیزیکی شیعر و تەکنیکی هۆنراوە بنوسن و هەر ڕۆژەی لە دۆڵێکدا بن، بەڵکو دەبێ پێش هەموو شتێ شاعیرەکان خۆیان هەڵگری پەیامێکی ڕاستی باوەڕداری بن و بە کردەوەش ئەو بیرە پاك و بێگەردەیان جێبەجێ بکەن کە لە چوارچێوەی هۆنراوەو پەخشان و نوسینە هونەریەکانیاندا وێنایان کردووە.

سەبارەت بەم کارە کەموکورتەیشم کە وەرگێڕانی دیوانی شافیعی یە (خ.ل) بۆ سەر زمانی شیرینی کوردی، بە پێویستی دەزانم هەندێ زانیاری بخەمە خزمەتی خوێنەران.

لە ساڵی ٢٠٠٦ دا برای شیرینم کاك (ئەندازیار عثمان) پێی وتم کە خەریکی نوسینی کتێبێکە، کە کورتەیەك لە هەڵوێست و ژیاننامە و نمونەی بەرهەمەکانیانی تێدایەو یەکێك لەوانەش پێشەوا شافیعی یە، کە نموونەیەك لە شیعرەکەی دادەنێتەوە، بەڵام نایەوێت کە بە دەقە عەرەبیەکە بێت، بۆیە داوای لێکردم کە ئەگەر بتوانم بیکەمەوە بە کوردی و بە شێوەی هۆنراوەش بێت، منیش داچڵەکیم و لە دڵی خۆمدا بە خۆم گوت جا تۆ بڵێی بەندە لە ئاستی وەرگێڕانی هۆنراوەیەکی ئەو زاتە بەرزەدا بم، کە وشەبەندانی ڕشتەی زێڕینی ئەو چەندین فەرهەنگی دەوێ؟! پێم گوت: بە پشتیوانی خوا هەوڵی تەواو دەدەم، بەڵام ئەگەر نەمتوانی ئەوا نەتوانین بۆ منە و لێبوردن بۆ تۆ، سوپاس بۆ خوا بە ماوەیەکی کەم ئەوەی لێ دەرچوو، کە ئێستا زۆربەی خەڵکی لەبەریەتی:

تێشووی سبەینێت هەڵگرە
کە ڕێبواری سەر سەفەری
بەس دنیا بدە بە کۆڵــــتا
کە نازانی بۆ کوێی بەری.... هتد

پاشان کاك عثمان کتێبەکەی خۆی چاپ کرد و پەخشکرا، دوای دوو ساڵ وڵاتی ئێران لە هەرێمی کوردستان پێشانگایەکی کتێبی هەمە بابەتی نێودەوڵەتی کردەوە، ئەو کەسانەی کە کتێبی زۆریان کڕیبوو، بە دیاری تابلۆیەکی جوانی ئەو هۆنراوەیەی شافیعیان (خ.ل) پێشکەش کردبوون، کە لە بنەڕەتدا ئەو کتێبە نوسخەی دوای پەخش گەیشتبووە ئێران و لەوێ ئەو هۆنراوەیەیان لێ دەرهێنا بوو، کردبوویانە ئەو تابلۆیە، ئەگەرچی بەداخەوە هەندێ دەستکاری کرابوو، خودا پاداشتیان بداتەوە، لەبەرئەوە لە ساڵی ٢٠١٣ جارێکی تر هەمان تابلۆمان بە شێوە ڕاستەکەی چاپ کردەوە، چونکە زۆربەی خەڵکی و مامۆستایان و ئەدەب دۆستان و

ڕوناکبیران لەبەریانکردبوو. جگە لەوەش کراوەتە سرودیش، بەمە بۆم دەرکەوت کە خوشــك و برایــانی کــوردم، تامــەزرۆی هۆنراوەکــانی پێشــەوا شــافیعین (خ.ل).
لەبەرئــەوە بڕیارمــدا هــەوڵ بــدەم بــە پشــتیوانی خــودا دیوانەکــەی بەتــەواوەتی وەربگێڕمــە ســەر زمــانی کــوردی و لــە لاپــەڕەی بەرانبەریشــدا دەقــە عەرەبیەکــەی دیوانی یەکــەمیان وەکــو خــۆی بنووســمــەوە، تــاکو کەســانی شــارەزاو خوێنــدەوار و زمــانزان لــەو کەموکورتیانــەم ئاگــادارم بکەنــەوەو لــە چــاپەکانی داهــاتوودا ڕاســتی بکەمەوە.
لێرەوە سوپاسی بـرای ئـازیزم مامۆسـتا (عبـدالله نجـم الـدین طـه) دەکـەم کـە نوسخەیەکی عەرەبی دێرینی دیوانی شافیعی پێدام کە لـە سـاڵی ١٩٧١ چـاپکراوەو لەلایەن (محمد عفیف الزعبي) کۆکراوەتەوەو لە هەموو دیوانەکانی تر زیاتر جێگـەی متمانەیە، بەندەش ئەو دیوانەیم کردووە بە کـوردی، بـەڵام هاوکـات کۆمـەڵێکی زۆر هـۆنراوەی تریشـم لـە دیـوانی دووەم داناوەتـەوە کـە لـە سـاڵی ٢٠٠٤ لـە دیمەشـق چاپکراوە و مامۆستا (مختار فوزي) کـۆی کردووەتـەوە و پێشـەکی و پـەراوێزی بـۆ داناوە، شایانی باسە هەندێ هـۆنراوە لـەم دیـوانی دووەمـەدا هەیـە کـە هـەرگیز لـە هـۆنراوەی ئیمـامی شـافیعی ناچـن و دراونەتـە پـاڵی، هـەروەکو مامۆسـتا (مختـار) خۆیشی دیاری کردوون و حاشایشی لێ کردون و دایشیناونەوە، بەڵام بەندە ئەوانـەم دانەناون کە گومانیان تێدا بەدی دەکەم ئەگەرچی وەکو دەق جوانیشن.
سەبارەت بە وەرگێڕانی تەواوی دیوانی شافیعی یان تـاکو تـەرای هۆنراوەکـانی بــۆ ســەر زمــانی کــوردی، دوور نیــە نــاو بــەناو مامۆســتایان، وەرگێڕەکــان، وتارخوێنەکان، نوسەران... هتد یەك یـەك و دوو دووی هۆنراوەکانیـان وەرگێڕابێتـە سەر زمانی کوردی و لە مەبەستەکانی خۆیاندا بەکاریان هێنابن، بەڵام ئەوەی کە بە شـێوەیەکی دیـار و ئاشـکرا لـە چوارچـێوەی کتێبێکـدا بـەناوی (دیـوانی ئیمـامی شافیعی) چاپکراوە و مـن دیتومـە، تـەنها وەرگێڕانەکـەی (مامۆسـتا مـەلا ڕەسـوڵی عەتوفی سەردەشتی بیشاسپی بریاجی)یە، کە نازناوەکەی (تـۆراو)ەو ئـەو کتێبـەی لە دوو توێی (١٧٠) لاپەڕەی مامناوەندی دایەو لە ساڵی ١٣٧٨ی هەتاوی بە تیراژی

(١٠٠٠) دانــه لــه چــاپخانەی (ئاینــدە) چــاپکراوە لــه (انتشــاراتی کوردســتان)ی خۆرهــەڵات، کــه لــەدوای دانــانی دوو (قصــیدة)ی خــۆی وتبێنــی و پێشــەکیەك و کورتەیەکی ژیاننامە و ناساندنی شافیعی و دیسانەوە دانـانی (قصـیدة)یـەکی تـری خۆی هۆنراوەکانی ئیمامی شافیعی (خ.ل) وەرگێڕاوەتە سەر زمانی کـوردی، شـێوە زمانی سەردەشتی، کە پێویستە ئەم زانیاریانە دەربـارەی وەرگێڕانەکـەی مامۆسـتا (عەتوفی) بزانین، خوای گەورە پاداشتی بداتەوە:

١- وەك خۆی لە پێشەکیەکەیدا، ئامـاژەی پێداوە، تەنها ئەو دیوانەی وەرگێڕاوە کە مامۆستا (محمد عفیـف الـزعبی) کـۆی کردووەتـەوە بـە عـەرەبی و لـە سـاڵی ١٩٧١ چاپکراوە و سودی وەرنەگرتووە لە دیوانە چاپکراوە و کۆکراوەکانی تر.

٢- وەك خۆی نوسیویەتی، شێوەی وەرگێڕانەکـەی، وەرگێڕانـی چـەمکی یـە، نـەك دەقـاو دەق، واتــە دەقــە عەرەبیەکــەی خوێندووەتــەوە و چــی و چــۆن لێــی تێگەیشتووە، ئەو لێکتێگەیشتنەی لەلایەن خۆیەوە کردووە بە هاوتای عەرەبیەکـە، ڕاستە دێڕ بە دێڕی دەقە عەرەبیەکەی داناوەتەوەو لەژێریدا کوردییەکەی نوسـیوە، (وەك تێکهەڵکێشی ڕووبەڕووی هەردوك زمانەکە)، بـەڵام مـەرج نیـە ژمـارەی دێـڕە کوردیەکان بە هێندەی ژمارەی عەرەبیەکان، یان کوت و مت هاو وشە بێـت، بـەڵکو هەمیشە ژمارەی دێڕە کوردیەکان زۆر زیاترە لە عەرەبیەکان، هەر بەڕێزی ئامـاژەی بەوەش داوە کە ویستویەتی واتای بگەیەنێ نەك تێکستە عەرەبیە وشەییەکە.

٣- پــەراوێز و فەرهــەنگۆکی بــۆ وشــە نامۆکــان دانــەناوە و لــەبری ئــەوە هــۆنراوە کوردیەکەی درێژ کردووەتەوە، تاڕادەیەك دانـەنانی ئـەو پـەراوێزە، هەنـدێ نـامۆیی داوە بــە کتێبەکــە، بەتایبــەتیش لــەو ڕووەوە کــە تــەنها شــێوەزاری سەردەشــتی (ئالان)ی تێدا بەکار هێنـاوە، کـە ڕەنگـە بـەلای منـەوە، یـان خـەڵکی ئـەو دەڤـەرە ئاسایی بن، بەڵام بۆ کۆی گشتی خوێندەوارانی کورد، یان خوێنـەوارانی ئـەو کتێبـە هەندێ گران بێت.

٤- ژیاننامــەی ئیمــامی شــافیعی (خ.ل) زۆر بــە کــورتی هێنــاوە، کــە تەنانــەت لــە سەرچـاوە عەرەبیەکەیشـی کـورت کردووەتـەوە، ڕەنگـە وەك وەرگێـڕان لای کـەم

پێویست بوو، وەرگێڕانی تەواوەتی دەقە عەرەبیەکەی بهێنایە، باشتر بوو کە بە ناوهێنانی لە سەرچاوەی ترەوە ژیاننامەیەکی ڕوونتری کۆبکردایەتەوە، وە ئەگەر نا، تەنها تێکستە عەرەبیەکە.

بەهەرحاڵ (إنشاءالله) پاداشتی گەورەی خۆی لەلای پەروەردگار وەردەگرێتەوە، گرنگ ئەوەیە بە نیازی پاك و ناخی پاکی خۆیەوە هەوڵی داوەو بووەتە خاوەنی یەکەمین وەرگێڕانی دیوانی شافیعی بۆ سەر زمانی کوردی، خوای گەورە پاداشتی بەڕێزیان و ئێمەش بداتەوە.

دەربارەی وەرگێڕانەکەی بەندەش، کە کەم و کورتیی تێدایە، ڕەچاوی ئەم خاڵانەم کردووە:

١- سەرچاوەکەم دوو دیوان بووە، دیوانی یەکەمیان لە کۆکردنەوەی (محمد عفيف الزعبي)یەو ئەوی تر هی (مختار فوزي النعال)ە، بەڵام بەتایبەتی پشتم بە یەکەم بەستووە، کە لە گومان دوورترە.

٢- هەریەکە لە هۆنراوەکان ژمارەیەکی تایبەتی بە خۆیم داوەتێ، بەڵام مەرج نیە هەمان زنجیرەی ڕیزبەندی عەرەبیەکە بێت.

٣- لەلاپەڕەی لای ڕاست دەقە عەرەبیەکەم بە ڕێنوسی ڕاستی عەرەبی و سەروبۆری خۆیەوە داناوەتەوەو لەلاپەڕەی بەرانبەریشی وەرگێڕانەکەیم داناوە، بۆ دیوانی یەکەمیان. بەڵام بۆ دیوانی دووەم ئەوەم بە پێویست نەزانی، لەبەر گەورەبوونی قەبارەی دیوانەکە و تێچوونی نرخەکەی. خوێنەران دەتوانن لەگەڵ دەقە عەرەبیەکە بەراورد بکەنەوە.

٤- بەر لە نمایشی دەقە کوردیەکە، سەرەتایەکم بۆ چوونە ناو هۆنراوەکە و ڕاڤەی نوسیوە.

٥- بۆ وشە نامۆ عەرەبی و کوردیەکان لە پەراوێزی لاپەڕەکەدا ڕاڤە و فەرهەنگۆك هەیە، کە بۆ دانانی ئەوەش سوودم لە دەیان فەرهەنگی عەرەبی و کوردی و فارسی وەرگرتووە.

٦- لـه هونـەری وەرگێڕانەکـەدا هـەوڵم داوە کـە وشـە بەرانبـەری وشـە و دێـڕ بـە قەدەری دێڕ بێ، مەگەر هەر دەرفەت نەبوو بێ کەم و زیادێك هەبێ، ئـەوەش لەبـەر خاتری گەیاندنی واتاکەیە.

٧- هۆنراوەکانی شـافیعی (خ.ل) وشـەکاری و ڕەگـەزدۆزی و لێچـوون و لێکچـوونی ڕەوانبێژی تێدایە، هەوڵم داوە کەم تا زۆر بە جۆرێك لە جۆرەکان لە وەرگێڕانەکـەدا ئەوانەش بپارێزم و یان هاوتا، هاوشێوەیەکیان بۆ دابنێم.

٨- مەرج نیە قافیەی کوردیەکە، یان بڕگەکانی کوت و مت وەکو عەرەبیەکـە بێـت، بەڵکو ویسـتومە لایـەنی سـپاردەی زمانەکـە و واتـا و وشـەبەندی و ڕەوانبێژیەکـەی بەپێی توانا بپارێزم، جا ئەگەر بەوە هەندەسـەی شـێوەی شـێوا بـێ، زیـانی نیـە و کردوومە.

٩- هەوڵم داوە شێوە زمانێکی تایبەتی کوردی بەکارنەهێنم، بـەڵکو کـام وشـەم بـە شیاوی هاو واتا عەرەبیەکە زانیبێ دامناوە و گـوێم نەداوەتـە سـنووری دیالەکتیکـە کوردیەکە، بەڵام لە باری پێویستتدا ڕوونکردنەوەم لە پەراوێزدا داوە.

بەهەرحاڵ ئەم وەرگێڕانەی بەندەش بێ کەم و کورتی نیە و سوپاسی هـەر بـەڕێزێك دەکەم کە لە باری ڕاستی هەڵەکانم ئاگادارم بکاتەوە تاکو لە چاپەکانی داهـاتوودا، بە پشتیوانی خوای گەورە، ڕاست و ڕەوانتر پێشکەشی خوێنەرانی بکەین، سـوپاس بۆ خوا کە لە دوای سێ ساڵ توانیم ئەم بەرهەمە پێشکەش بـە کتێبخانـەی کـوردی بکەم، خوای گـەورە لێمـان وەربگرێـت و چاوەڕوانی نـزای خێرتـانین. سـوپاس بـۆ سـەرجەم ئەوکـەس و لایەنانـەی کـە هانـدەرو هاوکـارم بـوون بۆتـەواو کردنـی ئـەم پرۆژەیـە، بەتایبـەتی ناوەنـدی ڕاگەیانـدنی ئـارا، چـاپخانەی شـڤان کـە ئـەرکی لـە چـاپدانی ئـەم بەرهەمـەیان گرتەئەسـتۆ، کـاك محمـد سـپیدارەیی ، کـاك ئـازاد شانەخسێیی، هیوادارین نمونەیان زۆربێت.

عزیز ئالانی

٢٠١٣/١١/٢٣

پێشەکی الزعبی

الحمدلله رب العالمین، والصلاة والسلام علی سید المرسلین محمد، أفصح العرب لساناً، وأبلغهم بیاناً، وعلی آله و اصحابه، وأتباعه الی یوم الدین.

له پاشان، ئەم كتێبە ڕاسترینی هۆنراوەكانی (ئەبی عەبدوڵلا محمدی كوڕی ئیدریسی شافیعی) یە (خوای گەورە لێی ڕازی بێت)، ئەم زاتە نەتەوەیەكە پڕیەتی لە كۆی جۆرەها زانست و ئەدگاری چاك و چاكەكاریی، كە ئەمانە لە كەسانی دیكەدا كەم و دەگمەن بەدی دەكرێن، زمانە پاراوەكەیشی وای لێكردووە كە بووەتە جێی ڕەزامەندی خەڵكی، بە باس و خواستە سەنگینەكانی توانیویەتی دەرگای بەڵگەداریی و بڕوبیانوی نەیارانی كڵۆم بكات، زۆر بە ڕوون و ڕاشكاویی بەڵگە نایابەكانی خۆی لە بەرانبەر ڕكابەرانیدا نمایش كردووە، بەراوبۆچوونەكانیشی دەرگا داخراوەكانی (ژیری و ئەدەب)ی فراوان والآتر كردووە.

لە زەین و یادگەیدا (بە شێوازێكی سەركەوتووانە) هەڵبەست و هۆنراوەی گاڵتەجاڕانی (بەناو شاعیران)ی ڕاست كردوەتەوە، لە تەرازوویەكی هاوسەنگی ئەو زەینە بێگەردەیەوە هۆنراوەی داڕشتووە، لە چەشنایەتی دەربڕینەكەیشیدا (هێندە تۆكمەیە) كە زمانزانەكان زمانپاراویی و لۆژیك و شێوازی ئەو دەكەنە بناغە و پشتی پێ دەبەستن.

كاتێك هۆنراوەیەكی دەنوسی، ئەفسونی جوانیگەرایی دەڕژایە جەوهەر و ناخی یەوە، چۆن تێڕژانێك..! لەوپەڕی ڕاست و دروستیدا..، لە كانی ڕوونی زمانیەوە سەراسیمەی ڕەوانبێژی هەڵدەقوڵا، حیكمەتی لێ دەهاتە گۆ، وشەكانی شیرین، نەرم، سازگار بوون، وەكو دوڕ وشەبەندانی واتاكانی پەخشان .. پەخشان.. دەدرەوشانەوە، بە پلوسكی قەڵەمەكەیدا هەڵدەچۆڕان، ئێرەییان بە پێشبڕكێی یەكتری دەبرد لە نیگا بەندی ئەندێشەكانیدا، (ئەندێشە و بیرۆكەكانیشی) تاجێك بوون لە دوڕ بۆ ڕێكخەرەكەیان، سەرەنجام بە كۆی ئەوانە ئەم دیوانە هۆنراوەیەی لێ بەرهەم هات، كە دیوانی پەیمانی ڕەوانبێژی و هەنگوینی دەربڕین و داهێنی حیكمە و لاپەڕەی ئامۆژگاری و ڕێنمایی.

کارکردنم لەم دیوانەدا:

کاری سەرەکیم بریتی بوو لە کۆکردنەوەی ئەو هۆنراوە پەرش و بڵاوانەی کە بە هۆنراوەی (ئیمامی شافیعی) ناسراون لەناو جەرگەی کتێبە هەمە جۆرەکاندا، بەتایبەتیش ئەم کتێبانە:

(المحمدون من الشعراء)ی (القفطي).

(حلية الأولياء و طبقات الأصفياء)ی (الأصفهاني).

(معجم الأدباء)ی (ابن خلكان).

(البداية و النهاية)ی (ابن كثير)، هەروەها گەلێك كتێبی تری دانراو و وەرگێڕاو.

ڕاگیرە (اسناد)ی زنجیرەی زارەوزار گێڕانەوەی هەندێ لە هۆنراوەكانم لابردووە (كە پێویست نەبوون) و ئەوانەیشم هێشتوونەتەوە كە بە پێویستم زانیون، چیم بەردەست كەوتووە لەسەر ڕیزبەندیەكەی ئەو دیوانەی كە (مامۆستا زوهدی یكن) كۆی كردووەتەوە دامەزراندون، دواتر بەراوردم كردووەتەوە لەگەڵ دیوانەكەی پێشووتردا، بە كەمێك دەستكاریەوە، كورتەیەك لە ژیاننامەی (شافیعی)م بۆ نوسیوە و سەرو بۆر و لایەنی ڕێنووسەكەیشم بە وردەكاریەوە داناوە بۆ سەر ناو و هۆنراوەكان، بەو نیازەی كە ئەم دیوانە هاوتای نایابیانەی خۆی بێ لە ڕووی چەشن و ڕوكار و ناوەڕۆكی ڕستەسازی و وشە بەندی یەوە.

لێكۆڵینەوەیەكی خێرای ئەم هۆنراوانە:

ئێمە دوای ئەم وتانە، ئەگەر سەرنجێكی خێرای هۆنراوەكان بدەین، دەگەینە ئەو ڕاستیەی كە ناكرێت هەموویان هۆنراوەی شافیعی بن، هەرگیز شتی وا بە زمانماندا نایات، خۆی دەفەرموێ لە ناخی دڵمەوە حەز دەكەم ئەو زانیاریانەم بە هی من لەقەڵەم نەدرێت، هەر زانیاریەكیش لە دڵمدا بووە دەخوازم كە لەناخی هەریەكە لە ئێوە دابێ و بەتەنها نەدرێتە پاڵ من و ماڵی من نەبێ، هونەری حیكمەت و خۆدانەدەست قەدەری خوایی لە شافیعی دا (خوا لێی ڕازی بێت) بەهاو متمانەیەكی گەورەی هەیە، ماندانەكەیشی بۆ كرانەوەو فێربوونی زانستەكان و

بەخشینی بەتایبەتیش لە کەسێکی وەکو (شافیعی)یەوە کە ئەزموونی لەگەڵ دنیادا فراوانە و تاڵ و شیرینیەکانیشی چەشتووە، لەو دنیا پڕ لە گرفت و کێشانەدا بە سەرکەوتوویی دەرباز بوو، تیشکێکن بۆ زۆربەی گرفت و کێشە هاوچەرخەکانی ئێستای ئێمە، بەتایبەتی دەمانخاتە ناو ئەوانەوە کە نەخوازەڵا مەبەستمانن، یان ئازارمان دەدەن.

لە هۆنراوەکانیدا هەست بە دوورییەکی (جیاوازیەکی) زۆر دەکەین لەنێوان هۆنراوەکانی و هۆنراوە پڕ لە کەم و کوڕییەکانی زۆرێك لە شاعیرانی تر لە ڕووی بێ بەها کردنی هۆنراوە بەو شتانەی کە شایستەی بەهۆنراوە کردن نین.

لە دیارترین خەسڵەتەکانی هۆنراوەی شافیعی ئەمانەن: هاندان و گەشتپێکردنی هزر و دەروونی مرۆڤ بەرەو زانست و زانیاری، پەند وەرگرتن لە ڕۆژگار و چاخ و سەردەم و بەدوایەکدا هاتنی شەوو ڕۆژ و واژبوونەوەی ڕووداوەکانیان و بەرزبوونەوەی بەرەو بڵندیی ڕەوشتە بەرزەکان و پلەکانی تەواوکاریی کەسێتی مرۆڤ.

سا خوایە گیان ئەم کارەم وەربگرە، وەك کارێکی تایبەت بە ڕەزامەندی خۆت و لای خۆتەوە (لە هەردوو دنیادا) شاد و بەختەوەرم بکە، ببێتە مایەی سوود پێگەیاندنم لەو ڕۆژەدا کە دەگەڕێمەوە بۆ لای خۆت، کە لەو ڕۆژەدا ﴿لَا يَنفَعُ مَالٌ وَلَا بَنُونَ ، إِلَّا مَنْ أَتَى اللَّهَ بِقَلْبٍ سَلِيمٍ﴾.

محمد عفيف الزعبى

٢٤/محرم/١٣٩١ك

٢١/ئازار/١٩٧١ز

کورتەیەك لە ژیاننامەی

پێشەوا شافیعی (خوا لێی ڕازی بێت)

ناوی تەواوی:

ناوی (محمد)ی کوڕی (ئیدریس) کوڕی (عباس) کوڕی (عثمان) کوڕی (شافع) کوڕی (سائب) کوڕی (عبید) کوڕی (عبد یزید) کوڕی (هاشم)[1] کوڕی (عبدالمطلب) کوڕی (عبدمناف) کوڕی (قصی) کوڕی (کیلاب) کوڕی (مرّة) کوڕی (کعب) کوڕی (لؤي) کوڕی (غالب)ی کوڕی (فهر)ی کوڕی (مالك)ی کوڕی (نضر) کوڕی (کنانة)ی کوڕی (خزیمة)ی کوڕی (مدرکة)ی کوڕی (الیاس)ی کوڕی (مضر)ی کوڕی (نزار)ی کوڕی (مَعدّ)ی کوڕی (عدنان)ی کوڕی (أُدّ)ی کوڕی (اُدَدْ)ە.

هاتنە دنیای:

ئەم زاتە بەرزو پایەدارە، بۆ خۆی ئاوا باسی لەدایکبوونی خۆی دەفەرموێت:

"لە (غەززە)[2] لەدایك بووم، ساڵی (١٥٠)[3] کە هەر ئەو ڕۆژە (أبی حنیفة) کۆچی دوایی کرد، خەڵکی دەڵێن: پێشەوایەك کۆچی دوایی کرد و پێشەوایەك لەدایك بوو. لە تەمەنی شەش ساڵیمدا دایکم بردمی بۆ شاری مەککە، دایکم لە (أزد)ەکانە".

---

(١) ئەم (هاشم)ە، ئەو هاشمە نیە کە باپیرە گەورەی پێغەمبەرە ﷺ، ئەویان (هاشم) کوڕی (عبد مناف)ە ئەم هاشمەیان برازای ئەویانە.

(٢) غەززە، شارێکی فەلەستینە، ئەوسا گوندێك بووە.

(٣) واتە ساڵی (٧٣٠)ی زاینی.

گەشەکردنی و گەڕانی بەدوای زانستدا:

(زبیر)ی کوڕی (بکار) لە (مصعب)ی کوڕی (عبداللە)ی کوڕی (زبیر)ەوە کە مامی خۆیەتی دەگێڕێتەوە کە دەڵێت: چووم بۆ یەمەن، لەوێ (محمد)ی کوڕی (ادریس)ی (شافیعی)م بینی کە سەرقاڵی هۆنراوەو ڕێزمانی عەرەبی و ڕەوانبێژی بوو، دەڵێت: منیش پێم گوت: تاکو کەی خەریکی ئەو بابەتانە دەبیت؟ ئەگەر خەریکی زانستەکانی فەرموودەو فیقهی ئیسلامی بویتایە، بە نمونە دەهێنرایتەوە، لەگەڵ خۆمدا بردم بۆ شاری مەدینە و ناساندم بە پێشەوا (مالك کوڕی ئەنەس) و پێم ڕاگەیاند کە فێری زانستی بکات و چاودێری بکات، مامم دەڵێ: ماوەیەکی کەم لەلای (مالك) مایەوە و لە خزمەتیدا گەلێ زانست و زانیاری فێر بوو، هەر لەو ماوە کەمەدا هەموو شێخەکانی شاری مەدینەی ناسی و لەگەڵیاندا دانیشت، دوای ئەوە بەرەو (عێراق) بەڕێ کەوت و هاتە خزمەتی (محمد)ی کوڕی (الحسن)و دوای دوو ساڵ گەڕایەوە بۆ مەدینە، دەڵێت: لەگەڵیدا چووم بۆ شاری (مەککە) و لەلای (ابن داود) قسەی خێرم بۆ کرد و باری گوزەرانیشیم بۆ ڕوون کردەوە، فرمانی کرد کە هەزار درهەمی بدرێتێ.

هەروەها (ئابری) کە (أبو الحسن)ی کوڕی (ابراهیم)ی کوڕی (عاصم)ی ئابری (سەجزی)[1] ناسراوە، دەڵێت: گوێم لێ بوو کە (أبا اسحاق ابراهیم)ی کوڕی (محمد)ی کوڕی (المولد الشرقي) لە زمانی (زکریا بن یحی البصري) دەگێڕێتەوە، ئەویش لە (زکریا النیسابوري)یەوە، هەردووکیان لە (ربیع)ی کوڕی (سلیمان)ەوە ئەم بەسەرهاتە دەگێڕنەوە، کەلە هەندێ گێڕانەوەدا شتی تریشی بۆ زیاد کراوە، دەڵێت: گوێم لێ بوو کە (شافیعی) فەرمووی: من لە حوجرە بووم، گوێم لێ بوو کە مامۆستاکە ئایەتێکی بە منداڵێك دەگوتەوە، من لەلای خۆمەوە لەبەرم کرد، بەر

---

(١) ئابری: واتە خەڵکی شاری (ئابر)، سەجزی واتە خەڵکی هەرێمی سەجستان.

لەوەی مامۆستاکەم نوسینەوەی وانەکە [1] تەواو بکات من لەدوای ئەوەوە سەیری دەستیم دەکرد و لەبەرم دەکرد، ڕۆژێکیان مامۆستاکەم پێی گوتم: پێم حەلاڵ نیە ئەگەر شتێك کرێت لێوەربگرم (بەرانبەری بەوەی کە وانەت پێ دەڵێمەوە، چونکە هیچ بە فێرکردنی تۆوە ماندوو نابم و خۆت زیرەکیت)، دەڵێت: ئیتر لە حوجرە هاتمە دەرەوەو دەستم کرد بە کۆکردنەوەی فەخفوری [2] و چەرمی دەف و چیلکەی لەپی پەلە دارخورما و پانە ئێسکی سەرشانی وشتر، لەسەر ئەوانە فەرموودەکانم دەنوسیەوە (چونکە ئەوسا کاغەزی نوسین زۆر کەم بووە، یان هەر نەبووە) و دوایی دەمهێنان بۆ دیوانەکان[3] و لەوێدا دەمنوسینەوە، لەسەر هەموو شتێك دەمنوسی (کە شیاوی نوسین بووایە)، تەنانەت دایکم تەشتێکی گڵێنەی[4] هەبوو، پڕم کردبوو لە پانە ئێسکی شانی وشتر و لە پەلقی دارخورما، هەمووشیان فەرموودەم لەسەر نوسیبوون، دوای ئەوە شاری (مەککە)م بەجێ هێشت و ڕووم کردە دێهاتەکان، فێری زمانی پاراوی کۆچەریەکانیان و نەریتەکانیان بووم، بە ڕاستی ئەوان ڕەوانترین زمانی عەرەبیان هەیە.

(شافیعی) خوا لێی ڕازی بێ، خۆی دەگێڕێتەوە و دەفەرموێ: ماوەی حەڤدە ساڵ لەناو ئەواندا ژیام بۆ کوێ کۆچ و ڕەویان بکردایا لەگەڵیاندا بووم، لەکوێ لایاندایا منیش لام دەدا، کاتێ گەڕامەوە بۆ (مەککە) بینیم کە توانای نوسینی هۆنراوەم هەیە و دەتوانم باسی ئەدەب و گوزارشتەکان بکەم، دەتوانم هەواڵ و بەسەرهاتی ڕابردووی عەرەبەکان بگێڕمەوە، یەکێك لە ئامۆزاکانم کە لە بەرەی زوبەیرەکانە، بەلامدا تێپەڕی و پێی گوتم: ئەی باوکی عبداللە، چەند بەلامەوە ئازیزتر دەبووی کە لەگەڵ ئەم زمانپاراوی و قسە ڕەوانی و زیرەکیەتدا فیقهیشت

---

(١) ئەوسا دەبوایە مامۆستا خۆی بە دەست وانەکەی بۆ فەقێکە بنوسێتەوەو ئینجا بیداتێ، تا سەعی تێدا بکات و لەبەری بکات.

(٢) فەخفوری: شتی دروستکراو لە قوڕی سورەوەکراو.

(٣) دیوانەکان وەکو کتێبخانەی گشتی ئێستا وابووە.

(٤) تەشتی فەخفوری و سوێنە.

بزانیبا، دەبوویتە مایەی سوود و بێر بۆ خەڵکی سەردەمی خۆت. منیش پێم گوت: کێ و کام زانا هەیە کە نەچوویمە خزمەتی؟ وتی: (مالك)ی کوڕی (ئەنەس)، کە لەو ڕۆژەدا زانای هەرە گەورەی موسوڵمانان بوو، (شافیعی) دەفەرموێت: قسەی ئامۆزاکەم کاری تێکردم و دڵی جوڵاندم، کە گەیشتمە شاری (مەککە) کتێبی (الموطأ)ەکەی پێشەوا (مالك)م لە پیاوێك خواست و لەو ماوەی (نۆ شەو)دا بە تەواوەتی هەموویم لەبەرکرد، دوای ئەوە چووم بۆ لای (والی مەککە)و نوسراوێکم لێ وەرگرت تا بیبەم بۆ لای (والی مەدینە)و (مالك) ی کوڕی (ئەنەس)، بەرەو مەدینە ڕۆیشتم، نامەکەم گەیاندە (والی مەدینە)، کاتێك خوێندیەوە وتی: ئەی کوڕە گەنجەکە، من لەناوجەرگەی مەدینەوە بەپێی پەتی و بە پیادەیی بڕۆم بۆ ناوجەرگەی شاری مەککە زۆر بەلامەوە خۆشترە وەك لەوەی بچمە بەردەرگای (مالك)ی کوڕی (ئەنەس) (واتا شەرم دەکەم داواکارییەکی لێ بکەم بۆ تۆ)، بەڕاستی خۆم بە زەلیل دەبینم کە لەبەردەرگای ئەودا ڕاوەستم، شافیعی (خوا لێی ڕازی بێ) دەفەرموێ: پێم گوت: خوای گەورە میرچاك بکات، ئەگەر نامەیەکیشی ئاراستەکرا بایەخی پێبدات و داواکەی جێبەجێ بکات، وتی: هەیهو.. وا ئەبینم من و یاوەرانم سواری وڵاخ بین و تەپ و تۆزی (عەقیق)[1]مان بەسەردا بڕژێ، هەندێ لە پێویستیەکانمان ئامادە کرد، دەمەو عەسرمان دیاریکرد بۆ بەڕێکەوتن، هەموومان سواری وڵاخەکانمان بووین، بەخوا ئەو چۆنی گوت، وابوو، تەپ و تۆزی عەقیقمان بەرکەوت، گەیشتین، پیاوێکمان لە پێشەوە ڕۆیشتە بەر دیوانی و لە دەرگای دا، کەنیزەکێکی ئەسمەر ڕەنگ دەرگای لێکردینەوە، میر بە کەنیزەکەکەی وت: بە گەورەکەت بڵێ کە من لەبەردەرگام و هاتووم بۆ لای، چووە ژوورەوەو منیش چاوەڕێم کرد، هاتەوە دەرەوە، وتی: گەورەم سەلامت لێ دەکات و دەڵێت: ئەگەر پرسیارێکیان هەیە با بۆم بنوسن و بۆم ڕەوانە بکەن، وەڵامیان دەدەمەوە، ئەگەر

(١) عەقیق: کەند و شیوێکە لە مەدینە، وە هەر کەندێك کە ئاو دایدڕیبێ و شیوێکی دروست کردبێ پێی دەوترێت (عەقیق).

بـۆ گفتوگۆیشــه ئـەوا خـۆی دەزانــێ ڕۆژەکـەی و کاتەکـەی تێپـەڕیوە، مـیر بـە کەنیزەکەکـەی گـوت: پێـی بڵـێ نوسـراو و نامەیـەکی والی مەککـەی بـۆ هێناویـت و پێویســتیەکی گرنگــی تێدایــە، چــووە ژوورەوە و دیســانەوە هاتــەوە دەرەوە و کورسیەکیشی بـە دەسـتەوە بـوو، دانیـا، ئینجـا (مالـك) خـوا لێـی ڕازی بێـت هاتـە دەرەوە، ئەوپـەڕی ئـەدەب و ویقـار و خواناسـی لێ دەبـاری، شـێخێمی باڵابـەرز و ڕیشێکی درێژی جوانی هـەبوو، کراسـێکی سـەوزی ئاودامـانی لەبـەردا بـوو، لەسـەر کورسـیەکە دانیشـت و والیەکـەش نامەکـەی خسـتە خزمـەتی، دەسـتی کـرد بـە خوێندنەوەی تا گەیشتە ئەو دێڕەی کە نوسرا بوو (قسە لەگـەڵ ئـەم پیـاوەدا بکـەو بزانە حاڵ و گوزەرانی چۆنە و خۆت هەرچی بڕیار دەدەیت بیکە).

نوسراوەکەی لە دەستی ڕاپسکاند و ئینجا گوتی: سبحان الله..! ئەوە زانسـتی پێغەمبەری خودا ﷺ وای لێهات کە بە واسـیتە وەربگیرێـت، والیەکـە شـڵەژاو ڕووی نەبوو لە خزمەتیدا قسە بکات، ئیتر خـۆم لێـی چـوومە پێشـەوە و پـێم گـوت: خـوا چاکت بۆ بکات، من پیاوێکی بەرەی موتتەلیبیم و ئەوە بەسەرهاتی خۆم پـێ وتـی، کاتێك گوێی لە قسەکانم بوو، ماوەیەك لێم ورد بووەوە، (مالك) (خوا لێی ڕازی بـێ) توانایەکی گەورەی هەبوو لە کەسناسیدا، لێی پرسیم: ناوت چییە؟

وتم: محمد

فەرمووی: ئەی محمد، لەخوابترسە و لـە تـاوان و گونـاه دوور بکـەوەرەوە[1] وا دەبینم شکۆ و پایەیەکت دەبێ، پاشان فەرمووی: نیعمەت و ڕێزیش بزانە، سبەینێ وەرەوە، ئـەو کەسـەش دێـت کـە پێـت دەخوێنێـت، دەفـەرموێت: پێمگـوت: مـن خوێندەواریم هەیە.

نوسراوەکە بە دەستمەوە بوو، دەسـتم کـرد بـە خوێندنـەوەی ئـەوەی لەبـەرم بوو، هەرچەند جارێك تەماشای (مالك)م دەکرد تـا بـزانم کـەی پـێم دەڵێـت: بەسـە،

---

(١) وا دەبینم ئەمە ئەوەیە کە شافیعی دەفەرموێت سکاڵام بردە لای وەکیع، چونکە ناشێ زانایەکی وەکو شافیعی خەریکی نەزەر بوبێ.

دەمبینی هەر زیاتر سەرسامە بە شێواز و ڕەوانی خوێندنەوەکەم و دەیفەرموو: ئەی کوڕی گەنج بەردەوامبە، تا لە ماوەی چەند ڕۆژێکی کەمدا لەبەر سەرجەم کتێبی (الموطأ)ەکەیم بۆ خوێندەوە، ئیتر لە مەدینەدا مامەوەو نیشتەجێ بووم، هەتا (مالك) خوا لێی ڕازی بێ کۆچی دوایی کرد، ئیتر بەرەو یەمەن چووم، شکۆو پایەم تێدا دەستکەوت، لەلایەن (هارون الرشید)ەوە (والی)یەکی ستەمکار و خراپ بۆ یەمەن دانرا بوو، من بۆ ئەوە چووم کە بەڵکو دەستی بگرم و نەهێڵم ئەو ستەم و بەدکاریە بکات، لەو کاتەدا نۆ کەسی عەلەوی هەبوون کە دژی دەجوڵانەوە، (والی) بۆی نوسیبوو: دەترسم ئەو نۆ کەسە نەگیرێن و دەرباز بن، لەناو ئەوانەشدا پیاوێك هەیە کە (شافیعی موطەلبی)یەو دەستی ئەوم پێ نیەو فرمانی گرتنی یا نەگرتنیشیم پێ نیە، (هارون الرشید)یش لە وەڵامی (والی)یەکەدا نوسیبووی ئەو عەلەویانە و ئەو شافیعیەشم بۆ بنێرە، ئیتر منیش خرامە پاڵ ئەوان، کاتێ براین بۆ لای (هارون الرشید) چووینە ژورەوە، (محمد)ی کوڕی (الحسن) لەلای بوو، (هارون الرشید) فەرمانی کرد کە قامچی و شمشێری بۆ بێنن، عەلەویەکانی لەناوبرد، ئینجا (محمد بن الحسن) ئاوڕێکی دایەوەو ئاماژەی بۆ من کرد و بە (هارون الرشید)ی گوت: ئەی میری باوەڕداران، وریابە ئەم پیاوە موتەلیبە بەهۆی لێزانی و زمانزانیەوە بەسەرتا زاڵ نەبێت، چونکە پیاوێکی زمانزان و قسەزانە.

گوتم: ئەهلەن ئەی میری باوەڕداران، تۆ بانگکاری و من بانگکراو، تۆ هەرچیت بوێ دەتوانیت بەرانبەر بە من بیکەیت، بەڵام من ناتوانم ئەوە بکەم کە لە تۆم دەوێ.

ئەی میر، چی دەڵێیت دەربارەی دوو کەس، کە یەکێکیان وەك برایەکی خۆی بمبینێ و ئەوی تریان وەك کۆیلەی خۆی بمبینێ؟ ئایا من کامیانم زیاتر خۆش بوێت؟

ئێوە لە ڕۆڵەی (عباس)ن، وەك برای خۆتان تەماشای ئێمەتان کردووە، بەڵام ئەوان وەکو کۆیلەی خۆیان تەماشای ئێمە دەکەن، (شافیعی) خوا لێی ڕازی بێ—

دەفـەرموێت: مـیر بـەم قسـانە سەرسـام بـوو، ئـیتر دانیشـت و گـوتی: ئـەی کـوڕی ئیدریس زانستی تۆ دەربارەی قورئان چۆنە؟

وتم: لەبارەی کـام جـۆرە زانسـتەی قورئانـەوە پرسـیارم لێ دەکـەی؟ لـەبارەی لەبەرکردنیەوە، لەبەرمە، هۆشیارم بەرانبەر واتاکانی، دەزانم چۆن دەست پێبکەم و لـە کوێـدا بوەسـتم، دەربـارەی ناسـخ و مەنسـوخ و شـەوی و ڕۆژی و لێـدابڕانی و هۆگربـوونی دەزانم، وە دەزانم ئـەو ئایەتانـەی کـە گشـتین و مەبەسـتی لـە تاکـە کامانەیە، هەروەها بە پێچەوانەیشەوە، ئیتر پێی گوتم: بەخوا ئەی کـوڕی ئیـدریس، زانسـتت پێیـە، ئـەی لـەبارەی ئەستێرەناسـیەوە چـی دەزانیـت؟ گـوتم: لـەبارەی وشکایی و دەریایی و دەشتایی و چیایی و فەیلەقەوە[1] دەزانم، هەروەها دەربارەی چراوگ، ئەوەی کە حەزبکەم بیزانم، ئینجـا گـوتی: ئـەی زانسـتت چۆنە دەربـارەی ڕەچـەڵەك و تیرەزانـی عەرەبـەکان؟ منـیش وتم: مـن ڕەچـەڵەکی خراپـەکانیان و چاکەکانیان دەزانم، گوتی: بەڕاستی زانستت پێیە، ئەی چ ئامۆژگاریـەکت هەیـە بـۆ میری موسوڵمانان؟ دەفەرموێت لەوێدا ئامۆژگاریەکی (طـاوس)ی یـەمانیم کەوتـەوە بیر و ئەوەم پێ گوت، میر گریا، پاشان فرمـانی کـرد کـە پێـنج سـەد هـەزار دینـارم بدرێتێ، لەگەڵ خۆی و لەپێش خۆیەوە لەنێوان باوەشی خـۆی سـواری ئەسپەکەی خۆی کردم، لە دیوان هاتمە دەرەوە، نەگەیشتمە دەرگاکە، بەبێ ئەوەی میر چـاوی لێم بێت، پێنج هەزار دینارەکەم فڕێ دایە سەر زەوی و تیژ ڕۆیشـتم، (پاسـەوانەکە) کە هاودەمی (هارون الرشید) بوو بە دوامـەوە بـوو، پـێم گەیشـتەوەو پارەکـەی بـۆ ڕاگرتم و گوتی: ئەمە لە من وەربگرە، منیش وتم: من لە کەسێکی وەرنـاگرم کـە لـە خوارووی خۆمەوەیە، لە کەسێکی وەردەگرم کە لە سەرووی خۆمەوەیە، ئەم قسەیە کاری تێکرد، (شافیعی) خوا لێـی ڕازی بێـت- دەفـەرموێ ئـیتر بـەردەوام بـووم لـە ڕۆیشـتم تـا گەیشـتمە ماڵـەوە، لـەوێ سـەد دینـارم بـرد و ڕۆیشـتم بـۆ لای نوسـەر (محمد)ی کوڕی (الحسن) و پێم گـوت: ئەمشـەو هـەموو نوسـەرەکان[2] کۆبکـەرەوە لەسەر کتێبەکانت و با هەموویانم بۆ بنوسنەوە و بۆم بنێرە، ئەویش هەموویانی بـۆ نوسیمەوەو بۆی ناردم.

(١) ئەمانە چەند بەش و زاراوەیەکی باوی زانستی ئەستێرەناسی ئەو سەردەمە بوون، کە وشەی کۆتایی (فەیلەق) لە بنەڕەتدا وشەیەکی یۆنانی یە.

(٢) ئەوسا ئامێری چاپ و ڕوونوسکردن و کاربۆن نەبوو، کاغەز و قەڵەم و مەرەکـەبیش زۆر کـەم بـووە، لەبەرئەوە کتێب بە دەست دەنوسرایەوە، یـەکێك لـە پیشـەی خوێنـدەوارە خەتخۆشـەکان نوسینەوەی کتێب بووە بە کرێ، جا یان بۆ فەقێکان یان بۆ میر و پاشاکان کە بە دیوان دەناسران.

گەڵاڵەکردنی زانستە هەمەجۆرەکان:

(ڕەبیع) کوڕی (سلیمان) گێڕایەوە و گوتی: (شافیعی) خوا لێی ڕازی بێ، بەیانیان لە دوای نوێژ بازنەی وانە وتنەوەی بەردەوام دەبوو تایبەت بە قورئان و زانستە قورئانیەکان، تا کاتی خۆرهەڵاتن، ئیتر ئەو کۆڕە هەڵدەستان و ئەهلی فەرموودە دادەنیشتن و پرسیاریان لەبارەی فەرموودەو زانستی فەرموودەوە ئاراستە دەکرد تا خۆر بە تەواوەتی بەرزدەبووەوە، ئینجا ئەوان هەڵدەستان و کۆڕێکی تر دادەنیشتن بۆ خوێندنەوە و کۆشش و وەبیرخستنەوە تاکو چێشتەنگاو، ئینجا بڵاوەیان لێ دەکرد، ئینجا زمانەوان و شاعیران و نوسەران دەهاتن و تا نزیکی نیوەڕۆ لەگەڵ ئەوانیشدا دادەنیشت بۆ گفتوگۆ و زانیاری دەربارەی بەحرەکانی هۆنراوە و نەحو و عەروز، ئەوسا هەڵدەستا و کۆتایی بە وانە و کۆڕەکانی دانیشتنی ئەو ڕۆژەی دەهێنا.

(محمد عبدالحکم) دەڵێت: هیچ کەسێکم نەدیتوە کە وەکو شافیعی وابێت – خوا لێی خۆش بێت– ئەوانەی کە عەودالّی فەرموودەی پێغەمبەر (دروودی خوای لەسەر بێ) و زانستی فەرموودەناسی بوون دەهاتنە خزمەتی و چەندین پرسیاریان دەربارەی لایەنە ئاڵۆزەکانی فەرموودە لێ دەپرسی، ئەویش بۆی ڕاڤە دەکردن و ڕایدەگرتن بۆ تێگەیشتن لە نهێنی زۆر گەورەی ئەوتۆدا کە ئەوان لێیان یاخی ببوو، تێیدەگەیاندن و ڕایی دەکردن، ئەوانیش زۆر سەرسام دەبوون، هەروەها ئەهلی فیقه و شەریعەتی ئیسلامیش بە هەمان چەشن سەرسام دەمان جا هاوڕابووبن یان ڕاپێچەوانە، هەروەها ئەدەب دۆست و شاعران دەهاتنە خزمەتی چەندین زانیاری دەربارەی هۆنراوەو واتا ئاڵۆزەکان فێر دەبوون، پێشەوا شافیعی –خوا لێی ڕازی بێت– خۆیشی (دە هەزار) هۆنراوەی بەرەو سەردەمی (هوذەیل)ی لەبەر بوو، بە ئیعراب و واتاکانیانەوە، زاناترین کەس بووە لە مێژووناسیدا و کاتی ڕووداوەکان، نهێنی ئەم کارانەیشی ئەوە بووە کە نیازی لە هەموو کارو هەنگاوێکیدا ڕەزامەندی خودای گەورە بووە.

(محمد عبدالرحمن)ی کوڕی (أبی حاتم الرازی) دەڵێت: (أبو الحسن) لە (عبدالرحمن)و ئەویش لە (أبی محمد)ی کوڕی کچەکەی شافیعی یەوە دەگێڕێتەوە و دەڵێت: گوێم لێ بوو کە (جارودی)[1] یان مامم یان باوکم یان هەموویان لە (مسلم)ی کوڕی (خالد)ەوە دەڵێت: بە محمدی کوڕی ئیدریسی شافیعی وتراوە "فەتوا بدە ئەی باوکی عبدالله، ئێستا کاتی فەتوادانت هاتووە" لە کاتێکدا هێشتا تەمەنی (هەژدە ساڵ) بووە.

(حمیدی) دەڵێت: دەمانەویست وەڵامی خاوەن ڕاوبۆچوونەکانی بواری فیقه و شەریعەت بدەینەوە، بەڵام بەباشی ئەوەمان نەدەزانی هەتا شافیعی هات و ڕچەی بۆ شکاندین.

(ئەبو ئیسماعیلی تورموزی) دەڵێت: گوێم لێ بوو کە ئیسحاقی کوڕی ڕاهویە گوتی: ئێمە لە شاری مەککە بووین، شافیعی و ئەحمەدی کوڕی حەنبەلیش لەوێ بوون، ئیمام ئەحمەد پێی گوتم: ئەی باوکی یەعقوب، بڕۆ لە کۆڕی وانەکانی ئەو پیاوەدا (واتە شافیعی) دابنیشە، وتم: جا چی لێ بکەم؟ خۆ تەمەنی لە تەمەنی خۆمانەوە نزیکە؟ ئایا لەبەرخاتری کۆڕی ئەو وازبێنم لە (ابن عینە) و (المقریّ)؟ فەرمووی: داماو، ئەم پیاوە دەڕوات، بەڵام ئەوانی تر دەمێننەوەو لەکیست ناچن، ئەڵێ: منیش چوومە کۆڕەکانیەوە.

(أبوبکر) کوڕی (ادریس الحمیدی) دەڵێت: لەگەڵ شافیعی چووم بۆ (میصر)، ئەو لەسەری سەرەوە بوو، ئێمەش لە ناوەڕاستدا، لەو ژوورەی لێی دەخەوتین، زۆربەی شەوەکان لەخەو هەڵدەستایەوە چراکەی دەئایسا، بانگی بەردەستەکەم دەکرد، کە گوێی لە دەنگم دەبوو، دەیگوت: لەبری هەقەکەم شەو بێداربە و مەخەوەرەوە، ئەویش وای دەکرد، قەڵەم ئوچ و کاغەزەکەی بۆ دەهێنایەوە پێشەوە، منیش دەمگوت: چیەی ئەی باوکی عبدالله؟ ئەویش دەیگوت: واتای فەرموودەیەکم بیر لێدەکردەوە، یان بیرکەوتەوە، یان باس و بابەتێك، ترسام لەبیرم بچێتەوە تا بەیانی، لەبەرئەوە داوای فتیلە (چرا)م کرد تاکو بینوسمەوە.

---

(١) جارودی: موسای کوڕی ئەبی الجارود المکیە کە قوتابی شافیعی و مامۆستا تورموزی بووە.

(محمد)ی کوڕی (یحي) کوڕی (حسان) دەڵێت: گوێم لێ بوو کە (احمد)ی کوڕی (حنبل) فەرمووی: (محمد)ی کوڕی (ادریس)ی شافیعی شارەزاترین کەسە لە فیقهی کتێبی خوادا —واتە قورئان و ئیسلام— وە لە سوننەتەکانی پێغەمبەریش دا (ﷺ) کە زۆر شارەزایەو بە کەم ڕازی نابێ لە فەرموودە زانیدا.

(محمد)ی کوڕی (فضل البزّار) گوێم لێبوو، باوکم دەیگوت: لەگەڵ ئەحمەدی کوڕی حەنبەل چووین بۆ حەج، پێکەوە بووین لە یەك ماڵی ناو مەککەدا بەیانی زوو (أبوعبدالله) واتە (احمدی کوڕی حەنبەل) لەخەو هەستا، منیش دواتر لەخەو هەستام، دوای ئەوەی نوێژی بەیانیم کرد، بە دەوری مزگەوتەکەدا خولێکمدا[1] تا چووم لە کۆڕی وانەبێژی (سوفیان)ی کوڕی (عەینە)دا دانیشتم، یەکە یەکە کۆڕەکان دەگەڕام بە دوای کۆڕی أحمدی کوڕی حەنبەل دا، تاکو دۆزیمەوە، بینیم کە لە کۆڕی کوڕێکی گەنجی عەرەبیدایە، بەرگێکی ڕەنگکراوی لەبەرەو کڵاوێکی (یان فێستێك)ی لەسەردایە، زۆر قەرەباڵغ بوو، بەزۆر جێگەیەکم بۆ خۆم کردەوەو دانیشتم لەتەنیشت ئەحمەدی کوڕی حەنبەلەوە، پێم گوت: ئەی باوکی عبدالله وازم لە کۆڕەکانی (کوڕی عەینە)[2] هێنا کە کەسانی وەکو (الزهری) و (عومەری کوڕی دینار) و (زیادی کوڕی عەلاقە) و (تابیعیەکان)ی لەلا دانیشتبوون، تۆ بڵێی ئەم کوڕە گەنجە لەوانە بەتواناتر و گرنگتر بێ؟ پێشەوا ئەحمەد فەرمووی: بێدەنگ بە، ئەگەر قسەیەك (یان فەرموودەیەك)ت لە بەرزاییدا لەدەست چووبێت، لێرەداکە نیشتویتەوە دەیدۆزیەوە، هیچ زیانێك بە ئاین و ژیریت ناگات کە لای ئەم گەنجە دانیشی، بەڵام ئەگەر قسەکانی (وانەکانی) ئەم گەنجەت لەکیس بچێ، هەتا ڕۆژی قیامەت دەستت ناکەوێتەوە، هیچ کەسێکم نەدیوە بە هێندەی ئەم گەنجە قوڕەیشی یە زانا بێ لە فیقهی کتێبی خوادا، دەڵێت: منیش پرسیم جا ئەوە کێیە؟ فەرمووی: محمدی کوڕی ئیدریسی شافیعی یە.

---

(١) لەو سەردەمەدا دوای نوێژی بەیانی حەلقەی زانست و وانە خوێندن لە مزگەوتەکاندا دادەنرا و فەقێ و خەڵك بۆیان هەبوو دانیشن.

(٢) کوڕی عەینە یەکێك بووە لە وانەبێژە بەناوبانگەکان.

بێ فیزی و ملکەچکردنی بۆ هەق:

(الحسن) ی کوڕی (عبدالعزیز)ی جەرەوی، کە شێخ و مامۆستای (بوخاری) بووە دەفەرموێت، شافیعی فەرمووی: (هەرگیز حەزم نەکردووە هاوتاکەم بکەوێتە هەڵەوە، کە لێکدوانمان کردبێ، وە هەر زانستێکم هەبووبێ، مەگەر هەر حەزم کردووە کە هەموو کەسێك (وەکو من) بیزانێت و (بەتەنها) نەدرێتە پاڵ من.

{واتە: لەگەڵ هەر کەسێك مونازەرەم کردبێ، حەزم نەکردووە ئەو کەسە بکەوێتە هەڵەوەو حەزم کردووە هەمیشە خەڵکانی تر خۆیان زانا بن و زانست نەدرێتە پاڵ من و من بە خاوەنی نەزانرێم}.

(الربیع) دەڵێ: شافیعی نەخۆش کەوت، منیش چووم بۆ سەردانی، باسی ئەو کتێبانەی کرا کە داینابوون، فەرمووی: خوازیارم خەڵکی ئەم کتێبانە فێر بن و بیزانن و هەرگیز هیچی نەدرێتە پاڵ من (واتا گرنگ نیە ناوی من ببرێ یان نا، گرنگ ئەوەیە خەڵکی فێریان بن).

هەر خۆیشی پێشەوا شافیعی (خ.ل) گەلێك وتەی شیرین و جوانی هەیە، لەوانە، دەفەرموێت: "خوازیارم هەر زانستێك کە دەیزانم، فێری خەڵکیشی بکەم و پاداشتی لەسەر وەربگرم و کەسیش لە بەرانبەردا سوپاسم نەکات". (واتە پاداشتم لەلای خوا دەوێ، نەك سوپاسی خەڵکی).

هەروەها دەفەرموێت: "هەرچی شتێك کە من پێم گوتون، ئەگەر ژیریتان شایەتی لەسەر نەدا و قەبوڵی نەکرد، ئێوەش قەبوڵی مەکەن، چونکە ژیری ناچارە مل بدات بۆ هەق، هەرگیز لەگەڵ هیچ کەسێك مونازەرەم نەکردووە، مەگەر هەر مەبەستم ڕێنمایی کردنی بووە، وە هەرگیز مونازەرەم لەگەڵ هیچ کەسێ نەکردووە، مەگەر هەر حەزم کردووە کە نەکەوێتە هەڵەوە".

وەرع و خواپەرستی:

(ربیع المرادی)ی میصری دەڵێت: شافیعی لە هەموو مانگێکی ڕەمەزاندا شەست جار قورئانی خەتم دەکرد، هەموویشی لە نوێژدا دەخوێند.

(ربیع)ی کوڕی (سلیمان)یش دەڵێت: شافیعی فەرمووی: ماوەی شازدە ساڵە نەمهێشتووە کە تێر بخۆم، چونکە تێر خواردن ئەبێتە هۆی قورس بوونی لەش و ڕەقبوونی دڵ و کەمکردنەوەی زیرەکی و خەو هاتن و مرۆڤ لە خواپەرستی لاواز دەکات.

بەخشندەیی شافیعی:

(محمد عبدالله)ی میصری، دەڵێت: شافیعی کەسێکی زۆر بەخشندە بوو، هاوتای ئەوم لەناو خەڵکدا نەدیوە.

(عەمروی سەرجی) دەڵێت: شافیعی بەخشندەترین کەسە لەڕووی بەخشینی دینارو درهەم و خۆراکەوە. شافیعی پێی گوتم: لە تەمەنی خۆمدا سێ جار مایە پووت بووم و ناچار بووم هەرچیم هەیە لە زۆر و کەم بیفرۆشم، تەنانەت خشڵی کچەکەم و هاوسەرەکەیشم، وە هەرگیز ڕەهنم نەکردووە.

(محمد البستی) سەجستانی دەڵێت: دەچووین بۆ شاری مەککە، شافیعی لە کەمترین بەخشینیش درێغی نەدەکرد.

زمانپاراویی و ڕەوانبێژیی و شایەتدانی زانایان بۆی:

(ربیع) کوڕی (سلیمان) دەڵێت: گوێم لێ بوو کە (عبدالملك)ی کوڕی هشام)ی نەحەوی، خاوەنی (المغازي) دەیگوت: (شافیعی لەو کەسانەیە کە زمانی لێ وەردەگیرێت)، هەروەها ئەحمەدی کوڕی حەنبەل دەفەرموێت: (شافیعی لە زمانڕەوانترینی کەسەکانە) (مالك) خ.ل سەرسام بوو بە خوێندنەوەکەی چونکە زۆر زمانی ڕەوان بوو.

(أبو عبید القاسم)ی کوڕی (سەلام) دەڵێت: شافیعی لەو کەسانەیە کە زمانی لێ وەردەگیرێت، یان یەکێکە لە کەسە شارەزاکانی زمان.

(ربیع)ی کوڕی (سلیمان) دەڵێت: (شافیعی نمونەی کەسێتی عەرەبی و زمانی عەرەبی یە) واتا (دەروون عەرەبی و زمان عەرەبیە).

(أحمد)ی کوڕی (سورەیج) دەڵێت: (هیچ کەسێکم نەدیوە کە بە هێندەی شافیعی بە دەمو دوو زمانپاراو بێت).

(أبو نعیم الأسترابادي) دەڵێت: گوێم لێ بوو (ربیع) دەیگوت: ئەگەر شافیعیت دەبینی سەرسام دەبوویت لە زمانپاراوی و ڕەوانبێژییەکەی، خۆ ئەگەر ئەم کتێبانەی کە دایناون بە زمانی تایبەتی و ناوازەکەی خۆی بینوسینایە –واتا بە شێواز و ئەدەبیات و زمانەکەی کە لە مونازەرەکانیدا لەگەڵمان بەکاری دێنێ– کەس نەیدەتوانی کتێبەکانی ئەو بخوێنێتەوە، بەهۆی ئەو زمان ڕەوانی و وشەسازیەی کە تیایاندایە، بەڵام بەوە باشە کە کتێبەکانی لەسەر ئاستی گشتی و بە زمانی زۆرینە نووسیون.

(جاحظ) دەڵێت: (ئەو کتێبانەم تەماشا کرد کە کەسانی هەڵکەوتەو دەگمەن دەربارەی زانستەکان نوسیویانن، نەمبینی هیچ کەسێك لە موطەلیبی (شافیعی) باشتر بێ، قسەکانی ئەو ڕیزکردنی دوڕە بە دوای دوڕدا)، {واتە وشەکان وەك دەنکۆڵەی دوڕ و مرواری بەدوای یەکدا جۆشداون} .

پێشەوا (أحمد) خ.ل دەفەرموێت: هیچ کەسێك نیە کە دەستی بە قەڵەم و کاغەز گرتبێت (واتە خوێندەوار بێت) و تا ئاستی گەردنی منەتباری شافیعی نەبێت.

(الذهبي) دەڵێت: شافیعی فەرموودەکانی پێغەمبەری لەبەر بوو (د.خ) بینا بوو بەوان (واتا زۆر شارەزای فەرموودەناسی بوو) هیچ فەرموودەیەکی وەرنەدەگرت تا بەتەواوەتی لەلای خۆیەوە لێی دڵنیا نەبوایەو ساخی نەکردایەتەوە، خۆ ئەگەر تەمەنی درێژتر بووایە، سوودی زیاتری لێ دەکرا.

کۆچی دوایی:

(المزني) دەڵێت: چوومە خزمەتی شافیعی و سەردانیم کرد لەو نەخۆشیەیدا کە کۆچی دوایی تێدا کرد، لێم پرسی: چۆن دنیات گوزەر کرد؟ فەرمووی: لە دنیادا کۆچ دەکەم، لە یاوەرانم دادەبڕێم، شەرابی مەرگم دەنۆشم، بۆ لای خودای گەورە دەگەڕێمەوە، سوێند بە خوا نازانم ئایا ڕۆحم بەرەو بەهەشت دەچێت یان بەرەو دۆزەخ، ئینجا گریا و ئەم هۆنراوەیەی فەرموو:

کە دڵم وشك هەڵات، هەست و پەلم بەرتەنگ بوو[1]
خودا، بۆ لێبوردنم تکام پلەی پەیژەم بوو

(ربیع)ی کوڕی (سلیمان) دەڵێت: شافیعی خ.ل لە شەوی هەینی، دواهەمین ڕۆژی مانگی ڕەجەبی ساڵی (٢٠٤)ی کۆچی، لە (فسطاط)ی (میصر) لە دوای نوێژی خەوتنان کۆچی دوایی کرد، هەر ڕۆژی هەینی ئەسپەردەی خاکمان کرد، کە گەڕاینەوە هیلالی مانگی شەعبانی ساڵی (٢٠٤)مان بینی.

هەروەها (ربیع) دەڵێت: لەدوای کۆچی دوایی لە حەلقەی دانیشتنی شافیعیدا، وەك جاری جاران دانیشتبووین، عەرەبێکی دەشتەکی بە سەرمانەوە هەڵوێستا بوو، سەلامی کرد و ئینجا گوتی: ئەی کوا مانگ و ئەستێرەی ئەم حەڵقەیە لە کوێیە؟

---

(١) دواهەمین هۆنراوەی شافیعی لە ژیانیدا هۆنراوەی ژمارە (١١٣)یە.

وتمان: کۆچی دوایی کرد، خودا لێی خۆش بێت، ئەو پیاوە زۆر بە کوڵ گریا، ئینجا نزای کرد و گوتی: ڕەحمەت و لێخۆشبوونی خودای بەسەردا ببارێت، بەڕاستی بە زمانە ڕوونەکەی بەڵگە داخراوەکان دەکرانەوە، نەیارانی لە ڕوویدا دادەخران، کەسێکی بەڵگە ڕوون بوو، ڕووە ڕەشەکان لە بەرانبەریدا بە شەرمەزاری دادەشۆران، بە ڕاوبۆچوونە فراوانەکانی دەرگا داخراوەکان دەکرانەوە، ئینجا پیاوەکە ڕۆیشت.

(ابن خەلەکان)ی خاوەنی کتێبی (وفیات الأعیان) دەڵێت: هەموو زانایان لە دەوری ئەو جەمن هەر لە فەرموودەناسان و فیقه و ئوصول و زمان و نەحو و ئەوانی تریش، هەموویان لەسەر متمانەی ئەون، وە لە سپاردەو دادپەروەری و زوهد و وەرع و ژیاننامەو هیمەت بەرزی و بەخشندەیی ئەو بەهرەمەندن.کەواتە ساڵی (٢٠٤)ی کۆچی بەرانبەرە لەگەڵ (٧٨٤)ی زاینی.

کاتێك ئەم زانا و خواناسە گەورەیە کۆچی دوایی کرد، چەندین کەس لە نوسەر و ئەدیب و شاعیر و زانایانی جیهانی ئیسلامی پەخشان و هۆنراوەی شیوەنیان بۆ نووسی، یەکێك لەوانە هۆنراوەیەکی (محمد)ی کوڕی (درید)ە، بە پێویست نەزانرا لێرەدا دابنرێ، چونکە خودی شافیعی حەزی لە پیاهەڵدان نەکردووە و هەمیشە ویستویەتی ئەو زانستەی کە هی خۆیشی بووە، نەدرێتە پاڵی، بەڵکو سوود بگەیەنێ بە خەڵکی و پاداشتی لای خودای گەورە دەست بکەوێت.(1)

(١) هۆیەکی تر ئەوەیە کە پاڵی پێوەنام بۆ نەنوسینی ئەو هۆنراوەیە تێکەڵ نەبوونە بە هۆنراوەکانی شافیعی، هاوکات هەرکەسێك دەیەوێت ئەو پیاهەڵدانەی (محمد)ی کوڕی (درید) بخوێنێتەوە دەتوانێت لەم سێ سەرچاوانەدا ببیبینێ (دیوان الأمام الشافعي) جمعة (محمد عفيف الزعبي) طبعة الأولى، سنة ١٩٧١، (وفيات الأعيان) ل (ابن خلكان) ج٣ ص٣٠٩. (تأريخ بغداد) ل (الخطيب البغدادي).

هەندێ زانیاری دەربارەی شافیعی

لەو دیوانەدا کە (مختار فوزی النعال) کۆی کردووەتەوە

ئەو دیوانەی کە من کردوومە بە بنەمای سەرەکی بۆ ئەوەی هۆنراوەکانی پێشەوا شافیعی (خ.ل) لێوە وەربگێڕمە سەر زمانی شیرینی کوردی ئەو دیوانەیەتی کە (محمد عفیف الزعبی) لە ساڵی ١٩٧١ چاپی کردووە لە بەغداد، کە بە چاپی چوارەم ناسراوە و پێکهاتووە لە (١٠٣) لاپەڕەی مامناوەندی، پێشەکی و کورتەیەك لە ژیاننامەی شافیعی و پێڕست و بەحری شیعرەکان و سەرچاوەکانی تێدایە، بۆ ڕاڤە و وشە نامۆکانیش پەراوێزی لە دامێنی لاپەڕەکاندا داناوە، بەڵام لە ساڵی ٢٠٠٤ی زایینی دا (مختار فوزی النعال) سەر لەنوێ دیوانەکەی شافیعی کۆکردووەتەوەو چاپی کردووەتەوە لە توێی (١١٢) لاپەڕەدا لە (حەڵەبی سوریا) و (دار الرضوان) بۆی چاپ کردووە، تەنها کورتە ژیانێکی شافیعی و کەمێك لە خەسڵەتەکانی شیعری شافیعی باس کردووە و هۆنراوەکانی داناوەتەوە، لە شوێنی پێویست پەراوێزی داناوە، بەڵام گەلێك هۆنراوەی تێدایە کە لە دیوانە چاپکراوەکەی (الزعبی)دا نیە، تەنانەت خۆیشی گومانی لە هەندێکیان هەیە و ئاماژەیشی پێداون کە دراونەتە پاڵی و ساخ نەبوونەتەوە، منیش لێرەدا ئەوانەم داناوەتەوە کە زۆر گوماناوی نین، واتە بە دوو دیوان (عێراقی یەك) و (سوریەك) دیوانە کوردیەکەم پێکهێناوە، لێرەشدا هەندێ زانیاری زیاتر دەربارەی شافیعی دەخەمەڕوو کە لە کۆکراوەکەی (مختار فوزي)دا هەنە و لە هی (الزعبي)دا نین:

ئیمامی شافیعی دەفەرموێت: (ماوەی دە ساڵ تێر زگی خۆم نانی جۆم نەخوارد، چونکە تێربوون دڵ ڕەق دەکات، زرنگی لەناو دەبات، خەو دەهێنێ، خاوەنەکەی سست دەکات لە هەستانەوەی شەوانە بۆ خواپەرستی).

دایکی شافیعی (فاطمة)ی کچی (عبدالله)ی کوڕی (الحسن)ی کوڕی (الحسین)ی (علی کوڕی ئەبی طالب)ە، هێشتا شافیعی تەمەنی دوو ساڵ نەدەبوو، کە (ادریس)ی باوکی کۆچی دوایی کرد، دایکی بردی بۆ شاری مەککە، ژیانێکی زۆر

هەژارانە دەژیان، خستیە بەر خوێندنی قورئان و زانستەکانی ئەو سەردەمە لە فەرموودە و فیقە، منالْ بوو کە قورئانی پیرۆزی بە تەواوەتی لەبەرکرد، لەگەلْ ژمارەیەکی زۆری فەرموودەکانی پێغەمبەری نازدار (د.خ)، چووە خزمەتی پێشەوا (مالك) خ.ل بەرلەوەی لەلای ئەو زاتە دەست بکات بە خوێندن، کتێبی (الموطأ)ەکەی بە تەواوەتی لەبەر کردبوو، دواتر ڕووی کردە (شاری نەجران)ی وڵاتی (یەمەن) بۆ خوێندن، شافیعی کۆلْ و بارێکی گەورەی کتێبی پێ بوو، بەلاّم ئەم ڕووداوە سەیرەی بەسەرهات، شافیعی (خ.ل) دەفەرموێت:

لە (یەمەن) بەرێ کەوتم، ڕێم کەوتە لای پیاوێکی چاو شینی تەوێلْ پانی کۆسە و بێ ڕیش، ئەم جۆرە سیمایانە لە زانستی کەس ناسیدا پیسترین جۆرە سروشتن، بە پیاوەکەم وت ئەرێ شوێنێك هەیە لێی لابدەم و پشوویەك بدەین، گوتی: بەڵێ، بردمیەوە بۆ ماڵی خۆی، وامزانی بەڕێزترین کەسە، خۆراکێکی زۆر نایابی بۆ ئێوارە بۆ ناردین، ئالیکی دا بە وڵاخەکەم، ڕاخەر و پێخەفی دامێ، شەو لەناو جێگاکەمدا تەپاو تلم دەکرد، بیرم دەکردەوە و بە خۆم دەگوت: باشە من چی بڵێم بەرانبەر ئەم پیاوە و کتێبەکانم؟ (واتە بە پێی نیشانەکانی دەبووایە پیاوێکی وا چاك نەبووایە، وەك من لەو بارە کتێبەدا خوێندومە)، ئەمە بەڕێزترین پیاوە و زۆر بەخشندەیە..! لە کۆتاییدا بە خۆم گوت وا باشە ئەو کتێبانە فڕێدەم، کە ڕۆژ بووەوە بە پیاوەکەم گوت: ئەگەر هاتیت بۆ مەککە هەواڵی ماڵی محمدی کوڕی ئیدریسی شافیعی بپرسە، پیاوەکە بە گاڵتەپێکردنەوە گوتی: چیە دەمسپێری بە باوکت؟ بۆچی لەجیاتی باوکت بەخێوت دەکەم؟، نا.. دەزانی خەرجی دوێنێی تۆ گەیشتۆتە چەند؟ گوتم: چەند؟ گوتی: خۆراك و پێخۆرم بۆ کڕیت بە دوو درهەم، بۆنێك بە سێ درهەم، ئالیك بۆ وڵاخەکەت، وە کرێی ڕاخەر و پێخەفەکەت..! شافیعی دەفەرموێ: بە بەردەستەکەمم گوت: بیدەرێ، ئینجا پرسیارم لێکرد هیچی تر ماوە؟ گوتی: کرێی خانووەکە، من جێی خۆم تەنگەبەر کرد لەبەر خاتری فراوانکردنی جێگەی ئێوە، شافیعی دەڵێ: کتێبەکانم لەلا زیاتر خۆشەویست بوو،

بەرلەوەی بڕۆم بە پیاوەکەم گوت: هیچی تر ماوە؟ گوتی: بڕۆ خـوا ڕیسـوات کـات، هیچ کەسێکم نەدیوە کە لە تۆ خراپتر بێ..!

لە تەمەنی سی و چوار ساڵیدا شافیعی سـەردانی بەغدای کـردوەو مـاوەی دوو ساڵ لەوێ ماوەتەوەو لەو ماوەیەدا فیقهی خەڵکی عێراقیشی خوێند و کە گەڕایـەوە بۆ مەدینە کتێبی (علم اصـول الفقـه)ی دانـا، لـە (میصـر) کۆچـی دوایـی کـرد و لـە گۆڕستانێکی ئـەوێ ئەسپەردەی خـاك کـرا کـە ئێسـتا پێـی دەگـوترێ (گۆڕسـتانی شافیعی)، (صلاح الدینی ئـەیوبی) کـاتی خـۆی فرمـانی کـرد کـە خوێندنگەیـەك لـە نزیکی گۆڕەکەی دروست بکرێ بۆ خوێندنی فیقهی ئیسلامی و پێڕەوی شافیعی کـە ئێستا بە خوێندنگەی (صلاحیة) ناسراوە.

کاتی خۆی تۆمەتبار کراوە بەوەی کە (ڕافزی)یەو تەنها لایەنگری (علـی کـوڕی ئـەبی طالـب)ە بووەتـە مایـەی ئـاژاوە لـە بنەماڵەکـەی پێغەمبـەردا (د.خ)، لەبـەر ڕەواندنەوەی ئەو گومانە هۆنراوەی بەسەر هەموو جێنشینەکاندا گوتووە، کاتێ ئەو قسەیەی بیستەوە.

دەربارەی هۆنراوەکانیشی، هەمیشە ئامانجی نوسینی هۆنراوە لـەلای شـافیعی بریتی بووە لە ئاراستەکردن و وەك بەشێك لە شێوازی بـانگخوازی بـەکاری هێنـاوە، هۆنراوەکانیشـی بـەوە دەناسـرێنەوە کـە چـەند خەسـڵەتێکی تایبـەتییان تێدایـە، لەوانەش: زانینی فیقهی ئیسلامی، حیکمەت، ڕێنمایی، پەند، هۆنراوەکانی دورن لەو ئامانجە هۆنراوەییانـەی کـە لـە هـۆنراوەی کلاسـیکی ئـەو سـەردەمەدا بـاو بـوون و ڕەواجیان هەبووە، کە پڕ بوون لـە پیاهەڵـدانی بـێ هـودە و غـەزەل و دنیـا داریـی، خۆیشی هەرگیز حەزی نەکردووە کە بە شاعیر بناسرێت، هەروەکو لە هۆنراوەیـەکی دا دەفەرموێت:

ئەگەر هۆنراوە لای زانـــــا، بەهایەکـــی ئەوتۆی دەبـــوو
ئەوا هۆنراوەی ئەمڕۆی من، باشتر لـە هـی (لەبیـد) دەبـوو

کە (لەبید) شاعیرێکی بەتوانا و لێهاتووی سەردەمی پێش خۆی بووە.

زۆرێك له ئەدیب و نوسەران هۆنراوەکانی ئەو زاتە بەرزەیان لەبەر بووەو بە نمونە لە وانە و بابەتەکانیاندا هێناویاننەوە، جگە لەوەش گەلێك کەس هاتوون هۆنراوەکانی ئەویان کۆکردوونەتەوە، تەنانەت دیوانەکەی بە چەندین چەشن و جۆر پازدە جار کۆکراوەتەوە، هەریەکە لەو نوسخانەش کەم تا زۆر لە یەکتری جیاواز بوون، ئەمیان کۆمەڵێ هۆنراوەی تێدا بووە کە هی ئەو بووەو هەندێکی تریشی تێدا بووە کە دراوەتە پاڵی، یان هەندێ هۆنراوەی هەر تێدا نەبووە، دیسانەوە لە نوسخەیەکی تردا ئەوەیان هەبووە و ئەوەی تریان نەبووە، هۆنراوەکانیشی لەناو جەرگەی چەندین کتێب و نوسراودا تەخشان و پەخشان بوون و بە تەواوەتی لە یەك دیوان دا کۆنەکراونەتەوە، لەو کتێبانەش کە هۆنراوەکانی شافیعیان تێدایە، وەکو کتێبی (حلیة الأولیاء و معجم الأدباء) و (وفیات الأعیان) و (البدایة والنهایة) و (بهجة المجالس) و (المستطرف) و (الکشکول) و (المخلاة) و گەلێك کتێبی تر، منیش ئەم هۆنراوانەم هەمووی کۆکردەوە و بەراوردم کردن، لەم کارەشمدا ئەو دیوانەم کردە بنەما کە مامۆستا (سلیمان البوطي) کۆی کردووەتەوەو ئەوانەشم بۆ زیاد کردووە کە لەئەودا نین و لەملاولاوە دۆزیومنەتەوە.

کەسانی تریش جگە لە (البوطي) هەن کە هۆنراوەکانی پێشەوا شافیعیان کۆکردەوەتەوە و ڕاڤەیان کردون و لێکدانەوەی تایبەتی خۆیان بۆ کردون بەتایبەتی دەربارەی هەندێ وشە و زاراوەی نامۆ، سەرکەوتوترینیان کە وردەکاری باشی تێدا کردووە ئەو دیوانەیە کە مامۆستا (زهدی یکن) پێکی هێناوە و لەلایەن (دار الثقافة)ەوە لە ساڵی ١٩٦١ لە بەیروت چاپکراوە، هەروەها مامۆستا (محمد عفیف الزعبی) لە ساڵی ١٩٧١ دیوانێکی بەچاپ گەیاند لەلایەن (دامەزراوەی زەعبی)یەوەو ئەوانەیشی بۆ زیاد کردبوو کە (زهدی یکن) تێیپەڕاند بوو، یان بەسەریاندا هەڵبورابوو، لەدوای ئەویش (دار القلم العربی)ی دیوانەکەی کە لەلایەن (عبدالقادر مایو) کۆکرابووەوە چاپکرد، لە دیمەشقیش لەلایەن (دار البشائر)ەوە دیوانەکەی چاپکرا کە مامۆستا (عبدالمجید همو) کۆی کردبووەوە، مامۆستا (أمیل یعقوب)یش نوسخەیەکی تری چاپکرد لە (دار الکتاب العربی) بە لێکدانەوەی وردەوە، کە زۆر

وردەکاری باشتری تێدابوو بە بەراورد لەگەڵ چاپکراوەکانی پێشووتر، لە کۆتاییدا ئەو نوسخەیانم کردووەتەوە بنەما کە مامۆستا (سليمان البوطي) چاپی کردووە لەلایەن دامەزراوەی (الرّيان)ی دیمەشقەوە، چونکە زۆرینەی هۆنراوەکانی و ئەوانەیشی تێدایە کە دراونەتە پاڵی، ناشمەوێ ئاماژە بەو وردە ناملیکانە بکەم کە بە ناوی (دیوانی شافیعی)یەوە چاپکراون و لێرەو لەوێ چاپ و پەخش کراون، چونکە لەو باوەڕەدا نیم کە ئەوانە پێویست بە هەڵوێستە لەسەرکردن بکەن، یان لەبارەیانەوە بدوێین، ئەوەیان و بەهاکانیان بەجێ دەهێڵم بۆ خوێنەرانی بەڕێز خۆیان.

دوای ئەوەی من شتێکی نوێم نەهێناوە، بەڵکو ئەو هۆنراوانەم کۆکردوەتەوە کە خودی شافیعی وتویەتی یان دراونەتە پاڵی و هەردوو جۆرەکەیشم جیاکردونەتەوەو ئاماژەم پێداون، هەروەها سەرناوم داناوە بۆ هۆنراوەکان بەپێی گونجاندنی ناوەڕۆکەکەیان، ئومێدەوارم کە خوێنەران بەدڵیان بێت و خوای گەورەش بەئاگایە لە ڕاز و نیازەکانی دڵان.[1]

مختار فوزي النعال

شاری حەڵەب

٢٠٠٣/١٠/١

---

(١) وا باس دەکەن کە پێشەوا شافیعی سەردانی عێراق و بەسرەی کردووە، هاتووەتە کوردستان و لە (سید صادق) ماوەتەوە، کاتی خۆی پاڵی دابوو بە دارێکەوە، کە تاکو سالآنی هەشتاکانیش ئەو درەختە مابوو، پێیان دەگووت (درەختی شافیعی).

تویشوو

تـویشـوو سـبـەیـنـێت هـەڵـگرە
کـەرێـبـواری سـەرسـەفـەری
بـەس دنـیا بـدە بـەکـۆڵـتا
کـەنـازانـی بـۆکـوێـی بـەری
کـۆکـردنـەوەت بـۆ خـەڵـکـیە
بـۆ ئـەوانـیـشـتـە کـۆڵـبـەری
جـێـی تـێـشـوودارانـت دەوێ و
بـەتـەمـاش نـیت تـێـشووبـەری
پـڕکە تێشوو کە (ئێستا)ت لەبەردەمدایە
شـەوی تـاریـکـت لـەپـێـشـە
رێگـەت ئـیحـتاجی چـرایـە
بـەسـبەینێ وە مـەنازە
خـوادەزانـێ، چـەنـدی دوێنێ
وائـەمـڕۆ لـەژێر خـاکـایە
زۆر جـار تـەرمت بـۆ گۆڕستان
لـەگـەڵ خـەڵـکـیدا بـردووە
دڵـنـیـابـە ئـەوڕۆژەش دێ
تـەرمـەکـەت تـۆی
کـەخـەڵکی هـەڵیان گـرتوە

دەروازەی هۆنراوەی ژمارە (١)

ڕاستە ددان ئێشە، زۆر بە ئازار و بێزارکەرە، بەڵام هەڵکێشانی ددان، بە تایبەتی خوێ، زۆر بە ئێشە، نەخوازەڵا لەو سەردەمەدا کە پێشەوا شافیعی تیایدا ژیاوە، نە داو و دەرمانی پزیشکی ددان و نە بەنج هەبووە، بەڵکو بە نوکی خەنجەر یان بە گازی بزمار هەڵکێشان ددانیان دەردەهێنا، ئەوە کارێکی زۆر بەئازار بووە، هەروەها زۆر ناخۆشە مرۆڤ لە زیندان و بەندیخانەدا دەست بەسەر بێت، لەوەش ناخۆشتر ئەوەیە کە لەناو ئەو بەندیخانەیەدا ئەشکەنجەو ئازار بدرێ و دەنگی هاواریشی بە کەس نەگات، لەم دوو شتە گرانتر بریتیە لەو کاتەی کە ڕۆحمان دەردەهێنرێت و لە سەرە مەرگی تەزو و ئازارەکانی گیانەڵادابن، هەموو لایەکمان حەز دەکەین تەمەن درێژ بین، بەڵام کە دەچینە ساڵەوە و تەمەن دەگوزەرێنین، ئینجا خۆزگە و بریا بۆ تەمەنی ڕابردوومان دەخوازین و (ساڵ بۆ ساڵ خۆزگە بە پار)، خۆ ئەگەر تەمەنیشمان بگەڕێتەوە بۆ دواوە زۆر ناخۆشە بەلامانەوە (وەکو یارانی ئەشکەوت، خۆمان مەرگ بە ئاوات دەخوازین)، لەبەرئەوە دوێنێ ئەگەر خۆش بوو، یان ناخۆش، ئەوە چاکە کە ڕابورد، زۆر ناخۆشە سەر لەنوێ بگەڕێتەوە (خێر لەوەدایە کە ڕوویدا) کەواتە دوا کشانەوەی کات (کە مەحاڵە) زۆر ناخۆشە، یان گەڕانەوەی ڕۆژ و هەڵاتنی لە خۆراواوە.

گەرما ناخۆشە و لەو کاتەدا ئارەزووی فێنکبوونەوە دەکەین، بەڵام کاتێ فێنکایەتیەکە لە سنور دەردەچێ و دەگاتە بەفر و کرێوە و سەرما و تەزین، ئەوا دیسانەوە گران و سەخڵەتە لەسەر مرۆڤ.

تۆڵەسەندنەوە خۆشە، بەڵام ناخۆشیەکە لەوەدایە، کە خۆزگە هەڵە و تاوان ڕوی نەداباو ئەو تۆڵەیەشی بەدوای خۆیدا نەهێنایە، جا ئەگەر کەسەکە تۆ بیت کە تۆڵەت لێ دەسەنرێتەوە، ئەوا زۆر لەسەر شانت گرانە.

کەوڵکردن و داماڵینی پێست زۆر سەختە، خۆ ئەگەر لە شوێنێکی سێبەر و نسێدا بێ سەخت ترە و خاوبوونەوە ڕوونادات.

خواردنی گۆشتی کاڵ ئەگەر حەڵاڵیش بێ ناخۆشە، ئینجا ئەگەر ئەو گۆشتە گۆشتی قۆرپلە و مارمێلکە و شەوگەردی زیندوو بێت و زۆرت لێ بکرێت کە بە تۆبزی دەست بکەیت بە خواردنی و لەلای سەریەوە دایکرۆژیت، چ دیمەنێکی قێزەون و بێزراوە !

ڕاوکردنی سنوردار خۆشە، بەڵام ئەگەر بەزۆر بتنێرن بۆ ڕاوکردنی ورچ، بە چەکێکی لاواز، چ زەحمەتێکی گەورەو ترسناکە، ڕەنگە لەوە ناخۆشتر ئەوە بێ کە تۆوێکی گرانبەهای دانەوێڵە بەسەر زەویەکدا دابچێنیت کە زۆر چاك دڵنیابیت هیچ ڕووەکێك لەو زەویە چەقەن و مردەڵەیەدا ناڕوێت، ئەمە مەگەر خەونیش بێ بەلاتەوە ناخۆشە، ئەی ئەگەر ڕاستی بێ؟

ئاگرێکی دارت لەسەر خۆڵەمێشێکی زۆر کردوەتەوە، هەر داری دەخەیتە سەر و گڕ ناگرێت، ناچار خێرا خێرا فووی پیا دەکەیت و تەپ و تۆزی خۆڵەکە ڕوخسارت دادەپۆشێ و چاوت پڕ دەکاتەوەو تووشی سەر ئێشەیەکی توندت دەکات، بەڵام ستەمکارێك بەسەرتەوە ڕاوەستاوە زۆرت لێ دەکات کە هەر دەبێ ئاگرەکە دابگیرسێنی ئەوە کارێکی گرانە.

هەژارو بێ بەرگ بیت، لەڕووت و ڕەجاڵیدا شەرمەزاری داتبگرێ، لەبەردەست کورتی و قەرزاریت خانوەکەت بە نرخێکی زۆر کەم، وەك چارەکە نرخی خۆی (چارە فلس) هەرزان فرۆش بکەیت، تەنانەت خوف و پێڵاوی پێی خۆشت بفرۆشیت، بەهۆی ئەمانەوە یان نەتوانیت یان ڕووت نەیەت سەردانی خزم و خۆیش و دۆستانت بکەیت و لێیان دابڕێیت، کە دابڕانی خزم و ئازیزان بارێکی بێ نەوایی و بێکەسی و تەنهاییت بۆ دروست دەکات، سەرەڕای ئەو هەموو گرفت و کێشانە بە گوش و گوریسی بەستنەوە و ڕاکێشانی کەشتیەکان دەست و پات ببەستن و ڕاتکێشن، ئەم هەموو شتانەی کە باسمانکردن یەك لە یەکتری ناخۆشترە، بەڵام شافیعی خ.ل لە دێڕی کۆتایی هۆنراوەکەیدا دەفەرموێت، هێشتا ئەمانە سادە و ئاسانە بە بەراورد لەگەڵ شتێکی تردا کە لە هەموویان سەختتر و گرانترە لەسەر دڵی مرۆڤێکی بەڕێز و نەجیب و خانەدان و ئازاد کە پێویستی بە هاوکاری و

یارمەتی کەسێکی خراپ و نادان و نانەجیب بووە و ناچار بووە لە دەرگای بدات و داوای یارمەتی لێ بکات، جا ئەو نانەجیبە یارمەتی بدات یان یارمەتی نەدات تا ڕادەیەك وەکو یەك وایە، چونکە ئەگەر یارمەتی بدات ئەوا منەتێکی زۆری لەسەر دەکات و لە هەموو شوێنێ باسی دەکات، ئەگەر یارمەتیشی نەدات ئەوا هەر ئەو کارە بۆ خۆی مردنێکە بۆ کەسە نەجیبەکە و سەرەڕای ئەوەش کەسەکانی تر هەر ناوی دەهێنێ و باسی دەکات بەوەی کە ئەو کەسە داوای یارمەتی لەم کردووە(1).

عزة النفس

لَقَلْعُ ضِرْسٍ وَضَرْبُ حَبْسِ　　　وَنَزْعُ نَفْسٍ وَرَدُّ أَمْسِ
رَقَرُّ بَرْدٍ وَقَوْدُ فَرْدِ　　　وَدَبْغُ جِلْدٍ بِغَيْرِ شَمْسِ
وَأَكْلُ ضَبٍّ وَصَيْدُ دُبٍّ　　　وَصَرْفُ حُبٍّ بِأَرْضِ خَرْسِ
وَنَفْخُ نَارٍ وَحَمْلُ عَارٍ　　　وَبَيْعُ دَارٍ بِرُبْعِ فِلْسِ
وَبَيْعُ خُفٍّ وَعَدمُ إِلْفٍ　　　وَضَرْبُ إِلْفٍ بِحَبْلِ قَلْسِ
أَهْوَنُ مِنْ وَقْفَةِ الْحُرِّ　　　يَرْجُو نَوَالاً بِبَابِ نَحْسِ

---

(1) ص٥٢، عزة النفس/ لقلع ضرس و ضرب حبس

دەقی هۆنراوەی ژمارە (١):

(دەروون بەرزی)

خرێ کێشان[١]، لە زیندانا پیاتاکێشان

گیاندەرکێشان، کات دواکشان[٢]

لەبەر کرێوە[٣] دا مردن، تۆڵەسەندن

لە نسێ[٤] دا کەوڵکردن، تا گیانکێشان

ڕاوی ورچ، داکرمانی گۆشت مارمێلکە کرچە کرچ

تۆو وەشاندن، بە چەقەنی[٥] پڕ ئاریشان

فوولێکردن لە ئاگردان، لەبێ بەرگیت شەرم تکان

تالآنفرۆشی ماڵ و لان، بە چارەکە فلسی هەرزان

دابڕاوی خزم و خۆیش بی، فرۆشی پێڵاوی (پێ)ش بی

پەلکێشتەکەن بە گوشی[٦] کەشتی ڕاکێشان

هێشتا گەلێ ساناترە[٧] لە ڕاوەستانی خانەدان

لە بەردەرگای کەسێکی سوک و پێنەزان

---

(١) خرێ: خریە: جۆرێکە لە ددان: ضرس کۆیەکەی (أضراس)ە

(٢) کات دوا کشان: کشانە دواوەی کات و پێچەوانە بوونەوەی.

(٣) کرێوە: سەرمایەکی توند و بەفربارین بە باوە.

(٤) نسێ: نسا: سا: سایە: سێبەر لە وەرزی زستاندا، ئەو جێیەی هەتاو نایگرێتەوە، یان کەم بیگرێتەوە.

(٥) چەقەن: ڕەقەن، زەوی بێ پیت و تۆو نەخواز و ئاریش و ئاڵۆزە.

(٦) گوش: پەت، گوریس، حەبل.

(٧) ساناتر: ئاسانتر، ئاسایی ترە.

دەروازەی هۆنراوەی ژمارە (٢)

زۆربەمان وا هەست دەکەین کە ئەو ڕوداوانەی بەسەرمان دێن بەتایبەتی ناخۆشیەکان گوایە خەتای ڕۆژگار و کاتە، بۆیە زۆرێك لە ئێمە و بگرە شاعیرانیش گلەیی لە کات و زەمانە دەکەن[1]، بەڵام لەڕاستیدا ڕۆژگاریش یەکێکە لەو دروستکراوانەی کە بەفەرمانی خودا دێت و دەچێ و هیچ دەسەڵاتێکی نیە، شافیعی خ.ل دەزانێت کە ئەو هەڵەیەی خەڵکی وا بە ئاسانی ڕاست ناکرێتەوە، بۆیە لەسەر زمانی ئەوانە دەفەرموێت، تۆ واز لە ڕۆژگار بێنە، هەرچی دەکات با بیکات (چونکە هیچی بەدەست نیە)، تۆ سروشت و کاری خۆت تێك مەدەو لەجێی خۆتەوە دەرونت پاك ڕابگرە، مادام قەزاو قەدەری خوایی لەکاردایەو باوەڕهێنانیشت بە ئیسلام بەشێکی بریتیە لە باوەڕبوون بە قەزا و قەدەر بە هەردووك بارەکەیدا.

ئارام لە خۆت مەبڕە، بەرانبەر کۆست و کۆسپ و ڕووداوەکانی شەو (واتە دنیا) چونکە ئەم دنیایە شەوەو لە قیامەتدا ڕۆژی ڕاستەقینەو نەبڕاوە هەڵدێت و ڕوداوە دنیاییەکان خەسڵەتی بەردەوامییان تێدا نیە، کەسێکی بێ وەرەو ترساو مەبە، بە دلێری و خۆڕاگریەوە زاڵ بە بەسەر کۆسپەکانداو، با تۆی باوەڕدار ڕەوشتی لێبوردەیی و لەخۆبوردن و ئەمەکداریت تێدا بێ، کە ئەوانە ڕەوشتی باوەڕدارانن، لە کاتی ناخۆشیەکاندا بەوەفا بەو خۆشیەکانی ڕابردووت لەیاد بێت، جا ئەگەر ئەو ڕەوشتانەت تێدا چەسپ بوو، ئەوا هەرچەندە بە ڕوکەش نەنگی و کەموکوڕیت لەناو خەڵکیدا هەبێ، ئەو خووانە دەبنە سەر قەپاغی داپۆشینی ئەو کەم و کوڕی و نهێنیانەت.

بەخشندەیی و ڕێزداری دەبێتە هۆی داپۆشینی نەنگی و کەچی و عەیبەکان، هەروەها سەخاوەتمەندان وایان گوتووە.

---

(١) شاعیرانی کوردیش هەیە وەك هی گەلانی تر هاوشێوەی ئەو هۆنراوانەیان هەیە کە گلەیی لەسەردەم و ڕۆژگار دەکەن و بە چەرخی چەپگەرد ناویان بردووە، وریا بن خوای گەورە دەفەرموێ (جوێن بە کات مەدەن، کە من کاتم).

زەلیل و کەسیف و بێ دەرەتان و داماو خۆت نیشانی دوژمنانت مەدە، چونکە هەمیشە دوژمنان لە دەرفەت دەگەڕێن بۆ ئەوەی گێچەڵ و بەلآت بۆ دروست بکەن، تکاو داوای لێبوردن و بەخشندەیی لە مرۆڤی چروك و دەست تەنگ مەکە، خۆت دەزانیت کە مرۆڤی تینوو ئاوی لە ئاگرەوە دەست ناکەوێت، کەواتە تۆش لە چروکەوە ئەوەت دەست ناکەوێت کە لێی دەخوازیت و پێویستتە، وا مەزانە کە حەوانەوەو پشوو بەخۆدانت لەسەر کارکردن تەمەڵیەو گوایە دەبێتە مایەی کەمکردنەوەی ڕۆزی و بژێویت، دیسانەوە بێتەوە بیرت کە خودای گەورە بەپێی قەدەری خۆت بڕی ڕۆزیشی بۆ دیاریکردویت، ئەوەش وەك بەخاو خلیچکیت کەم ناکات، بە هەڵپەو خۆماندوکردنی زیادەشت زیاتر نابێ، پێویست ناکات خەم داتگرێت بۆ هەژاریت و دڵیشت بە دەوڵەمەندیت خۆش مەکە، نە لە شتی ماددی و نە لە مەعنەویەکاندا، چونکە هیچ شتێ لە دنیادا تا سەرو بەردەوام نابێ، گرنگ ئەوەیە تۆ سەرەداوی دڵخۆشی خۆت بدۆزیتەوە، ئەویش ئەوەیە کە دڵت پڕ لە قەناعەت و ڕازی بوون بێت، ئەوسا تۆ و پادشای سەرزەوی جیاوازیتان نابێ، چونکە ئەو پارەو پایەکەی دڵخۆشە کە هەیەتی، تۆش بەو قەناعەتە دڵت خۆشە کە هەیتە، بەلآم قەناعەت مانای ڕازی بوونە بەو بەشەی کە هەیتە دوای هەوڵ و کۆشش، نەك پێش ئەوانە.

ئەگەر پێت وایە پاشایی و پارەوپایە لە مەرگ دەتپارێزن، ئەوا هەر کە نۆرە مەرگت هات و مردن هاتە کایەو گۆڕەپانی ژینی تۆوە، ئەوا هەموو شوێنێکت پێ تەنگ دەبێ و هیچ کەس و جێگەیەك نابنە سوپەر و قەڵغانت نە زەوی و نە ئاسمان، گەرچی زەوی و ئاسمانی خودا فراوانە بەلآم بۆ تەواوکردنی کاری مەرگت هەردوولایان دەبنە چەرمە چۆلەکە، لەبەرئەوە لێگەرێ با غەدرەکانی ڕۆژگارت بەسەر بێن (کە دەسەلآتت بەسەریاندا نیە)، دڵنیاش بە کە دەرمانی چارەسەری مەرگت دەستناکەوێ، مەرگ دەردی بێ دەرمانە، بۆ هەمووانە، دنیای پێش مەرگت وێران بوو، دە هەوڵدە دنیای دوای مەرگت ئاوەدانکەرەوە.[1]

---

(١) ص١٥/ الرضا بقضاء الله و قدره/ {دَعِ الأيام، تفعل ما تَشاء}

الرضا بقضاء الله و قدره

دَعِ ٱلأيَّـــامَ، تَفْعَــلُ مــا تَشَــاءُ وَطِــبْ نَفسـاً إذا حَكَـمَ القَضـاءُ
وَ لا تَجْـــزَعْ لِحادِثَــةِ اللّيــالي فَمَــا لِحَــوادِثِ الــدُّنْيا بَقَــاءُ
وَكُــنْ رَجُــلاً علــى الأهْــوالِ جَلْـداً وَشــيمَتُكَ الســماحَةُ وَالْوَفــاءُ
وَإنْ كَثُــرَتْ عُيُوبُــكَ في البَرَايـا وَسَــرّكَ أنْ يَكُــونَ لَهــا غِطَــاءُ
تَسَــتَّرْ بالسَّــخاءِ فَكُــلُّ عَيــبٍ يُغَطّيــهِ كَمَــا قيــلَ السَّــخَاءُ
وَلا تُــرِ للأعــادي قَــطُّ ذلاً فَــإنَّ شَــمَاتَةَ ٱلأعــدا بَــلاءُ
وَلا تَــرْجُ السَّــماحَةَ مِــنْ بَخيــلٍ فَمــا فِــي النَّــارِ للظّمْــآنِ مَــاءُ
وَرِزقُــكَ لَــيْسَ يُنقِصُــهُ التَــأَنّي وَلَــيْسَ يَزِيــدُ في الــرِّزْقِ ٱلعَنــاءُ
وَلا حُــزْنٌ يَــدُومُ وَ لا سُــرورُ وَ لا بُــؤْسٌ عَلَيْــكَ وَ لا رَخَــاءُ
إذَا مــا كُنْــتَ ذَا قَلْــبٍ قَنُــوعٍ فَأَنْــتَ وَ مَالِــكُ ٱلــدُّنْيا سَــوَاءُ
وَمَــنْ نَزَلَــتْ بِسَــاحَتِهِ ٱلمَنَايَــا فَــلا أرْضٌ يَقِيــهِ وَلا سَــمَاءُ
وَأرْضُ اللهِ وَاسِــعَةٌ وَلكِــنْ إذَا نَــزَلَ ٱلقَضَــا ضَــاقَ الْفَضــاءُ
دَعِ الْأيَّــامَ تَغْــدِرُ كَــلَّ حِــينٍ فَمَــا يُغْــني عَــنِ الْمَــوْتِ الــدَّوَاءُ

دەقی هۆنراوەی ژمارە (٢):

(ڕازی بوون بە قەزا و قەدەری خوایی)

لێگەڕێ، ڕۆژگار چی دەوێ بیکا | دەرونپاکبە تۆ، قەزا کار ئەکا
بێ ئارام مەبە، لە کۆستی شەوگار | ڕووداوی دنیا زۆر دەوام ناکا
مەردێك بە، بەهێز بەسەر زەحمەتا | لێبوردیی و ئەمەك[١] سەربەرزت ئەکا
ئەنگیشت[٢] زۆر بێ لەناو خەڵکیدا | ڕاز و نهێنیت پەردەپۆش ئەکا
دەهەندەیی[٣] تۆ، ئەنگیت دەپۆشێ | وا دەڵێن ئەوی[٤] دەهەندەیی کا
بۆ دوژمن هەرگیز خۆت کەسیف نەکەی | خووی وایە نەیار بەڵات زۆر ئەکا
تکای لێبوردن نەکەی لە چرووك[٥] | ئاگر بۆ تینوو ئاو پەیدا ناکا
ڕۆزیت کەم نابێ بە سستی جوڵەت | ماندوبونیشت زیاتری ناکا
شادی و دڵتەنگی هەتا سەر نابن | دەستکورتی و تێریش وا زۆر بڕ ناکا
کە تۆ دڵەکەت پڕ قەناعەت بێ | تۆ و پاشای دنیا وەك یەك لێدەکا
کەسێ کە مەرگ بێتە ناو کایەی[٦] | ئاسمان و زەویش بەرگری ناکا
زەمینی خودا، بەرینە گەرچی | قەزا دابەزێ بەرتەنگی دەکا
لێگەڕێ، ڕۆژگار با هەر غەدرکا | دەرمانێك نیە چارەی مەرگ کا

---

(١) لێبوردی: لێبوردەیی، ئەمەك: وەفاداریی، دژی سپڵەیی.

(٢) ئەنگی: کەچیی، خواروخێچی، لارولەوێریی: العیب.

(٣) دەهەندەیی: بەخشندەیی، دژی چروکی: الجود.

(٤) ئەوی: واتە ئەوەی: ئەو کەسەی.

(٥) چرووك: دەست تەنگ، ڕەزیل، بەخیل، پێچەوانەی دەهەندە.

(٦) کایە: ئەو ناوەندەیە کە دەوری شتێك دەدات و شتەکە بووەتە چەق بۆی.

دەروازەی هۆنراوەی ژمارە (٣)

دوور نیە کە هەندێ کەس تەنها لە تەمەنی پیری خۆیاندا، حاڵ و گوزەرانی پیربوونیان بێتەوە یاد، ئەو دەمانەی کە نیشانەکانی پیربوونیان تێدا دەرکەوت ئەوسا بە خۆیان بزانن کە تەمەن زۆری لێ ڕۆیشت و کەمی ماوە، بەڵام پێشەوا شافیعی خ.ل لەم هۆنراوەیەدا ئەگەرچی خۆیشی پیر نەبووە، وێنەیەکی جوانی پیربوونی کێشاوە، سەرەتا باس لەوە دەکات کە گڕو کفی دەروونە سەرکەشە گەنجیەکەی جارانی نەماوەو خامۆش بووە، لە دوخی سەریدا تاڵە مووی سپی هێرشیان هێناوە بۆ پانتایی سەر، مووە ڕەشەکانیان سپی کردەوە، تەمەنی ڕەش کردەوەو بەرەو شەو بردی، مووە سپییەکان دەدرەوشێنەوە، شەوق دەدەن، بە ئاشکرا لە بەرزترین لوتکەی کەللە سەرەوە بانگەوازی پیری بوونی خاوەنەکەی ڕادەگەیەنن، ئەو مووە ڕەشەکانی وێچواندووە بە قەلە ڕەش و کونە بەبویشی بە بایەقوشی بەدخوێن، کە مەبەستی لە (پیریی)یە و هاتووە هێلانەی قەلە ڕەشەکانی کە وێرانەیەو خۆی هێلانەی تێدا کردووە، سروشتی بایەقوشیش وایە کە هەمیشە حەزی لە شوێنی کاول و کەلاوە و وێرانەیە تا هێلانەی تێدا بکات، ئەمەش بەوەی کە زانیویەتی ماڵی جەستەم وێرانەو شەل و شکست بووە و تەمەنم کەوتووەتە سەر هات و نەهات و چاوەڕوانی مەرگم، دیسانەوە یادی ڕووناڵی و تەمەنی گەنجێتی خۆی دەکاتەوە و دەڵێت: ئەوە ژیان بوو، ئێستاکە وزە و بڕشتم نەماوە چ چێژێك لە ژیاندا ماوە؟ لەم پیریەمدا چەندین خۆراکی خۆشم لێ قەدەغەیەو تینی پشت و ئەژنۆکانم لاوازە، کۆڵمە ئاڵەکانی جارانم زەرد و سپی هەڵگەڕاون، مووەکانم بوونە چەرموو، سپی بوون، چرچ و لۆچ ڕوخساری داگرتووم، وا دەبینم کە ئیتر کانی چێژەکان گەیشتە دوا چۆڕ و دوا دڵۆپ، ئینجا چاوەڕوانی ئەوەم کە لافاو و سێڵاوی مەرگ تەمەنم ڕامالێ.

سەرلەنوێ شافیعی خ.ل دەگەڕێتەوە سەر سەرکۆنەکردنی دەرون و حەزەکانی خۆی و بە خۆی دەڵێ: ئەی دەرونە تێر نەخۆرەکەم ئیتر بەسە، واز لە کرداری بەد

و خراپ بێنە و مەمکەرە قوربانی چێژ و حەزە بێ سنورەکانت، خۆ تۆ تەمەنێکت بریوەن ئەزموونێکت دیوە، زۆر نەگونجاوە بەم تەمەنەتەوە خۆت بخەیتە بەر لافاوی حەز و ئارەزووە سەرشێتەکانت، لە کاتێکدا لافاوێکی تر وا ڕووی تێکردووی و بەرەو ڕووت دێت، کە لافاوی مەرگە، دەبێ ئێستا تۆ تەوبە بکەیت و لە هەڵەو کەموکوڕییەکانی تەمەنی ڕابردووت پەشیمان بیتەوەو بە کردەوەی چاك و خواپەرستی زۆرت زەکاتی ئەو تەمەنەیشت دەرکەی، چونکە تەمەنیش وەك سامان و پارەو پول زەکاتی هەیە و فەرموو بڕۆ زەکاتەکەی بدە، پاشان دێتە سەر باسی هەندێ لەو کارانەی کە دەبێ وەك زەکات بیانکەیت، لەوانەش چاکەکاریی، بەخشندەیی، بێ فیزی و سادەیی، ئەمانەش ئەو بازرگانی و کاسبیەیە کە دەبێ لە ئێستاوە کاریان تێدا بکەی، قازانج کۆبکەیتەوە بۆ قیامەتی خۆت، ئەم ئامۆژگاری و قسانەی منت لەسەر دڵ گران نەبێ، لەخۆت بایی مەبە و مەڵێ جا خۆیشم ئەوانە دەزانم...! ڕاستە دەیانزانی، بەڵام ئایا جێبەجێشیان دەکەیت؟ چونکە قازانجی بازرگانیەکەت لەلای خودا لەسەر زانینی ئەوانە نیە، بەڵکو لەسەر بڕ و چۆنێتی جێبەجێ کردنەکەیانە، بێ فیزانە گوێم بۆ بگرە، منیش و تۆش لە تۆزی خاك دروستکراوین و دەشبینەوە بە تۆزێك خاك و تەپوتۆزو (با) دەمانبات، کەواتە با سادە و خاکی بین بەر لەوەی بە خاك بین.

ئەفەرموێت: ڕاستە دنیا خۆش و لە دڵا شیرینە، وا دروست کراوە کە نەفسی مرۆڤ ئارەزووی بکات و هۆگری بێت و تامەزرۆی بێت، بەڵام دەفەرموێت: من تام و چێژی ئەم دنیایەم کرد، وەرن لە منی پیر بپرسن کامەیە چێژ و تامی؟ ئەوەی من دیم لەدنیادا تامێکی دوو چێژ بوو (تاڵ و شیرین، خۆشی و ناخۆشی) بەڵام هەردووکیشیان ماوەیان کەم و کورت بوو، زۆر زوو تەواو بوو، وەکو سەراب و تراویلکە بوو کە لە بیابانا دەبریسکایەوە و بە ئاوی تێگەیشتین و ئاو نەبوو، بەزۆری تێگەیشتین و وانە بوو، بە ئاوای تێگەیشتین و وێرانە بوو، هەروەکو خوای گەورە لە فەرموودەیەکی قودسیدا دەفەرموێت: (دنیا کەلاکی مردووەو سەگەلە برسیەکان لێی کۆدەبنەوە) کە گۆشتی پێوە نەما ئیتر لێی دوور دەکەونەوەو پشتی

تێدەکەن، ئەم دنیایەش سروشتی وایە، چونکە پێچەوانەی ژیانی هەتا هەتایە، کە ڕووی تێکەی پشتت تێدەکا، کە پشتی تێکەی بە دواتا ڕادەکا، بەم جۆرە شافیعی خ.ل لە کۆتایی هۆنراوەکەیدا نزای خێر بۆ ئەو کەسانە دەکات کە سەربەرزانە دەرگا و دەروازەی حەزە بۆگەنەکانی دەرونی خۆیان داخستووە و پەردەکانیان داداوەتەوە، تاکو نە بۆنی پیسیان بەسەردا بێ و نە دیمەنە دزێو و قێزەونەکانی ئارەزووە بەد و گڵاوەکان ببینن، وا دیارە کردەوە بەدەکان بۆن و بەرامەیان هەیە و تەنها ئارەزووە بەدەکەی دەروونە پیسەکان پەی بەو بۆنە دەکەن و بەدوایدا دەچن و لێی کۆدەبنەوە، ڕۆژانە بە چاوی خۆمان ئەوە دەبینین کە کەسە خراپەکان لە دەوری کەسە هاو خوەکانی خۆیان کۆدەبنەوە، گەرچی یەکتریش نەناسن، دەڵێی یەك بۆن کۆی کردونەتەوە..![1]

مظاهر الشيب و محاسن الأعمال

خَبَتْ نَارُ نَفْسِي بِاْشْتِعالِ مَفَارِقي ... وَأَظْلَمَ لَيْلِي إِذْ أَضَاءَ شِهَابُها
أَيَا بومَةً قَدْ عَشَّشَتْ فَوْقَ هَامَتي ... عَلى ٱلرَّغمِ مِنِّي حِيْنَ طَارَ غُرَابُها
رَأَيْتِ خَرَابَ ٱلعُمْرِ مِنِّي فَزُرْتِني ... وَمَأْوَاكِ مِنْ كُلِّ الدِّيارِ خَرَابُها
أَأَنْعَمُ عَيْشاً بَعْدَ ما حَلَّ عَارِضِي ... طَلائِعُ شَيْبٍ لَيْسَ يُغْنِي خِضابُهَا؟
إِذَا ٱصْفَرَّ لَوْنُ ٱلمَرْءِ وَٱبْيَضَّ شَعْرُهُ ... تَنَغَّصَ مِنْ أَيَّامِهِ مُسْتَطَابُهَا
فَدَعْ عَنْكَ سَوءَاتِ ٱلأُمُورِ فَإِنَّها ... حَرَامٌ عَلى نَفْسِ ٱلتَّقِيِّ ٱرْتِكابُها
وَأَدِّ زَكَاةَ ٱلجَاهِ وَٱعْلَمْ بِأَنَّها ... كَمِثْلِ زَكاةِ ٱلمَالِ تَمَّ نِصَابُها
وأَحْسِنْ إلى ٱلأحرارِ تَمْلِكْ رِقَابَهُمْ ... فَخَيْرُ تِجَارَاتِ ٱلكِرَامِ اكْتِسابُهَا
وَلا تَمْشِيَنْ فِي مَنْكِبِ ٱلأَرْضِ فَاخِراً ... فَعَمَّا قَلِيلٍ يَحْتَوِيكَ تُرَابُهَا
وَمَنْ يَذُقِ ٱلدُّنْيا فَإِنِّي طَعِمْتُها ... وَسِيقَ إِلَيْنا عَذْبُهَا وَعَذَابُهَا

---

(١) ص٢٠/ مظاهر الشيب و محاسن الأعمال

{خبت نار نفسي، بأشتعال مفارقي..}

فَلَمْ أرَهَا إلاَّ غُرُورا وَ بَاطِلاً   كَمالآحَ فِي ظَهْرِ ٱلْفَلاَةِ سَرَابُها
وَمَا هِيَ إلاَّ جِيفَةٌ مُسْتَحِيلَةٌ   عَلَيْها كِلاَبٌ هَمُّهُنَّ اجتِذَابُهَا
فَإنْ تَجْتَنِبْهَا كُنْتَ سِلْماً لِأهْلِهَا   وَإنْ تَجْتَذِبْهَا نَازَعَتْكَ كِلاَبُهَا
فَطُوبَى لِنَفْسٍ أُوْلِعَتْ قَعْرَ دَارِهَا   مُغَلَّقَةَ الأبْوَابِ مُرْخَىً حِجَابُهَا

دەقی هۆنراوەی ژمارە (٣):

(نیشانەکانی پیری و کردەوە چاکیی)

گڕی دەروونم خامۆش بوو، کە سەرم موی سپی لێهات
شەوی تەمەنم تاریك بوو، کە موی چەرموم پرشکی پیری هەڵئەدات
کام بایەقوش لە سەر سەرم هێلانەی کرد؟
قەلە ڕەشەکانی دەرکرد، ئاوا بە فرکانێ(١) خۆی هات؟
لانەتان کرد! بایەقوشان(٢) لەسەر سەرم
دەزانن ئیتر تەمەنم کەوتۆتە سەر هات و نەهات
سروشتی وایە بایەقوش، هەتا ماوە
تامەزرۆیە بۆ وێرانە و بۆ حەوش و ماڵی تورەهات(٣)
چێژی چی لەم ژینەدا بێ؟ گەشی کوڵمانم نەماوە
بێ سوودە بۆیاخی قژم(٤)، سوپای سپی لەسەردا هات
کە ڕوخسارم زەرد هەڵگەڕاو مووەکانم بوونە چەرموو
چێژ داچۆڕا، وا سێلاوی مەرگ دەمبات

---

(١) فرکانێ: بە خێرایی، لەپڕ، لەناکاو، بە تیژی.

(٢) بایەقوش: کونە بەبوو، هێمایەك بووە، بۆ شەڕ و بەدبەختی و وێرانە خوازی.

(٣) تورەهات: پڕوپوچ و بێ نرخ و بەها، بێ سەرەو بەرە.

(٤) مرۆڤی سەر سپی، چەند بۆیاخی قژی بکات، کوڵم و ڕوخساری هەر پیرانەیە.

دەی دەست لە کاری بەد، بەردە، دەرونەکەم
ناڕەوایە کە تەقوا کار لافاوی ئارەزوو بیبات
زەکاتی پایەی خۆت دەرکە، بێگومان و دڵنیابە
تەمەنیشت سامانێکە، گەیشتۆتە ئاستی زەکات
لەگەڵ خەڵکی چاکەکار بە، بەوە دەبیتە خاوەنیان
بەخشندەبە، کە بەو کارە، چاکە خوازان ڕووت تێ دەکات
بە فیزەوە بە چوار دانگەی ئەم زەمینەدا ڕەت مەبە
کەمێکی ترهەر خاکی ئەم زەمینەیە لە باوەشی خۆیت دەکات
هەرکەس تامەزرۆی دنیایە، من چەشتومە
ساز و ناسازیمان بینی، گەلێ زوو بوو بەکۆتا هات
وای دەبینم، ئەم دنیایە، بەتاڵێکە بایت دەکا
وەك چۆن، پانتایی بیابان، تراویلکە نیشان دەدات
هیچ شتێ نیە، مەگەر کەلاکێکی مردار
خۆی لێ لادەی لەو گۆڵمەزە، بێ وەی دەبی
بشتەوێ بۆ خۆتی بێنی، سەگەل پەلامارت دەدات
کە سەگەل تێی ورووکاوە، بەملاولا ڕەکێشی دەکا
سەربەرز بێ ئەو دەروونەی لە ماڵی خۆی نیشتەجێیە
دەرگاکانی کڵۆم[1] دەدا و پەردەکانیشی داوەدات

(١) کڵۆم دراوە: داخراوە، کلیل دراوە.

دەروازەی هۆنراوەی ژمارە (٤)

پێویستە مرۆڤ تەنها خۆی لەگەڵ یەك ژینگە و وڵات ڕانەهێنێ، بەڵکو هەموو زەوی موڵکی خوایە، مرۆڤەکان مافی خۆیانە کە لە کوێ بیانەوێ بژین، بژین، گەشت و گەڕیان مرۆڤ فێری گەلێ زانیاری نوێ و نەریت و ڕەوشتی جوان و کرانەوەی ژیری دەکات، بۆیە گەڕان بە مەبەستی دیتنی دروستکراوەکان و شارەزابوون و گەشت و فێربوون جگە لە دەستکەوتی دنیایی، پاداشتی لای خوای گەورەش زۆرە، هەر لەبەر ئەو هۆکارانەشە کە زانا و ژیر و دانایان بەردەوام لە گەڕان و گەڕیدەیی دان، نیشتەجێ بوون لە بوونەوە تا مردن لە تەنها یەك شوێن و شار و گوند و وڵاتێك باش نیە، ئیمامی شافیعی خ.ل لەم هۆنراوەیەیدا هانمان دەدات بۆ گەشت و گەڕان و دنیا دیدەیی، تا بزانین ژیان و گوزەرانی خەڵکانی تر چیە و چۆنە، ئەزموونی لێوە فێر بین، نامۆیی ببینین، مەترسە، وا مەزانە ئەوەی هەیتە لە شوێنی تر دەستت ناکەوێ، بگرە خوای گەورە چاکتر لەوەت پێ دەبەخشێ بە مەرجێ بەو ئامانجانە و لەبەر خودای گەورە کۆچ بکەیت.

دەفەرموێت: تەماشای کانی و گۆم و چەم و ئاوەکان بکەن، تەنانەت ئاویش کە پاکەرەوەیە، ئەگەر ڕاوەستاو بێت و نەجوڵێ، ئەوا کرم لێی دەدات و بۆگەن دەکات، بۆیە بەردەوام لە دەورو خول و جوڵەو هاژەدایە، ئەو ڕەوت و چوونەیەتی کە بەهای پێ دراوەو پاکی کردووەتەوە، هەروەها نمونەی ترمان دەخاتە بەر نیگاو دەفەرموێت: گیانەوەرێکی ئازای وەکو (شێر)یش ئەگەر لە بێشەکەیدا پاڵ بکەوێ و نەگەڕێ و نەجوڵێ، بژێوی و نێچیری دەست ناکەوێت، یان خۆراکی تازەو شایستە بە خۆی نابێت، بگرە تیروکەوان و چەکەکەت چەندە چاك و تۆکمە و مۆدێل بەرزبن، هیچ سودێکی نیە، ئەگەر بەکاری نەهێنی، (تیر) چەند تیژ و قایم بێ هەتا لە کەوان بەرەو نیشان دەرنەپەڕێ و نەجوڵێ، سودی نیەو بەهاو نرخ پەیدا ناکات.

(خۆر)یش بەو هەموو گەورەیی و گەرمیەی خۆیەوە هەرگیز ڕاناوەستێ و جۆرەها جوڵە لە خولگەی خۆیدا بەرپا دەکات، چونکە بە ڕاوەستانی خۆر ژیانیش

ڕادەوەستێ، جگە لەوەش خەڵکی بێزار دەبن لە شتێك کە هەمیشە لەژوور سەریانەوە بێ کە خۆرە، بۆیە خۆریش بە ڕەوت و چوونی، هەڵاتن و ئاوابوونی ڕێز پەیدا دەکاتەوە، بە ونبوونی شەوانەی ڕۆژ بەها پەیدا دەکات، بە ونبوونی ڕۆژانەی تریفەی مانگەشەومان لەلا جوانتر دەبێ.

ئەگەر سەیری خاك و خۆڵی زەوی بکەین، پێکهاتەیە لە جۆرەها ڕەگەز و توخمی هەمە چەشن، لەو شوێن و خاکەی کە تیایەتی تێکەڵە لەگەڵ کانزا هەرزانەکان و بەهایەکی ئەوتۆی نیە، بەڵام کە دەردەهێنرێ و پوختە دەکرێ و بەرەو شوێنی تر دەبرێت و کۆچ دەکات ئەوسا بەهاو نرخی خۆی دەست دەکەوێت.

زۆرجار کەسێك لە گوند و شار و وڵاتی خۆی بەهاو نرخێکی زۆری نیە و قەدری خۆی نابێ، کە ڕوو دەکاتە ناو گەل و وڵاتی تر ئەوسا دەناسرێ و نرخی خۆی دەدۆزێتەوە.

هەروەها نمونەی (داری بوخورد) دەهێنێتەوە کە لە زێد و جێی خۆی دارو دەوەنێکی ئاسایی یە، وەکو هەموو دارو دەوەنی تر، بەڵام کە دەبڕدرێت و دەکرێت بە شووڵی بۆن و بەرامەدار و دەبرێت بۆ وڵاتانی تر، ئینجا نرخ و بەهای پێویستی دەست دەکەوێت.

کەواتە گەڕان و ڕەوت و ڕۆ، کۆچ کردن و سەیران و گەڕیدەیی، کاروانکردن و وڵاتگەڕان زۆر سوودی هەیە بۆ مرۆڤ، بە تەنها بێ، یان لەگەڵ خێزان.[1]

الحض على التَّرحال

مَـا فِي الْمُقَـامِ لِـذِي عَقْـلٍ وَذِي أدَبٍ — مِـنْ رَاحَـةٍ فَـدَعِ الأوْطَـانَ وَاغْتَـرِبِ
سَافِرْ تَجِدْ عِوَضاً عَمَّنْ تُفَـارِقُهُ — وَانْصَبْ فَإنَّ لَذِيذَ الْعَيْشِ فِي النَّصَبِ
إنِّـي رَأيْـتُ وُقُـوفَ الْمَـاءِ يُفْسِـدُهُ — إنْ سَـاحَ طَابَ وَإنْ لَمْ يَجْرِ لَـمْ يَطِبِ
وَالأُسدُ لَوْلا فِرَاقُ الأرْضِ مَا افْتَرَسَتْ — وَالسَّهْمُ لَـوْلا فِرَاقُ الْقَوْسِ لَـمْ يُصِبِ

---

(١) ص٢٦/ الحض على الترحال

وَالشَّمْسُ لَوْ وَقَفَتْ فِي الفُلْكِ دَائِمَةً لَمَلَّهَا النَّاسُ مِنْ عُجْمٍ وَمِنْ عَرَبِ
وَالتِّبْرُ كَالتُّرْبِ مُلْقَىً فِي أَمَاكِنِهِ وَالعُودُ فِي أَرْضِهِ نَوْعٌ مِنَ الْحَطَبِ
فَإِنْ تَغَرَّبَ هَذَا عَزَّ مَطْلَبُهُ وَإِنْ تَغَرَّبَ ذَاكَ عَزَّ كَالذَّهَبِ

دەقی هۆنراوەی ژمارە (٤):

(هاندان بۆ گەڕان)

نیشتەجێ بوون، بۆ خاوەن ژیری و ئەدیبان
ئاسودەیی تێدا نیە، بڕۆ، نامۆیی ولاتان
دەی بگەڕێ، قەرەبووی دابڕانیشت، دەدۆزیوە
دەست بەکار بە، چێژی ژیان، وا لە کۆشش و لە گەڕیان
وا دەبینم، وەستانی ئاو، دەبێتە مایەی تێکچوونی
کە دەگەڕێ، پاکژ دەبێ، کە وەستاوە، بۆگەناوێکی بێ پایان
(شێر)یش ئەگەر لە زەوی قاچی دانەبڕێ، ڕاوی نابێ
(تیر) لە (کەوان) دەرباز نەبێ، ناتوانێ (بدا) لە نیشان
بەردەوام (ڕۆژ)، لە خولگەیدا، ڕاوەستاو بێ
خەڵکی هەموو بێزار دەبن، لە عەرەب و لە بیانیەکان
لە زێدی خۆی، زێڕ، خۆڵ ئاسا، لە خاکایە
(بوخورد) لە ولاتی خۆیا، جۆرێکە لە داری سووتان
ئەمیان بڕوا، گرانتر دەبێ، خواستەکەی
ئەویان ڕەوکا، ئازیز دەبێ، هەروەکو ئاڵتونی گران

دەروازەی هۆنراوەی ژمارە (٥)

فێڵبازیی خەڵکی:

(محمد)ی کوری (ئیبراهیم) گێڕایەوە کە (شوعەیب)ی کوڕی (محمد)ی دوبەیلی گوتی: شافیعی فەرمووی[١]:

خۆزگە ئەو سەگەلانەی لە دەوروبەرمان دەژین و دراوسێمانن، دراوسێمان نەبوونایە، خۆزگە هیچ کامێک لە ئێمەی مرۆڤ ئەوەی لەو سەگانە دەیبینین نەماندەبینی، چونکە ئەوان لە شێوازی ژیان و گوزەران و ڕۆزی خۆیان پازین و زۆر بە چاکی دایانمەزراندووەو پەیڕەوی یاساکانی سروشت و ڕێنماییە خواییەکان دەکەن، شەڕ بە یەکتری نافرۆشن و یەکتری ناخۆن، بەرگری لە یەکتری دەکەن، خۆراک و کەلاک و ڕۆزی لەنێوان خۆیاندا دابەش دەکەن، ئاسوودەن بە ژیانی سەگەلیی خۆیان، کەچی کۆمەڵگەی خەڵکی و مرۆڤەکان پەندێك لەو دراوسێیانە وەرناگرن، هەڵوێستەیەك ناکەن، لە شەڕ و ناکۆکی و دژایەتی یەکتری واز ناهێنن، ڕێی ڕێنمایی و هیدایەت ناگرنە بەر، کەواتە ئەی مرۆڤ، واز لە تێکەڵاوی ئەو جۆرە کەسانە بێنە، تێکەڵاو بوون و هۆگر بوونی خەڵکی ئەگەر خێر و خۆشی و ئاسودەیی دنیا و قیامەتی تێدا نەبێ، واز لەو تێکەڵاویە بێنە و تەنها هۆگری خۆت بە، بۆ خۆت مشوری خۆت بخۆ، لە نەفسی خۆت بپرسەوە، دیارە بەوەیان سەرکەوتوو تر دەبی و بەختەوەرتر و دڵشاد دەبی.

کەواتە مەرجی سەرەکی دەستکەوتنی خێر و بێرە، ئەگەر لە تێکەڵاوی و هۆگری خەڵکیدا بەدیت کرد، بەردەوام بە، ئەگەر وانەبوو بەخۆتا بچۆرەوە، لەوان وازبێنە و هۆگر و فریاکەوتەی خۆت بە.[٢]

---

(١)

(٢) ص٣٦/ مکر الناس/ لیت الکلاب لنا کانت

مكر الناس

لَيْتَ الْكِلابَ لَنَا كَانَتْ مُجَاوِرَةً ... وَلَيْتَنَا لا نَرَى مِمَّا نَرَى أَحَدَا
إِنَّ الكِلابَ لَتَهْدي فـي مَوَاطِنِهَا ... وَالخَلْقُ لَيْسَ بِهَادٍ شَرُّهُمْ أَبَدَا
فَاهْرُبْ بِنَفسِكَ واسْتَأْنِسْ بِوَحْدَتِها ... تَبْقَى سَعِيداً إِذَا مَا كُنْتَ مُنْفَرِدَا

دەقی هۆنراوەی ژمارە (٥)

(فرت و فێڵی خەڵكی)

خۆزیا، ئەو سەگەلانە[1]، دراوسێمان بوونایا
بریا هیچ کام لە ئێمە، مرۆڤمان نەدیبایا
سەگەل لە ژینگەی[2] خۆیان پابەندی ڕێنمایین
کەچی بۆ ڕێنومایی، خەڵکی هەر شەڕیان لایە
ڕاکە، سەرت هەڵگەر، هۆگری تەنهایی بە
بە دڵشادانە دەژی، کە ئەو خێری تێدایە

دەروازەی هۆنراوەی ژمارە (٦)

(شێر) کە هێمای دلێری و گەورەیی و دەسەڵات و سەرکردایەتی و ئازایەتی و دادپەروەریە، شایستەی خۆیەتی کە پاشای دارستان بێ و شکۆی خۆی هەبێ، دەبێ گیانەوەرانیش بەها و نرخی ئەو بزانن و بە سووك تەماشای نەکەن، مرۆڤی خانەدان و نەجیب و دەروون بەرزیش وێ دەچێ بەشێر، پێشەوا شافیعی لەم کورتە هۆنراوەیەیدا باس لەوە دەکات، کە بە داخەوە هەندێ گەل و کۆمەڵی خەڵك هەیە کە ڕێز و قەدری سەردار و نەجیب زادە و بە قەدرەکانی خۆی ناگرێ، بە

(١) لە نوسخەیەکی تردا (شێر) و (شێرگەل) هاتووە لەجیاتی (سەگەل).

(٢) لە نوسخەیەکی تردا (شێر) و (شێرگەل) هاتووە لەجیاتی (سەگەل)

پێچەوانەوە نانەجیب و کەسانی سووك و دەست و داوێن پیسیان لەلا باشترە لەو کەسە پاکانە، کەسە پاکەکانیش حورمەت و شکۆی خۆیان دەپارێزن و قەناعەت بە هەژاری خۆیان دەکەن، ئەوەتا شێری چاپوك لە بێشەو دارستان و هێلانەکەی خۆیدا لە برسانا دەمرێ، کەچی سەگەل و هەرچی و پەرچی و ناخانەدانان و ماستاوچیەکان، تێر و تەسەلن و لەسەر هیچ پەکیان ناکەوێ. خەڵکیان گەمژە کردووە و بە زمانی لوس فریویانی داوە، وردە.. وردە ئەو خەڵکە لەگەڵ ئەو بارەدا ڕاهاتوون، گوێڕایەڵی ئەو گەمژە و نانەجیبە دەکەن، درۆی ئەو بەباشتر دەزانن، لە ڕاستیەکانی نەجیب زادە و دیندارەکە، سەرەنجام شێرەکە بە نەفس بەرزی خۆیەوە لە برسانا دەمرێت و سەگەلەکەش بە تێر و تەسەلی ژیان دەگوزەرێنن، شێرەکە لەسەر زەوی ڕووت دادەنیشێ و دەخەوێ، هەرچی و پەرچیەکانیش جلوبەرگی ئاوریشم لەبەر دەکەن و پێڵاویان لە زێڕە، ئەمە ئەو بارودۆخە ترسناکەیە کە ڕوو بکاتە هەر گەل و میللەتێك ڕیسوا دەبن، هەروەکو چۆن دەسەڵاتی فیرعەون ئیشی لەسەر گەمژەکردنی خەڵکی دەکرد، ئەنجامەکەشیان چەشت.[1]

الحظوظ

تَمُـــــوتُ الأُسْـــــدُ فِي الْغَابَـــــاتِ جُوعـــــاً
وَلَحْـــــمُ الضَّـــــأْنِ تَأْكُلُـــــهُ الْكِـــــلابُ
وَعَبْـــــدٌ قَـــــدْ يَنَـــــامُ عَلَـــــى حَرِيـــــرٍ
وَذُو نَسَـــــبٍ مَفارِشُـــــهُ التُّـــــرَابُ

(١) ص١٩/الحظوظ/ تموت الأُسُدُ في الغابات جوعاً

دەقی هۆنراوەی ژمارە (٦):

(بەختەوەر)

شــێری بێشــە، لــە برســانا، گیــان ئەبەخشــێ
ســەگەلیش لــە گۆشتـــــی بــەران، تێــر و تۆڵــە
ناکـــەس بەچـــە، لەســـەر ئاوریشـــم دەخـــەوێ
خانـــەدانیش، ڕاخەرەکـــەی خـــاك و خۆڵـــە[1]

دەروازەی هۆنراوەی ژمارە (٧)

هەرکەسە و ڕێز و شکۆیەکی خۆی هەیە لە کۆمەڵدا، بەڵام هەندێ کەس بە ڕووکەش ڕێز و شکۆیان هەیە، جا یان بەهۆی دەسەڵات و پلەوپایەیانەوەیە یان بەهۆی پول و پارەو سامانەوە، یان بەهەر هۆیەکی تری دنیایی یەوە، جا ئەم کەسانە هەرکات هۆکاری ئەو شکۆمەندیەیان لەدەستدا، ئەوا حورمەت و شکۆشیان نامێنێ، بەڵام شکۆی ڕاستەقینە کە پەیوەندی بە ڕەوشت و ڕاستگۆیی و خواپەرستیەوە هەیە، هەمیشە بەردەوامە، گەرچی کەسەکە بێ کەس و پارەو پایەش بێ، جا ئەگەر کەسێك خۆی بەڕێز نەبێ، ڕێزداری بەترس و تێڵا لە دڵی خەڵکدا دروست ناکرێ، خۆ ئەگەر کەسەکە خۆیشی بەڕێز بوو، ئەوا دەگەڕێتەوە بۆ شکۆ و گەورەیی خۆی، شکۆداری ڕاستەقینە لە کەسە دڵ مەزن و خواناسەکاندا دروست دەبێ و دەردەکەوێ، جا ئەگەر کەسێکتان بینی کە خەڵکی لە دەوری کۆببوونەوەو بە ڕووکەش ڕێزی دەگرن و لە ڕاستیشدا شایانی ئەو ڕێزە نیە، ئەوا لەناکاو دەکەوێ و کەسی بە دەورەوە نامێنێ، ئەم دیمەنەش وەکو ئەوە وایە کە مناڵێك لەو سەرجادە و کۆڵانانە یاری بکات و هیچ بایەخێکی (جدّی) نیە.[2]

---

(١) یان بە شێوەی وەرگێڕانی وشەیی نوسیومە:

شـــێری بێشـــە لەبرســـانا گیـــان ئەبەخشـــن
گۆشـــتی مـــەڕیش، خـــۆراکی ســـەگەلەکانە
ناکـــەس بەچـــە لەســـەر ئاوریشـــم دەخـــەوێ
نـــەجیب زادان، خـــاك و خۆڵـــە ڕاخەریانـــە

(٢) ص٢٦/ غرور المظهر/ أرى العزّ في الدنيا اذا كان فاضلاً

غرور المظهر

أرى الغِـرَّ في الـدُّنْيَا إذَا كـانَ فَاضِـلاً   تَرَقَّـى عَلَـى رُوس الرِّجَـالِ وَيَخْطُـبُ
وَإنْ كـانَ مِثلـي لا فَضِـيلَةَ عِنْــدَهُ   يُـقَاسُ بِطِـفْلٍ في الشَّوَارِعِ يَلْعَبُ

دەقی هۆنراوە ژمارە (٧):

وادەبینم شکۆداری لە دنیادا بۆ کەسێکە خۆی بەڕێزە
لەسەر سەری گەورە پیاوان دەردەکەوێ و گەشە دەکا
خۆ ئەگەر ئەویش وەکو من، نەبێ ئەو گەورەیی و ڕێزە
بەراوردە بە منداڵێك لە ڕێ و کۆڵان یاری دەکا

دەروازەی هۆنراوەی ژمارە (٨)

یەکێك لە هۆیەکانی بێزاری و خەمباری خەڵکی و دەروونپەستییان، بریتیە لەوەی کە زۆر خۆیان بە خەڵکەوە سەرقاڵ دەکەن و خۆیان هەڵدەدەنە ناو گێژاوی ململانێ و دژ وەستانەوەیان، بەڵام ئەگەر مرۆڤ لێبوردەبێ لە خەڵکی و نەفسی خۆی بە کەم و تەنگ نەبینێ، ڕق لەم و لەو هەڵنەگرێ، ئەوا دەروونی خۆی دەحەوێتەوەو سەرقاڵ نابێ بە شەڕی لابەلاوە، چونکە دوژمنداریی خۆی چەند ناخۆشە، خەم و پەژارەو ترس و دوودڵی و قینە قینەکەی لەوە ناخۆشترە، ئەو زاتە بەرزە دەفەرموێت: من خۆم کەس بە دوژمن ناگرم و دروستی ناکەم، ئەگەر کەسێکیش خۆی دوژمنایەتیم بکات، ئەوا من حیسابی بۆ ناکەم و دانابەزمە ئاستی ئەوەوە بۆ دوژمنایەتی کردنی، بەڵکو زۆر بە ئاسایی وەکو هەموو کەسانی تر سڵاوی لێ دەکەم، چونکە سڵاوکردن کلیلی دروستکردنی ئاشتی یە، لەلایەکی ترەوە بەو سڵاوە شەرمەزاری دەکەم و گومانە خراپەکانی دەسڕمەوەو لە شەڕەکەیشی خۆم دەپارێزم ڕووی گەش و بێ کینەی خۆمی نیشان دەدەم، چونکە لە بنەڕەتدا منی موسڵمان دڵم پاکەو جێی شتی پیسی تێدا نابێتەوە، دیارە مرۆڤ

چی لە دڵیدا بێ، ئەوەشی لێ دەردەکەوێ، من کاسەی دڵم پڕە لە خۆشەویستی، لە ڕاستیشــدا خــەڵك بــۆ خۆیــان دەرد و نەخۆشــن، نــەخۆش و دەردەداریشــن، نزیکبوونەوەی زۆر و بێ سنوریان لە یەکتری دەردە کوشـندەکەیە، کەچـی دابڕانـی تەواوەتیش هـەر خراپـە و دەبێتـە مایـەی بـێ ئاگایی لـە یـەکتری و پچڕانی پـەتی خزمایەتی و سۆز و خۆشەویستی بۆیە پێویستە کە پەیوەنـدی مرۆڤـەکان سـنوردار بـێ و دابـڕانیش نەکرێتـە نـەریت. ئیسـلام بـەوەوە جوانـە کـە هێڵـی ناوەڕاسـت و مامناوەندی یە لە هەموو شتێکدا، تەنانەت خـوای گـەورە هەنـدێ گـەل و نەتـەوەی پوکاندەوە و دەسەڵاتی لێ سەندنەوە، چونکە زێـدەڕەویان کـرد لـە ئـاینی خـوادا و سەرەنجام دینەکەیان وا ناشرین کرد کە خەڵکی لێی دوورکەوتنـەوە و کەسـە بـەناو دینـدار و ملۆزمـەکانیش بوونـە مشـەخۆر بەسـەر ئاینەکـەوەو کەوتنـە بازرگـانی پێوەکردنی، لە کاتێکدا دینی خودا بـۆ ڕزگـاری هـەموو مرۆڤـەکان و بەختـەوەری و ئاسودەیی هەردوو دنیایە.

دەبێ مرۆڤ بە چاوی مرۆڤانە بڕوانێتە هەموو کەسەکان و مـاف و هـەقی ئـەوان بپارێزێت و بە حیکمەت و زانست و لۆژیکەوە پەیامی ڕاستەقینەی خوایـان بـۆ ڕوون بکاتەوە، جا ئەگەر کەسێك بەوەش هەر باوەڕی نـەکرد و ئیسـلامی قـەبوڵ نـەکرد، ئەوا ئازادەو نابێ بەرەبەرەکانێ و دوژمنایەتی بکرێت، تا ئەو کاتەی کە ئەو ڕێگـەی شەڕ دەگرێتەبەر، ئەوسا باوەڕداران ڕێگەگریی دەکەن و بەرگری دەکەن.[1]

---

(١) ص٢٨/مكارم الأخلاق/ لمّا عفوت ولم احقد على أحدِ

مكارم الأخلاق

لَمَّــا عَفَــوْتُ وَلَــمْ أحْقِــدْ عَلــى أحَــدٍ أَرَحْــتُ نَفْســي مِــنْ هَــمِّ الْعَــدَاوات
إنِّــى أُحَــيِّ عَــدُوِّي عِنْــدَ رُؤْيَتِــهِ لأدْفَــعَ الشَّــرَّ عَنِّــي بِــالتَّحِيَّات
وأُظْهِــرُ الْبِشْــرَ لِلإنْسَــانِ أبْغضــهُ كمــا إنْ قَ حَشَــى قَلْــبي مَحَبَّــاتِ
النَّــاسُ دَاءُ وداء النَّا س قُــــرْبُهُم وَفِي اعْتِــزَالِهمُ قَــطْعُ المَــوَدَّاتِ

دەقی هۆنراوەی ژمارە (٨):

(ڕەوشت بەرزیی)

کاتــێ کــە لێبــوردە بــووم و ڕقــم لــە هــیچ کــەس هەڵنــەگرت
دەروونــی خــۆم ئاســودە کــرد، لــە پــەژارەی دوژمنــداریی
تــاکــو لادەم لــە شەڕخــوازی دوژمنەکــەم
کــە دەیبیــنم، ســڵاو دەکــەم لــە دیــداری
مــن ڕووخــۆشی خــۆم دەنوێنــم بــۆ نــەیارم
هــەروەك دڵــم پــڕ خۆشــەویستــیە بــاری
ئــەو خەڵکانــە خۆیــان دەردن، لێکنزیکبوونــە، دەرمــانی
دورکەوتنــەوەش دابڕانــە لــە خۆشەویســتی ســۆزداری

دەروازەی هۆنراوەی ژمارە (٩)

مــرۆڤ مرۆڤــەکانی تــری خــۆش دەوێ، بــەڵام خۆشەویستیەکەیشــی پلەپلەیــە، شــافیعی خ.ل دەفــەرموێت: مــن هــەموو هــاوڕێ و برایــانی دینــیم خــۆش دەوێــن، بەتایبەتی ئەو کەسانەی کە بە شکستی من شاد نابن و لە کەوتنمدا دەستم دەگرن و نــاهێڵن بکەومــە خراپــەوە، خۆشــم دەوێ ئــەوەیان کــە لــە کاروبــارە چــاکەکاندا پشتیوانم دەکات، ئەوە دەکات کە دەمەوێ، کە چاکە خوازیە، خۆم و نهێنییەکانم،

ناموس و ئابڕووم، کەسێتی و بەهام دەپارێزێ، جا من لە ژیاندا مابم، یان مردبم ئەو هەر پارێزەرمە، بەڵام بەو جۆرە وەسفانە، بەڕاستی تا ئێستا کەسم نەدۆزیوەتەوە بەو چەشنە بێ، خۆ ئەگەر هەبێ و هاوڕێم بێ ئەوا حیسابی برای بۆ دەکەم و دەیکەمە هاوبەش لە خێری هەموو چاکەکانمدا، چونکە دڵنیام لەلایەکەوە ئەویش من دەکاتە هاوبەشی چاکەکانی خۆی لەلایەکی تریشەوە ئەو چاکانەی منیش دەیانکەم زۆربەیان بە هاریکاری و هاندانی ئەوە، هیچ نەبێ دنەم نادات بۆ کاری خراپ.

ئەفەرموێ: یەکە یەکە ئەو هاوڕێ و برادەرانەم خوێندەوە، هەڵمسەنگاندن، لەناو ئەو کەسە زۆرانەدا، کە بە ژمارە زۆر بوون، کەمێکیان متمانەدار بوون، یان جێی متمانەی تێکەڵاوی و هاوڕێیەتی بوون.

لەم هۆنراوەیەدا ئاماژە بەوە دەکات کە هاوڕێیەتی بەپێی جۆرایەتیە نەك چەندایەتی، هاوڕێ تاکو لە سەنگ و سوژنی نەدەی و هەڵی نەسەنگێنی نابێ بیکەیتە هاوڕێ، چونکە هاوڕێ وێنەیەکی تری خۆتە.[(١)]

خيرة الأصحاب

أحِـبُّ مِـنَ الإخْـوانِ كُـلَّ مُـوَاتي ... وكـلَّ غضـيض الطَّـرْفِ عَـنْ عَثَرَاتـي
يُـوَافِقُني في كُـلِّ أمْـرٍ أُرِيـدُهُ ... وَيَحْفَظني حَيًّـا وبَعْـدَ مَمَـاتي
فَمَـنْ لـي بِهـذا؟ لَيْـتَ أنّـي أصَـبْتُهُ ... لَقَاسَـمْتُهُ مَـا لـي مِـنَ الْحَسَـنَاتِ
تَصَـفَّحْتُ إخْـواني فكـانَ أقَلَّهُـمْ ... عَلـى كَثْـرَةِ الإخْـوانِ أهْـلُ ثِقَـاتي

(١) ص٢٩/خيرة الأصحاب/ أحب من الأخوان كل مواتي

دەقی هۆنراوەی ژمارە (٩):

(باشترین هاوڕێ)

برایـــانم گشـــت خـــۆش دەوێـــن، لـــەناویانا بەتایبـــەتی
ئـــەوەیان چـــاوی دەپۆشـــێ کاتـــێ دەکەومـــە نشوســـتی
لـــــە هـــــەموو کـــارێکی چـــاکا، پشـــتیوانە، لەگەڵمایـــە
دەمپـــارێزێ لـــە ئێســـتاما و کاتـــێ نـــەشمام لـــەم دنیایـــە
دەبـــێ کـــێ بـــێ؟ ئـــەو هاوڕێیـــەی کـــە ئاوابـــێ؟
تـــاکو ئێســـتا مـــن نەمـــدیوە، ئـــەو خەســـڵەتانەی تێـــدابێ
هـــەڤاڵێك لـــە ئـــەو چەشـــنە بـــێ، گـــەر بێتـــە یـــاوەری ژیـــانم
دەیـــکەمە هاوبەشـــی هـــەموو کـــارو کـــردەوە چـــاکانم
کەســـــانم هەڵسەنگانـــــد هـــــەموو، کـــــەس وانـــــەبوو
گەرچـــی زۆرن بـــە ژمێـــرە، بـــەڵام کـــەمیان متمانـــەی بـــوو

دەروازەی هۆنراوەی ژمارە (١٠)

لەم هۆنراوەیەدا شافیعی خ.ل بە زمانی حاڵ لەگەڵ بەختەوەریدا دەدوێت و پێی دەڵێ: ئەی بەختەوەری لەکوێیت؟ وەرە بۆ لام با خەمباریی یەخەم پێ نەگرێت، چونکە وا هەست دەکەم کە خوای گەورە بەرەکەت و بەخشیشی زۆری پێداوم و لەسەر هیچ پەکم نەکەوتووە، بگرە بە هێندەی تۆزقاڵێکی بەخشیشەکانی سوپاسم نەکردووە، شەیتان دەیەوێت بێتە بن کلێشەم و فریوم بدات بە فیکر و خەیالاتی خراپ، لەلایەکەوە دەڵێ کوا ڕزق و ڕۆزی و پارەو پولت بۆ خەرجی سبەینێ؟ ئەی دوو سبەی؟ ئەی بۆ منالەکانت؟ بەڵام کە خودا ڕۆژی بەسەردا هێنام، ئەوا ڕزق و ڕۆزی ئەو ڕۆژەشم دەدات، کە سبەینێش مام ئەوا سبەینێش دیسان هەر ڕۆزی و بەشی ئەو ڕۆژەمی پێیە، ئەمانە تەماح و چاوبرسێتی و ترسی ڕزقە لە ویستی نەفسی پیسمەوە دەردەپەڕن، ئەوا منیش ئەو نەفسە تێر نەخۆرە

ترسنۆکەم سەرکوت کرد، وازم هێنا لە ویست و حەزە بەدەکانم و تەنها ویستی تۆم دەوێ.[1]

التسليم الخالص

إذَا أصْـبَحْتُ عِنْـدِي قُـوتُ يَـوْمِي   فَخَـلِّ اَلْهَـمَّ عَنِّـي يَـا سَـعِيدُ
وَلا تخْطُـرْ هُمُـوم غَـد بِبَـالِي   فَـإنَّ غَـدًا لَـهُ رِزْقٌ جَدِيـدُ
أُسَلِّـمُ إنْ أرَادَ اللهُ أمْـرًا   فَـأترُكُ مَـا أُرِيـدُ لِمَـا يُرِيـدُ

دەقی هۆنراوەی ژمارە(١٠):

(خۆدانە دەست خودا بەتەواوەتی)

کە ڕۆژم لێبووەوە ئەمڕۆ، ڕۆژی ئەم ڕۆژەشم هەبێ
دەوەرە، ئەی بەختەوەریی، لابە خەمم، با هەر نەمبێ
نەهێڵی خەمی سبەینێ، سەر بکێشێتە ناو بیرم
چونکە سبەی، لەگەڵ خۆیا، ڕۆزی تازەیشی پێ دەبێ
ملکەچی فەرمانی خودام، کە فەرمانێکی پێداوم
وازم هێناوە لە ویستم، هەتاکو ئەو ویستی هەبێ

دەروازەی هۆنراوەی ژمارە (١١)

ڕۆژ و شەو بەدوای یەکدا دێن و دەڕۆن، چەندەها کەس هەیە کە تا بەربەیان ناخەون، جا یان کارو پیشەیان وایە، یاخود خەم و پەژارە، یان ئاهەنگ و شادی، یا پاسەوانی، یا بەندایەتی و لەخواترسان، هەندێ کەسیش لە کاتی ئاسایی خەوتن دا لێی دەخەوێ، تاکو بەیانی زوو هەستێتەوە سەر کارو پیشەی خۆی، هەردوو جۆرە کەسەکان، بە ئاگا و خەوتووەکان خەوتن و نەخەوتنیان لە پێناوی کارو

---

(١) ص٣٩/التسليم الخالص/ إذا أصبحت عندي قوت يومي

مەبەستێکایە، جا یان بۆ ئەوەیە نەهێڵێ کارێکی نەخوازراو ڕوو بدات، یان هەوڵ دەدات کارێکی خوازراو ڕوو بدات، کەواتە ئەو خەوتن و نەخەوتنە پەیوەندی بە ڕوونەدان یان ڕوودانی کارێکەوە هەیە، کارەکەش دوو ئەگەری هەیە، ئەگەری ڕوودان و ئەگەری ڕوونەدان، هەردووکیشیان تەنها خودا دەیزانێ ئایا ڕوودەدات یان ڕوونادات، مرۆڤ زانیاری و دەسەڵاتی لەوەدا نیە بزانێ ئاخۆ سبەینێ چی ڕوو دەدات. لەبەرئەوە دەروونت پڕ مەکە لە زوخاوی خەم و پەژارە بۆ ڕووداوێك کە نازانی ئاخۆ ڕوودەدات یان نا، کاتەکەی دێتە پێشت یان نا؟ ئەو خەمە بێ سەروبەرانە لە دڵت دەرکە و مەیانکە بە خەوزڕێنی شەوانەت، بەڕاستی ئەگەر وا بکەیت، مانای جۆرێك لە شێتیت بۆ خۆت دروست کردووە و یەك کۆڵی گران لە خەمت لە کۆڵی خۆت ناوە، دە تۆ سەرنج لە ژیانی ڕابردووی دوێنێی خۆت بدە، هات ڕوویدا، تۆش تیایدا ژیایت، تێپەڕی، تازە ناشگەڕێتەوە، ئەوەی دوێنێی بەتۆدا، هەر ئەویشە کە سبەینێشت پێ دەدات، ئەگەر بیەوێت، ئەوەشت پێ دەبەخشێ کە بۆ ژیانی سبەینێت پێویستە و بۆی نوسیویت کە دەبێ بەسەرتدا ڕوو بدات، ئەو بیەوێ، دەبێ ببێ، ئەگەر چی هیچ کەس نەیەوێ، ئەو نەیەوێ کەس ناتوانێ کە بیکات گەرچی هەموو کەسیش بیەوێ.

واتا بۆ ڕابردوو، بۆ ئێستا، بۆ ئاینده تەنها خودامان بەسەو هیچی تر، با بەتەواوەتی پشت بەو خودایە ببەستین. چ بۆ ژیانمان و چ بۆ ئەو شتانەی دەیخوازێ.[١]

ترك الهموم

سَـهِرَتْ أعـينٌ، وَنَامَـتْ عُيـونُ   في أُمـورٍ تَكـون أوْلاَ تَكـونُ
فـادْرَإِ الهَـمَّ مَـا اسـتَطعْتَ عَـنْ النَّفـ   سِ فحملاَنُـكَ الهُمُـومَ جُنُـونُ
إنَّ رَبّـاً كَفَـاكَ بـالأمسِ مَـا كـاَ   نَ سَيكْفِـكَ في غَـدٍ مَـا يَكـونُ

(١) ص٨٥/ ترك الهموم/ سهرت اعين، ونامت عيون

دەقی هۆنراوەی ژمارە (١١)

(وازهێنان لە خەم)

شـــەونخونن، کۆمـــەڵێ چـــاو، هەنـــدێکی تـــر لـــە خەودایـــە
هـــــــەردوولایان کـــە ئاوایـــە، لـــە پێنـــاو چـــەند کارێکایـــە
هەریەکـــەیان یـــان ڕوونـــادەن، وە یـــا ڕوودانیـــان ئاســـایە
تـــا دەتـوانیـــــت، لـــــە دەروونـــــت، خـــــەم بـــە بـــا کـــە
لـــــە شێتـــــــیتە بـــــاری خـەمـــــت لــــە بارایـــــە
پـــەروەردگارێکت بەســـە، دوێنێـــی بـــۆ دەســـتەبەر کـــردی
بـــۆ ســـبەینێش ئـــەوت بەســـە، لـــەوەی دەبـــێ و لـــە ڕێتایـــە

دەروازەی هۆنراوەی ژمارە (١٢)

(ابن کثیر) لە کتێبی (البدایة والنهایة) بەرگی (١٠) لاپەڕە (٢٥٤) دا دەڵێت: شـافیعی دەیفـەرموو: قورئـان فەرموودەیـەکی نـاوەدیهێنراوە (غـیر مخلـوق) هەرکەسـیش بڵـێ بـەدیهێنراوە، ئـەوە بـێ بـاوەڕە، کـە قورئـانی دەخوێنـدەوە ئایەتەکانی سیفەتەکان و فەرموودەکانی بەو شێوەیە دەبینی کە پێشینەی ڕابردوو دەیانبینی و هیچ تۆبزیەکی لە خۆی نەدەکرد، (کوڕی خوزەیمە) دەڵێ (المزني) هۆنراوەیەکی بۆ خوێندمەوە و گوتی (شافیعی) ئەم هۆنراوەیەی بۆ خۆی وتووە:

کە ڕوو دەکاتە خودا و دەڵێت: هەر شتێك کە بتەوێ ڕوویدات ڕوویدا، گەرچی منیش خواستم وا نەبوو بێ، وە ئەوەش کە نەتەویست ڕوویدا، ڕووی نەدا گەرچی وام نەویستبا، هەر خۆت بەندەکانت دروست کردووە بۆ ئەو مەبەستەی دەتەوێت و خۆت دەیزانی، ئەو زانست و زانینەش لاو و پیر و بەساڵاچوو دەهەژێنێ، ئەو کەسانە هەمە جۆرن هەیانە سروشتی شەڕخوازانە و بەدکاریی هەیە، هەیانە ئاسودەو ئاشت و بێکێشەیە، هەیە ڕەزاگران و درێوە، کەچی کەسانی وا هەیە چاك

و چاكەكارە، ئەی خودایە خۆت منەت بەسەر ئەمیاندا دەكەی و چاكەی لەگەڵ دەكەی، ئەوی دیكەیان ڕیسوا و ڕەنج بە با دەكەی، چاودێری ئەمیان دەكەی و ئەوی تریان فەرامۆش دەكەی و چاودێری خۆتی لێ لادەدەی و دوچاری چەندین گرفت و كێشە دەبێ.[1]

المشيئة الألهية

مَا شِئْتَ كَانَ، وإنْ لَمْ أشَأْ	وَمَا شِئْتُ إنْ لَمْ تَشأْ لَمْ يَكُنْ
خَلَقْتَ العِبادَ لِمَا قَدْ عَلَمْتَ	فَفي العِلْمِ تَجري الفَتَى والمُسِنْ
فَمِنْهُمْ شَقِيٌ، وَمِنْهَمْ سَعِيدٌ	وَمِنْهُمْ قَبِيحٌ، وَمِنْهُمْ حَسَنْ
عَلَى اذَا، مَنَنْتَ، وَهذَا خَذْلتَ،	وَذَاكَ أعنْتَ وَذَا لَمْ تُعِنْ

دەقی هۆنراوەی ژمارە (١٢)

(ویستی پەروەردگار)

چیت ویست ڕوویدا، گەرچی واشم نەویستبێ
چیم ویست نەبوو، كە ویستی تۆ وا نەبووبێ
بەندەكانت وەدیهێنا، بۆ مەبەستێ خۆت دەزانی
هەر لە زانینی تۆدایە، كەسێ لاوە، یا لەتەمەن و ساڵابێ
لەوانیشدا لاسار، درێو، یا دڵشاد، و بەختەوەرە
هەیە خراپ و بەدكارە، هەیشە لە جۆرێ چاكا بێ
بە ئەمیان دەبەخشی پایە و چی چاكە بۆی
ئەوی تریان سوك دەكەی و تا ماوە دەبێ ڕیسوا بێ
یارمەتی ئەمیان دەدەیت و لە هەموو شتێ پارێزراوە
ئەمی تریان وەلادەنێی، چاودێری تۆی لەسەر نابێ

---

(١) ص٨٣/المشيئة الألهية/ ما شئت كان، وإن لم أشأ/

دەروازەی هۆنراوەی ژمارە (١٣)

هەریەکەمان نەنگی و کەچیمان تێدایە، بەڵام کاتێك بە چاوی ڕەزامەندی و یەکتر قەبوڵکردنەوە بۆ یەکتری دەڕوانین هەڵەو نەنگیەکانی یەکتری نابینن، بەڵام کە نەیار و ناحەز بۆمان دەڕوانێ، یان خۆمان بۆ نەیارەکانمان دەڕوانین ئەوا نەك هەر عەیبەکان بەدی دەکەین، بەڵکو زۆر بە گەورەیی دەیانبینین، نابمە ترسێنەر، یان هەواڵدەرێکی ترسێنەر بۆ کەسێك کە ئەویش بەرانبەرم وانەبێ، مانای وایە بۆ کەسی تریش وانەبووە، منیش کەچی و نەنگی لەو کەسانەدا نابینم کە لە مندا نایبینێ، ڕاستیەکەیشی ئەوەیە کە خۆ بەخۆ هەر گلەیی و کەمیەکم تێدا دەبینی، پێم بڵێ، با ڕاستی بکەمەوە، منیش بۆ تۆ وادەبم، بەڵام هیچمان لەناو خەڵکیدا عەیبی یەکتری باس ناکەین، دنیا بۆ دنیایە، ئەگەر تۆ منت خۆش دەوێ و لێم نزیك دەبیتەوە ئەوا منیش بۆ تۆ وادەبم، وا نەبی، وانابم و لێت دوور دەکەومەوە.

خۆ لەگەڵ یەکتریشدا نەبین، سبەینێ هەر دەچینەوە بەر بارەگای خودا و وا لەم دنیایەشدا هەریەکەمان سەربەخۆ ژیانمان دەگوزەرێنین، هاواری هیچ کاممان لە قیامەتدا نابێتە مایەی فریاگوزاری ئەوی ترمان، با ئەوەندەش لە یەکتری ڕازی نەبین کە عەیبی یەکتری بپۆشین لەلای یەکتری، باش وایە هەر یەکەمان ئاوێنە بین بۆ ئەوی ترمان، خۆمان لە یەکتریدا ببینینەوە.[1]

عين الرضا كليلة

وَعَـينُ الرِّضـا عَـنْ كَـلِّ عَيْـبٍ كَليلَـةٌ وَلَكِـنَّ عَـينَ السُّـخْطِ تَبْـدي المَسَـاوِيَا

وَلَسْـتُ بِهيـّابٍ لِمَـنْ لا يَهَـابُني وَلَسْـتُ أرَى لِلمـرْءِ مَـا لا يَـرَى لِيَـا

فَـإنْ تَـدنُ مِـني، تَـدْنُ مِنْـكَ مَـودَتي وَانْ تَنْـأَ عَـني، تَلْقَـني عَنْـكَ نَائيَـا

كِلانَـا غَنِـيٌّ عَـنْ أخِيـه خَيَاتَـه وَنَحْـنُ اذَا مِتْنَـا أشَـدُّ تَغَـانِيَا

---

(١) ص٩١/عين الرضا كليلة/ وعين الرضا عن كل عيب كليلة/١

دەقی هۆنراوەی ژمارە (١٣):

(چاوی ڕەزامەندی ئەنگی ئەبینە)

چـاوێ، ڕەزامەنـد بڕوانـێ، لـە کەسـا (کەچـیی) نـابینێ
بـەڵام چـاوێ کـە ناحـەزە، خراپـەی تێـدا زل دەبـێ
ترسێنـەر نـابم بـۆ کەسـێ، کاتـێ ئـەو مـن نەترسـێنێ
(کەچـیی) لـە کەسـێ نـابینم، کـە بینـەری (کەچـیی)م نـەبێ
جـا ئەگـەر نزیـك وەبـێ، سـۆزی منـت لێ نزیکـە
کـاتێکیش خـۆم لـێ دەبـوێری، منـیش حـەزی دووریـم دەبـێ
هەریەکـەمان بـۆ خـۆی دەژی وەکـو دوو بـرای سـەربەخۆ
کاتـێ مـردین، پێویسـت نەبوونمـان بـە یـەکتر زیـاتر دەبـێ

دەروازەی هۆنراوەی ژمارە (١٤)

نـزا و پاڕانـەوە، پانتاییـەکی گـەورەی پێکهێنـاوە لـە پـەیڕەوی سـەرجەم ئایینەکانـدا، بەشـێکی زۆری بەندایـەتی مـرۆڤیش بـۆ خـودا لـە نزاکانیدایـە، وەك: پاڕانەوە، نوێژکردن، کڕنوش بردن و...هتد.

یەکەم شت کە مرۆڤ لەدوای تکاو لەخوا پاڕانەوە دەیخوازێ ئەوەیە کە نزاکـەی وەرگیراو بێ لەلای خودا، بـەو چەشـنەی کـە داوای کـردووە، بـەڵام خـودا لـە خـۆی باشترە بۆ خـۆی، بۆیـە زۆرجـار وەرگرتنـی نزاکـە بـەو جۆرەی داواکـراوە خـراپ و زیانبەخشە بۆ کەسەکە، یان خوا خێـری زیـاتر لـەوەی بـۆ دانـاوە بـۆ دواڕۆژ، بۆیـە نزاکەی بەو چەشنە وەرناگیرێ کە ئەو داوای کردبوو، بـەڵکو چەشـن و کاتەکەیشـی لای خودا شیاوی گۆڕینە، هەروەها خودا هەموو نزایـەك وەرنـاگرێ کـە مەرجـەکانی نزاو نزاکاریی تێدا نەبێ، بۆ نموونە کەسێکی خراپ دوعا و نزای خراپ لـە کەسـێکی چاك بکات، ئەوە وەرگیراو نیە.

بـەڵام نـزیکترین کـەس بـۆ نـزا لێـوەرگرتن ئـەو کەسـەیە کـە خواپەرسـتی ڕاستەقینەیەو بە ناهەق ستەمی لێ دەکرێت.

لێرەدا ئیمامی شافیعی خ.ل باسی ئەوە دەکات کە ئەو جۆرە نزایانـە لای خـوا نرخ و بەهای گەورەیان هەیە و گاڵتەیان پێ ناکرێ، بەڵام ڕوودەکاتە ئـەو کەسـانەی گاڵتەیان بەو نزایانە دێت و بەکەم تەماشـایان دەکـەن. ئەوانـە نـەیانزانیوە کـە ئـەو جۆرە نزایانە (بەتایبەت نزاو نوێژ و پاڕانەوەی شەوانە) وەکـو تـیری دەسـت ڕاسـت وانە و سەر ناکا و بەسەر نیشاندا هەڵنابورێ و هـەر ئامـانج دەپێکـێ و گـیرا دەبـێ، بەڵام تەنها مەسەلەکە ماوەو کاتی دیـاریکراوە، مـاوەش هەرچـەندە دوور بـێ، هـەر دێتە پێشەوەو ماوەکە بەسەر دەچێ و کاتی وەرگرتنی نزاکە دێ.

کەواتە کە نزامان کرد، با نزای چاك بە شێوەی چاك بکەین و داوای شتی چـاك بکەین و پاشان پەلەمان نەبێ لە وەرگرتنی هەروەکو شافیعی خ.ل ڕوو دەکاتە ئـەو کەسانەی بە کەم سەیری نزا و کاریگەری نزا دەکەن و دەفەرموێت: [1]

قيمة الدعاء

أَتَهْـــزَأُ بِالـــدُّعَاءِ وَ تَزْدَرِيـــهِ ... وَمَـا تَـدْرِي بِمَـا صَـنَعَ الـدُّعَاءُ

سِــهَامُ اللَّيْـــلِ وَلَكِـــنْ ... لَهَـــا أَمَـدٌ وَلِلأَمَـدِ انْقِضَـاءُ

دەقی هۆنراوەی ژمارە (١٤):

(بەهای نزا)

تــۆ گاڵتــەت بــە نــزا دێــت و بــێ نــرخــە لات

نــاشــزانـــی نـــزا چـــی دەکـــات

تـیری شـەوانە، سـەر ناکـا، کـە دەردەچــێ

مـاوەیەکـی هەیـە لـە کـات

مـاوەش، هەرچـەندێ دریـژ بـێ، بەسەرئەچـێ

(١) ص١٧/قيمة الدعاء/أتهزأ بالدعاء و تزدريه/

دەروازەی هۆنراوەی ژمارە (١٥)

لە دێرەوە، لەناو شارستانیەتە دێرینەکان دا، زۆربەیان بە چاوی سوك و کەم سەیری ئافرەتیان کردووە، تەنانەت هەندێکیان وەك شەیتان و جنۆکە سەیریان کردووە، هەر ئەم بۆچوونە خراپەش وای کردووە کە ئافرەت وەکو کۆیلە و مرۆڤی ژمارە دوو تەماشا کراوە، کاری پێکراوەو لە چوار دیواری ماڵەوەدا بەندکراوەو گەلێك مافی پێ نەبڕاوە، بازرگانی پێوەکراوە، میراتی پێ نەدراوە، لە پۆست و ئەرکە نیشتمانیەکان دوور خراوەتەوە، ئەم نەریتە ماوەیەکی درێژ لە مێژوو بە شێوەی پچڕ پچڕ بەردەوام بووە، بەتایبەتیش لە ماوەی نێوان هاتنی دوو ئاینی ئاسمانیدا، کە ئایینی یەکەمیان بەرەو کاڵ بوونەوە چووە و هێشتا ئاینی دووەمیش نەهاتووە.

بۆ نمونە ئاینی پیرۆزی ئیسلام هات و ئافرەتی لەو بۆچوون و کۆتە دزێوانە ڕزگار کرد، هاوشانی پیاو حیسابی بۆ کرد، هێنایەوە مەیدانی ژیان، تەنانەت لەم سەردەمەی خۆشماندا خەریکە وردە.. وردە.. ئافرەت دەکرێتەوە بە کۆیلە و بەکەم سەیر دەکرێت، ڕۆژانە بە چاوی خۆمان دەبینین کە وێنەی ئافرەت بەبێ بەرگی و ناشیرینی بەکار دەهێنرێت بۆ بانگەشەو ڕیکلام و بازاڕ گەرم کردن، بۆ پیاهەڵدان و گۆرانی و سەما، بۆ دەرکردنی جۆرەها فیلمی خراپ و بێ شەرمی لە دەزگا میدیاییەکاندا، وەکو جاری جاران ئێستا ئافرەت کراوە بە کارەکەر و بەکرێ گیراوە بۆ ماڵ خاوێنکردنەوەو منداڵپەروەری و گەلێ کاری تر.

لەو نەریتە کۆنانەی کە باو بووە لە سەردەمی پێش شافیعی و سەردەمی خۆی و بگرە تا ئێستاش، ئەو بۆچوونە هەڵەیە کە گوایە ژن بەڵایە، کە ئەمە بەڕای من بۆچوونێکی زایۆنیانەیەو ئامانجی ئەوەیە کە لاوان لە ژیانی هاوسەری دووربکەونەوەو بکەونە ناو داوی بەدکاری و داوێن پیسییەوە، بۆیە ئیمامی شافیعی خ.ل لەم کورتە هۆنراوەیەدا ئەو بۆچوونە هەڵەباوەی ناو خەڵکی ڕاست دەکاتەوەو دەفەرموێ: بەڵا ئەوە نیە کە لە ژندایە، بەڵکو بەڵای گەورە ئەوەیە کە ژن و پیاو

یەکتریان خۆش نەوێ و ژیانیشیان پێکەوە بەسەر بەرن، لەڕووی جەستەو خێزانیەوە لە یەکتری نزیك بن، بەڵام لە ناخ و دڵ و دەروونەوە لە یەکتری دوور بن و یەکتریان خۆش نەوێت، کەواتە بنەمای سەرەکی دورکەوتنەوە لە بەڵای خێزانی بریتیە لە خۆشەویستی نێوان هاوسەران.(١)

جَهْدُ البَلاء

أكْثَرَ النَّاس في النِّسَاءِ وَقَالُوا | إنَّ حُبَّ النِّسَاءِ جَهْدُ البَلاَءِ
لَيْسَ حُبُّ النِّسَاءِ جَهْداً وَلكِنْ | قُرْبُ مَنْ لاَ تُحِبُّ جُهْدُ الْبَلاَءِ

دەقی هۆنراوەی ژمارە (١٥):

خەڵکی زۆر لەسەر ژن دواون، گوتوشیانە:
گرانی بەڵا بزانە کە خۆشەویستی ژنانە
خۆشەویستی بۆ ئافرەتان گرانی ناو بەڵایە
بەڵکو نزیکی لە کەسێ خۆشت نەوێ، بەڵایەکی زۆر گرانە

دەروازەی هۆنراوەی ژمارە (١٦)

پێشەوا شافیعی، کەسێکی دنیاگەڕ بووە، ڕێی کەوتووەتە ناو جۆرەها کۆڕ و کۆبونەوەی خەڵکی یەوە، لەم هۆنراوەیەدا ئاماژە بە کۆڕێك یان ئاپۆڕایەك لە خەڵکی دەکات، جا ئایا بەڕاستی وابووە، یان لە خەیاڵی خۆیدا دروستی کردووە، تاکو بزانرێ کە خەڵك و کۆڕی لەو جۆرەش هەیە، یان هەبووە، یان دەبێت، هەروەکو ئێستاش لەم سەردەمەی خۆماندا کۆڕی لەو جۆرە زۆرن.ئەو کەسانە ئاپۆڕاو ژاوەژاویان دروست کردبوو، خۆیان نەزان بوون، نرخی مرۆڤی بە ئەدەب و ئەدیب دۆست و زانایانیشیان نەدەزانی، وەك ئەوە وابوون کە بازرگانێك کاڵای بە

---

(١) ص١٨/جهد البلاء/ اكثر الناس في النساء قالوا...

نرخی مەڕ و بەران بگۆڕێتەوە بە کلکی بزن، ئەو کەسانەی لەو کۆڕەدا بوون، هەمە جۆر و هەمە ئاست بوون لە ڕووی ئاستی ژیری و زانست و ئەدەب و پایە و کەسێتی وەچە و تیرە و تایەفەیانەوە، وەکو ئەو خاکەی کە خاشاك و مس و خۆڵ و ئاڵتون تیایدا تێکەڵاو بێ، هەریەکە لەو کانزاو ماددانە ڕەنگ و ڕوخسار و بەهای خۆی نمایش بکات، ئاڵتون گەرچی ڕەنگی زەرد و بەنرخە، بەڵام لەلای ئەوان نرخێکی نەبوو، هەروەکو چۆن داری بوخورد بەو بۆن و بەرامە خۆشەیەوە، خەڵکی جیاوازی پێ نەکەن لەگەڵ داری ئاسایی سوتاندن.بەڕاستی زۆر ناخۆشە دانا و زانا و ڕۆشنبیر و ژیرێك بکەوێتە ناو ئەو جۆرە کەسانەوە و جۆری پیشەو کارەکەی یان گەشت و سەفەرەکەی، یان بەندیخانەکەی یان گەڕەك و دراوسێیەتیەکەی ناچاری بکات کە هەر دەبێ لەگەڵ ئەوانەدا بژی، ئەو داماوە فریای چاکسازی ئەو هەموانە ناکەوێت و گیر دەخوات بە دەستیانەوە، ئەو خاڵە بەهێزەی لەم هۆنراوەیەدا بەدی دەکەم ئەوەیە کە شافیعی خ.ل باسی لەوە کردووە کە هەریەکە لەو کەسانەی ناو کۆڕەکە تایبەتمەندێتی خۆیان هەیە، لە یەکتری جیاوازن لە ئاستی ژیری و ئەدەب و لایەنی ڕەگەزی و تیرەیی، ئەوەش ئەمڕۆ لە دەرونزانی و پەروەردەدا بە (جیاوازی تاکەکەسی) ناو دەبرێت و مرۆڤەکانی سەر زەوی بەو هۆیەوە لەیەکتری جیاوازن، نەزانینی مامەڵەکردن لەگەڵ یەکتریدا بە قەبوڵکردنی ئەو جیاوازیانەوە ئەو جۆرە ناکۆکی و نەگونجان و ئاژاوانەی لێ دەکەوێتەوە کە ئەمڕۆ هەستی پێ دەکەین لە خێزان و کۆمەڵگەماندا، لە کاروباری دەوڵەت و حکومەت و دەزگاکانماندا، لە کارگە و پیشەو کۆمپانیاکانماندا.[1]

---

(١) ص١٩/ الأديب، أصبحت مُطرحاً في معشر جهلوا/

الأديب

أصْـبَحْتُ مُطَّرحـاً في مَعْشَـرٍ جهِلَـوا حَـقَّ الأديـبِ فَبَـاعُوا الـرَّأْسَ بِالـذَّنَبِ

والنَّــاسُ يَجْمَعُهُــمْ شَــمْلٌ، وبَيْــنَهُمْ في العَقْـلِ فَـرْقٌ وَفي الآدَابِ وَالحَسَـبِ

كَمِثْـلِ مَـا الـذَّهَبِ الإبْرِيـزِ يَشْـرَكُهُ في لَوْنِـهِ الصُّـفْرُ، وَالتَّفْضِـيلُ لِلـذَّهبِ

وَالعُـودُ لَـوْ لَـمْ تَطِـبْ مِنْـهُ رَوَائِحُـهُ لَمْ يَفـرِقِ النَّـاسُ بَيْنَ العُـودِ وَالحَطَـبِ

دەقی هۆنراوەی ژمارە (١٦):

(ئەدیب)

ڕێمکەوتــە کۆڕێــك، ئــەدیـــب نــەناس بـــوون

کــەللـــــەی بـــــەرانیان دا بــــە کلکـــی بـــز[(١)]

ئـــاپۆڕای خـــەڵکی چـــەند ئاســـت و جــــۆربوون

لـــە ژیــــری و ئـــەدەب، لـــە پایـــە و نـــەژاد

وەکـــو زێــــڕ لەگـــەڵ مـــس تێکـــەڵاو بـــوون

زەردیشیـــــان هــەبـــوو، کــــــە زێـــڕی تێـــدا

بـــــەڵام لای ئـــــەوان هـــــەموو یەکســـان بـــوون

داری بخوردیـــــش، گـــــــەر بۆنـــی نەبـــــا[(٢)]

وەك داری ئاســـــا[(٣)] بــــــۆ ســـــووتان ئـــەبوون

---

(١) بز: بزن.

(٢) نەبا: نەبوایا

(٣) داری ئاسا: داری ئاسایی و چیلکە و داری سوتاندن و ئاگرکردنەوە کە ئەوسا سەرچاوەی یەکەمی سوتەمەنی بوون.

دەروازەی هۆنراوەی ژمارە (١٧)

حەکیمێك دەڵێ: ئەگەر کەسێك جنێوی پێدای، تۆ بێدەنگ بەو وەڵامی مەدەرەوە، چونکە خەڵکی نازانن، کامتان کەسە ژیرەکەتانە.

مەرد و دانا چەند قسەی پێ بوترێ و بوختانی بۆ هەڵبەستن، کە ناخی پاك بێ، بەوە نەك هەر سووك نابێ، بەڵکو زۆر زیاتر بەرز دەبێتەوە، شەرمەزاری و نەنگیە بۆ کەسی ژیر کە وەڵامی ئەو گەمژە دەمشڕە بادێتەوە کە پیایدا هەڵدەخوێنێ، شافیعی لە سەر زاری ئەو کەسە ژیرە دەفەرموێت: من ئەگەر نەفس و کەسێتی خۆمم لەلا ئازیز و بەنرخ نەبێ، بمەوێ وەکو ئەو گەمژەیە خۆم سووك بکەم، ئەوا گەلێ قسەو بەرپەرچی لەوانەی ئەو بەهێزتر دەزانم، بەڵام من دەمەوێ پارێزراو بم، بەرژەوەندی نەفسی بەرزی خۆمم دەوێ بۆیە دەمبینی زۆر دەمسارد و بێ دەنگم بەرانبەر بەو گەمژەیە، تا بگەم بە خواستی خۆم، نەك خواستی ئەو، هاوکات خەم دەخۆم بۆ کەسێتی ئەویش، حەز دەکەم کە ئەویش خۆی سوك و ڕیسوا نەکات، هەڵوێستەیەك بکات و بەخۆیا بچێتەوە و واز لەو نەریتە خراپە بێنێ، بۆیە هێندە خاوم لە وەڵامدانەوەیدا، من ئەویش وەکو خۆم لەقەڵەم دەدەم و نامەوێ عەیبدار بێ، بەهۆی دەمشڕی و گەمژەیی خۆیەوە، واتا ئەم شێوازە بەکاردەهێنم لەبەر خاتری چاکسازی ئەو، نەك تێرکردنی خواستی خۆم، بەم چەشنە هەردوولامان پارێزراو دەبین.

لە بڕگەی دووەمدا دەفەرموێت کە کەسێکی زمانشڕ و بەدگۆ بێ شەرمانە ڕووبەڕووم بدوێ و قسەی سووکم پێ بڵێ، بێز لە خۆم دەکەمەوە کە ئاستی خۆم هێندە دابەزێنم منیش وەکو ئەو بکەم و وەڵامی بدەمەوە، ئەو گەمژەیە بەو کارەی هەر زیاتر سووك و گەمژە دەبێ، منیش ئەگەر وەڵامی نەدەمەوە بە خۆشەرمتر و ئارامگرتر دەبم، هەروەکو چۆن داری بوخورد تاکو بسوتێ زیاتر بۆنی خۆش بڵاودەکاتەوە، منیش لە ناخەوە دەسوتێم بۆ ئەو ڕەوشتە خراپەی لە مرۆڤێکی ئاوا

گەمژەدا بەدی دەکەم و خەمی بۆ دەخۆم، ئەویش تا بسوتێ، هەر دوکەڵ و ڕەشی دەبەخشێ و من بۆن و بەرامەی خۆش پەخشان دەکەم.

مرۆڤ نابێ لە هەموو کاتێکا بێ وەڵام بێ، بەڵکو کاتێ گێل و گەمژە و کەم ئاستەکان دایدەگرنەوە بە قسەو جنێو دەبێ ئەم بێدەنگ بێ، ئەو بێدەنگیەش باشترین وەڵامە، بەڵام ئەگەر زانا و هۆشمەند لە ئاستی دیاریکراودا قسەو جنێوی وت، یان ڕەخنەی هەبوو، ئەوا دوای دڵنیابوونەوە لە ڕاستی یا ناڕاستی قسەکانی یان سوپاس دەکرێت، یان وەڵامی شیاو و گونجاوی دەدرێتەوە.

بەڵام گەمژە کە قسەی پێ وتی و تۆش وەڵامت دایەوە ئەوا باو بڕی سینەی دەردەچێ و دەیباتەوە، خۆ ئەگەر تۆش حەکیمانە بێ دەنگ بوویت ئەوا باو بڕی سینەی گوشاری لەسەر دروست دەکات و خەریکە لە داخا دەتەقێ.(١)

السماحة وحسن الخلق

إذَا سَــبَّنِي نَــذْلٌ تَزَايَــدْتُ رِفْعَــةً ... وَمَـا العَيْــبُ إلاَّ أنْ أكُـونَ مُسَـابِبُهْ

وَلَـو لَـمْ تَكُـنْ نَفْسِـي عَلَـيَّ عَزِيـزَةً ... لَمَكَّنْتُــهَا مِــنْ كُـلِّ نَـذْلٍ تُحَارِبُـهْ

وَلَـوْ أنَّـني أسْـعَى لَنَفْعِـي وَجَـدْتَني ... كَثِيــرَ التَّــوَانِــي لِلَّـذِي أنَـا طَالِبُـهْ

ولَكِــنَّني أسْــعَى لأنْفَــعَ صَــاحِبي ... وَعَارٌ عَلَى الشَّبْعَانِ إنْ جَاعَ صَاحِبُهْ

***

يُخَــاطِبُني السَّــفِيهُ بِكُــلِّ قُــبْحٍ ... فَــأكْرَهُ أنْ أكــونَ لَــهُ مَجِيبــا

يَزِيــدُ سَــفَاهَةً فَأزِيــدُ حِلْمــاً ... كَــعُــودٍ زَادَهُ الإحــرَاقُ طِيبَــا

إذَا نَطَــقَ السَّــفِيهُ فَــلاَ تُجِبْــهُ ... فَخَيْــرٌ مِــنْ إجَــابَتِهِ السُّــكُوتُ

فَــإنْ كَلَّمْتَــهُ فَرَّجْــتَ عَنْــهُ ... وَإن خَــلَّيْتَــهُ كَمَــداً يَمُــوتُ

---

(١) ص٢٢/السماحة و حسن الخلق/ إذا سَبنّي نذل

دەقی هۆنراوەی ژمارە (١٧):

(لێبوردەیی و ڕەوشت بەرزیی)

گەمـژە جنێـوم پـێ بـدات، هـەر زیـاتر، بـەرز دەبـمـەوە
نـەنگیم نیـە، کـە وەکـو ئـەو منـیش جنێـو نەدەمـەوە
دەروونـی خـۆم، ئەگـەر لـەلا ئـازیـز نـەبێ
چـاك دەزانم، چـۆن وەڵامـی گـەمژەییەکانی دەمـەوە
کـە بـۆ سـوودی خـۆم تێکۆشـم، وا دەتـبیـنیم
گـەلێ خـاوم لـەو گـرەوەم، کـە دەمـەوێ بیبـەمـەوە
بـەڵام، خـۆ مـن، بـەرزەوەنـدی هـاوڕێم دەوێ
شەرمە کەسێ تێر بێ خۆی و، هاوەڵەکەی لە برسانا بتلێتەوە[1]

* * *

گەمژە لە ڕووم بەدگۆیی کا، بێزم لێ دێ، دەمم لە ڕووی بکرێتەوە
هەتا وابێ، ئەو گەمژەتر دەردەکەوێ و، هێمنیم دەدرەوشێتەوە
وەکو بخورد، هەتاکو زیاتر بسوتێ، بەرامەی زیاتر پەخشانە
گەمـژە، کـە دوا، بـا هـەر بێـژێ، نـەکەی وەڵامـی دەیتـەوە
باشتریـنی وەڵامـی تـۆ، ئەوەیـە، بـێ دەنـگ وەستـاوی
کـە بیـدوێنی، بـە دەسـتی خـۆت، گرێـوی پـێ دەبـەیتـەوە
کـە وەلاتنـا، لـە داخانـا، خـەریکە سـوێی دەبێتـەوە

---

(١) یان شەرمە بۆ (تێر) برادەری تیکەی نەبێ تاکو بیخاتە دەمەوە.

دەروازەی هۆنراوەی ژمارە (١٨)

پێشەوا شافیعی خ.ل دەفەرموێت: هەموو خەڵکانی سەردەمی خۆم، جگە لە پێشینە رابردووەکان لەسەنگی مەحەکم دان و تاقیمکردنەوە، هەڵمسەنگاندن، کەسێکی وام تێدا نەدۆزینەوە کە پڕ بە پێستی چروکی نەبێ، چرووکی واتە دەست تەنگی لە بەخشینی شتی ماددی و دڵتەنگی لە بەخشینی شتی مەعنەوی و شادی بەخشی، ڕووتەنگی واتە گرژی و مۆنی و نەبەخشینی ڕووی گەش و شیرین بە خەڵکی و کەللە تەنگی یان مێشك تەنگی واتە چروکی و نەبەخشینی زانست و زانیاری بە خەڵکی و...هتد، هەریەکە لە مرۆڤەکان لە هەموو ئەمانەدا یان لە زۆربەیاندا چرووك بوون، ناچار گەڕامەوە سەر سەنگەری ڕاستەقینەی پاراستنی دەرونی خۆم، کە قەناعەتە، بۆیە لەکێلانی قەناعەتدا شمشێرەکەم دەرهێناو کەوتمە بڕینی ئەو سەرە داوانەی کە دەمبەنە بەردەمی خەڵکی تاکو داواکاری پێویستیەکیان لێ بکەم، بەڵام من نەفسی خۆم لەوە بەرزتر دەگرم و تەنانەت داوای مێشولەیەکیش لە کەس ناکەم، هەر لەبەر ئەوەشە خۆم بە ئاسودە دەزانم و عیزەتی نەفسم بەرزە، کە هیچ کەسێ منی نەدیوە، لەسەر ڕێگاکەی دانیشتبم وە یا وەستابم و چاوەڕوانی بکەم تا داوا و تکای شتێکی لێ بکەم، هەروەها کەس من لە بەردەرگای خۆی نەدیوە کە دانیشتبم و داوای یارمەتیەکی لێ بکەم، من خۆم بە دەوڵەمەندترین کەس دەزانم کە قەناعەتم هەیە، من دەوڵەمەندترین کەسی بێ پارەو سامانم.

ستەمکارێکیش ئەگەر ستەمی بە باشی لە قەڵەم داوەو کردویەتی بە ڕێڕەو و پێڕەوی خۆی، ئەوا تا بینە قاقای لە ریسوایی و فیزدا ڕۆچووەو لە کردەوە بەدەکانیدا نگرۆ بووە، تۆش خەم لەو کەسانە مەخۆ، ئەوەشیان تا سەر بۆ ناچێتە سەر، بیاندەرە دەست کات و قەدەری خوایی و ئەو تەمەنی کە هەمووی بۆ ئەوان بە شەو ڕادەبرێت، شتی وایان بەسەر دێت کە ئەو ستەمکارانە هیچ ئامادەکاری و ئەگەر و پێشینیەکیان بۆ نەکردبوو، خۆ ئەوەتا بە چاوی خۆمان چەندین کەسی

ستەمکارو تا دادپەروەرمان بینی کە بەهۆی یاخی بوون و لەخۆبایی بوونیانەوە وایان دەزانی ئەستێرەکانی ئاسمانیش لەژێر سایەی فرمانی ئەودان، ئەوانە ماوەیەکی کەم و کورتیان لە پێشەوەیە، لە گومڕایی و بێ ئاگایی خۆیاندان، لەناکاو بەدکاریەکانیان یەخەی پێ دەگرن و دەرگایان لێ دەگرن و ڕیسوای دەکەن، ماڵ و سامان و پلەوپایە و دەسەڵاتیان لێ دەسەنرێتەوە، بەوەش دنیایان لەدەست دەچێ، هیچ کارو کردەوەیەکیشیان بۆ خوای خۆیان نەکردووە، لەبەرئەوە قیامەتیشیان لەدەست دەچێ، سەرەنجام پاداشتی سزادارانەی پڕ بە پێستی خۆی وەردەگرێ و خوای گەورە تۆڵەی لێ دەکاتەوە.[1]

الزهد و مصير الظالمين

بَلَــوْتُ بَــني الــدُّنيا فَلَــمْ أرَ فــيهُمُ ... سِوَى مَــنْ غَـدَا وَالبُخْـلُ مِـلْءُ إهَابِـه

فَجَـرَّدْتُ مِـنْ غِمْـدِ القَنَاعَـةِ صَـارِماً ... قَطَعْــتُ رَجَـائِــي مِــنْهُمُ بِذُبَابِــه

فَــلاَ ذَا يَــرَان وَاقِفــاً طَرِيقِـــه ... وَلاَ ذَا يَـرَانــي قَـاعِـداً عِنْـدَ بَابِـه

غَنِـيٌّ بِــلاَ مَـالٍ عَـنِ النَّـاسِ كُلِّهـمْ ... وَلَـيْسَ الغِنَـى إلاَّ عَـنِ الشَّـيءِ لا بِـه

إذَا مَـا ظَـالِمُ اسْتَحْسَنَ الظُّلْـمَ مَـذْهَباً ... وَلَــجَّ عُتُــوّاً فِي قَبِيــحِ اكْــتِسَابِه

فَكِلْــهُ إلى صَــرْفِ اللَّيــالِي فَإنَّهَــا ... سَتَدْعِي لهُ مَـا لَـمْ يَكُـنْ فِي حِسَـابِـه

فَكَــمْ قَــدْ رَأيْنَــا ظَالِمــاً مُتَمَــرِّداً ... يَرَى النَّجْمَ تِيهاً صُرُوفُ الحَادِثَات بِبَابِه

فَأصْــبَحَ لا مَــالٌ وَلاَ جَــاهُ يُرْتَجَــى ... وَلاَ حَسَنَــاتٌ تَلْــتَقِــي فــي كِتَابِـه

وَجُــوزِيَ بِــالأمْرِ الَّــذي كَــانَ فَــاعِلاً ... وَصَــبَّ عَلَيْــهِ اللــهُ سَــوْطَ عَــذَابِه

---

(١) ص٢٣/ الزهد و مصير الظالمين/ بلوت بني الدنيا فلم أرَفيهم/

دەقی هۆنراوەی ژمارە (١٨):

(زوهد و چارەنووسی ستەمکاران)

خـــەڵکی دنیـــام، دا لــــە ئـەزمــــوون، بــێ لــە پێشـــین[١]

نەمـدی کەسـێ، هــەر هــەموویان، پـڕ بـە پێسـتیان چـڕووکی بـوو

لـــە کێلانـــی قەناعـەتـــا، شمــــشێری دەســــتم ڕاکــــێشا

داوی، داواشــم[٢] هــەڵبڕی بــەو دوخــە[٣] تیــژەی کــە هـــەیبوو

کەســێ نـــەبوو منـــی دیـــبێ، ڕاوەســتابـــم لــــە ڕێگـــەیدا

لـەبــەر دەرگـــای کــەس نەکــەوتم، منــەتکا، داوام لێـی هــەبوو

بەبـــێ سامـــــان، لــــە گشــــت کــــەس دەوڵەمەنـــترم

دەوڵـەمەنـــدیی لـە (شـت)دایە، نـەکو بـە (شـتێ) کـە هــەبوو

ستەمـکـــارێك (جــــەور بـــە چـاکەڕێ) دانـــی لــــە ڕێبـــازی

ئـەو، ڕۆچـووە لـە سـتەم و لـەو بەدیانــەی پێـی هــەستـــابوو

بیــــدەرە دەســــــت ئـــــەو شەوگـارانــــەی مـاویــــەتی

دێتـــەوە ڕێـــی، ئـــەو ئەنـــجامـــەی کــە لـە ئەژماریـدا نــەبوو

گـــەلێ ستـەمکـــارمان بینـــی کــەوا ســەرکەش و یـــاخی بـــوو

لــــە باییبونیـــا پێـــی وابـــوو ئــــەستێرەشی لەبــەرپا بــوو

زۆری نــــاوێ، لـــــە گـــــەرمەی بــــێ ئــــاگایی خــــۆی

هــــاکا بــەری دەرکەیــان گـرت، کارەکـانی و بـە چـۆکا چـوو

نــــە مـــاڵ و پــایــەی دەمێنـــێ، کـــە تـــکایەکی بـۆ بکـەن

نـــە دەفتـــەری کـــردەوەیشی کــارێکی باشـــی تێـدا بـــوو

---

(١) بێ لە پێشین: جگە لە پێشینەکان، ئەوانەی پێشتر ژیاون: السلف.

(٢) داوی داوا: پەتی وابەستە بوونی مرۆڤ بە داواکاریەکانیەوە.

(٣) دوخ: تیژایی لێواری دەمی خەنجەر و شمشێر: ذباب السیف.

پــــاداشتـــی خـــۆی وەرگرتـــەوە، لەســەر ئەوانــەی کردبـووی

چەشتـــی ئـــەو ســـزا بـــە ئێشـــەی کـە خـوا بـۆ ئـەوی دانـابوو

دەروازەی هۆنـراوەی ژمارە (١٩)

یــاقوتی حەمـــەوی بـــە پاڵپشـــتکردنەوەیەك دەگێڕێتـــەوە لـــە (ابـــن عمـــر الشافعی)یەوە، دەڵێت: ئەبو عبدالله ی شافیعی ژنێکی هەبوو کە لە قورەیشـیەکانی مەککە بوو، بۆ سوعبەت و قسەخۆشی پێشەوا شافیعی ئەم هۆنراوەیەی پێ گوت:

واتە یەکێکە لە بەڵا و ناخۆشیەکان کە تۆ کەسێکت خۆش بـوێ، بـۆی بمـری و بسوتێی، کەچی ئەو وانەبێت بۆت و خۆشی نەوێت.

هەرچەندە تۆ ڕوخۆش و نەرم و نیان بیت بەرانبەری، کەچی ئەو دەم و چـاوی بەیەکادا و مۆنبێ و حەزی لـە چـارەت نـەبێ، بـە مـەرجێك هـەر بـە دوو ڕۆژ جارێـك سەردانی بکەیت و بزر نەبی و دوانەکەویت لەو ڕۆژ تا ڕۆژەی دەرکەوتنەتدا.

وا دیارە شافیعی خ.ل ویستویەتی توانای خۆیشی لـە ڕووی هـۆنراوەی ئـەوینی یەوە تاقی بکاتەوە، بەڵام مەبەستی لـەو پیاهەڵدان و مـەکر و نـازەی هاوسـەرەکی خۆیەتی.[(١)]

المزاح

وَمِـــــنَ الْبَلِيَّـــــةِ أَنْ تُحِـــــبَّ وَلاَ يُحِبُّـــــكَ مَـــــن تُحِبُّـــــهْ

وَيَصُـــــدُّ عَنْـــــكَ بِوَجْهِـــــهِ وَتُلِحُّـــــ أَنْـــتَ فَـــلاَ تُغِبُّـــهْ

دەقی هۆنـراوەی ژمارە (١٩):

(سوعبەت)

چ بـــەڵایـــە ! خـــۆشت بـــوێ، ئـــەو کـــەسەی کـە تـۆی خـۆش نـەوێ

ڕوخسـاری بـە ڕووتـا داخـا، تـۆ ڕووخـۆش بـی و ڕۆژ نـا ڕۆژێ ڕێـت تێـی کـەوێ

---

(١) ص٢٤/المزاح/ ومن البلية ان تحب ولا يحبك/

دەروازەی هۆنراوەی ژمارە (٢٠)

فاڵچی و ئەستێرەچیەکان لە هەموو سەردەمێکدا بە جۆرەها ناو و نازناو و بیانوو کەوتونەتە فریودانی خەڵکی، تەنانەت لەم سەردەمەشدا هەندێ لەوانە بەناوی زانست، یان ئایین، یان بورج و کەلوەکانەوە مێشکی خەڵکیان جەنجاڵ کردووە، گوایە چارەنوس و بەخت و ئایندە دەزانن، کەسانی لە خۆشیان نەفامتر هەبووەو هەر دەبێ کە بەو ئەفسونەیان بخەڵەتێن.

جا ئایا بەڕاستی یەکێك لەو ئەستێرە ناسانە بە ئیمامی شافیعی وا وتووە، یان وا بڵاوی کردووەتەوە، یاخود هەر شافیعی خۆی ئەو ڕووداوەی ئاوا بەرجەستە کردووە، نازانم، گرنگ ئەوەیە کە شافیعی خ.ل وەك کەسێکی زرنگ و زانا و خواناس باوەڕی بەو شتە هەلەق و مەلەقانە نەبووە، ئەوانە دورن لە ژیری و لۆژیك و زانستەوە، لەگەڵ پاکی و بێگەردی پەروەردگارا ناگونجێن، بۆیە دەفەرموێ کە من بێباوەڕم بەرانبەر بەو باوەڕە لاواز و شکستەی کە چارەنووس و دەسەڵات بە دەست ئەستێرەکان بێ. جا خۆ ئەو کەسانەی لە سەردەمی ئیبراهیم پێغەمبەریش دا س.خ ئەستێرەو مانگ و خۆریان دەپەرست هەر لەو جۆرە ڕوانگەو بۆچوونانەوە هۆگری ئەو ئەستێرە و ڕۆژ پەرستیە بوون، کە کۆڵەواری کردن.

ئەو زاتە بەرزە باوەڕی خۆی یەکلایی کردۆتەوە، کە بەشێك لەو باوەڕە بریتیە لە باوەڕهێنان بە قەزا و قەدەر، کە تەنها مافی خودایە چۆن دیاری بکات و گۆڕانکاری تێدا بکات، ئەستێرەو مانگ و هەسارەکانیش وەکو خرکە و گۆی زەوی گوێڕایەڵ و هەڵسوڕێنی ئەو فەرمانە خودابیەن کە لە قەدەریاندا بۆیان دیاری کراوەو خۆیان هیچ دەسەڵاتیان نیە، هەروەکو لە سورەتی (یس)دا دیارە.

باس لەوە دەکات کە بەشی ئەوەندە زانایی هەیە کە دەزانێ، ئەستێرەکان توانای حوکمڕانی و فەرمانیان نیە، بەڵکو جێبەجێکاری فەرمانی پەروەردگارن، هاوکات هەرچی شتێ لە ڕابردوو و ڕووی داوە، یان لە داهاتوو دەبێ ڕووبدات، خوای گەورە لێی بەئاگایە و بە حوکم و فرمان و بڕیاری خۆی بووەو هەر واش دەبێ، ئەو

بڕیـارەش دەبـێ جێبـەجێ بکـرێو واجبـە، هـەروەکو وابـووەو واش دەبـێ، بـەڵام بەداخەوە هەندێ کەس تا ئێستاش گومان و گرفتیان هەیە لە مەسەلەی باوەڕهێنان بە قەدەرو قەزا، چونکە (سنوری زانستی خودا) و (ویست و ئیرادەی خودا) یان لـێ تێکەڵ بووە، لە کاتێکدا دوو شتی جیاوازن، خوای گەورە بەرلەوەی تۆ چی بکـەیت دەزانێت چی دەکەیت و ئەنجامەکەش چی دەبێ، چونکە خوای گەورە زانایە، بەڵام تۆ بەشێك لە ئازادی و بڕیار و کارت پێ دراوە، کـە هەڵبـژاردنی ئـەو بڕیـار و کارانـە لەدەست خۆتدایە، تۆ لەسەر ئەوانە لێپرسینەوەت لەگـەڵ دەکـرێ کـە لـە سـنوری بڕیاردانی خۆتایە، نەك ئەوانەی کە بڕیاری خودا لەسەریان دراوە.[1]

الكفر بالمنجمين

خَبَّرَا عَنِّيَ المُنَجِّمَ أَنِّي كَافِرٌ بِالَّذِي قَضَتْهُ الكَوَاكِب

عَالِماً أَنَّ مَا يَكُونُ وَمَا كَانَ قَضَاءُ مِنَ الْمُهَيْمِنِ وَاجِب

دەقی هۆنراوەی ژمارە (٢٠):

(باوەڕنەکردن بە ئەستێرە گرەوەکان)

ئەسـتێرەناس پێـی وتبـووم، کـە مـن بـاوەڕم پێـی نیـە

بـەوەی کـە وا ئەسـتێرەکان توانـای حـوکمی هیچـیان نیـە

دەزانم کـە هەرچـی بـووەو هەرچـیەکیش کـە بـەرپا بـێ

حـوکمی خودایـە کـە وابـوو، پێویستیشـە کـە هـەر وابـێ

---

(١) ص٢٥/ الكفر بالمنجمين/ خبراً عني المنجم أني/

دەروازەی هۆنراوەی ژمارە (٢١)

دنیا، لە هەر گۆشەو سوچێکەوە دەستی بدەیتێ و خووی پێوەبگری، هەر سەر ئێشەو سەرقاڵی و جەنجاڵیت بۆ دروست دەکات، هەریەکە لە شتەکانی دنیا، ڕاستە تام و چێژێکی خۆشیان هەیە، بەڵام ئەگەر زۆر پێوەی خەریك بیت ئەوا ئەویش ئەوەندە خەریکت دەکات، کە فریای ئەنجامدانی ئەو شتانە ناکەویت کە بۆ قیامەتی خۆت باشن، بۆ نموونە ماڵ و سامان، پارەپول، کاسبی و قازانج، پلەوپایە، منداڵ و جگەر گۆشە، خانوو تەلار، خۆراکی خۆش و هتد، ڕاستە ئەوانە چێژیان هەیە، پێویستیشن بۆ ژیان، بەڵام نابێ ئەوەندە خۆمانیان پێوە خەریك بکەین، کە خودی خۆمان لەبیچێتەوە، تۆ چەندە خۆت بۆ ماڵ و منداڵ ماندوو بکەیت، هێشتا ئەوان لێت ڕازی نین و زیاتر لەوەیان لێت دەوێت، ئەمەش ناچارت دەکات کە لە هەوڵ و پەل کوتانی زیاتردا بی، پشوو لە خۆت هەلگری، نوێژەکانت لە مزگەوت بەکۆمەڵ نەکەی، قورئانی ڕۆژانە نەخوێنی، زیکر و یادی خوا نەکەیت، دڵی خەڵکی بشکێنی لە کارو کەسابەتەکەتدا، درۆ بکەی، سوێندی بە درۆ بخۆیت و... هتد ئەمانەش هەموویان هۆکارن بۆ دروکەوتنەوەت لە خودا.

بۆیە ئازیزەکەم وەبیرت دەخەمەوە، کە سنورێك بۆ هەموو شتەکانت دانێ، مەبە بەو کەسەی کە ماڵی خەڵکی ئاوەدان بکەیتەوەو ماڵی دڵی خۆت وێران و کاول بکەی، مەبە بە پزیشکی چارەسەرکار بۆ خەڵکی و خۆشت دەردەدار و نەخۆش بیت.

شافیعی خ.ل لەم هۆنراوەیەدا دەفەرموێ: خوایە گیان من تەنها ڕەزامەندی تۆم دەوێ و هەر ئەوەشم بەسە، ئەگەر دڵیشك لەم قسەو بڕیارەیدا ڕاست بکات، ئەوا ئەو پلەوپایەیەی بەسە کە تۆ پەیمانت داوە بیدەیتە خاوەن دڵە پاکەکان، من بێ باکم و گوێ نادەمە ئەوەی ئاخۆ کەی سۆز و میهری تۆ بۆ من دەبارێ، کە لەوانەیە پێچەوانەی بیروکاری من بێ، واتا هەمیشە ڕەحمەتی تۆ لەسەر من هەیە، مەرج نیە من هەستی پێ بکەم، یان نەکەم.[1]

---

(١) ص٢٥/لا أُبالي/ أنتَ حسبي، وفيك للقلب حسب

لا أُبالي

أنْـتَ حَسْـبي، وَفِيـكَ لِلْقَلْـبِ حَسْـبُ ... وَلِحَسْـبي إنْ صَـحَّ فِيـكَ حَسْـبُ

لا أُبَالِــي مَتَــى وِدَادُكَ لـي صَحَّ ... مِــنَ الــدَّهْــرِ مَـا تَعَرَّضَ خَطْبُ

دەقی هۆنراوەی ژمارە (٢١):

(بێ باکم)

بەسمـە، ئـەی پـەروەردگارا، کـە نـاو دڵـم تـۆی تـێدابێ

دیسـان دڵـم ئـەوەی بەسـە، ڕاسـتکاو ئـەو پلـەت پـێ دابـێ

بـێ بـاکم، لـەوەی چ کاتـێ، سـۆزی خـۆتم پـێ ئەبـەخشی

مـن نـازانم، چ کـات باشـە، کـە سـوودی منـی تێـدا بـێ

دەروازەی هۆنراوەی ژمارە (٢٢)

گەڕان و گشت، چاوی مرۆڤ دەکاتەوە، شارەزای دەکات، ئەو گەشت و سەردانانە، ئەگەر بۆ کاری خێر و کاسبی خێر و فێربوونی زانست و بڵاوکردنەوەی ئاینی پیرۆزی ئیسلام بێ، ئەوا هەموو بە خێر و بێری لای خودا بۆی دەنوسرێ. بۆیە شافیعی خ.ل لەم هۆنراوەیەدا، دەفەرموێت من لە باری درێژی و پانی وڵاتان دەگەڕێم، جا یان دەگەمە خواست و ئاواتی خۆم و پاشان دەمرم، یان ناگەم بەو ئاواتەم و پێشتر دەمرم، لەو وڵاتە نامۆیەدا، جا ئەگەر مردم ئێوە خۆش، ئەوا بە ئاواتەکەم گەیشتووم، چونکە ئامانجی چوونەکەم بۆ ڕەزامەندی خودا بوو، کەواتە چوونم بۆ ئەودنیا و مردنەکەیشمن هەر بۆ خودا بوو، ئەگەر مەودای تەمەنی دام و لەو سەفەرەم گەڕامەوە، ئەوا ئەوەشیان خەمی ناوێ، چونکە مادام ماوم ئاسایی یە کە بگەڕێمەوە ئەگەر خوای گەورە بیەوێ بگەڕێمەوە.

لە هەردوو بارەکەدا من سەرم بەرزە، نەفسم بەرزە.[1]

---

(١) ص٢٧/ النزحال و عزة النفس/ سأضرب في طول البلاد../

الترحال وعزة النفس

سَأضْـرِبُ فِي طُـولِ الـبِلاَدِ وَعَرْضِـهَا أنَــــالُ مُـــرَادِي أوْ أمُـــوتُ غَرِيبَـــا

فَـــإنْ تَلِفَـــتْ نَفْسِـــي فَلِلّـهِ دَرُّهَـا وَإنْ سَــلِمَتْ كَــانَ الرُّجُــوعُ قَرِيبَـــا

دەقی هۆنراوەی ژمارە (٢٢):

(گەڕیدەیی و دەروونبەرزیی)

لـــەدوی ئـــاوات، ســـەراپای شـــاران، دەگـــەڕێم، کـــە پـــێم وایـــە

یـــان پێـــی دەگـــەم، یـــاخـــود، مـــەرگم لـــە ڕێدایـــە

کـــە تێداچـــووم، خـــەمی نـــاوێ، چـــونکە چـــوونم بـــۆ خودایـــە

ئەگـــەر مـــام و ســـەلامەت بـــووم، ئـــەوا چـــوونەوەم ســـانایە

دەروازەی هۆنراوەی ژمارە (٢٣)

یەکێك ئامانجەکانی ئاینی ئیسلام بریتیە لە ڕێزگرتنی مافی مرۆڤەکان، جا هـەر مرۆڤێك ڕێزی مرۆڤەکانی تری گرت، ئەوا ئێوەش بـە ڕێـزەوە تەماشـای ئـەو کەسـە بکەن، بێگومان هەرکەس بەڕێز بێ، خوای گەورەش لەناو خەڵکیدا ڕێزداری دەکات، ئەگەرچی کەسێکی هەژار و بێ کەسیش بێ، مرۆڤیش بەپێی پلەی ئـەو ڕێـزەی کـە هەیـەتی لـەناو دڵـی خەڵکیـدا جێگـەی دەبێتـەوە، هـەر کەسـێك و پلـەی تایبـەتی ڕێزداری خۆی هەیە لە دڵی خەڵکیدا، ئەو ئاست و پلەیەش جێگیر نیە، بەڵکو بەپێی ڕێزگرتنی خۆت لە خەڵکی، لە دڵی خەڵکیشدا ئاست و پلەکەت بـەرزو نـزم دەکـات، بۆیە زانا شـافیعی خ.ل دەفـەرموێ ڕێـزی ڕێـزداران بگـرن، ئـەوەی خەڵکیشـی لـەلا سووکە ڕێز و شکۆی نابێ، هەیشبێ ڕاست نیەو دەمامکدار و کاتیەیە.

هەرکەسێکیش خەڵکی مافیان پێداو مافیان بۆ پاراست دەبێ ئەویش وابێ، ئەو کەسەی لە خەڵکیش یاخی یە، ئەوا هەر سوک و بێ نرخە و ناشتوانێ ئامانجی ڕاستی بپێکێ.[1]

توقير الرجال

وَمَـــنْ هَـــابَ الرِّجَـالَ تَهَيَّبُـوهُ　　وَمَـــنْ حَقَـــرَ الرِّجَـالَ فَلَـنْ يُهابـا

وَمَـنْ قَضَـتِ الرِّجـالُ لَـهُ حُقُوقـاً　　وَمَـنْ يَعْـضِ الرِّجَـالَ فَمـا أصَـابَا

دەقی هۆنراوەی ژمارە (٢٣):

هەرکـەس، ڕێـزی لـە کەسـی شایسـتە نـا، ڕێـزی بگـرن
کەسـێکیش ڕێـز نـەنوێنێ، خـۆی ڕێـزی لـە دەسـتداوە
بـگرن ڕێـزی کەسـێ مـافی پـارێزراوە، شایسـتەیە
ئـەوەش لـە خـەڵکی یـا مـن بـێ، ئـەو ئامـانجی نـەپێکاوە[2]

دەروازەی هۆنراوەی ژمارە (٢٤)

زۆرجار هەژار و داماوان دەبینین، دڵنیاین کە پێویستی زۆریان بە یارمەتی و هاوکاری ئێمە هەیە، بەڵام خۆیان ئەوەندە نەفس بەرز و خۆڕاگرن، دەست لە کەس پان ناکەنەوەو سکاڵای حاڵی خۆیان ناکەن، بۆیە شافیعی خ.ل دەفەرموێ: لەو کاتانەدا کە تۆزێ پول و پارەو ماڵم دەست دەکەوێ و دەمەوێ دابەشی بکەم بەسەر کەسانی شایستەدا، دڵ و دەروونم دەسوتێتەوەو چزەچز و کسپەی دێت، پڕە لە خۆزگەو بریا بۆ ئەوەی کە خۆزگە زۆر بووایەو بمتوانیایە ببیەخشم بەو هەژارانەی کە شایستەن، مەردن، نەفس بەرزن. هاوکات داوای لێبوردن دەکەم لەو کەسانەی کە داوای یارمەتیم لێ دەکەن و نەمتوانیوە یارمەتیان بدەم.

---

(١) ص٢٧/توقير الرجال/ ومن هاب الرجال تهيبوه

(٢) بڕوانە هۆنراوەی ژمارە (١٤٠) کە هاوشێوەی ئەم هۆنراوەیەیە.

لە ڕاستیدا خەم خواردنی دەوڵەمەند بۆ هەژارانیش بۆ خۆی جۆرێکە لە هەڵوێستی جوان، چونکە هەندێ دەوڵەمەند وا دەزانێ خەڵکانی هەژار هەموویان سواڵکەری بەردەرگای ئەون، زۆر بە پارەو سامانەکەیەوە لە خۆی بایی یە، نازانێ کە هەژار و دەستکورتی وا هەیە سەد هێندەی ئەو نەفس بەرزە و لەلای خوداش پلەو پایەی لە ئەو بەرزترە.

شافیعی کەسێکی بەدڵ دەوڵەمەند بووە و هەمیشە ئەو جۆرە کەسانەش بەخشندەن، خەڵکیش عادەتیان وایە کە وا دەزانن هەموو کەسێکی بەخشندە دەوڵەمەندە لەبەرئەوە مرۆڤی سەخی و دڵ دەوڵەمەند هەمیشە خەڵکانی تر داوای قەرز و یارمەتی و هاوکاری لێ دەکەن، شافیعی زۆر بەخشندە بووە، لە ماوەی ژیانیدا سێ جار هەرچی هەیبووە لە سامان ماڵی دنیا هەمووی بەخشیوە بە هەژاران، تەنانەت خشڵی هاوسەر و کچەکەیشی کردووە بە خێر، بەخشندەیی لە پلەی زۆر بەرزدا، کە مرۆڤ خۆی سفر بکاتەوە لەو پێناوەدا پێی دەگوترێت (دەهەندەیی).[1]

منتهى الجود

يَـا لَهْـفَ نَفْسِـي عَلَـى مَـالٍ أُفَرِّقُـهُ   عَلَـى المُقِلِّـينَ مِـنْ أَهْـلِ المُـرُوآتِ
إِنَّ اعْتِـذَارِي إِلى مَـنْ جَـاءَ يَسْـأَلُنِي   مَا لَيْسَ عِنْدِي لَمِنْ إِحْدَى المُصِيبَاتِ

(١) ص٢٨/منتهي الجود/ يالهف نفسي على مال افرّقه

دەقی هۆنراوەی ژمارە (٢٤):

(ئەوپەڕی دەهەندەیی)

کســـپەی دێ دڵ و دەروونم، کـــە ســـامانێکم دێتـــە دەســـت
خۆزیـــا ئەوەنـــدە بوبایـــە، بمـــدایا بـــە مـــەرد و کەمدەســـت
پۆزشـــم بـــۆ ئـــەو کەســـانەی، دێـــن بـــۆ داوای یـــارمەتی لـــێم
لـــێم ببـــورن، ئـــەوەی هەمـــە، گـــەلێ کەمـــە، ناکـــا مـــەبەست

دەروازەی هۆنراوەی ژمارە (٢٥)

ئەی ئەو کەسەی دەتەوێ بخوێنی و فێری زانست و زانیـاری ببـی، وا مەزانـە ئـەوە کـارێکی ئاسـانە، دڵنیابـە مانـدویی و شـەونخونی دەوێ، مامۆستاکەشـت بەقوربان و بەساقەت نابێ، بگرە هەندێ جار لێت تـوڕە دەبـێ، وشـکە بەرانـەبرت، منـەتت نازانـێ لـە بەرانبـەر ئـەوەدا کـە تـۆ فێـر ببـی و زیـرەك بـی، چـونکە ئـەو بەسـەرکەوتنی تـۆ، جگـە لـە دڵشـاد بـوون هیچـی دەسـت ناکـەوێ، تـۆ بخـوێنی و نەخوێنی، بزانی و نەزانی، تێکۆشی و نەکۆشی، ئەو هەر مامۆستایەو بەوە هیچی لێ کەم نابێتەوە. بەڵکو تۆ سوود یان زیانت پێ دەگات.

ئەو زانست و زانیاریەی ناو دڵی مامۆستاکەت لە ڕاستیدا گەنجینەیەکە بـۆ تـۆ، ئەو ماندووبووەو زانستی کۆکردۆتەوە، تـۆش بـە ئاسـانی لـە ئـەوی وەردەگـری بـە ئامادەکراوی، خوێندن و زانستێکیش کە لە پێناوی فێربوونەکەیدا ماندویی و تـامی زەحمەتت نەچێژابێ تـا نەتکەیەنێتـە ئامـانجێکی بـاش، بۆیـە ئەگـەر تێنەکۆشـی و هـەوڵ نـەدەی، تامـاوی شکسـتی دەخـۆی و خـەمی نـەزانی و نەخوێنـدەواریت دەچێژی.

کە لە ڕاستیدا فێربوون و خوێندن لە قۆناغی منالی و گەنجی و لاویەوە دەست پێدەکات، دەبێ تەمەنی لاوی خۆتی بکەی بـە قوربـان، ئەگـەر کەسـێك وای نـەکرد ئـەوا (الله أکـبر)ی کۆچـی دوایـی عـەقڵ و مێشـکی لەسـەر بکـەو لـە ئێسـتاوە لـە

پرسەکەیدا چوار مشقی لێی دابنیشە، چونکە نەخوێندەوار و نەزان وەکو مردوو وایە، با زیندووش بێ.

خوێندەواری زانست و زانیاری و شارەزایی ئەزموون و پایە و کەسێتی تایبەتی بۆ مرۆڤ دروست دەکەن، بەتایبەتی بۆ کەسی گەنج و لاو.

هەبوونی گەنج و خۆسەلماندن و نمایشکردنی کەسێتی خۆی پەیوەندی بە دوو خەسڵەتەوە هەیە، کە ئەو دوو خەسڵەتە بۆ هەردوو دنیای بەسوودن یەکەمیان زانست و زانیاری، دووەم باش بەکارهێنانی ئەو زانستەیە بۆ کاری هەردوو دنیا، کە بریتیە لە تەقواو خواناسی، بیهێنە بەرچاوت گەنجێك ئەگەر ئەو دوو سیفەتەی تێدا بێ چۆنە و تیایدا نەبێ چۆنە؟

بێگومان ئەگەر تیایدا نەبێ ئەوا نەیتوانیوە کە کەسێتییەکی خۆشەویست و سەرکەوتوو ڕەزامەند بۆ خۆی دروست بکات و خۆیشی بە متمانە بە خودی خۆی و تواناکانی خۆیشی ناکات، نەخوازەلا خەڵکی تر...![1]

زينة الأنسان

العلم والتقوى

اصْـبِرْ عَلـى مُـرِّ الجَفَـا مِـنْ مُعَلِّـمٍ	فَـإنَّ رُسُـوبَ العِلْـمِ فِي نَفَرَاتِـهِ
وَمَـنْ لَـمْ يَـذُقْ مُـرَّ الـتَّعَلُّمِ سَـاعَةً	تَجَـرَّعَ ذُلَ الجَهْـلِ طُـولَ حَيَاتِـهِ
وَمَـنْ فَاتَـهُ التَّعْلِـيمُ وَقْـتَ شَـبَابِهِ	فَكَبِّـرْ عَلَيْـهِ أرْبَعـاً لِوَافَاتِـهِ
وَذَاتُ الفَتَـى وَاللهِ بِـالعِلْمِ وَالتُّقَـى	إذَا لَـم يَكُونَـا لا اعْتِبَـارَ لِذَاتِـهِ

(١) ص٢٩/ زينة الانسان/ إصبر على مرّ الجفا من معلم

دەقی هۆنراوەی ژمارە (٢٥):

(جوانی مرۆڤ لە زانست و تەقوایدایە)

خۆڕاگرە، لە بەرابەر تاڵی جەفا[١]، لە کاری مامۆستاکەتدا

کەڵەکە بوونی زانستە، گەنجینەتە، لە ناخیدا

کەسێ ساتێ، تاڵاوی فێربوون نەچێژێ

زوخاوی[٢]، نەزانی دەخوا، لە درێژایی تەمەنیدا

ئەوەی هەلی فێربوونیشی لەلاوێتیدا لە دەست دا

(الله أكبر)ی دەوێ[٣]، چوار مشقی بە لە پرسەیدا

بەخوا بونایەتی[٤] لاویی، بەندە بە زانست و تەقوای

کە ئەو دووانەی تێدا نەبێ، متمانەکەیشی لەدەستدا

دەروازەی هۆنراوەی ژمارە (٢٦)

پارەو سامان، لەو شتانەن کە ئەگەر وریا نەبین، ئەوا زۆر بەبێ دەنگی کەتنی خۆیان دەکەن، بەڵام جاری واش هەیە پارەکان دێنە قسەو بە زمانێکی پەنهانی پێمان دەڵێن: کەسانێك لە ئێوەی مرۆڤدا هەیە، کە پارە بوغرای کردووە، لایەك لە کەس ناکاتەوە، وا دەزانێ هەر پارەکانی بەسەو پێویستی بە کەسی تر نابێ، بەڕاستی ئەو کەسەی پێی وابێ کە پارە هەموو شتێکە ئەوا لە پێناوی پارەشدا

---

(١) تاڵی جەفا: ئەو ئەرك و نارەحەتی و زەحمەتانەیە کە دێنە ڕێی کەسێك، لە پێناوی گەیشتنی بە ئامانجێکی گەش و باشدا.

(٢) زوخاو: ئەو زامدارییە دەرونیانەیە کە مرۆڤ لە ڕووی مەعنەوییەوە ئازار دەدەن، وەکو ئەو کەسەی لە منالیەوە نەخوێنێ و کە گەورە بوو خەمی بۆ بخوات.

(٣) (الله أكبر)ی دەوێ: لەناو عەرەبان و بگرە لەناو کوردانیش وا باوە، کە کەسێك دوچاری کارەساتێکی ناخۆش بێتەوە، کە هەواڵەکە دەبیستی دەڵێی الله أكبر وەك نیشان دانی سەرسامی و بێ دەسەلاتیدا.

(٤) بوونایەتی: (وجود الذات) سەلماندنی بوونایەتی خود و دەرخستنی کەسێتی.

هەموو شتێ دەکات و هەموو شتێکی قەبووڵە، چەند خراپە مرۆڤ کۆیلەی ژێر دەستی شتێك بێ کە خۆی پەیدای دەکات، ئەو کەسە پول پیس و پارە پەرستانە، ڕێز و شکۆو قەدری کەسانی تریان نەگرت، تەنها پارەدارانیان خۆش دەویست، هەموو پێوەرێك لەلایان پارە بوو، بۆیە کاتێك پارەیان لەدەست چوو، هەموو شتەکانی تریشیان لەدەست دا، پارە بۆ ئەوەیە مرۆڤ خزمەتی خۆی پێ بکات، نەك ببێتە خزمەتکاری.

لە هۆنراوەیەکی تردا، کە هەر لەم دیوانەدایە، پێشەوا شافیعی خ.ل دەفەرموێت دڵی چیت بە پارەو پول خۆشە، لە کاتێکا وشەی (دینار) برگەی کۆتاییەکەی (نار)ە، واتە (ئاگر)و وشەی (درهم)یش دوابرگەکەی (هَمْ)ە، واتە خەم و پەژارە، کاتێ تۆ دینار و درهەمت کردووە بە دۆلار، ئەوا کۆتایی ئەمیش هەر (لار)ە، کە زۆرجار ئەگەر خراپ بەکاری بهێنی کردارت لار دەکا، کەسێتی و ناوبانگت لار دەکا، لای خەڵکی سەرشۆڕو مل لارت دەکا، لای خوداش لە قیامەتدا پشتت خوار و لار دەکا، ئەوەندە پارەو پول بەسوودە هەتا سنوری خزمەت بە مرۆڤ و مرۆڤایەتی و هاوکاری و ئاوەدانکردنەوەی ماڵی هەردوو دنیامان.

(عبدالله)ی ئەسپەهانی لە (ئەبو نصر)ەوە بۆی گێڕاینەوە، کە دەڵێت: گوێم لێبوو کە (أبا عبدالله)ی برازای وەهەب گوتی[1]: ئیمامی شافیعی فەرمووی[2]

شح النفس

وَٱنْطَلَقَتِ الدَّرَاهِمُ بَعْدَ صَمْتٍ   أُنَاساً بَعْدَمَا كَانُوا سُكُتَا
فَمَا عَطَفُوا عَلَى أَحَدٍ بِفَضْلٍ   وَلاَ عَرَفُوا لِمَكْرُمَةٍ ثُبُوتَا

---

(١) ص٣٠/شح الأنفس/وانطلقت الدراهم بعد صمت

(٢) حلية الأولياء، ابي نعيم الأصفهاني. ج(٩) ص١٤٠

دەقی هۆنراوەی ژمارە (٢٦):

(دەروونچرووکی)

دوای ئـــەوەی، کـــە بـــێ دەنـــگ بیـــوون، ئـــەو پارانـــە

خـــەڵکانێکیان بەدەنـــــگ هێـــــنا، لـــــەو کەســـــانە

کـــە ســـۆزێکیان، بـــە ڕێـــزەوە نـــەدا بـــە کـــەس

نـــەیانزانی بـــە چەســـپانی، ئـــەو شـــکۆیەی کـــە شـــایانە

دەروازەی هۆنراوەی ژمارە (٢٧)

مرۆڤ بە تەنها هەموو پێداویستیەکی ژیان و گوزەرانی خۆی و خانەوادەی پێ دابین ناکرێ، هەمیشە خوا وایکردووە کە تۆ پێویستت بە خەڵکی هەبێ و خەڵکیش پێویستیان بە تۆ هەبێ، لە هەردوو بارەکەدا پێویستە مرۆڤ قەدر و شکۆو دەرونبەرزی خۆی بپارێزێت، کاتێك پێویستیەکت ئەوێ، بزانە ڕوو لە کێ دەکەی؟ لە کێ داوا دەکەیت؟

دڵنیابە، کاتێ ئاسودە دەبی کە داوات لە کەسێك کردبێ کە شایستە بێ، جا داوایەکەت مادی بێ، یا مەعنەوی، باشترە لە کەسێکی مەرد و دەست بەخێر داوای یارمەتی بکەیت، هانا بۆ هەموو کەسێ مەبە، سکاڵای هەژاری و کێشەکانت لای هەموو کەسێ مەکە.

خەڵکی هەموویان وەکو یەك نین، بە دڵسۆزی ڕوکەشانەیان مەخەڵەتێ، بۆ نموونە کە دڵنیا بوویت کەسێك خێرێکی لەبەر خاتری خودا کردووە، ئەوە شیاوە بۆ داوای یارمەتی.

بچۆرە لای کەسێك کە ڕێزو حورمەتت بگرێ، چونکە ئەگەر هاوکاریشت نەکات، ناوت نازڕێنێ و لەملاولا باست ناکات، هەروەکو شێر لە سنوری دەسەڵات و پاوەنی دیاریکراوی خۆیدا سەرداره، ڕێزی گیانەوەرانی تر دەگرێ، کاتێك برسی دەبێ و دەیەوێ یەکێکیان ڕاو بکات هەمیشە هەر لاوازەو نەخۆشەکەیان ڕاو دەکات، بۆ ئەوەی لەش ساخ و بەگوڕ و گەنجەکان لەناونەچن، ئەوەی بۆیشی نەخورا، بەفیڕۆی نادات و نایخاتە ژێر گڵەوەو لە زیندەوەرانی تر نایشارێتەوە، بەڵکو بەجێی دەهێڵێ بۆ گیانەوەرانی برسی و بەسەر کەلاکەکەیەوە پاسەوان نابێ، وەك ئەوە وایە

گیانەوەرە برسیەکانی تر داوەتی سەر خوانی ئەو بن، ئەویش سەر سفرەکەیان بۆ بەجێ دەهێڵێ، نەبادا شەرم بکەن، یان بترسن، تەنانەت کە گیاندارێکی ڕاوکرد و تێری لێ خوارد و دڵنیا بوو کە هیچ گیانەوەرێك لەو نزیکانە نیە، تا بێت بیخوات ئەوا خۆی دەچێت گیاندارە برسیەکان بەرەو لای کەلاکەکە ڕاو دەنێ، تا بچن بیخۆن، واتە چووە بە دوایانا.

کاتێك گیانەوەرێکی دەرەوەی سنوری پاوەن و جەنگەڵەکەی دێتە نیشتمان و سنوری ئەوەوە، ئەوا شێرەکە دەست دەکات بە پاشەڕۆ دانان و پیسایی خۆی بە درێژایی سنورەکەی، تاکو گیاندارە بێگانە هاتووەکە بۆنی بکات و بزانێت کە ئەمە سنوری پاوەنی شێرێکەو مافی نیە بەبێ لەدەرگادان بێتە ژوورەوە، جگە لەوەش بەردەوام لە چەند شوێنێکی جیاجیاوە نەڕەیەك دەکات واتا ئاگاداری دەکاتەوە و زەنگی بۆ لێدەدات و یەکسەر هەڵناکوتێتە سەری و شەڕی پێ نافرۆشێ، ئەمەش لە نەریتی ئاژەڵاندا، واتا ڕێزگرتنی میوان.[1]

محط الرجاء

إذا رُمْـــتَ المَكــارِمَ مِـــنْ كَـــرِيمٍ ... فَـيَمِّمْ مَـــنْ بَنَـــى لله بَيْتَــا

فَــذَاكَ اللَّيْــثُ مَــنْ يَحْمِـي حِمـاهُ ... وَيُكْــرِمُ ضَـيْفَهُ حَيًّــا وَمَيْتَــا

دەقی هۆنراوەی ژمارە (٢٧):

(جێ هیوا)

کــە ناچــاری داوایــەك بــووی، هانابــەرە، بــۆ لای مــەردێك
وەکــو کەســێ، لــە پێنــاو خــوا، بنیــاتی نــاوە مزگــەوتێك
ئــەوە (شــێر)ە، کــە پاســی[2] خــۆی لــە پــەرێزیا[3]، ڕاگرتبــێ
ڕێــز لــە میــوانی خــۆی دەگــرێ، جــا زینــدووە، یــا مــرد بــێ

(١) ص٣٠/محط الرجاء/ إذا رمت المكارم من كريم/

(٢) پاس پاسکردن، پاسەوانێتی، پاسەوانیی کردن، پاراستن.

(٣) پەرێز: جێوماوە، نیشتگە، پاوەن، ژینگەی تایبەتی زیندەوەرێك یان ئاژەڵێك.

دەروازەی هۆنراوەی ژمارە (٢٨)

پێشەوا شافیعی خ.ل لەم هۆنراوەیەدا ڕەخنە لە کەسێك دەگرێ، جا ئەو کەسە ڕاستیە یان خەیاڵی یە، نازانم، لەسەر ئەوەی کە فریوی خواردووە بە قسە زەق و زلەکانی شاعیرێکی بێ کردار و لەخۆبایی، کە لایداوەتە ماڵیان، یان خاوەن ماڵەکە خۆی داوەتی کردووە.

شافیعی دەفەرموێت: ئەو میوانەت چ هەواڵ و باسێکی بۆ ماڵ و خێزانت گێڕایەوە، لە چیرۆکی چوون و گەڕانەوەیدا؟ کاتێ ئێوەش پرسیارتان لێ دەکرد؟ ئایا زێدەڕۆی دەکات و دەڵێ: ڕۆیشتم تا فورات و ئاوم دەست نەکەوت، کە شەپۆلەکانی دەکشانە وشکاییەوە، بەبەو لوتکەی زۆر بەرزی شاخەکان، یان لوتکەی سەر شەپۆلەکان بەڕێ کەوتم، بەڵام بەهۆی باریکە لاڕێکان گەڕامەوەو نەچووم، تۆش سڵاوی پێ بگەیەنەو پێی بڵێ: بەو قسەو باسانە فریو ناخۆم هەرچی درۆیەکت دەرپەڕاند لە ڕوخسارتەوە دیارە، هەروەکو چۆن خڵتەو پیسی لە بنی شوشەدا دیارە، من وانیم، ئەوە تۆی کە قسەو باس دەهۆنیەوە، ئەگینا قسەی من ئاوی زێڕە، پاك و بێ خڵتەیە.

مرۆڤ چی لە ناخ و دەروون دابێ، ئەوەش لە جەستەو زمانیەوە دەردەکەوێ، هەروەکو چۆن لە زەمینی گوڵزارا تووی گوڵ هەیە بۆیە گوڵ دەڕوێت.

شافیعی شانازی بەوەوە دەکات کە شاعیرێکی ناڕاست نیە، بەڵکو هۆنراوەکانی لە سەرچاوەی ڕاستیەوە هەڵقوڵاوون، بۆیە دەفەرموێت: هۆنراوەکانم لە یانەی شاعیراندا دەشەکێنەوەو تاجە گوڵینەن.

شاعیر کە لە خوا نەترسێ، زمان لوسە لە فریزدانی خەڵکیدا، وشەی شیعرەکانی لیکی دەمیەتی، ژاراوی دڵیەتی و خەڵك لەناو دەبەن، هەر بەوەدا بزانە کە شاعیرانی خوانەناس هەمیشە ناکۆکن و لە ململانێدان، دژی یەکتری دەدوێن، پاشقول لە یەکتری دەگرن، لە هەموو دۆڵێکدان، ئەوەی بە دەم خەڵکی دەڵێن، بۆ خۆیان بە کردار نایکەن، یانی پێچەوانەکەی دەکەن.

بەڵام شاعیری دانا و ژیر و پژار و خواناس وانیە.(١)

---

(١) ص٣١/الشاعر المنطيق/ ماذا يخبّر ضيف بيتك أهله

الشاعر المنطيق

مَــاذَا يُخَبِّــرُ ضَــيْفُ بَيْتِــكَ أَهْلَــه إنْ سِــيلَ كَيْــفَ مَعَــادُهُ وَمَعَاجُــهُ

أَيَقُــولُ: جَــاوَزْتُ الْفُــرَاتَ وَلَــمْ أَنَــلْ رِيًّــا لَـــدَيْهِ وَقَــدْ طَغَــتْ أَمْوَاجُــهُ

وَرَقِيـــتُ فِي دَرَجِ الْعُـــلاَ فَتَضَـــايَقَتْ عَمَّـــا أُرِيـــدُ شِـــعَابُهُ وَفِجَاجُـــهُ

وَلَتُخْبِـــرَنَّ خَصَاصَـــتِي بِتَمَلُّقِـــي وَالْمَـــاءُ يُخْبِــرُ عَــنْ قَــذَاهُ زُجَاجُــهُ

عِنْـــدِي يَوَاقِيـــتُ الْقَـــرِيضِ وَدُرُّهُ وَعَلَـــيَّ إِكْلِيـــلُ الْكَـــلاَمِ وَتَاجُـــهُ

تَرْبِـــي عَلَـــى رَوْضِ الرُّبَـــا أَزْهَـــارُهُ وَيَـــرُفُّ فِي نَـــادِي النَّـــدى دِيبَاجُـــهُ

وَالشَّـــاعِرُ المِنْطِيـــقُ أَسْـــوَدُ سَـــالِخٌ وَالشِّـــعْرُ مِنْـــهُ لُعَابُـــهُ وَمُجَاجُـــهُ

وَعَـــدَاوَةُ الشُّـــعَرَاءِ دَاءٌ مُعْضِـــلٌ وَلَقَـــدْ يَهُـــونُ عَلَـــى الكَـــرِيمِ عِلاَجُـــهُ

دەقی هۆنراوەی ژمارە (٢٨):

(شاعیری لەخۆبایی و بێ کردار)

چـــی هــــەواڵێکی دا بــــە خێزانـــی، میــــوانی ماڵەکــــەت

کاتـــێ پرسیــــاری لێ کـــرا، لــــە چــــوون و گـــەڕانەوەی

ئایـــا دەڵـــێ: کـــە فـــوڕاتم تێپەڕانـــد و نەگەیمـــە ئـــاو

لـــە کاتێکـــا گەیبونەتـــە وشکایـــی شـــەپۆلی ئـــەو ئـــاوەی

بـــۆ لوتکـــە هـــەنگاوم دەنـــا، تـــا بگەمـــە، بـــەرزایی کێـــو

کـــە نـــەمتوانی لـــە تـــەنگی و کەنـــدەك و ڕێچـــکەی نـــەبڕاوەی

لـــە هــــەواڵی زمانلوســـی خۆیشـــی دەڵـــێ: لـــە هــــەژاریم

ئـــاو لــــە شــــوشەدا دەردەخــــات، ئــــەو خڵتــــاوەی

بەســـەرهاتی منـــیش وایـــە، ئـــەوەی دیـــتم لـــەو ڕێگایـــە

تاجـــە گوڵینـــەی قســــانە، ئـــەو بەســـەرهات و ڕووداوەی

لەسەر خاکی تەپۆلکەدا دەڕوێنێ گوڵ و گوڵزاری
لەناو یانەی یانەکانا، دەشەکێتەوە هۆنراوەی
شاعیری خوانەناس، ڕەشماری‌کی بێ توێژاڵە[1]
هۆنراوەیشی، لیکی دەمیە، ئەو ژەهراوەی
ناتەبایی شاعیرانە، بەتایەکی کوشندەیە
لای بەخشندە، زۆر سانایە چارە بۆو دەردە بەدناوەی

دەروازەی هۆنراوەی ژمارە (٢٩)

بەڵا و گرفت و کێشە لە دنیادا نابڕێ، ئەوەی بیەوێ بژی دەبێ گرفت و کێشەکانی ژیانیش قەبوڵ بکات، ژیان بۆ خۆی ئەزمون و کێشەیە، بەتایبەتی تەمەنی گەنجی ناسکترین و دژوارترین تەمەنی داباریینی بەڵا و کێشەیە، بۆیە دلێری و دانایی دەوێ کە کەسێك بەرەنگاری ئەو کێشانە بێ و بە سەرکەوتوویی ئەو قۆناغی تەمەنە تێپەڕێنێ، ئەم گرفتانە ژیانی بەختەوەریانەی لێ تاڵ و لێڵ دەکەن، گەنجەکە وا دەزانێ ئیتر دەروازەی ڕزگاربوونی نەماوە، چونکە خەم و گرفت و کێشەکان دەوری دەدەن و پاپۆکە دەخۆن بە دەوریدا، دەرونی دەگوشن و تەنگی دەکەن، بەڵام شافیعی خ.ل دەفەرموێ منیش ئەو بارودۆخانەم بەسەر هاتووە، وامدەزانی ئیتر هیچ ڕێیەکی ڕوون نەماوە بۆم، بەڵام خوای گەورە ڕوناهی ئاواتی نیشان داوم و دەروازەی ڕزگاری بۆ کردوومەتەوەو دەرباز بووم لەو گرفت و نارەحەتیانە.[2]

---

(١) توێژاڵ: توێژی مار، توێخەکەی، توێکڵ، چەرم، پێست.

(٢) ص٣٢/كلّما اشتدت فرجت، ولرُبّ فازلةٍ يضيقُ لها الفتى/

كلما اشتدت فرجت

وَلَرُبَّ نَازِلَةٍ يَضِيقُ لَهَا الْفَتى ذَرْعاً، وَعِنْدَ اللهِ مِنْهَا الْمَخْرَجُ

ضَاقَتْ فَلَمَّا اسْتَحْكَمَتْ حَلَقَاتُهَا فُرِجَتْ، وَكُنْتُ أَظُنُّهَا لا تُفْرَجُ

دەقی هۆنراوەی ژمارە (٢٩):

(لە تەنگانە ڕزگاربووم)

لەوانەیە، تەنگ هەڵچنێ، بە گەنجێك، بەڵای ناگەهان

بەڵام، لای خوایە، دەروازەی، لێوەدەرچوون و بەختیاری

تەنگەبەر دەبێ ڕێگەکەی، کە بازنەی بەڵای لە دەورە

دەربازیش بوو، کە پێم وابوو، نەمابوو دەرگای ڕزگاریی

دەروازەی هۆنراوەی ژمارە (٣٠)

مرۆڤ هەمیشە نەیارو ناحەزی هەیە، کە چاکیت خراپەکاران خۆشیان ناوێیت، کە خراپیش بیت لای چاکەکاران نەیاری، لەبەرئەوە ناوبەناو لەگەڵ نەیارەکانتدا کێشەت بۆ دروست دەبێ، پێشەوا شافیعی خ.ل لەم هۆنراوەیەدا دەفەرموێت: ئەوە بۆچی وا بێدەنگیت؟ لە کاتێکا ناحەز و دوژمنانت شەڕت پێ دەفرۆشن؟ لە وەڵامدا دەفەرموێ: وەڵامدانەوەی من لەم کاتەدا بۆ نەیارەکەم کردنەوەی دەرگای هەرا و شەڕە بێدەنگ بوون لەبەرانبەر گەمژەو نەزاندا شکۆیەکی بەرزە و ئابڕو پاراستنە، هۆیەکە بۆ ئومێدی چاکسازی، ئەوە نیە شێر بەو هەموو ئازایی و ترسناکیەوە کە هەیەتی بێدەنگە و بەو بێدەنگیەیشی گرەوی بردۆتەوە، کەچی سەگەل هەمیشە دەترسێ و حەپەی دێت.[1]

(١) ص٣٢/السكوت سلامه/ قالوا سكت وقد خصمت/

السكوت سلامة

قالُوا سَكَتَّ وَقَدْ خُوصِمْتَ قُلْتُ لَهُم — إنَّ الْجَـوَابَ لِبَـابِ الشَّـرِّ مِفْتَـاحُ

وَالصَّمْتُ عَنْ جَاهِلٍ أَوْ أَحْمَقٍ شَرَفٌ — وَفِيهِ أَيْضَا لِصَوْنِ العِرْضِ إِصْلاَحُ

أَمَا تَرَى الأُسْدَ تُخْشَى وَهْيَ صَامِتَةٌ — وَالكَلْبُ يُخْسَى لَعَمْرِي وَهْوَ نَبَّاحُ

دەقی هۆنراوەی ژمارە (٣٠):

(بێدەنگیت سەلامەتیتە)

وتیـان: کـە بۆچـی بێـدەنگی، دوژمـن شـەڕت پـێ ئەفرۆشـێ

وتم: وەڵام لـــە ئێستـــادا، کلیلێکــی شــەڕ خوازیـــە

بێـدەنگی بەرانبـەر گـەوج شـەرم و شـکۆت پـێ دەبەخشـێ

جگـــە لـــەوەش ڕێگەیـــەکی نایـــابی چـــاکە خوازییـــە

ئـەی نـابینی، کـە (شـێر) چـەندە ترسـناکە و بێدەنگیشـە

سـەگ لـە پلارێـک[1] دەترسـێ، حەپـەی دێ و هـەر ناڕازیـە

دەروازەی هۆنراوەی ژمارە (٣١)

(ربیع)ی کوڕی (سلیمان) وتـی: لـە خزمـەتی شـافیعی دابـووین، پیاوێـك هـات، پارچـە نوسـراوێکی دایـە دەسـت شـافیعی، پێشـەوا شـافیعی خوێندیـەوەو زەردەخەنەیەکی کرد، ئینجا شتێکی لەسەر نوسی و دایەوە دەستی، ئێمەش وتمان لەوانەیە پرسیارێکی کردبێ و ئەویش وەڵامی دابێتەوە، جوان نیە ئێمی لێی بپرسین ئـەوە چـیە؟ بـەدوای پیاوەکـەدا شـوێن پێمـان هـەڵگرت و دۆزیمانـەوە، دوای داواو مۆڵـەت لێ وەرگرتنـی پیاوەکـە نوسـراوەکەمان لێ وەرگـرت و خوێندمانـەوە، تیایـدا نوسرا بوو[2]

---

(١) پلار: ئەو بەرد یان کەرسەکەیە کە لە ئاژەڵ دەگیرێت بە مەبەستی دورخستەوەو ڕاونانی.

(٢) معجم الأدباء لیاقوت الحموي، ج١٧ ص٣٠٥.

سَـلِ المُفْتِـيَ الْمَكِّـيَّ هَـلْ فِي تَـزَاوُرٍ   وَضَـــمَّةِ مُشْـــتَاقِ الْفُـــؤَادِ جُنَـــاحُ

قالَ: وإذا إجابة أسْفَلَ من ذَلِكَ:

أَقُــولُ: مَعَــاذَ اللهِ أَنْ يُـذْهِبَ التُّقَــى   تَلاَصُـــقُ أَكْبَـــادٍ بِهِـــنَّ جِـــرَاحُ

بپرســە لــە مــوفتی مەککــە، لــە سـەردانــا ئــاخــۆ ڕەوایــە

باوەشـــکردن بـــە کەســـێکا، خۆشویســـتنی لـــە دڵتایـــە

شافیعـــی خ.ل لە دامێنی نوسراوەکەدا نوسیبوویەوە بۆی:

پـــەنا بـــە خـــوا گـــەر تـەقـــوا بـــاری کـــردبـــێ

بـــە یـەکالکـانـــــی دڵتـــــان، دڵبرینـــــداری تێدایـــە

(ربیع) دەڵێ: نکوڵیم لەوە دەکرد کە شافیعی فـەتوای لـەو جـۆرە بـدات، بۆیـە چوومەوە بۆ لای شافیعی و پێم گوت: ئەی (باوکی عبـدالله) فـەتوای لـەم جـۆرە بـۆ گەنجێکی ئاوا دەدەیت؟

فەرمووی: ئەی (باوکی محمد)، ئەوە گەنجێکی هاشمیيە، لەم مانگـەدا بـووکی هێناوە، (واتە مـانگی ڕەمـەزان)، ئـەمان بـوك و زاوای گـەنجن، پرسـیاری لێ کـردم، ئاخۆ لە ڕووی شەرعەوە دروستە و گوناح نیە کە جاروبار بیگرێتە باوەش یان ماچی بکات؟ منیش بـەو جـۆرە فـەتوام بـۆ دا، (ربیـع) دەڵـێ: چـووم دیسـان گەنجەکـەم دۆزیەوە و پرسیارم لێ کرد، کـە وەڵامـی دامـەوە، کـوت و مـت وەك فەرموودەکـەی شافیعی بوو، بەڕاستی من تا ئێستا نەمدیوە کەسێکی تر هێنـدەی شـافیعی بیرتیـژ بێت و فیراسەتی بەهێز بێت.

دەروازەی هۆنراوەی ژمارە (٣٢)

زانست و خواپەرستی دوو شتی جیاوازن، دەشێت کەسێك یەکیانی تێدابێ و ئەوی تریانی تێدا نەبێ، بەڵام ئامانجی ئیسلام ئەوەیە کە مرۆڤ وا پەروەردە بکات کە هەردووکیانی وەکو یەك تێدا بێ، چونکە ئاینی ئیسلام گشتی و جیهانی و مرۆییە و بۆ هەردوو دنیایە، خودای گەورە نە بە تەنها زانای خوانەناسی دەوێ و نە خواناسی نەزانیشی دەوێ، دەبێ مرۆڤ زانا بێ تا خودا بناسێ و بیپەرستێ، خواپەرستی بکات لەسەر بنەمای زانست و لۆژیك و بیرکردنەوەو هۆشیاری، بەداخەوە تاکو ئەم سەردەمەی ئێستاشمان جۆرە کەسانێك هەیە کە تەنها یەك لەوانەی تێدایە.

پێشەوا شافیعی خ.ل هەستی بە مەترسی ئەوە کردووەو لەم هۆنراوەیەدا هانمان دەدات کە فیقە و زانا بین و هاوکات خواپەرستیش بین، چونکە هەردووکیان تەواوکەری یەکترین و هیچیان بە تەنها تەواو نین.

دەفەرموێت: زانا و خواپەرست بە، تەنها یەکیان مەبە، بەخوا من بۆ خوا ڕێنماییت دەکەم و ڕاستیت پێ دەڵێم، چونکە زانا وشکەو دڵی ڕەقە و دڵی چێژی تەقوا و خوا پەرستی ناکات، خواپەرستی نەزانیش نەفامەو نازانێ چۆن چۆنی چاکسازی و کاری باش بکات.

بۆ نمونە ئەو زانایانەی کە چەکی کۆکوژییان دروست کردو ئەو بەناو خواپەرستانەی کە توندو تیژییان هێنایە ناو ئیسلامەوە، یان ئیسلامیان لە چوارچێوەی سەردەمێکی ڕابردوودا قەتیس کردووەو پێیان وایە لە هەموو زەمان و شوێنێکدا هەر دەبێ وابێ، هەروەها کۆمەڵێ کەسی تر چاویان دەوڵەتی مەککەو حکومەتداری و پۆلیسی ئەو سەردەمەو ئەنجومەنەکانی ڕاوێژکاری و حوکم و سیاسەتی ئیسلام و یاسا ئابوری و کارگێڕی و دام و دەزگاکان نابینن و بەهۆی نەزانی خۆیانەوە دەڵێن: دینداری شتێکی تاکە کەسیەو نابێ ئیسلامی سیاسی هەبێت، ئەم جۆرە سەقەتیانە لە ڕێی ئەوەوە هاتونەتە ناو عەقڵی موسوڵمانانەوە کە خواپەرستی نەزانیان زۆرترە لە زانای خواناس.[١]

---

(١) ص٣٤/الفقه والتصّوف متلازمان/ فقيها وصوفّياً فكُن

الفقه والتصوف متلازمان

فَقِيهاً وَ صُوفِياً فَكُنْ لَيْسَ وَاحِداً   فَإِنِّي وَحَقِّ اللهِ إِيَّاكَ أَنْصَحُ
فَذلِكَ قَاسٍ، لَمْ يَذُقْ قَلْبُهُ تُقىً   وَهذا جَهُولٌ، كَيْفَ ذُوالجَهْلِ يَصْلُحُ؟

دەقی هۆنراوەی ژمارە (٣٢):

(زانایی و خواپەرستی تەواوکەری یەکترین)

زانـــا و ســـۆفی بـــە، هـــەردوو، نـــە بەتـــەنیا یـــەك دانـــە
وا مـــن بـــۆ خـــوا پێـــت دەڵـــێم، بـــە ئـــەو زاتـــی یەزدانـــە
ئەمـــەیان دڵـــی ڕەقـــە، تـــەقوای پـــێ چـــێژ ناكـــرێ
ئـــەوی تریـــان نەزانـــە، كـــوا نـــەزانیش چـــاك دەكـــرێ؟

دەروازەی هۆنراوەی ژمارە (٣٣)

ژیان ناسۆر و تاڵی زۆری هەیە، هەروەها شادی و خۆشیشی زۆرە، بەڵام چونكە تاڵی و ناسۆر هەیە، تامی خۆشیەكانمان لەیاد نیەو هەمیشە گومانمان وایە كە ناخۆشیەكان زۆرتر و گرانترن، بۆیە پێمان وایە هەمیشە ناشادین، مەگەر جاروبار، وەك جەژن و بۆنە، بۆماوەیەكی كورت شادیەكان بەسەرمانا بێن.

لەم دنیایەدا گەورە پیاوان بوون كە گەوج و نەزان و كۆیلەكانیان ڕزگاركردن، پێیان گەیاندن، كەچی ئەو كەسە كۆیلەو هیچ بەخۆنەدیوانە دەسەڵاتی خۆیان درێژ و پان كرد بەسەر خەڵك و وڵاتدا و دەستیان دایە كورسی پەرستی و دنیاخۆری و ستەمكردن، سەرەنجام ئەو مەزنە پیاو و ژنە ناودارو گەورانەیان كردە ژێر دەست و كۆیلەی بن دەستی خۆیان، لەمەوە بۆمان دەردەكەوێ كە دەسەڵاتی دنیا بایەخی نیەو وەفای بۆ كەس نیە.[1]

---

(١) ص٣٥/تملك الأوغاد/ محن الزمان كثيرة لاتنقضي/

تملك الأوغاد

مِحَـــنُ الزَّمَـــانِ كَـــثِيرَةٌ لا تَنْقَضِـــي ... وَسُـــــرُورُهُ يَأْتِيـــــكَ كَالأعْيَـــــادِ

مَلَـــكَ الأكَـــابِرَ فَاسْـــتَرَقَّ رِقَـــابَهُمْ ... وَتَـــــرَاهُ رِقـــاً فِي يَـــدِ الأوْغَـــادِ

دەقی هۆنراوەی ژمارە (٣٣):

(خاوەنداریێتی گەوجان)

ناســـــۆری زەمانـــــە زۆرن، ناگەنـــــە کۆتـــــایی و تـــــەواو

شادێکانیشـــی وەك جـــەژن، ڕوت تـــێ دەکـــەن، نـــاو بـــەناو

گـــەورە پیـــاوان، ئـــەو کۆیلانـــەیان ڕزگـــار کـــرد، لـــە ژیانـــا

دەبینـــی چـــۆن دەبنـــە کۆیلـــە لەبەردەســـتی گـــەوجەکانا

دەروازەی هۆنراوەی ژمارە (٣٤)

تۆمەتیان بۆ شافیعی دروست کرد، کە گوایە بووەتە ڕافیـزی، لـە کاتێکدا ئـەو تـەنها ویستویەتی خۆشەویستی خـۆی دەبـڕێ بـۆ ماڵـە بـاپیرەی، چـونکە دایکـی دەچێتەوە سەر هاوسەرەکەی علی کوڕی ئەبی طالـب، کـە بـە (ولي الله) ناسـراوە، لەلایەکی ترەوە (علی) خ.ل یەکێکە لە نزیکترین هاوەڵانی پێغەمبەر د.خ کـە هێشـتا منداڵ بوو، لـە ڕووداوی کۆچدا، خـۆی بەخشـی تـاکو لـە جێگـەی پێغەمبـەردا د.خ بخەوێت، شـافیعی مـافی خۆیـەتی شـانازی بـەو پیـاوە مەزنـەوە بکـات. بـەڵام وەو بەرپەرچی ئاژاوەگێڕان دەداتەوەو دەفەرموێ نا مـن لـە بیروباوەڕمـدا ڕافیـزی نـیم، بەڵکو من ئەو هەنگاوانە هەڵدەگرمەوە کە (علی) باپیرەم ناویەتی لە خزمەتی ئـاینی ئیسلام و زانست و زمانزانیدا، ئەو یەکێکە لە گەورە ڕابـەر و پێشـەواکانی ئیسـلام و جێنشینی چوارەمی پێغەمبەرە د.خ خەڵکی کەیفی خۆیانـە چـی دەڵـێن، مـن ئـەوم خـۆش دەوێ هـەروەکو چـۆن جێنشـینەکانی تریشـم خـۆش دەوێ، خـۆ ئەگـەر

خۆشەویستیم بۆ ئەو زاتە بەرزە لای ئێوە بە ڕافیزی لەقەڵەم دەدرێ، ئەوا منیش تا سەر ئێسقان ئەو جۆرە ڕافزیەتەی خۆم قەبوڵە، نەك ئەوەی ئێوە باسی دەکەن.(١)

الترفض

قَالُوا تَرَفَّضْتَ قُلْتُ: كَلَّا — مَا الرَّفْضُ دِينِي وَ لاَ اعْتِقَادِي

لَكِنْ تَوَلَّيْتُ غَيْرَ شَكٍّ — خَيْرَ إِمَامٍ وَخَيْرَ هَادِي

اِنْ كَانَ حُبُّ الوَلِيِّ رَفْضَا — فَإِنَّ رَفْضِي إِلَى العِبَادِ

دەقی هۆنراوەی ژمارە (٣٤):

(ڕافزیەت)(٢)

پێم دەڵێن: بویتە ڕافیزی، منیش دەڵێم: نەخێر وانیم

ڕافیزی دینی من نیە، لە باوەڕیشمدا وانیم

بەڵکو من بەبێ دوو دڵی، هەنگاوم ناوە، بە دوایا

بێگومانم کە هەر ئەوە باشترینی ڕێنمایەو پێشەوایە

ئەگەر خۆشەویستم بۆ (وەلی)(٣) ڕافیزی بێ

ئەوەم دەوێ، گشت خەڵکیش لێم ناڕازی بێ

لەو هۆنراوەیەی سەرەوەدا شافیعی خۆشەویستی خۆی بۆ (علی کوڕی ئەبی طالیب) خ.ل دەردەبڕێ، وەك یەکێك لە جێنشین و پێشەوا بەجەرگ و زاناکانی پێشووی ئیسلام، بەڵام نەیار و ناحەزانی شافیعی ئەم هۆنراوەیەیان بۆ مەبەستی خراپ بەکارهێناو کردیانە بەڵگەیەك بەسەر شافیعی یەوە، کە گوایە بووەتە ڕافیزی،

---

(١) ص٣٥/ الترفض/ قالوا ترفضت، قلت لا/

(٢) ڕافیزیەت: الترفض: جۆرە بۆچوونێکی باوی ئەو سەردەمە بووە، کە هەر کەسێك بە تەنها یەك ئاراستەی دینی وەرگرتایەو ژیری و بەڵگە عەقڵی و نەقڵیەکانی بە گرنگ نەزانیبایە، بە گوێ نەگر و ڕافزی ناوزەدیان دەکرد، ئەگەر واش نەبووایە.

(٣) وەلی: لێرەدا مەبەست لە پێشەوا (علی کوڕی ئەبی تالیب)ە.

هەروەکو چۆن شیعەکان، زۆربەیان لەم سەردەمەدا سوننەکان بە لادەر ناودەبەن و ڕەوتی بیری خۆیان پێ باشترە، دەیانەویست لەو سەردەمەشدا فیتنەیەك بۆ ئەو زانا پایە بەرزە دروست بکەن، بەڵام پێشەوا شافیعی چونکە بەبێ جیاوازی هەموو خەلیفەکانی خۆش دەویست، کە بەو فیتنەی زانی هۆنراوەیەکی تری نووسی کە تیایدا ناوی هەموو خەلیفەکان وەکو یەك دەهێنێ لەوانە، أبوبکر، عومەر، عوسمانی کوڕی عەفان و عەلی. کە لەم دیوانەیدا هەیە.[1]

دەروازەی هۆنراوەی ژمارە (٣٥)

(ئەسفەهانی) دەڵێت: (ابن قاسم) بۆی گێڕاینەوەو گوتی: (زوبەیری کوڕی عبدالواحد) بەلامانـدا گوزەری کـردو گوتی: گـوێم لێ بـوو کـە (حەسەنی کـوڕی سوفیان) دەیگوت: لە (حەرمەلە)وە گوێم لێبوو کە گوتی: گوێك لە شافیعی بوو کە دەیفەرموو.

هەندێ کەس هەیە ئومێدەوارن کە من بمرم، جا کە مردم ئەوا مردن ڕێی هەموو زیندەوەرانەو هیچ کەسێ لێی دەرباز نابێ، مردنی کەسانی پێش منیش ژیان بە من نابەخشنەوەو کەس لە جیاتی کەس نامرێ، هیچ کەسێکیش لە خەڵکی دوای مردنی منەوە بە نەمری نامێنن و بری من ناکەون، واتە ئەوەی دەژی بۆ خۆی دەژی، ئەوەی دەمرێ بۆ خۆی دەمرێ، لەوانەشە ئەو کەسەی ئاواتی مەرگی من دەخوازێ پێش من بمرێت.[2]

الموت سبيل كل حي

تَمَنَّـى رِجَـالٌ أنْ أمُـوتَ وَإنْ أمُـتْ ... فَتِلْـكَ سَبِيـلٌ لَسْتُ فِيهَا بِأوْحَـدِ

وَما مَوْتُ مَنْ قَدْ مَاتَ قَبْلِي بِضَـائِري ... ولاَ عَيْشُ مَنْ قَدْ عَاشَ بَعْدِي بِمُخْلِـدي

لَعَلَّ الَّذي يَرْجُـو فَنَـائِي وَ يَـدَّعِي بِـهِ ... قَبْـلَ مَـوْتِـي أنْ يَكُـونَ هُـوَ الـرَّدي

---

(١) بڕوانە هۆنراوەی ژمارە (٦٣) لەم دیوانەدا.

(٢) ص٣٦ ص٣٧/ الموت سبيل كلّ حيّ/ تمنّى رجال أن اموت/

دەقی هۆنراوەی ژمارە (٣٥):

(مەرگ چارەنووسی هەموو زیندەوەرانە)

هەن کەسانێ، تکا خوازن بۆ مردنم، کە دەشمرم
چوومە ڕێیەك، هی هەموانە، تەنیا نیم ئەو ڕێیە دەگرم
نە مەرگی کەسانی پێش خۆم، ژینێك بە من دەداتەوە
نە ژینی ئەوانەی دوای من، نەمرییان لێ وەردەگرم
ڕەنگە ئەوەی مەرگم بە ئاوات دەخوازێت
لە پێشا نۆرە هی ئەو بێ، لە پاشانا ئەمن بمرم

دەروازەی هۆنراوەی ژمارە (٣٦)

مرۆڤ لە تەنگانەدا ناچارە هانا بۆ هەموو کەسێ بەرێت، بەڵام زۆربەی ئەو کەسانەش مەردانە نایەن بەدەمەوە، تەنانەت ئەو کەسانەی بران، جێی متمانەو دۆستی سەر سفرەن لەو کاتانەدا تاقی دەبنەوەو دەردەکەون.

دەفەرموێت: تەمەنم فێری ناسینی شادی و ناشادی کردم، بانگی هەموو گیانەوەرانم کرد لە تەنگانەیەکدا تاکو بێن بە هانامەوە، ئەوانەی هاتن دوو جۆرە کەس بوون یەکیان کەوتە سوکایەتی و سەرزەنشتی کردن و جنێو پێدانم کە بۆچی خۆم فرێداوەتە ناو ئەو بەڵایەوە، ئەوی تریان کە جێی دڵخۆشی و ئومێدی من بوو، ئێرەیی پێ دەبردم و حەسوود بوو پێم و نەیدەویست لەو تەنگانەیە ڕزگاربم.[1]

قلة الاخوان عند الشدائد

وَلَمَّا أَتَيْتُ النَّاسَ أَطْلُبُ عِنْدَهُمْ ... أَخَاثِقَةٍ عِنْدَ ابْتِلاَءِ الشَّدَائِدِ
تَعَلَّمْتُ فِي دَهْرِي رَخَاءً وَ شِدَّةً ... وَنَادَيْتُ فِي الأَحْيَاءِ هَلْ مِنْ مُسَاعِدِ؟
فَلَمْ أَرَ فِيمَا سَاءَنِي غَيْرَ شَامِتٍ ... وَلَمْ أَرَ فِيمَا سَرَّنِي غَيْرَ حَاسِدِ

---

(١) ص٣٧/قلة الأخوان عند الشدائد/ ولّما اتيتُ الناس اطلب عندهم/

دەقی هۆنراوەی ژمارە (٣٦):

(کەمیی برایان لە تەنگانەدا)

کـە چـوومە لای ئـەو خەڵکانـەی، وەك بـرا، جـێ متمانـە بـوون
تـاکو بەفریـام بکـەون، لـەو کێشـانەی تەنگانـەم بـوون
لـە مـاوەی تەمـەنی خۆمـا، شـادی و تەنـگانەشـم ناسـی
بانگی زیندەوەرانم کرد، فریـام کـەوت لـە دەمـی خـەم و کەساسـی
نـەمدی کەسـێ، مـەگـەر ئـەوەی بـە جنێـو وێرانـی کـردم
نەمـدی کەسـێ، دڵشـادم کـا، مەگـەر ئێـرەیـی پـێ بـردم

دەروازەی هۆنراوەی ژمارە (٣٧)

کەسانی وا هەیـە، زێـدەڕەوی لـە هاوڕێیـەتی دا دەکـەن و هـەر حـەز دەکـەن ژمارەی هاوڕێکانیان زۆر بێ، بیر لە جۆرایـەتی ئـەو هاوڕێیانـەی ناکاتـەوە، پێشـەوا شافیعی لەسەر زاری ئەو جۆرە کەسانە دەفەرموێت:

ئەو کەسانەی کە هاوڕێیەتیم کردن، هێندە ژمارەیان زۆرە کە لە ژمارە نایـەن، وامزانی دەستم پڕ بووەو جێی کەسی تر نەماوە تا بیکەمە هاوڕێ، بەڵام کاتێـك لـە ئەزموونمـدان و هەڵمسـەنگاندن، بـۆم دەرکـەوت کـە ئـەوانیش وەك زەمانـە کەمتەرخەمی ناکەن لە غەدر و فێڵ، کەسیان بە پاکی دەرنەچوون، لـەناو ئەوانـەدا ئەگەر ساتێك لە خراپترین کەسیشیانەوە دابڕامایـەو بـزر بوومایـە گلـەیی دەکردو جنێـوی پـێ دەدام، کەچـی هاتـێ نـەخۆش دەکـەوتم باشـترین کەسـیان ئامـادەیی ئەوەی تێدا نەبوو کە سەردانم بکات، کـە خێـر و خۆشـیەك ڕووی تێـدەکردم ئـەوان پێیان ناخۆش بوو، کەچی کە کۆسپ و ناخۆشیم بەسەر دەهات دڵ خۆش دەبوون.

کەواتە ئەم جۆرە هاوڕێیانەت هەبێ، دوژمنت نـاوێ، بۆیـە یـەکێك لـە بـەڵاکانی ئەم سەردەمە کە بووەتە هۆی شڕکردن و خـراپ کردنـی پـەروەردەی نـەوەی نـوێ

بریتیه له هاوڕێی خراپ و زۆری ژماره‌یان، جا ئه‌و هاوڕێیانه هاوته‌مه‌نه‌کانی گه‌ڕه‌ك و کۆڵان بن، یان هی قوتابخانه، یان هۆی کارو پیشه‌ی هاوبه‌ش، یاخود ئه‌وانه‌ی له‌ڕێی ئه‌نته‌رنێت و تۆڕه ئه‌لکترۆنیه‌کانه‌وه هاوڕێن و کاریگه‌رییان له‌سه‌ر ئاڕاسته‌ی بیرو ڕه‌فتار و ڕه‌وشتی یه‌کتری هه‌یه.

پێشه‌وا شافیعی سه‌دان ساڵ به‌ر له ئه‌مڕۆ هه‌ستی به‌و ڕاستیه کردووه و فه‌رموویه‌تی:[(1)]

ود الناس

إنِّـي صَـحِبْتُ النَّـاسَ مَـا لَهُـمْ عَـدَد ... وَكُنْـتُ أَحْسَـبُ أَنِّي قَـدْ مَلَـأْتُ يَـدِي

لَمَّـا بَلَـوْتُ أخِـلاَّئِي وَجَـدْتُهُمُ ... كَالْدَّهْرِ فِي الغَدْرِ لَمْ يَبْقُوا علـى أَحَـدِ

إنْ غِبْتُ عَنْهُمْ فَشَرُّ النَّـاسِ يَشْتُمُني ... وَإِنْ مرِضْـتُ فَخَيْـرُ النَّـاسِ لَـمْ يَعُـدِ

وَإِنْ رَأَونِـي بِخَـيرٍ سَـاءَهُمْ فَرَحِـي ... وَإِنْ رَأَونِـي بِشَـرٍّ سَـرَّهُمْ نَكَـدِي

ده‌قی هۆنراوه‌ی ژماره (٣٧):

(سۆزو تێکه‌ڵاوی خه‌ڵکی)

هاوڕێیه‌تی هێند که‌سم کرد، ناویان له ژماره نایا
وامده‌زانی ده‌ستم پڕبوو، هه‌ر ئه‌وه‌نده‌م له توانایه
که‌چی که تاقیمکردنه‌وه، ئه‌نجامه‌که‌م لێکدایه‌وه
وه‌ك زه‌مانه غه‌دریان کرد، لای هیچ که‌سێ نه‌مایه‌وه
که‌ساتێ بزر بم لێیان، خراپترین که‌س جنێوم پێ ده‌دا
نه‌خۆشیش بم، باشترینیان نایات سه‌رێکم لێ بدا
که له خۆشیما ده‌یاندیم، دڵخۆش نه‌بوون، به دڵشادیم
کاتێك ده‌یاندیم له خه‌ما، دڵشاد ده‌بوون به ناشادیم

---

(١) ص٣٧/ودّ الناس/ إني صحبت الناس ما لهم عدد/

دەروازەی هۆنراوەی ژمارە (٣٨)

هەمووماں دالّی مەرگ لەسەر تەوقی سەرمانە، کەی فرمانی پێ کرا بە کەللەمان دا دەڕواتە خوارێ، کەچی لەوە سەیرتر ئەوەیە کەسانی وا هەن، یان هەبوون، کە لەوە بێ ئاگا بوون کە پاش ساتێکی کەم دەبێ بمرن، پڕ بە دەمیان لە کەیف و شادی و تریقەی پێکەنیندان، ئەوانە ئەگەر بیانزانییایە کە کەمێکی تر دەبنە لاشەیەکی سارد و سڕی بێ گیان، ئەوا هەر لە ترسانا زینۆقیان دەچوو، فریشکیان دەکەوت، دەتۆقان، سوێیان دەبووەوە و دەمردن، لە خەم و ترسی ئەو مەرگە.

جێی سەرسامییە، کەسێك دڵنیانەبێ لەوەی ئاخۆ تا سبەینێ، دەژی یان دەمرێ، کەچی لە خەمی ڕزق و ڕۆزی دوو سبەی دابێ، ئەو جۆرە بیرکردنەوەیە چ جۆرە بیرکردنەوەیەکی نابەجێیە..!

ئەم هۆنراوەیە فێرمان دەکات، کە چاوبرسی نەبین بۆ ڕزق و ڕۆزی ڕۆژێك کە هێشتا نەهاتووە، کەچی باڵندەکان هیچ لە هێلانەی خۆیاندا نیە بۆ سبەینێ و ناشمرن لە برسانا.[1]

الاستعداد للمنايا

كَـمْ ضَـاحِكٍ وَالْمَنَايَـا فَـوْقَ هَامَتِـهِ   لَـوْ كَـانَ يَعْلَـمُ غَيْبـاً مَـاتَ مِـنْ كَمَـدِ

مَـنْ كَـانَ لَـمْ يُـؤْتِ عِلْمًا فِي بَقَـاءِ غَدٍ   مَاذَا تَفَكُّـــرُهُ فـــي رِزْقِ بَعْـدَ غَـدِ

دەقی هۆنراوەی ژمارە (٣٨):

(ئامادەکاریی بۆ مەرگ)

چەند کەسی دەم بە پێکەنین، مەرگ تەوقی سـەری دەگرێ

ئەگەر پەنهانی پێ دەزانـی دەتۆقـێ و سـوی دەبیاتـەوە

کەسێ زانیـاری پێ نـەبێ، تـا سبەی دەژی یـا دەمرێ

چ بیرێکە وا لـە ڕۆزیـی، دوای سـبەینێ دەکـاتـەوە؟

---

(١) ص٣٨/ الأستعداد للمنايا/ كم ضاحك والمنايا فوق هامته/

دەروازەی هۆنراوەی ژمارە (٣٩)

کەسی وا هەیە گوناهێك دەکات، لەوەوە خۆی ناودەنێ (تاوانبار) ئیتر هەمیشە لە ڕوانگەی ئەو ناوەوە دەڕوانێتە خۆی، بیرکردنەوە و کردارەکانیشی هەر بەلای خراپەکاری و تاوانکردندا دەبات، وا دەزانێت ئیتر دەرگای لێخۆشبوونی لێ داخراوە، بەڵام لە ڕاستیدا خوای گەورە بۆ خۆی ڕەحمەتەو لە هەموو شوێنێکیشە، کەواتە هەمیشە ڕەحمەتی خودا لێمان نزیکترە تا سزا و تۆڵە.

هەروەکو پێشەوا شافیعی خ.ل لەم هۆنراوەیەیدا دەفەرموێ: ئەگەر بویتە شاخ و بەستەڵۆکێکی گەورە لە گوناه و تاوانت، یان لە گوناه و تاوانەکانت هێندەی یەك شاخی گەورەت کەڵەکە کردووە، بەڵام هێشتا ترسی خوات لە دڵدایە و تەوبە دەکەی و یادی ڕۆژی پەسڵان (قیامەت) دەکەیت، ئەوا خوای گەورە بارانی ڕەحمەتی خۆیت بەسەردا دەبارێنێ و دڵت دەشواتەوە، هەروەکو چۆن پێشتر هەزاران بەخشیش و نیعمەتی هەمەجۆری پێداویت.

نائومێد مەبە لە ڕەحمی خودا، ئەو لوتف و کەرەمی زۆرە، بۆ نمونە تۆی لە زامالی (الرحم)ی دایکت دا دروست کرد، چەندین قۆناغی گەشەی بەسەراهێنای و نەیهێشت لەناوبچیت، بوویتە خوێنپارە، گۆشتپارە، لەدایك بوویت، دوای ئەوەش ئەگەر خودا بیویستایە کە تۆ کەسێکی دۆزەخی بی بە هەمیشەیی، ئەوا خۆی لێ ئاشکرا نەدەکردی و ئاین و قورئان و پەیامی یەکخواپەرستی بۆ نەدەناردیت، ئێستا کە خودا ئەو هەموو نیعمەتانەی پێ داویت، مانای نایەوێ دۆزەخی بیت، بەڵکو پایەو شکۆی بەرزی بۆ داناوی لە بەهەشتدا، ئەگەر خۆت هەنگاوی بۆ بنێیت.[1]

(١) ص٣٩/ لاتقنط من رحمة الله/ إن كنت تغدو في الذنوب.

لا تقنط من رحمة الله

إنْ كُنْــتَ تَغْــدُو في الــذُّنوبِ جَليــدَا   وَ تَخَــاف في يَــوْمِ المَعَــادِ وَعِيــدَا
فَلَقَـدْ أتَــاكَ مِــنَ المُهَــيْمِنِ عَفْــوُهُ   وَأفَــاضَ مِــنْ نِعَــمٍ عَلَيْــكَ مَزِيــدَا
لا تَيْأسَــنْ نْ لطــفِ رَبِّـكَ في الحَشَــا   في بَطْــنِ أُمِّــكَ مُضْــغَةً وَوَلِيــدَا
لَــوْ شَــاءَ أنْ تَصْــلَي جَهَــنَّم خَالِــدَا   مَــا كــانَ ألْهَــمَ قَلْبَــكَ التَّوْحِيــدَا

دەقی هۆنراوەی ژمارە (٣٩):

(لە ڕەحمەتی خودا نائومێد مەبە)

گەر شاخێکیت، لە بەستەڵۆکی گوناهـ و، شکانی فەرمانی خوایی
بەڵام هێشتا، زۆر دەترسی، کە پرس و پەسڵانی[١] دوایی
ڕژاندی بەسەر دڵتدا بارانی لێبوردنی خۆی
ئەو خودایەی کە پێی بەخشی، نیعمەتی کۆتاو بەرایی[٢]
لە بەزەی پەروەردگارت، نائومێد نەبی هیچ کاتێ
بیخە بیرت، کە لە زامالّی[٣]دایە خوێنپارە[٤]بوی بەتەنهایی
خوا بیوستا، دۆزەخی هەمیشەیی بی، لەو دنیادا
لەم دنیادا، دڵت ڕێنما نەدەکرا بۆ پەرستشی خودایی

---

(١) پەسلان: ڕۆژی قیامەت.

(٢) بەرایی: بەرێ، بەر لە ئێستا، سەرەتا، پێشووتر.

(٣) زامالّ: مالّی زایندە، ڕەحمی دایك، مندالّدان.

(٤) خوێنپارە: مەیوەخوێن، خەستەخوێن: هاوچەشنەی پارووی جوراوی نەرم و شل و لینج و کەتیرەیی کە قۆناغێکی گەشەکردنی کۆرپەلەی مرۆڤە.

دەروازەی هۆنراوەی ژمارە (٤٠)

لە پێشەکی ئەم کتێبەدا ڕوونمان کردەوە کە پێشەوا شافیعی هەرگیز حەزی نەکردووە بە شاعیر بناسرێت، بەڵکو شیعری وەك هۆکار بەکارهێناوە بۆ خزمەتی ئاین و مرۆڤایەتی، بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا توانایەکی گەورەی هەبووە لە هۆنراوە نوسیندا، بۆیە لە پایەی هۆنراوە کەم دەکاتەوە لە چاو ئاستی کرداردا و کردەوەو گوفتاری چاکدا، وەك لەم هۆنراوەیەدا دەفەرموێت:

ئەگەر هۆنراوە ئەو کارەی پێ بکرایە کە من دەمەوێ بیکەم، کە خزمەتی سەرتا سەریانەی ئیسلام و مرۆڤایەتیە ئەوا هۆنراوەی من زۆر بەهێزترە لە هۆنراوەکانی گەورە شاعیری ناودار (لەبید)، بەڵام هۆنراوە ئەو بەها گەورەیەی نیە، لەلای زانایان، هەر بۆ نموونە لەم سەردەمەدا زانایەکی فیزیا، یان IT چی لە هۆنراوە بکات و کام ڕۆڵی هەیە لە بەرەوپێش بردنی زانست و توێژینەوەکەیدا؟ کەواتە سوود و بەهای هۆنراوەش سنوردارە.

شافیعی کەمێك باسی تواناکانی خۆی دەکات و دەفەرموێت لە گۆڕەپانی جەنگی هۆنراوەدا لە هەردوو بەرەی (موهلەب) و (یەزید)یش ئازاترم، کە ئەوان لە جەنگدا هەمیشە چاپوك و براوە بوون و دوو تیرەی ئازای عەرەبی چاخی نەفامی بوون.

دواتر دەفەرموێت: ئەگەر من بمەوێ توانا هونەری و ئەدەبییەکانم بۆ خزمەتی خۆم بەکاربهێنم ئەوا زۆربەی ئەو خەڵکە بە خۆشاناز و لەخۆباییانە بەردەست و کۆیلەی ژێر دەستی من دەبوون، مەرجیش نیە پێشەوا شافیعی مەبەستی لە خودی خۆی بێ، لەوانەیە لەسەر زمانی کەسێك وابڵێ کە گشتی بێ و نادیار بێ.

بەڵام لەخواترسان وات لێ دەکات کەس بە کەم سەیر نەکەیت، بە پێچەوانەوە تا گەورە بی زیاتر خزمەت پێشکەش بە خوارووی خۆتەوە دەکەیت.(١)

(١) ص٣٩/ الوقار وخشية الله/ ولولا الشعر بالعلماء يُزري

الوقار وخشية الله

وَ لَــوْلا الشِّــعْرُ بِالْعُلَمــاءِ يُــزْرِي لَكُنْــتُ الْيَــوْمَ أَشْــعَرَ مِــنْ لَبِيــدِ
وَ أَشْـجَعَ فِي الـوَغَى مِـنْ كُـلِّ لَيْـثٍ وَ آلِ مُهَلَّــــبِ وَ بَنِــــي يَزِيــدِ
وَ لَــوْلا خَشْــيَةُ الــرَّحْمنِ رَبِّــــي حَسِــبْتُ النَّــاسَ كُلَّهُــمُ عَبِيــدِي

دەقی هۆنراوەی ژمارە (٤٠):

(شەرم و لەخواترسان)

گەر هۆنراوە، لای زانایان، بەهایەکی ئەوتۆی دەبوو
ئەوا، هۆنراوەی ئەمڕۆی من، باشتر لە هی (لەبید) دەبوو
لەو گۆڕەپانی جەنگەدا، لە گشت شێری، شێتر دەبووم
بەرەی (موهلەب)و (یەزید)یش، دەستی منیان پێ نەدەبوو
گەر ترسی شەرمی خودای خۆم، لەناو دڵمدا نەبایا[1]
ئەوا ئەو خەڵکە، هەموویان، لام[2]، بەردەست و کۆیلە دەبوو

دەروازەی هۆنراوەی ژمارە (٤١)

(خەیثەمە)ی کوڕی (سلیمان)ی کوڕی (حیدرە) دەڵێت: پیاوێك هاتە خزمەتی شافیعی خ.ل پێی گوت: فلان کەسی هاوڕێت نەخۆشە، شافیعی فەرمووی: بەخوا چاکەیەکی باشت لەگەڵ کردم، هۆشیارت کردمەوە بۆ بەدەست هێنانی پاداشتێك، ئەو پۆزشتەیشت لەسەر لابردم کە مەودای درۆکردنی تێدایە، ئینجا فەرمووی:

ئادەی کوڕەڵە ئەو نەعلە موورییانەم بۆ بێنە، پاشان فەرمووی: بەپێی پەتی بڕۆی، بە دەستی بەتیغ بڕاوەوە، لە گەرمای هاویندا بە تینوێتی، بە زگی برسی، باشترە لەوەی کە دوایی پۆزشت و داوای لێبووردن بهێنیتەوە بۆ هاوڕێ

(١) نەبایا: نەبوایا

(٢) لام: لەلام، لەلای من، لەبەردەستی من، لەبن دەسەڵاتی من.

نەخۆشەکەت، کە لە درۆ بچێت (واتە بیانوی شێوە درۆی بۆ بێنیتەوە کە گوایە لەبەر ئەو هۆیانە نەتتوانیوە سەردانی بکەی)

پاشان ئەم هۆنراوەیەی فەرموو:[1]

حقوق الناس

أرَى رَاحَـةً لِلْحَـقِّ عِنْـدَ قَضَـائِه وَ يَثْقُلُ يَوْماً إنْ تَركْتَ عَلَـى عَمْـدِ
وَحَسْبُكَ حَظّاً أنْ تُـرَى غَيْـرَ كـاذِبٍ وَقَــوْلُكَ لَمْ أعْلَمْ وَذَاكَ مِـنَ الجَـهْدِ
وَمَنْ يَقْضِ حَـقَّ الْجَـارِ بَعْدَ ابْنِ عَمِّـه وَصَاحِبِهِ الأدْنَى عَلَى الْقُربِ وَالبُعْدِ
يَعِشْ سَيِّداً يَسْتَعْذِبُ النَّاسُ ذِكْرَهُ وَإنْ نَابَهُ حَقٌّ أتَوْهُ عَلَـى قَـصْـدِ

دەقی هۆنراوەی ژمارە (٤١):

(مافەکانی مرۆڤ)

پێم وایە، پشوویە بۆ هەق، کەسێك ئەرکێ بەجێ بێنێ
چ ڕۆژێکی بارگرانە[2]! کە بە ئەنقەس بیفەوتێنێ
بەسە هێندە بەختەوەر بی، درۆت لێ نەبینێ هیچ کەس
کە وەڵامت (نازانم) بێ[3]، شکۆت گەورەتر دەنوێنێ
کەسێ مافی هاوسێکەی خۆی لەگەڵ هاوڕێ و کەسەکانی
دوورونزیك بپارێزێ، ئەوا خەڵکی بەناوازە ناوی دێنێ
خۆ کەسێك مافی ئەم بخوا، خەڵکەکە بۆی لێ ئەسێنێ

---

(١) ص٤٠ص٤١، حقوق الناس/ أرى راحة للحق عند قضائه

(٢) واتە ئەو ڕۆژەت لەسەر شان قورس و گرانە، کە ئەرکی خۆت وەك پێویست تێدا جێبەجێ نەکردووە.

(٣) وتراوە (نازانم، ڕاحەتی گیانم) بەڵام ئەوەش دەبێ لە سنور و کات و شوێنی خۆیدا بێت.

دەروازەی هۆنراوەی ژمارە (٤٢)

مرۆڤ خۆی حەزی لە چی بێ، داوای ئەوەش لە خودا دەکات، بەڵام خۆ مرۆڤ نازانێ چی باشە بۆی، خودا هەمیشە باشتر لەوەی بە مرۆڤە چاکەکان دەبەخشێ، ئەگەر واش نەبێ ئەوا خوا ئەوە بە بەندەی خۆی دەدات کە خۆی (واتە خوا) دەیەوێ نەك ئەوەی کە خۆی (واتە مرۆڤەکە) دەیەوێ.

مرۆڤ چاو چنۆکەو هەر داوای ماڵ و سامان و قازانجی دنیایی بۆ خۆی دەکات، لە کاتێکدا تەقواو خواپەرستی، زۆر باشترە بۆی لەو شتانەی کە داوای دەکات.

(محمدی کوڕی ابراهیم) دەڵێ (یوسف)ی کوڕی (عبدالأحد) بۆی گێڕاینەوە و وتی: لە (المزني)م پرسی ئەو دوو دێڕە هۆنراوەیە کامەیە کە شافیعی دەیگوت و دەیگوتەوە؟

لە وەڵامدا (المزني) وتی: شافیعی ئەم دوو دێڕەی دەگوت و دەگوتەوە:[1]

أماني الانسان

يُرِيــدُ المَــرْءُ أنْ يُعْطَــى مُنَــاهُ   وَيَــأْبَــى اللهُ إلاّ مَــا أرَادَا

يَقُــولُ الْمــرْءُ فَائــدَتِي وَمَــالِي   وَتَقْــوَى اللهِ أفْضَــلُ مــا اسْــتَفَادَا

دەقی هۆنراوەی ژمارە (٤٢):

(ئاواتەکانی مرۆڤ)

دەخوازێ مرۆڤ، دەکۆشێ، تا بیدرێتێ، هەرچی دەوێ

خواش هەر ئەوەی پێ دەبەخشێ، کەوا خۆی بۆ ئەوی دەوێ

مرۆڤ دەڵێ: کوا قازانجم، ئەی کوا ماڵ و سامانەکەم

کەچی هەر تەقوای خوداشە، باشتر لەوانەی دەیەوێ

---

(١) ص٤١/ أماني الأنسان/ يريد المرأ ان يعطي مُناه/

دەروازەی هۆنراوەی ژمارە (٤٣)

دنیا فراوانە، نەتەوەو گەل و وڵاتان زۆرن، کەلتورو نەریت و شارستانێتییەکان جۆراوجۆرن، زمانەکان، ئاینەکان، شێوازی ژیان، مێژوو... هتد، لە هەموو چەشن و جۆرەکان لەسەر زەویدا هەنە، ناکرێت تۆ لە تەنها یەك شوێن و یەك وڵات و یەك نەتەوە و ئاین و زمانێکدا بژیت و بمریت، بێ ئاگابی لەو جیهانە پان و بەرینە و هەمە جۆرە، لەبەرئەوە گەشت و وڵاتگەڕیی و سەردان گەلێك سوودی کۆمەڵایەتی و دەرونی و ئابوری بە مرۆڤ دەگەیەنێ، کەواتە دامەنیشە و پارە کەڵەکە مەکە، بەو ڕادەیە خۆت ماندوو مەکە، بەشێك لە تەمەنیشت دانێ بۆ پشوودان و چێژ وەرگرتن لە سەیران و سەردان و گەشت و ئاشنابوون بە وڵاتانی بیانی، هیچ نەبێ بڕۆ حەجێك بکە، عەمرەیەك بکە، لەگەڵ هاوسەر و منداڵەکانت، دۆست و هاوڕێکانت، لە سەفەردا عەقڵت دەکرێتەوە، چاك و پاك، بەد و پیس، سور و سپی، باش و نەگریس، دەناسی، دەورنت ئاسودە دەبێ بەو ژینگە گۆڕینە، خەمەکانت دەڕەوێنەوە، جۆری نوێی کارو پیشەی تازە و قازانجداری فێردەبی، زانست و زانیاری و نەریت و ئەدەب و زمان فێر دەبی، برادەرانت بۆ تاقی دەبێتەوە، چونکە لە سەفەر و مامەڵەدا هاوڕێ دەناسرێت، شوێنان، شاران، گوند و دێهات و دەریا و شاخ و دورگەو چەم و بیابان دەبینی، بەردی سارد و گەرمت دێتە ڕێ، هەموو سەردانێکت وەك ئەوە وایە چووبیتە خولێکی ڕاهێنانی شتی نوێ وە.[1]

فوائد السفر

تَغَرَّبْ عَنْ الأَوْطَانِ فِي طَلَبِ العُلَى	وَسَافِرْ فَفِي الأَسْفَارِ خَمْسُ فَوَائِدِ
تَفَرُّجُ هَمٍّ، وَاكْتِسَابُ مَعِيشَةٍ	وَعِلْمٌ، وَآدَابٌ، وَ صُحْبَةُ مَاجِدِ

(١) ص٤١/ فوائد السفر/ تغربْ عن الأوطان في طلب العلى/

دەقی هۆنراوەی ژمارە (٤٣):

(سوودەکانی گەشت و گەڕان)

بــڕۆ نــامۆیی وڵاتــان، تــا خــواستـــی گــەورەت دەســتکەوێ
دەی بگــەڕێ، لــە گــەڕانا، پێنـــج قـــازانجت دەســت دەکــەوێ
بــەبای خــەمان[1]، بــژێوی و کــار، فێربــوونی زانســت و ئـــەدەب
ناســینی هــاوەڵانی چــاك[2]، چــاوت بـــە شوێنـــان دەکــەوێ

دەروازەی هۆنراوەی ژمارە (٤٤)

وشەی (دنیا) لە (دنيء)ەوە هاتووە، واتا نزم و کەم ئاست، کەچی هەندێ کەس بەڕادەیەك خووی پێوە دەرگن و هۆگری دەبن، دەڵێی هەرگیز شتی لەوە چاکتر نەماوە، کەسانێك هەن پڕە بە باوەشیان باڵیان بۆ دنیاداری کردۆتەوە، ئێوارەو بەیانی پەیتا پەیتا بەسەر ئەم دنیا کاتیەدا دێت و دەڕوات ، کەچی مرۆڤ پەند وەرناگرێ لە ئاوابوونی خۆر و مانگ و بیرناکاتەوە لەوەی کە ئەو ئاوابوونانە، واتە دنیاش ئاوا دەبێ و ون دەبێ، شافیعی ڕوو دەکاتە ئەو کەسانەی کە بە پەرۆشەوە پڕ بە دڵ دنیایان خۆش دەوێ و دەفەرموێ: ئایا تا ئێستاش ئەو دەست لەملانیەت واز لێ نەهێنا بۆ دنیا خۆرەکان، ئەی کەی و کام کاتت داناوە بۆ خواپەرستیەك کە ڕەزامەندی خودا و بەهەشتی لێ بکەوێتەوە؟ لە فیردەوسی ئەو بەهەشتانەشدا لەجیاتی دنیا دەست بکەیتە ملی حۆریەکان و کیژانی نازدار و خوێن گەرم کە دەڵێی هێلکەی پاککراوی دەست لێ نەدراون؟

جا ئەگەر تۆ دەتەوێ لەو بەهەشتەدا نیشتەجێ بیت ئەوا نابێ هەوڵەکانت بمرێنی، بەڵکو دەبێ تێبکۆشیت، هەروەها نابێ بە هەوڵ و چاکەکاریەکانیشت لە خۆت بایی ببی، بەڵکو دەبێ لەوەش دڵنیا بیت کە خوای گەورە دۆزەخێکی پان و

---

(١) بەبای خەمان: بەباکردنی خەم و پەژارە.

(٢) هاوەڵان: کۆی (هاوەڵ)ە، هاوڕێ، هاودەم، هاوگەشت، برادەر.

بەرینی دروست کردووە و نابێ بەتاڵ بێ، تۆش وریای خۆت بەو مەبە بە یەکێك لە سووتەمەنیەکانی ئەو دۆزەخەیەی کە سوتەمەنیەکەی مرۆڤ و بەردە، هەر لە دنیادا دڵت مەکە بە بەرد و ئامادەی مەکە بۆ هاوبەرد بوونی لەگەڵ بەردە دۆزەخیە ڕەشەکان. تۆ دڵت هەیە و دەتوانیت بیکەیتە چرایەکی ڕووناك بۆ ڕێنمایی خۆت و کەسانی تریش، ئیتر لەنێوان (چرا) و (بەرد)دا بۆچی بەردێکی ڕەق و ڕەش هەڵدەبژێریت[1]..؟

التأهب للآخرة

يَا مَنْ يُعَانِقُ دُنْيَا لا بَقَاءَ لَهَا ... يُمْسِي وَ يُصْبِحُ فِي دُنْيَاهُ سَفَّارَا

هَلاَّ تَرَكْتَ لِذِي الدُّنْيَا مُعَانَقَةً ... حَتَّى تُعَانِقَ فِي الْفِرْدَوْسِ أَبْكَارَا

إِنْ كُنْتَ تَبْغِي جِنَانَ الخُلْدِ تَسْكُنُهَا ... فَيَنْبَغِي لَكَ أَنْ لاتَأْمَنَ النَّارَا

دەقی هۆنراوەی ژمارە (٤٤):

(ئامادەکاری بۆ پەسڵان)

ئەی ئەو کەسەی، کە باوەشت بۆ ئەم دنیا براوەیە گرتۆتەوە[2]

دڵنیاشی، دوای ئێوارە، بەربەیانت لە قیامەتا کردۆتەوە

---

(١) ص٤٢/ التأهب للآخرة/ يا من يعانق الدنيا لا بقاء لها/

(٢) یان وەرگێڕانەکە بەم جۆرەیە:

ئەی ئەو کەسەی کە باوەشت بە دنیایەکا کردووە، دەبڕێتەوە

ئێوارە دێ و بەربەیانت، لەو دنیای تر کردۆتەوە

ئەو دەستلەملانەت جێ نەهێشت، بۆ دنیادارەکان ئێستا

تا دەست لەملانی حۆری بی، لەناو بەهەشتی فیردەوسا

بەتەما بی، لەنێو بەهەشتی نەبڕاوەی خودا، دابی

زۆر پێویستە کە لە خەمی ئاگری دۆزەخیشا بی

وازت نـــەهێنا هێشـــتاکە؟ دەســـتت هـــەر لـــە مـــل دنیایـــە؟
ئەی چی کاتێ بۆ دەستلەملانی فـێردەوس، دڵـت یـەکلا کردۆتـەوە
بەتـــەما بـــی، لـــەنێـــو بەهەشتـــی نـــەبڕاوەی خـــودا دابـــی
زۆر پێویســـتە، بـــێ بـــاك نـــەبی، دۆزەخ دەرگـــای کردۆتـــەوە

دەروازەی هۆنراوەی ژمارە (٤٥)

لـەم هۆنراوەیـەدا پێشـەوا شـافیعی خ.ل لەگـەڵ چـیاکانی (سـەرەندیب)و بـیرە ئاوەکانی (تەکرور) دەدوێ، پێیان دەڵێ ئەی چیاکان بارانی مرواری بەسـەر خۆتانـا ببارێنن، ئەی بیرەکان ئێوەش پڕ ببن لـە ئـاڵتون، ئەوانـە هـیچ بـەلای منـەوە جێـی بایەخ نین، چونکە من مرۆڤێکی بەقەناعەتم، هەموو کەسێکیش هـەر ئەوەنـدەی پـێ دەخورێ کە گەدەی دەیگرێ، هەر ئەوەندە بەرگی بـۆ دەپۆشـرێ کـە شـان و ملـی هەڵی بگرێ، من نامرم لە برسانا کە زێڕ نەباریوە، زیاتر لەوەشـم پێویسـت نیـە کـە هەمە، ئەگەر زێڕ و مرواری بەسەر چیاو بیرەکانیشدا بباریێ، ئەوەتا من دەژیم و بـێ بـژێو و قـووت نـەبووم، کـە مردیشـم، بـێ گـۆڕ و کڵکـۆ نـابم و چـاك و خاكێـك لـەم سەرزەمینە، پان و بەرینە هـەر دەبـێ تـا بکرێتـە گـۆڕ بـۆم، هیمـەت و باوەڕبـەخۆ بوونم، بڕوا بوونم بەوەی کە خودا ڕۆزیـدەرە وەکـو هیمـەتی سـەرکردەو پاشـایانە، دەرونیشـم بـەرزەو دەرونـی کەسـانی ئـازاد و سەربەسـتە، دەرونم پێـی وایـە کـە کڕوزانەوە بۆ ڕزق و ڕۆزی بێباوەڕیـە، ئیـدی کـە مـن ڕازی بم بـەو بـەش و قووتـەی خۆم، چ پێویستم بەوەیە لە دەرگای ئەم و ئەو، فلان و فیسار، عەمر و زەیـد بـدەم و داوای یارمەتیان لێ بکەم...؟

هەرکەسێ داوایەکی لە کەسێ ببێ دەبێ لەبەردەمیـدا خـۆی بچـوك بکاتـەوە و لێی بپاڕێتەوە، بەڵام دەرونی من هێندە بەشکۆ و بەرزە، ڕێگـەم پـێ نـادات کـە بـۆ هیچ کەسێ سەرم شۆڕ بکەمەوەو دەستم پان بکەمەوە.

هەرکەسێ داوای شتێ لە کەسێ بکات دەبێ لە کاتی لێوەرگرتنی ئەو شتە داواکراوەدا دەستی نزم بکاتەوەو دەستی بەخشەرەکە لەسەروترەوە بێ، هەروەکو دەستی سواڵکەر کە هەمیشە لە نزمیدایە، کە دەرونیشم بەرزە، ئازایەتی خۆم نیە، بەڵکو بیروباوەڕی ئیسلام ئاوای پەروەردە کردووم.[1]

الهمة العالية

أمْطِــرِي لُؤْلُــؤاً جِبَــالَ سَرَنْدِيــــبَ وَ فِيضِــي آبَــارُ تكــرورَ تِبْــرَا

أنــا إنْ عَشْــتُ لَسْــتُ أعْــدَمُ قُوتــاً وَإذا مُــــتّ لَسْتُ أعْــدَمُ قَبْــرَا

هِمَّتِــي هِمَّــةُ المُلُــوكِ وَنَفْسِــي نَفْسُ حُــرٍّ تَــرَى المَذَلَّـةَ كُفْـرَا

وَإذَا مَــا قَنِعْــتُ بِــالقُوتِ عُمْــرِي فَلِمَــاذَا أَزُورُ زَيْـــداً وَ عَمْــــرَا

دەقی هۆنراوەی ژمارە (٤٥):

(هیمەت بەرزی)

چـیاکانی سـەرەندیب، ببارێنـە، بەسـەر خـۆتا، مـرواری

ئـەی چـاڵاوەکانی (تـەکرور) دەرپـەڕێنـن لافـاوی زێـڕ

کاتێ کـە ژیـابم بەبـێ قـووت، وا، لەبرسـا ناکـەم زاری

کـە مردیشـم، بـێ گـۆڕ نـابم، لـەم دنیـا پـان و بەرینـە

هیمـەتم پاشایانەیـە و دەروونیشـم، پـڕ بـە زاری

هـاوار دەکـا: (مـن ئـازادم)، بـۆیـە وا بـڵندە سـەرم

چـونکە هـەرگیز دانـابـەزم، بـۆ بـێ بـاوەڕی و بـەدکاری

کـە مـن، لـە تەمـەنی خـۆمـا، ڕازی بم بـە قـووت و بەشـم

بـۆ، سـەر لـە (عـەمر) و (زەیـد)دەم، بـە مەبەسـتی داواکـاری؟

---

(١) ص٤٢/ الهمة العالية/ أمطري لؤلؤاً جبال سرنديب/

دەروازەی هۆنراوەی ژمارە (٤٦)

هاورێ و هاوپیشە، دەوری گرنگیان هەیە لەسەر ژیانی مرۆڤ، هاورێی چاك ئەو کەسەیە کە هاندەرتە بۆ کاری چاك و خواپەرستی، لێت دەپرسێتەوە، هاوکاریت دەکات، چاودێریت دەکات، جا ئەگەر هاورێیەکی تەقواکارت دەست نەکەوت ئەوا بێ هاورێ بە، ئەو تەنهاییەت تام و چێژی زیاترە لەوەی کە تێکەڵی کۆڕ و کۆمەڵێکی خراپ ببی، دەفەرموێت:

بەتەنها لەگەڵ خۆمدا دانیشم و خەریکی خواپەرستی خۆم دەبم، بەوە بەرچاو ڕوون تر و دڵخۆشتر دەبم، وەك لەوەی لە کۆڕ و کۆمەڵێکدا بم کە گومانم لێیان هەبێ، لە شەڕ و خراپەی بەدگومان بم، بترسم و سڵیان لێ بکەمەوە.

العزلة خير من جليس سوء

إذا لَـمْ أجِـدْ خِـلاً تَقِيّـاً فَوِحْـدَتي ... ألَـذُّ وَأشْـهَى مِـنْ غَـوِيٍّ أُعَاشِـرُه

وَأجْلِـسُ وَحْـدِي لِلْعِبَـادَةِ آمِنـاً ... أقَـرُّ لِعَيْنِـي مِـنْ جَلِـيسٍ أُحَـاذِرُه

دەقی هۆنراوەی ژمارە (٤٦):

(دابڕان باشترە لە کۆڕ و هاورێی خراپ)

گەر هاورێم، خواپەرست نەبێ، تەنهاییم زۆر بەتامترە

لەتێکەڵیم لەگەڵ کۆڕێك، خراپەیان پێ باشترە

دائەنیشم بە تەنهایی، بێوەی، خواپەرستیم دەکەم

وا بەرچاوم ڕۆشنترە، تا کۆڕێك بێ، کەلێی سڵ کەم[1]

(١) لێی سڵ کەم: سڵی لێ بکەمەوە.

دەروازەی هۆنراوەی ژمارە (٤٧)

(أبوالفضل نصرالدین)ی کوڕی (ابی نصر)ی (طوسي) دەڵێت: گوێم لە (ابا الحسن علي ابن احمد القضري) بوو، دەیگوت: لە هەندێ لە شێخەکانمانەوە بیستومە، کاتێ شافیعی خ.ل بەرەو شاری (سُرمن رأی) واتە (سامەڕای عێراق) کەوتە ڕێ، تاکو گەیشتە ئەوێ سەرو ڕیشی درێژ ببوو (چونکە سەفەر بە وڵاخ و پێ بووە)، ڕووی کردە لای سەرتاشێك، سەرتاشەکە کە بینی بێزی لەو ڕیش و سەرو قژە درێژەی کرد و پێی وت: بچۆ بۆ لای سەرتاشێکی تر، شافیعی ئەو قسەیەی زۆر لەسەر دڵ گران بوو، لای کردەوە بەلای ئەو کوڕەی لەگەڵیدا بوو، ڕۆڵە چ شتێکت پێیە لە پارەو پول؟ گوتی: دە دینار، فەرمووی: دە بمدەرێ، پارەکەی دایە دەستی و لەوێ ڕۆیشتن، لەو کاتەدا شافیعی ئەم هۆنراوەیەی فەرموو:

ئەم هۆنراوەیە ئەوە نیشان دەدات، کاتێك کەسێك ڕوو دەکاتە وڵاتێکی تر و ناناسرێت، چەندە زانا و بەتوانا بێ ناناسرێت، خەڵکی بەپێی جل و بەرگ و سەرو سیمای بۆی دەڕوانن، بەڵام شافیعی دەفەرموێ ئەو سەرتاشەش ناهەقی نیە، چونکە بەرگەکانم زۆر کۆن و پەڕپووتە و سەرو ڕیشم تێك ئاڵاوە[1]، بەڵام خۆ لەناو ئەو بەرگ و جل و جەستەیەمدا دڵ و دەروون و عەقڵێکی گەورەم هەیە، ڕاستە بەرگەکانم ئەگەر سەراپا بفرۆشم بە یەك فلس، ئەوا ئەو یەك فلسە زۆر زیاترە لە نرخی بەرگەکانم، بەڵام ئەوە کەموکوڕی نیە بۆ من، مادام ناو بەرگەکان ئاوەدانە، هەروەکو کەمی و شەرم و شورەیی نیە بۆ شمشێر کە کێلان و بەرگەکەی دڕاو بێ، بە مەرجێك خۆی تیژ و بڕندەبێ، واتا ئێمە ئیشمان بە ناوەڕۆکی مرۆڤ هەیە، نەك ڕوکەش، خوداش لەو دنیا تەماشای جەستەو قیافەت و قەد و باڵامان ناکات، تەماشای ڕوخسار و سیمامان ناکات، بەڵکو سەیری قوڵایی دڵمان دەکات، لە ڕۆژی

---

(١) گەلێك کەسی دانا و ژیر و زانا لەناو میللەتاندا هەبوون کە لەبەر هەژاری جل و بەرگی کۆن و دڕاویان پۆشیوە، بەڵام ناخیان پڕ لە گەوهەری زانست بووە، وەکو (قانع)ی شاعیری چەوساوەکان لەناو شاعیرانی کوردماندا.

قیامەتیشدا سامان و ماڵ و منداڵ سوودی نیە، بەڵکو دڵێکی باوەڕدار و لەخواترساو گەورەترین سامانی ئەو ڕۆژەیە.

هاوکات نابێ مرۆڤ بە ئەنقەست شۆڕە پۆشی و پەڕپووتی و ڕوت و ڕەجاڵی و چڵکنی و کوڵکنی هەڵبژێرێ، بە پێچەوانەوە کام بەرگەت هەیە کە جوانە، ئەوە لەبەر بکە، با خەڵکی بزانن کە تۆ هەبوویت و خوا پێداویت، بەڵام لەمەشدا زێدەڕەوی مەکە و باو هەڵشاخان و لەخۆبایی بوون نەتگرێ و بەسەر هەژار و داماواندا خۆت مەنوێنە، سادەو بێ فیز و بەخشندەبە بەرانبەری هەژار و داماوان.

پێویستە بزانین کە نابێ لەناو خەڵکیدا بە کەم و سووك و نەزان و پەڕپووت سەیری ئەو کەسانە بکەیت کە ئەو بەرگانەیان لەبەردایە.[1]

قيمة الأنسان ما يحسنه

عَلَـــيَّ ثِيَـــابٌ لَـــوْ تُبَـــاعُ جَمِيعُهـــا بِفَلْسٍ لَـــكَانَ الفَلْسُ مِنْهُـــنَّ أكْثَرَا

وَفِـيهِنَّ نَفْـسٌ لَـوْ تُقَـاس بِبَعْضِـــهَا نُفُـوسُ الـوَرَى كَانَـتْ أجَـلَّ وَأكْبَـرَا

وَمَا ضَرَّ نَصْلَ السَّيْفِ إخْلاقُ غِمْدِهِ إذَا كانَ عَضْباً حَيْثُ وَجَّهْتَـهُ فَـرَى

دەقی هۆنراوەی ژمارە (٤٧):

(بەهای مرۆڤ ناخیەتی)

بـــەرگێکی وام لەبەردایـــــە، هـــەمووی بفرۆشـــم بـــە فلســـێ

هێشـــتا بـــەرگم هەرزانـــــترە، لـــە نرخـــی یـــەك تاکـــە فلســـێ

بـــەڵام دەروونێکـــی تێـــــدا، گەورەیــــــی ئـــەو لـــەباس نایـــا

لـــە پـــاکی و بـــەرزی و جـــــوانیدا، گـــەلێ بـــەنرخ و بەهایـــە

بـــۆ شمشـــێر شـــــورەیی نابـــێ، کـــە کێلانەکـــەی[2] دڕابـــێ

بـــە مـــەرجێ تیـــژ و کـــارا بـــێ، گـــەر ئاڕاســـتەی بـــۆ هـــەرلابێ

(١) ص٤٣/قيمة الأنسان/ عَلَيّ ثيابٌ لو تباع جَميُعها/

(٢) کێلان: کالان، بەرگی خەنجەر و شمشێر، کیف.

دەروازەی هۆنراوەی ژمارە (٤٨)

هەندێ کەس هەیە، زۆر لەخۆباییە، لەوەش خراپتر ئەوەیە کە وەکو (کەرەمار) خۆی گێل دەکات لەو لەخۆبایی بوونەی و بەشێکی ئاسایی دەزانێ، تا لەگەڵ خوێنی تێکەڵ دەبێ، ئیتر ئەو کەسە لەخۆبایی ببوون دەبێتە بەشێك لە کەسێتی یەکەی، بەڵام لە ڕاستیدا ئەوە خویەکی خراپە، باش وایە ئامۆژگاری بکەیت و پێی بڵێی فلانەکەس وریای خۆت بە، وا مەبە، گومانت بەرانبەر کرداری خۆت چاك بێ، ئینجا چاکە بکە، نەك کرداری خراپ بکەیت و گومانیشت بەرانبەر کارەکانت چاك بێ، لەو بارەدا لە ڕووداوەکانی قەدەر ناترسی.

جاری وا هەیە تۆ لەوپەڕی خۆشی و شادیدایت کەچی لەناکاو ڕوداوێکی ناخۆش ڕوودەدات، وا مەزانە کاتێ دەگەیتە خۆشی و شادیەکانت ئیتر ناگەڕێیتەوە سەر ناڕەحەتیەکان، لە هەریەکە لەو بارانەدا، بارەکەی ترت لەبیر بێ، واش مەزانە لەبەرئەوەی کە تۆ پاکیت و چاکەکاریی ئیتر کۆسپ و خەم و تەنگانەت بەسەر نایات، بە پێچەوانەوە، جاری وا هەیە کەسانی چاك و چاکەکار گرفت و بەڵای گەورەیان بەسەر دێ، بەتایبەتی لە سەردەمێکدا کە خەڵکی چاکەکار کەمترن لە خەڵکانی خراپەکار.

مەرج نیە چاکەکاریەکانت بەلای هەموو کەسێکەوە چاك بن، هەمیشە تۆی چاکەکار کەسێك نەیارتە، کە کەسێکی خراپەکارە لەبەرئەوە جاری وا هەیە، بە پێچەوانەوە چاکەکاری و پاکی خۆت، لەم دنیایەدا و لەلای هەندێ کەس پلەوپایەت کەم دەکاتەوە، بگرە گازەندەو هەڕەشەت لێ دەکەن، هەروەکو چۆن گەلەکەی حەزرەتی (لوگ)یان تاوانبار دەکرد بەوەی کە خۆی و ئەوانەی لەگەڵیدان کەسانێکی پاك و داوێن پاك..! ئەمەش لە فەرهەنگی بەدکاراندا باش نیە، بۆیە دژایەتیان دەکردن[1].

---

(١) ص٤٤/اليقظة والحذر/ تاه الأعيرج و استعلى به الخطر/

اليقظة والحذر

تَـاهَ الأُعَيْـرِجُ وُاسْـتَغْلَى بِـهِ الخَطَـرُ
فَقُـلْ لَـهُ خَيْـرُ مَـا اسْـتَعْمَلْتَهُ الْحَـذَرُ

أَحْسَـنْتَ ظَنَّـكَ بِالأَيَّـامِ إِذْ حَسُـنَتْ
وَلَـمْ تَخَـفْ سُـوءَ مَـا يَـأْتِي بِـهِ الْقَـدَرُ

وَسَـالَمَتْكَ اللَّيَـالِي فَـاعتَرَرْتَ بِهَـا
وَعِنْـدَ صَـفْوِ اللَّيَـالِي يَحْـدُثُ الكَـدَرُ

دەقی هۆنراوەی ژمارە (٤٨):

(هۆشیاری و سڵامینەوە)

کەسێك کە وەکو کەرەمار، لە بەرزیدا خۆی ببینێ
ئەوا مەترسی لە سەرە، با وریا بێ و سڵ کاتەوە
گەلێ چاکە، کە پێی بڵێی: با بەو جۆرە خۆی نەبینێ
ڕەفتار چاکیت، بە گومانی چاکی خۆتە، دەتکاتەوە
بۆیە ناترسی لەو ژینەی کەوا قەدەر بۆتی دێنێ
دەمێ، شەوگار، دەرگای سەلامەتیت دەکاتەوە
لە گەرمەی پاکیتایە، ڕۆژگار تەنگانەت بۆ دێنێ
پێت وانەبێ، چاکەکانت، لای هەموان بەرزت کاتەوە

دەروازەی هۆنراوەی ژمارە (٤٩)

هەندێ کەس هەیە، زۆر درەنگ تورە دەبێ، بەڵام کە تورە دەبێ، زۆر بە توندی تورە دەبێ و پاشان لە کەس نابورێ، خاتری کەس ناگرێ، نازانێ کە سبەی خۆیشی هەڵەیەك دەکات و کاتێ داوای لێبوردن لە بەرانبەرەکەی دەکات ئەویش بەرانبەری ئەم ڕەق دەبێ، بۆیە شافیعی دەفەرموێت: تکا و داوای لێبوردن وەربگرە لە کەسێك کە داوای لێبوردنت لێ بکات، ئیتر تۆ کاری خۆت بکە کە لێبوردنە لە ئەو کەسە و بەدوای ئەوەدا مەڕۆ ئاخۆ ئەو کەسە ڕاست دەکات یان درۆ، تۆ کارت بەوە چیە؟ هەقت نەبێ بەسەر ئەوەیانەوەو لق و پۆپ بۆ ئیشەکەت

مەدۆزەرەوە، درۆ بکات، یان ڕاستە، تۆ لێی ببورە، دڵنیابە ئەو کەسەی کە بە ڕووکەش لەتۆ ڕازیە گوێڕایەڵیشت دەکات، بەڵام ئەوەی لێت ناڕازیە، ناڕازییەکەی لە تۆ لە قوڵایی دڵی خۆیدا دەشارێتەوە و دەری نابڕێ، لەبەرئەوە وریایی خۆت بە مەخەڵەتێ بەو خۆشەویستیە ڕووکەشەی لە بەرانبەرت دەینوێنن، تۆ بە ئاشکرا لە خەڵکی ببورە و پۆزشتیان وەرگرە، تاکو خەڵکیش فێر ببن بە ئاشکرا خەڵکیان خۆش بوێ و ڕق و قین نەشارنەوەو نەبنە کەسانی دوو ڕوو:[1]

التماس العذر

إقْبَـلْ مَعَـاذيرَ مَـنْ يَأْتِيـكَ مُعْتَـذِراً   إنْ بَـرَّ عِنْـدَكَ فيمـا قَـالَ أوْ فَجَـرَا

لَقَـدْ أطَاعَـكَ مَـنْ يُرْضِـيكَ ظَـاهِرُهُ   وَقَـدْ أجَلَّـكَ مَـنْ يَعْصِـكَ مُسْـتَتِرَا

دەقی هۆنراوەی ژمارە (٤٩):

(تکای لێبوردن وەربگرە)

تکـای ئـەو کەسـە وەربگـــرە، داوای لێبـــــــوردنت لێـــکا[2]

گـوێ مـەدەرێ، یـاخود ڕاستـــە، یـا نــــاڕاستەو درۆ ئـــەکا

گوێڕایەڵتـە بـە ڕووکەشـــی، ئـەو کەســـــەی لـــە تـۆ ڕازیـە

ڕازی دڵی، شـاراوەیە، ئـــەو کـــەسەی بـــەگـــەنت نـــاکا[3]

---

(١) ص٤٤/ التماس العذر/ اقبل معاذير من يأتيك معتذراً

(٢) لێکا: لێبکا.

(٣) بەگەنت ناکا: پەسەندت ناکا

دەروازەی هۆنراوەی ژمارە (٥٠)

لێکدوان، گفتوگۆی دوو کەسە بەرانبەری یەکتری بە مەبەستی ئەوەی بگەنە ئەنجامێکی باش لە دۆز و باسێکدا، واتە دەیانەوێ بگەنە دۆزینەوەی ڕاستیەك، ئەمەش لە شێواز و ئەدەبی خۆی هەیە، بەڵگە و سەلماندن و زانایی دەوێ، دەبێ کارەکە بەپێی لۆژیك و ژیری بڕوات بە هێمنی، پێویست بە هەڵچوون و شەڕە جنێو ناکات، بەداخەوە لەم سەردەمەدا، بەتایبەتی لە کەناڵەکانی ڕاگەیاندنەوە، دوو کەس یان زیاتر بەرانبەری یەك دەخوێنن و شەڕە قسە دەکەن، گوێگرو بینەران نازانن ڕاستیەکە کامەیە، پێشەوا شافیعی خ.ل لە سەردەمی خۆیەوە هەستی بە مەترسی ئەو جۆرە لێکدوان و گفتوگۆ خراپانە کردووەو ڕێنماییان دەداتێ و دەفەرموێ:

ئەگەر تۆ خاوەن پایەو شکۆی و ڕێز و قەدری زانست و زانیاریت لایەو لە کەسانی پێش سەردەمی خۆت و سەردەمی خۆت جیاوازیت و دەتەوێ بە شێوازێکی چاکتر و تایبەتی لێکدوان بکەیت، ئەوا بەبێ دەنگی و هێمنی و زانیاری تەواوە بدوێ لەگەڵ هاوتاکەتدا، خۆت بە گەورە تر لەو مەگرە، جاروبار نوکتەو قسەی خۆشی ڕاستەقینە تێکەڵی قسەکانت بکە، خۆت دوور بگرە لە دەمەقاڵێ و نکوڵی لە ئاستی هەق و ڕیابازی و شانازی بەخۆوەکردن، خەریکی نەزان بەزاندن مەبەو سەنگەری شەڕ و تەشەر و شکاندن و تەریق کردنەوە لە بەرانبەرەکەت مەگرە، شیر و تیر لە یەکتری مەسوون، ئەمە گەڕانە بەدوای دۆزینەوەی ڕاستیەکی ونبوودا نەك بانگەشەی هێرش و جەنگ و زۆرانبازیی.[1]

---

(١) ص٤٥/ أدب المناظرة/ إذا ما كنت ذا فضل و علم/

أدب المناظرة

إِذَا مَـا كُنْـتَ ذَا فَضْـلٍ وَ عِلْـمِ — بِمَـا اخْتَلَـفَ الأَوَائِـلُ وَالأَوَاخِـر
فَنَـاظِرْ مَـنْ تُنَـاظِرُ فِي سُـكُونٍ — حَلِيـماً لا تَلِـحُّ وَ لاَ تُكَـابِـر
يُفِيـدُكَ مَـا اسْـتَفَادَ بِـلاَ امْتِنَـانٍ — مِـنَ النُّكَـتِ اللَّطِيفَـةِ وَالنَّـوَادِر
وَإِيَّـاكَ اللَّجُـوجَ وَمَـنْ يُرَانِـي — بِـأَنِّي قَـدْ غَلَبْـتُ وَمَـن يُفَـاخِرْ
فَـإِنَّ الشَّـرَّ فِي جَنَبَـاتِ هَـذَا — يُمَنِّـي بِالـتَّقَاطُـعِ وَالتَّـدابِر

دەقی هۆنراوەی ژمارە (٥٠):

(ئەدەبی لێکدوان)[١]

ئەگـەر تـۆ خـاوەنـی ڕێـز و زانستـداری
سـەبارەت بـە ڕاجیـاوازیی پێشـینەکان و هاوچـەرخان
بـەبێ فیـزی و نـەرم و نیـانی، لـە ڕێگـەی بـەڵگەی جوانـەوە
بـدوێ لەگـەڵ هاوتـاکەتدا، بزانـە ئەدەبـی لێـکدوان
سـوودی دەبـێ بـۆ تـۆش وەك ئـەو بەبـێ منـەت
ئـەو نوکتـەو نەستـەقـە جوانـەی دەرتـابڕیوە هـەردوتان[٢]
نـەکەی شانـازی دەربـڕی کـە زاڵ بـی بەسـەر کەسـێکا
بـەدوربە لـە دەمـە قاڵـێ و بـیری هـەڵەی نـەزان بـەزان[٣]
لـە شـەڕ بەدوربـە لـەو جـۆرە گفتوگۆیـەدا
ئـەگەر وابـی ئـەوا ئـەنجام، پشـت هەڵکردنـەو دابـڕان

---

(١) لێکدوان: المحادثة وجهالوجه: المناظرة.

(٢) هەردوتان: هەردوکتان، هەردوولاتان

(٣) نەزان بەزان: بەزاندنی کەسانی نەزان، کە ئەمە زیاتر لە شەڕە قۆچ و زۆرانبازیدایە، نەك لە گفتوگۆ و لێکدوان.

دەروازەی هۆنراوەی ژمارە (٥١)

کات، لە دوور جۆرە ڕۆژ پێك دێ، ڕۆژێکی پڕ لە ئاسایشی و خۆشی، ڕۆژێکیش پڕ لە ترس و مەترسیە، ژیان دوو جۆرە، ژیانێکی خۆش و شیرین، ژیانێکی تاڵ و گران و پڕ لە کێشە.

سەرنجی دەریا بدە، بەشی سەرەوەی پڕە لە لاکی گیانەوەری مردارەوە بوونی ناو ئاو و کەف و ئیسفەنج و سووکە شەخەڵەکان، بەڵام لە قوڵایی دەریادا هەمیشە مرواری و شتی بەنرخ و سەنگین هەیە، کەواتە دەریاش دوو بەشە، ڕۆژگار دوو بەشە.

ئینجا سەرنجی ئاسمان بدە، پڕە لە ئەستێرەو مانگ و خۆر، زۆربەیان هەڵدێن، ئاوا دەبن، دەردەکەون، ون دەبن، کەچی گوێ بەوانە نادەین، کەچی ئەوەیان بەهەند وەردەگرین کە ئاوابوون و گیران و دیارنەمانی خۆرە، لەو ئاسمانە پان و بەرین و پڕ لە ئەستێرەو هەسارەی ورد و گەورە، تەنها وا دەزانین مانگ و خۆر دەگیرێن.

واتە هەمیشە لەم دنیایەدا ئەو شتانە ڕوو دەدەن کە خواستی ئێمە نین، کەواتە دنیا جێگەی هاتنە دی ئاواتەکان نیە، هیچ کەسێکیش نیە هاتبێتە دنیاوەو دنیای بەجێ هێشتبێ و هەموو ئاواتەکانی هاتبێتە دی.

لە ڕۆژە ناخۆشەکانی ژیانتا سپڵە و بێ وەفا مەبە، بەرانبەر ڕۆژە خۆشەکان، لە ڕۆژە خۆشەکانیشتا لەخۆبایی مەبە و هەڵمەشاخێ، دور نیە ڕۆژگارە تاڵەکان دیسان بێنەوە. ڕۆژێك بۆ تۆیە، ڕۆژێك لەسەر تۆیە، واتا ڕۆژێك ئەرکت لە ئەستۆیەو ڕۆژێکیش پاداشت بۆ تۆیە.

بزانە ژیان تێکەڵەیەکە لە هەموو شتەکان، دەبێ هەموویت قەبوڵ بێ، ئینجا دەتوانی بە سەرکەوتوویی ژیان بگوزەرێنی.(١)

(١) ص٤٥ص٤٦/ الدهريوم لك و يم عليك/ الدهريومان ذا أمن و ذا خطر/

الدهر يوم لك و يوم عليك

الــدَّهْرُ يَوْمَــانِ ذَا أَمْــنٌ وَذَا خَطَــرُ وَالْعَيْشُ عَيْشَانِ ذَا صَفْوٌ وَذَا كَدَرُ
أَمَا تَرَى الْبَحْرَ تَعْلُو فَوْقَهُ جِيَفٌ وَتَسْتَقِرُّ بِأَقْصَى قَاعِهِ الدُّرَرُ
وَ فِي السَّمَاءِ نُجُومٌ لا عِدَادَ لَهَا وَلَيْسَ يُكْسَفُ إِلا الشَّمْسُ وَالقَمَرُ

دەقی هۆنراوەی ژمارە (٥١):

(ڕۆژێك بۆ تۆیەو ڕۆژێك لە تۆیە)

کات، دوو ڕۆژە: بێ مەترسی، ترسداریی
ژینیش دووانە: دڵشادیی، دەروون بێزاریی
دەریات دیوە کە سەرەوەی کەف و لاکە؟
کەچی بنی، پڕە لە گەنج و مرواری
ئاسمانیش پڕ، ئەستێرانی بێشومارە
کەچی تەنها، مانگ و خۆرن، لامان دەکەونە نادیاری

دەروازەی هۆنراوەی ژمارە (٥٢)

بێ دەنگی و کەمدویی، یەکێکە لەو بەخشیشە گەورانەی کە دەست هەموو کەسێ ناکەوێ، چونکە سەرەتای هەموو فیتنە و ئاژاوەو گێچەڵ و بوختان و غەیبەتێك، هەموو تەشەرو درۆ و ناڕەزاییەك، هەموو نهێنی درکاندن و پەشیمانییەك لە دەروازەی زمانەوە دەردەپەڕێ، کە بێ دەنگیت مانای لە هەزاران ئاژاوە پارێزراویت، بەڵام پێویستە بزانیت بێ دەنگیش سنوری هەیە، بێ دەنگ بوون لە کاتی ناهەقی دا هەزار هێند خراپترە لە بێ دەنگی لە کاتی تردا.

شافیعی دەفەرموێت: وام بینی و بۆم دەرکەوت کە بازرگانی بێدەنگی (واتە کەمدویی و بێ دەنگی) باشترین کارو بازرگانی خێردار و قازانج بەخشە لەبەرئەوە ئەو پیشەو ڕەوشتەم هەڵبژارد، خۆ ئەگەر لەم جۆرە کار و بازرگانیەشمدا قازانج

نەکەم ئەوا دڵنیام کە مایەکەم دەست دەکەویتەوەو هەرگیز زەرەر ناکەم، کەسانی مەرد و ژیر و دانایان بێ دەنگیان کردووە بە خووی خۆیان و بازرگانیان، هەمیشە بازرگانەکانی بێ دەنگی براوەن و لەسەرووی هەموو جۆرەکانی تری بازرگانیدان.

شافیعی مامەڵەو رەفتاری رۆژانەی مرۆڤ و نەریت و خووەکانی مرۆڤ بە بازرگانی ناو بردووە، چونکە لە کەسێکەوە دەگوازرێنەوە بۆ کەسێکی تر، هەروەکو کەرەسەی بازرگانی و دینارو دراو و دەستاو دەست دەکەن، بۆ نموونە کە دایك و باوك خوویەکی جوانیان تێدا بوو، ئەوا رەفتارو خووە لە منداڵەکانیشیاندا دەردەکەوێتەوە، وەکو ئەوە وایە کە دایك و باوکەکە فرۆشیار بووبن و منداڵەکانیشیان کڕیاری ئەو خووە.

زانستی کۆمەڵایەتی و دەروونزانی ئەم سەردەمەی خۆشمان هەمان راستی سەلماندووەو وەکو بارگەی کارەبایی باسی خووەکان دەکەن لە کۆمەڵگەی مرۆیی و خێزانەکاندا، کە لە یەکیانەوە دەگوازرێتەوە بۆ ئەوانی تریش[1].

فضل السكوت

وَجَدْتُ سُكُوتِي مَتْجَراً فَلَزِمْتُهُ ... إِذَا لَمِ أَجِدْ رِبْحاً فَلَسْتُ بِخَاسِرِ

وَمَا الصَّمْتُ إِلاَّ فِي الرِّجَالِ مُتَاجِرٌ ... وَتَاجِرُهُ يَعْلُو عَلَى كُلِّ تَاجِرِ

دەقی هۆنراوەی ژمارە (٥٢):

(گەورەیی بێدەنگی)

بۆم دەرکەوت، کە بێدەنگین بازارێکی قازانجدارە

کە قازانجیشم لێی نەبێ، زیانێك ناکەم لەئەو کارە

بێ دەنگیی، لەلای کەسمەردان[2] بازرگانیەکی چاکە

هەر بازرگانی ئەویشە، لە سەرووی گشتیانا دیارە

(١) ص٤٦/فضل السكوت/ وجدت سكوتي متاجراً فلزمته/

(٢) کەسمەردان: ئەو کەسانەی کە مەرد و ژیر و دلێر و خاوەن کەسێتی بەرزن.

دەروازەی هۆنراوەی ژمارە (٥٣)

ئەگەر کاوبار بەدەست زەمانە بێ، ئەوا کەسێ نیە کە لە زەمانە ڕازی بێ، بۆیە پێشەوا شافیعی خ.ل لەم هۆنراوەیەدا لەسەر زمانی ئەو کەسانە دەفەرموێت: من ڕازی نیم لە زەمانی خۆم، بەڵام ڕازیم بەو حوکمەی کە خودای گەورە لە چارەی نوسیوم و لەڕێی قەدەرەوە دێتە ڕێم، جا ئەگەر ڕۆژگار ناپاکی کرد بێ لە گەیاندنی ئەو حوکمەی پێی دراوە، کە ناشتوانێ وابکات، ئەوا من ڕازیم، چونکە دڵنیام ناتوانێ ناپاکی بکات بەرانبەر فرمانی خودایی، گەرچی لە بنەڕەتدا تووڕەم، بەڵام تووڕە بوون لە بەرانبەر قەدەر سوودی چیە؟[1]

الرضا بالقدر

وَمَا كُنْتُ رَاضٍ مِنْ زَمَانِي بِمَا تَرَى ... وَلَكِنَّنِي رَاضٍ بِمَا حَكَمَ الدَّهْرُ

فَإِنْ كَانَتِ الأَيَّامُ خَانَتْ عُهُودَنَا ... فَإِنِّي بِهَا رَاضٍ وَلَكِنَّهَا قَهْرُ

دەقی هۆنراوەی ژمارە (٥٣):

(ڕازی بوون بە قەدەر)

وەك دەبینی، ڕازی نیم، لەم چەرخەی خۆمان
بەڵام ڕازیم بەوەی (کات) چۆن حوکم دەکات
ئەگەر ڕۆژگار ناپاکی کرد لەگەڵ سەردەمی ئێستامان
ئەوا ڕازیم، گەرچی واشبێ، ستەم دەکات

(١) ص٤٦/ الرضا بالقدر/ وما كنت راض من زماني بما ترى/

دەروازەی هۆنراوەی ژمارە (٥٤)

کاتێك دوو کەس ناکۆکی دەکەوێتە نێوانیانەوە، هەندێ کەس لەجیاتی ئەوەی ڕۆڵی ئاشتکردنەوە ببینن، کەچی ئاگر خۆش دەکەن، پێشەوا شافیعی خ.ل لەم هۆنراوەیەدا دیمەنی ئەوەمان بۆ باس دەکات، کە کەسێك هاتووەتە لای و پێی گوتووە، کە فلان کەس خراپەی بەرانبەر کردی، مرۆڤی مەرد و ژیریش نابێ ئەو شکان و سەرشۆڕیە قەبوڵ بکات، شافیعی خ.ل دەفەرموێت: منیش بەو کەسەم گوت: ئاخر ئەو زەلامەی کە خراپەی لەگەڵ کردم دوایی هات بۆ لام پەشیمانی دەربڕی و پۆزشتی هێنایەوە و داوای گەردن ئازادی و لێبوردنی لێ کردم، لای ئێمەش باج و غەرامەی هەڵە، بریتیە لە داوای لێبوردن.[1]

دية الذنب الاعتذار

قِيلَ لِي قَدْ أَسَى عَلَيْكَ فُلانٌ	وَمُقَامُ الفَتَى عَلَى الذُّلِّ عَارُ
قُلْتُ قَدْ جَاءَنِي وَأَحْدَثَ عُذْراً	دِيَةُ الذَّنْبِ عِنْدَنَا الاعْتِذارُ

دەقی هۆنراوەی ژمارە (٥٤):

(باج)ی هەڵە پۆزشتە

گوتیـــــان: فـــــلان، خراپـــــەی دژت هێنایــــــە کایــــــــەوە
شــــەرمەزارییە بــــۆ جــــوامێر، کــــە ســــەرکزی قــــەبوڵ بــــکا
گــــوتم: ئــــاخر، هاتــــە لام و پۆزشــــی بــــۆم هێنــــایەوە
(بــــاج)ی هەڵــــە، وایــــە لامــــان، کــــە وا داوای لێبــــوردن کــــا

---

(١) ص٤٦/ دية الذنب الأعتذار/ قيل لي قدأسى، عليك فلان/

دەروازەی هۆنراوەی ژمارە (٥٥)

شافیعی زۆری حەزی لە گەڕان بووە، بەتایبەتی بە مەبەستی فێربوونی زانیاری و بڵاوکردنەوەی ئاینی ئیسلام و فەتوای هاوچەرخ، ویستویەتی بچێت بۆ وڵاتی (میسر)، بەڵام بەر لەوەی لە حیجازەوە بەرەو (میصر) بەرێ بکەوێ ئەم هۆنراوەیەی فەرموو، لە گێڕانەوەیەکی تردا کە (أبی بکر)ی کچەزای شافیعی دەگێڕێتەوە، ئەم هۆنراوەیە کاتێك شافیعی فەرمووی کە لە (مەکە)وە کەوتە ڕێ بەرەو (میصر).

پاشان دەڵێت: کەوتە ڕێ، چووەتە ناو چەندین مزگەوتەوە، تەنها چەپکە کتێبێکی (یان کۆڵە پشت)ێکی پێ بوو، خەڵکی دەهاتنە ناو ئەو مزگەوتانەو دەچوونە دەرەوە، کەس ئاوڕێکی لە شافیعی نەدەدایەوە، چونکە نەیاندەناسی، ئەڵێت: ئا لێرەدا شافیعی ئەو هۆنراوەیەی وت (یان وتەوە) کە دەفەرموێت: بەرگێکم لەبەردایە، ئەگەر هەمووی بفرۆشم بە فلسێك[١]، ئەوا فلسەکە زۆر زیاترە لە نرخی بەرگەکانم[٢].

سفره الى مصر

لَقَدْ أصْبَحَتْ نَفْسِي تَتُوقُ إلى مِصْرِ　　　وَمِنْ دُونِهَا أرْضُ الْمَهَامَةِ وَالقَفْرِ

فَوَاللهِ لا أدْرِي ألِلْفَوْزِ وَالغِنَى　　　أُسَاقُ إلَيْهَا أمْ أُسَاقُ إلى القَبْرِ؟

---

(١) ص٤٧/ سفره الى مصر/ لقد اصبحت نفسي تتوق الى مصر/

(٢) واتە هۆنراوەی ژمارە (٤٨)ی ئەم دیوانە، کە لە لاپەڕەکانی پێشووتردایە و لە سەفەرەکەیدا بۆ شاری سامەڕای عێراق وتویەتی.

دەقی هۆنراوەی ژمارە (٥٥):

(سەردانەکەی بۆ میصر)

دەروونم، تامەزرۆی میسرە، لەوێشەوە بۆ خـــاکێکـــی چـــەقەن و شۆڕ[١]

دە بەخوا، نازانم بەرەو سەرکەوتن و دەوڵەمەندی دەچم، یـــان بـەرەو گۆڕ

دەروازەی هۆنراوەی ژمارە (٥٦)

داسەکنێ و ئارام بگرە، لەگەڵ کاروانی زەمانەدا برۆ، لەم دنیا پـان و بەرینـەدا وەك چۆن ڕاهیب لە (دێر)ەکەی خۆیدایە، تۆش وابە، دەست لـە دنیـاو خەڵکەکـەی بشۆرە، بەتەما مەبە، خەڵکی لە خۆت دڵسۆزتر بێـت بـۆ تـۆ، وریابـە، لـە گرێدانی پەیوەندیەکانت لەگەڵ ئەو خەڵکە دنیاییانەدا، ئەگەر لێزان بـی لـەوەدا ئـەوا خێـر و بێرت دەست دەکەوێ، خێر و بێری دنیاو قیامەت، من زۆر گەرشـام و ورد بوومـەوە هاوڕێیەکی گونجاو و شیاوم نەدۆزیەوە، کە بیکەمە هاوڕێم لە سەردەمی خۆمدا یـان لـە سـەردەمێکی تـردا، لەبەرئـەوە وازم لـە خراپترینـی ئـەو کەسانە هێنـا، چـونکە زۆرترینی شەڕیان لەباردایـە، وە بـەرزترین کەسیانیشـم واز لێ هێنـا بـەهۆی کـەمیی خێر و بێرەکەیانەوە.

کەواتە هاوڕێ، ئەگەر خراپە یان چاکە، هێشتا بـایی ئـەوە نابـێ کـە لـە خـۆت زیاتر متمانەت پێی هەبێ و پشتی پێ ببەستی.[٢]

نادرة الخالص من الأصحاب

كُـنْ سَـاكِناً فِي ذَا الزَّمَـانِ بَسَـيْرِهِ	وَعَـنِ الْـوَرَى كُـنْ رَاهِبـاً فِي دَيْـرِهِ
وَاغْسِـلْ يَـدَيْكَ مِـنَ الزَّمَـانِ وَأَهْلِـهِ	وَاحْـذرْ مَـوَدَّتَهُم تَنَـلْ مَـنْ خَيْـرِهِ
إِنِّـي اطَّلَعْـتُ فَلَـمْ أَجِـدْ لِـي صَـاحِباً	أَصْـــحبهُ فِي الـــدَّهْرِ وَلاَ فِي غَيْـــرِهِ
فَتَرَكْـــتُ أَسْـــفَلَهُمْ لَكَثْـــرَةِ شَـــرِّهِ	وَتَرَكْـــتُ أَعْلاهُـــمْ لِقِلَّـــةِ خَيْـــرِهِ

---

(١) چەقەن و شۆر: زەوی بیابان و ڕەقەن و لمین.

(٢) ص٤٨/ نادرة الخالص من الأصحاب

دەقی هۆنراوەی ژمارە (٥٦):

(هاوڕێی دەگمەن)

بـــەبـــێ دەنـــگی دابنیشـــــە، لـــە کـــاروانی زەمانـــەدا
وەکـــــو (ڕاهیـــــب) لـــــە (دێـــــر)ی خۆیـــــا وا ئـــەکـــا
دەســـــت بشـــــۆرە، لـــــەم دنیایـــــەو خەڵکەکەشـــــی
سـڵ لـە سـۆزی ئـەوان بکـە، بێـــگومان خێـر ڕووت تێـدەکا
مـن بـە وردی چـاوم گێـڕا، بـەڵام هـــاوڕێـــی وام نـــەبینی
شـیاوی ئـەوە بـێ بەباشـی هـــاوڕێم بـێ، هاودەمیـــم بـــکا
کامیـان نـزم بـوو لـەلای مـــن، ئـەوا فەرامۆشـم کـرد مـــن
تـــاکو (شـــەڕی زۆر)ی ئـەویـــش ڕووم تـــێ نـەکـــا
کامەشـیان کـەوا بـەرز بـــوو، دیســانیش فەرامۆشـم کــرد
تــا (خێــر و بێرەکــە مەکـــەی)، نــەیات و ســـەرقاڵم نـــەکا

دەروازەی هۆنراوەی ژمارە (٥٧)

(حسین)ی کوڕی (محمد)ی (زەعفەرانی) دەڵێت: پرسیار کرا لـە شـافیعی خ.ل دەربارەی بابـەتێك، لـە وەڵامـدا ئـەم هۆنراوەیـەی فـەرموو، کـە تیایـدا شـانازی بـە توانای خۆیەوە دەکات، یاخود هانی پرسیارکەرەکە دەدات تاکو متمانەی بـە خـۆی بێ و هەوڵ بدات کێشەکانی خۆی بە دەستی خـۆی چارەسـەر بکـات، دەفـەرموێت: هەر جۆرە کێشەیەك ڕووم تێ بکات ئەوا زرنگ و زمان گـەرمم بـۆ چارەسـەرکردنی، ئەوەتا زمانم وەکـو زارەجـووی[(١)] وشـتری (ئـەرەحیبان)[(٢)] وایـە، دەڵێـی شمشـێری

(١) زارەجوو: الشقشقە: ئەو پارچە ئاڵفتە کوتراو و جوراوەیە کە لە ڕیقنە دەچێ و لـە دەمـی وشـترەوە دێتە دەرەوە، کاتێك تورە بکرێ.

(٢) ئەرەحیب: هۆز و تیرەیەکی وشترەوانی عەرەبن.

یەمانیە، عەقڵی خۆم بەکاردێنم، سوود لە ڕاوێژ و عـەقڵی خـەڵکیش دەکـەم، بـەڵام هەرگیز بڕیارەکانی خۆم نادەمە دەست کەسانی تـر، هێنـدە ڕاڕاو ترسـنۆك نـابم لـە وەڵامدانەوەدا، ئەوەتا دوو پارچە گۆشتی ژیر و گۆیا و قسـەکەر لـە لەشـی خۆمـدا هەیە، یەکیان دڵمەو ئەوی تریان زمانمە، ئەگەر زانایانەو ژیرانە بەکاریان بهێنم ئـەوا خێر و بێرم بـۆ دەهێـنن و لـە شـەڕو ناڕەحـەتی دەربـازم دەکـەن، هـەروەکو چـۆن پێچەوانەکەیشی ڕاستەو زۆربەی خەڵکی بـەهۆی دڵ و زمانیانـەوە تووشـی گرفـت و کێشەو ناڕەحەتی دەبن.

هەر ڕۆژەی دوای کەسێك ناکەوم، ئازادی بیرم حەبس ناکەم، بەدوای پرسـیار و وەڵامێکدا ناگەڕێم کە کارم بەو کارە نەبێ، یاخود وەڵامەکەی بزانم، سوپاس بۆ خوا من ژیرم و خاوەنی دڵ و زمانی خۆمم، ئیتر بۆچی بە کەمتر لە دڵ و زمـانی خـەڵکی سەیریان بکەم.(١)

عزة النفس

إذَا الْمُشْـــكِلاتُ تَصَـــدَّيْنَ لـــي ... كَشَـــفْتُ حَقَائِقَهَـــا لِلنَّظَـــرْ
لِسَـــانٌ كَشَقْشَـــقَةِ الأرْحَبِيـــ ... ـي وَكَالْحُسَـــامِ اليَمَـــانِي الـــذَّكَرْ
وَلَسْـــتُ بِإمَّعَـــةٍ فِي الرِّجَـــا ... لِ أُسَـــائِلُ هـــذَا وَذَا مَـــا الْخَبَـــرْ؟
وَلكِنَّنِـــي مَـــدْرَهُ الأصْغَرَيْـــ ... ـنِ جَـــلاَّبُ خَيْـــرٍ وَ فَـــرَّاجُ شَـــرٌّ

دەقی هۆنراوەی ژمارە (٥٧):

(دەرونبەرزیی)

کـە کێشـەکان، ڕووم تێدەکـەن، چـــارە دۆزیـــی لام ئـاسانـە
زمـانـــم وەکـــو زارەجـــووی وشتـــری ئەڕەحیـبـانـــە
هێنـدە تیـژ و بڕندەیـــە، هـاوتـــای شمشێـــری یەمانـــی

(١) ص٤٨/ عزة النفس/ إذا المشكلات تصدَّينَ لي/

ساویلکە نیم، هەر جارەی لەگەڵ کەسێکا، بگۆڕێم بەپێی زەمانە
پرسیار لەم و لەویش ناکەم: چیە هەواڵ؟ چیە وەڵام؟
بەڵکو دوو پارچە ئەندامی سەرۆک خێڵم، یەك دڵ، ئەوی تر زمانە
خێر دەهێنن، لە شەڕیش دەربازم دەکەن، ئازایانە

دەروازەی هۆنراوەی ژمارە (٥٨)

هاوڕێ، دەبێ وەك برابێ، وا نەبێ، با هەر نەبێ، هاوڕێی وا هەیە لە کاتی تەنگانەو لێقەوماندا نایات بە دەمتەوە، لە دوژمنەکەتەوە نزیکترە تاکو لە تۆ، لە بەراورد و پێوانەدا، هاوڕێ نایاب و چاك و بگرە براش لە هەموو چاخ و کاتێك هەر بە باشی بۆ تۆ بەردەوام نابێ، مەگەر بۆ دڵنەوایی و سەرەخۆشی بێنە لات، دەفەرموێت: تەمەنێکی باشم لەگەڵ چاخ و کاتدا بردەسەر بە مەبەستی گەڕام بەدوای دۆزینەوەی هاوڕێیەکدا کە وەکو برا جێی متمانە بێ، نەبوو، یان هەبوو، بەڵام بۆ من نەبوو، نەمدۆزیەوە، دەڵێی خەڵکی ئەم وڵاتە هەموویان لە من تۆراون و من نەناس و ناۆمم لەلایان، کەس هۆگری و هاودەمیم ناکات، چونکە منیش بە شایستەی هاوڕێیان نازانم، لە بنەڕەتدا ئەوە هۆیەکەیەتی کە ئەو کەسانە مەرجەکانی برایەتی و هاوڕێیەتی ڕاستەقینەیان تێدا نیە.(١)

الأصدقاء عند الشدائد

صَـديقٌ لَـيسَ يَنْفَـعُ يَـومَ بُـؤسٍ	قَريـبٌ مِـنْ عَـدُوٍّ فِي الْقِيـاسِ
وَمَـا يَبْقَـى الصَّـديقُ بِكُـلِّ عَصْـرٍ	وَلاَ الإِخْـوَانُ إلاَّ لِلتَّـأَسِّي
عَمَـرْتُ الـدَّهْرَ مُلْتَمِسَـا بِجُهْـدِي	أخَاثِقَـةِ فَأَلْهَـانِي التِماسِـي
تَنَكَّـرَتِ الـبِلاَدُ وَمَـنْ عَلَيْهَـا	كَـأَنَّ أُنَاسَـهَا لَيْسُـوا بِنَاسِـي

(١) ص٥٠/ الأصدقاء الشدائد/ صديق ليس ينفع يوم بؤس/

دەقی هۆنراوەی ژمارە (٥٨):

(هاوڕێیانی کاتی تەنگانە)

هاوڕێ هەیە، سوودی نیە، لە کاتی تەنگانەدا
لە دوژمن نزیکترێکە، تا لە دۆست، لە پێوانەدا
هاوڕێ لە هەموو دەمێکا، لەو بارەدا، بۆت نامێنێ
بگرە براش، مەگەر، سەرەخۆشی بنوێنێ
ڕامبورد[1]، بە کوێرەوەری[2] و دەستی نزام لە ئاسمانە
کەچی هەر دەستم نەکەوت، هاوڕێی براو جێ متمانە
ئەم وڵاتەو دانیشتوانی، هەموویانم لێ تۆراوە
دەڵێی ئەو خەڵکە نامناسن، وەکو نامۆم[3] لێ قەوماوە

دەروازەی هۆنراوەی ژمارە (٥٩)

شافیعی خ.ل بە کوڵ لە خودا دەپاڕێتەوەو دەفەرموێ: خودایە بەسۆز و میهرەبانی خۆت دڵم بکەرە هۆگری خۆت، لە کاتی نهێنی و بەربەیان و ئێوارانمدا، لە هەموو کات و شوێن و بارێکمدا، کە دەخەوم، کە وەنەوز دەمگرێ، با هەمیشە دەروونم پڕ بێ لە یادی تۆ، هەموو هەناسەدانێکم ناوهێنانی تۆی لەگەڵدا بێ، دڵی منت منەتبار کردووە بەوەی کە خۆت پێناساندووم بەوەی کە تۆ خوایەکی گەورەو پیرۆزی، کەچی لە جیاتی ئەوەی ئینجا من خۆم بۆ پەرستنی تۆو گوێڕایەڵی فرمانەکانت تەرخان بکەم، کەچی دنیایەك سەرپێچی و بێ فەرمانی و تاوانم کردووە، ناشتوانم ئەو تاوانانەم پەردە پۆش بکەم، چونکە تۆ ئاگات لە هەموویان هەبووەو پێیان دەزانی، کەچی هێشتا ڕەحمەت پێ کردووم و نەتشکاندووم و

---

(١) ڕامبورد: بردمە سەر، تەمەنم ڕابوارد، تەمەنم بەڕێ کرد.

(٢) کوێرەوەری: ژیانی پڕ لە تەنگژەو ماندوویی و هەژاریو دەردەسەری.

(٣) نامۆ: غەریب.

تاوانەکانمت پەردەپۆش کردووم لەناو خەڵکیدا، ئێستا تەنها من و تۆ دەزانین کە من چەندە تاوانبارو شەرمەزارم، من خراپەی زۆرم بەرانبەر بە تۆ کرد، کەچی تۆ خراپەت بەرانبەر من نەکردەوە لە کاتێکا جڵەوی من لە بەردەستی تۆیەو تۆ دەسەڵاتداریت و منیش لاواز و بێ دەسەڵاتم، خوایە منەتی ئەوەم لەسەر بکەیت کە گۆشت کردووم تاکو زیکرو یادی تۆ بکەم وەکو کەسە چاك و خواناسەکان، خوایە دینەکەم بە خراپەکانم دامەپۆشە، لە درێژایی بوون و ژیان و تەمەنی هەردوو دنیامدا تۆ لەگەڵمدابە، پشتیوانم بە، فریام بکەوە، بۆ ماوەی چاو تروکانێکیش مەمدەرە دەست خۆم، نەفسم بە خۆم مەسپێرە، خۆت نەفسم ئاراستە بکە بەرەو خواپەرستیەکی پاك و دڵێکی بێ گەرد، بمپارێزە لەو ناڕەحەتی و سەختڵەتیانەی کە لە سورەتی (عبس) دا باست کردون.[1]

استغفار و توبة

قَلْبِــي بِرَحْمَتِــكَ اللّهُــمَ ذُو أُنُــسِ ... في السِّـرِّ وَالْجَهْـرِ وَالإِصْـبَاحِ وَالغَلَـسِ

وَمَـا تَقَلَّبْـتُ مِـنْ نَـوْمِي وَفِي سِـنَتِي ... إلاَّ وَذُكْــرُكَ بَيْــنَ النَّفَــسِ وَالـنَّفَسِ

لَقَـدْ مَنَنْـتَ عَلــى قَلْبِــي بِمَعْرِفَــةٍ ... بِأَنَّــكَ اللهُ ذُو الآلاءِ وَالْـــقُــدْسِ

وَقَــدْ أَتَيْــتُ ذُنُوبــاً أَنْــتَ تَعْلَمُهَــا ... وَلَمْ تَكُنْ فَاضِحِي فِيهَا بِفِعْـلِ مُــسِي

فَــامْنُنْ عَلَــيَّ بِــذِكْرِ الصَّــالِحِينَ وَلا ... تَجْعَـلْ عَلَـيَّ إِذَا فِي الـدِّينِ مِـنْ لَبَــسِ

وَكُــنْ مَعِــي طُــولَ دُنْيَــاي وَآخِرَتِــي ... وَيَـوْمَ حَشْـرِي بِمـا أَنْزَلْـتَ فِي عَـبَسِ

(١) ص٥٠/إستغفار و تَوبة/ قلبي برحمتك اللهم ذو أُنس/

دەقی هۆنراوەی ژمارە (٥٩):

(پەشیمانبوونەوە)

خـــــوایـــــە، ئـــــەوە دڵـــی منـــە، مـۆگری عیشـقی تـۆی تێـدا
لە پەنهان و لە دیـــار و لـــە بـــــەیـــــان و ئێـــوارانـــــی
لەشەوا کـــــە تـــل ئـــــەدەم و لـــە خـــەوتن و وەنەوزمـدا
دڵـی منــە، کـە یـادی تـۆ، وا لـەنێوان هەناســەو ترپـەی لێـدانی
منەتـــــــت بـــەســــەر دڵمـــایە، خـۆت پێناسـاند لـە بەرزیـدا
بـە گوناهـەوە هاتمـە لات، کــــە بـــۆ خــۆشت پێـت دەزانـیم
بـەڵام هـیچ ڕیسـوات نـەکردم، تـۆ لەبەرچـــاوی خـــەڵــکیدا
بـەر نـزای پیـاو چـاکانم خـەی، لـە پـای شـکۆو میهرەبانــــــی
چـەوتی تـاوانم لابـەرە، مەیکـە پۆشـاك لـــــــە بــــەرمــــــدا
پشـتیوان و پـەنای مـن بـە، لـە دوو دنیـاو هـــــــەردوو ژیـانی
لـە پەسـڵانیش بمپـارێزە لـەوەی لـە ســــــورەی (عَـــــبْس)دا

دەروازەی هۆنراوەی ژمارە (٦٠)

ئەی ئەو کەسەی کە ئامۆژگاری و ڕێنمایی خەڵکی دەکەیت و بەر لەوەش ئەوە دەکەیت کە خۆت بە خەڵکی دەڵێی، لە کردەوەی چاکە، ئەی ئەو کەسەی تەمـەنت بەپێی هەناسەکانت لە سەرت حیسابە، لـە ئێسـتاوە، لـە تەمـەنی گەنجیتـەوە دڵ و دەرون و داوێنت بپـارێزە لـەو شـتانەی کـە لـە پیریـدا پیسـت دەکـات، دڵنیابـە کـە ڕەنگی خاوێنی سپی کەمترین چڵك و پیسی پێوە دیارە، تـۆش ئـەو پـاك و سـپییە بە کە کەمترین ڕەشی پێتەوە دیار بێ و زوو فریای خۆت بکەویت، وەك ئـەو کەسـە مەبە کە بە دەست بەرگ و جل بۆ خەڵکی دەشوات، بەڵام بـەرگی خـۆی لـە چـڵك و پیسی دا ون بووە.

ئەی خوێنەر، ئەی فلان، داخوازی ئەوەی کە ڕزگارت بێ لە کارو کردەوەی بەد، کەچی ڕێگەی ڕزگاریەکە ناگریتە بەر، دیارە هەر شتێ هەنگاوی بۆ نەنێی بەرەو ڕووت نایات، خۆشت دەزانی کە بەلەم و کەشتی و پاپۆڕ لە وشکانییدا ناڕۆن.

زۆریش دڵ بە خۆشیەکانی دنیا، خۆش مەکە، بیهێنە بەرچاوی خۆت چەندە دڵخۆش بی بە سوار بوونی ئەسپی ڕەخش و وڵاخی نایاب و (ئوتومبیلی مۆدیل بەرزی ئەم سەردەمە) لەخۆت بایی نەبی، چونکە کاتێ سواری تابووت دەکرێیت هەموو سواربوونەکەی ترت لەیاد دەچێتەوە.

ڕۆژی پەسڵان، نە ماڵ و سامان و نە منداڵ بە کەڵکت نایات، شەوی یەکەمی ناو گۆڕ و گۆڕەوشارەکەت شەوی بوك و زاواییت لەبیر دەباتەوە، مانگی هەنگوینیت لەیاد نامێنێ.

پێویستە لە خۆشیەکاندا ناخۆشی و تاڵیەکانیشت لەبیر بێ.

ئامۆژگاری خەڵکی چی دەکەیت، لە کاتێکدا خۆت جێبەجێی ناکەیت؟ پێویستە بەر لە خەڵکی خۆت ئامۆژگاری خۆت و دەرونی سەرکەشی خۆت بکەیت. ببە بە فریاگوزار و مامۆستای خۆت.(١)

واعظ الناس

يَـا وَاعِـظَ النَّـاسِ عَمَّـا أنْـتَ فَاعِلُـهُ ... يَـا مَـنْ يُعَـدُّ عَلَيْـهِ الْعُمْـرُ بِـالنَّفْسِ
احْفَـظْ لِشَـيْبِكَ مِـنْ عَيْـبٍ يُدَنِّسُـهُ ... إنَّ الْبَيَـاضَ قَلِيـلُ الْحَمْـلِ لِلـدَّنَسِ
كَحَامِــلٍ لِثِيَــابِ النَّــاسِ يَغْسِــلُهَا ... وَثَوْبُــهُ غَــارِقٌ فِي الـرَّجْسِ وَالـنَّجَسِ
تَبْغِــي النَّجَـاةَ وَلَـمْ تَسْـلُكْ طَرِيْقَتَهَـا ... إنَّ السَّـفِينَةَ لاَ تَجْـرِي عَلَـى اليَـبَسِ
رُكُوبُكَ النَّعْشَ يُنْسِيكَ الرُّكُوبَ عَلَى ... مَاكُنْـتَ تَرْكَـبُ مِـنْ بَغْـلٍ وَمِـنْ فَـرَسِ
يَــوْمَ الْقِيامَـةِ لا مَـالٌ وَلا وَلَـــدٌ ... وَضُـمَّةُ الْقَبْـرِ تُنْسِـي لَيْلَـةَ العُـرْسِ

(١) ص٥١/ واعظ الناس/ يا واعظ الناس عمّا أنت فاعله/

دەقی هۆنراوەی ژمارە (٦٠):

(ئامۆژگار)

ئــەی ئامـــــۆژگار، ڕێ نیشـــــــاندەر، بــۆ ئــەو خەڵـــکەی
ئــــەوەی کــــە بـــــەوانی دەڵێـــــــی، خــــۆشت ئــەیکــــەی
ئــەی ئــەو کەســەی کــە تەمــەنت، بــەپێی هەناســەت پێـــوراوە
لــە شــەخەڵ خــاوێنی بکــە، ئــەو مــووە ســپیانەی لات مـــاوە
سپــــی، ئــــــەو ڕەنگــە پاکەیــە، کــەمترین پیســی دەردەخــا
مەبــە، بــە ئــەو بــەرگ شــۆرەی بــۆ خــەڵکی دەشــواو هەڵــدەخا
بــەڵام کراســــی بــەری خــۆی، لــە چــڵکا بۆتــە دوو ســێ بـــەر
ڕێگــای ڕزگاریشــت دەوێ و ئـــــەو ڕێـــگایـــەش ناگریەبـــەر
خــــۆ، کەشــتی لـــە وشــکانییدا، ڕەوت و هاتنـــی نــاکـــــرێ
کەسێك چەند سواری ئەسپ بێ کە سواری تابوت ئەکـــــرێ
چـێژی هــەمووی لــەبیر دەکــا، ئــەوجا لــە ڕۆژی پــەسڵانـــی
بۆتــە ڕەجــاڵ، بــێ مــاڵ، منــداڵ، گۆڕەوشــاری گــۆڕستانـــی
هـــــەمووی لــــەبیر دەباتــــەوە، مانــــەوەی گـــۆڕی تەنیـایـــــی
شــــەوی هاوســـــەری و بــــوکێنی، ڕۆژی زەماوەنـــد و شــایـــــی

دەروازەی هۆنراوەی ژمارە (٦١)

زانســـت وەك ئــەمانی هــەموو شــانازیەکانی مرۆڤــە، کەواتــە شــانازی بــە زانستەکەتەوە بکە، وریابە ئەو شانازیەت لەدەست نەچێ، واتە هەوڵی زانست بدە، دڵنیاش بە زانست دەست کەسێك ناکەوێت کە هەمیشە بیری لەلای گەدەی و خواردنی جلوبەرگیەتی، بەڵکو زانست دەست کەسێك دەکەوێ کە لە هەردوو باری تێری و برسێتی دا لە خەمی فێربوونی خۆیدا بێ، بەشە بەرکەوتی بەختی خۆت لە

زانستدا وەربگرە، بەهۆی ئەوەشەوە لە شادمانی نزیك بەرەوە، بە دووری مەزانە كە بە هۆی زانستەكەوە تۆ ببیتە سەرۆك و جێ شانازی ئەو كۆڕەی كە تیایدایت.(١)

مفخرة الانسان العلم

الْعِلْـمُ مَغْـرَسُ كُـلَّ فَخْـرِ فَـافْتَخِرْ
وَاحْـذَرْ يَفُوتَـكَ فَخْـرُ ذَاكَ الْمَغْـرَسِ

وَاعْلَـمْ بِـأَنَّ العِلْـمَ لَـيْسَ يَنَالُـهُ
مَنْ هَمُّهُ فـي مَطْعَـمٍ أو مَلْبَـسِ

إلاَّ أُخـو الْعِلْـمِ الّـذِي يُعْنـى بِـهِ
في حَالَتَيْـهِ عَـارِيـا أو مُـكْتَسِي

فَاجْعَـلْ لِنَفْسِـكَ مِنْـهُ حَظّـا وَافِـراً
وَاهْجُـرْ لَـهُ طِيـبَ الرُّقَـادِ وَعَـبسِ

فَلَعَـلَّ يَوْمـاً إنْ حَضَـرْتَ بِمَجْلِـسٍ
كُنْـتَ الـرَّئِيسَ وَفَخْـرَ ذَاكَ المَجْلِـسِ

دەقی هۆنراوەی ژمارە (٦١):

(زانست مایەی شانازی مرۆڤە)

زانسـت، ڕوێنـەری گشـت شـانازیە، دەی شـانـازی كـە
لـەو ڕواندنـەی وا لەكیسـت چـووە، ئێسـتا وریابـە، سـڵێ لێ بكـە
زانسـت هـیچ كاتـێ، كەسـێ پێـی نـاگـا
كـە خواسـتـی جـل و خـۆراك و بـەرگـە
مەگـەر ئـەو كەسـەی لـە هـەردوو بـارا
كـاتـێ پۆشتەیـەو كاتـێ هـەژارە
كـۆشـش دەكـات و زانسـتـی دەوێ
هـەوڵـی بـۆ دەدا تـا دەسـتـی كـەوێ
بەشـە بەركەوتـی خـۆتـی لێ فێـر بـە
خـۆی بـۆ تـەرخانكـە و لـە چـاكەی تێربـە

---

(١) ص٥٣/ مفخرة الأنسان العلم

ڕەنگـــە لـــە کـــۆڕێك کـــە تـــــۆی تێـــــدا بـــی
ســــــەرکردە و جێـگـــــەی شانـازییـــــان بـــــی

دەروازەی هۆنـراوەی ژمارە (٦٢)

لە هـۆنراوەی ژمـارە (٣٥) لـەم دیوانـەدا، پێشـەوا شـافیعی بەرپەرچـی ئەوانـە دەداتەوە کە تۆمەتباریان کرد بوو بە (ڕافیزی)، لـەم هۆنراوەیەشـدا کـە هـۆنراوەی ژمارە (٦٣)یە، بە تەواوەتی بیروڕای خۆی خستووەتە ڕوو، کە باوەڕهێنـانی بەنـدە بە چەند بنەمایەکی عەقیدەی ئیسلامی لەوانەش باوەڕهێنان بە تاك و تەنهایی خودا و زاتی (اللە)، هەروەها باوەڕ هێنان بە ڕۆژی دوایی و زیندوبوونەوە، لە دواتردا دێتە سەر باوەڕهێنـانی بـە چـوار جێنشـینەکانی پێغەمبـەر د.خ، کـە هـەموویانی خـۆش دەوێ و جیاوازی ناکات لەنێوانیاندا، بەم هۆنراوەیـەش ئەوانـەی دەمکـوت کـرد کـە بوختانی ڕافیزیەتیان بۆ هەڵبەست بوو، هـەروەها لـە هـۆنراوەی ژمـارە (٦٤) یشـدا دیسان جەخت لەوە دەکاتەوە.[1]

الخلفاء الراشدون

شَــــهِدْتُ بِـــأَنَّ اللهَ لا رَبَّ غَيْـــرَهُ وَأَشْـهَدُ أَنَّ الْبَعْــثَ حَـقٌّ وَأَخْلَـصُ
وَأَنَّ عُـــرَى الإِيمَـــانِ قَـــوْلٌ مُبَـيَّنٌ وَفِعْلٌ زَكِـــيٌّ قَـــدْ يَزِيدُ وَيَـنْقُصُ
وَأَنَّ أَبَـــا بَكْـــرٍ خَلِيفَـــةُ رَبِّـــهِ وَكَانَ أَبُو حَفْصٍ عَلَـى الخَيْـرِ يَحْرِصُ
وَأُشْـهِدُ رَبِّـي أَنَّ عُثْمَـانَ فَاضِـلٌ وَأَنَّ عَلِيًّـا فَضْلُـــهُ مُتَخَـصِّصُ
أَئِمَّـــةُ قَـــوْمٍ يُهْتَـــدَى بِهُـــدَاهُمُ لَحَـى اللهُ مَـنْ إِيَّـاهُـــمُ يَتَنَقَّـصُ

---

(١) ص٥٤/ للخلفاء الراشدون/ شهدت بان الله لا ربّ غيره/

دەقی هۆنراوەی ژمارە (٦٢):

(جێنشینە ڕاشدیەکان)

بــــــاوەڕم هێنـــاوە، کـەوا، بێجـــــگە لـەو زاتــی (الله)یــــە
هــیچ پــەروەردگارێك نیــە، بــۆ ئــــەم گــەردون و دونیــــایــە
دیســان بــاوەڕم وەهـــــایە کــــە زینـدوو بوونـــەوە ڕاستـــــە
وە باوەڕیـــــــش وتــەیــەکــــە، ئاشــــکرا لــــە زمانــــایـــــە
بــەڵام کــردەی ئــەو بــاوەڕە، دەکــرێ کـــــەم و زیــادیش بــکا
دوبــارە بـــــاوەڕم وایـــە، (أبـوبکر) خەلیفـــــەیەکی خــــــودایـــــە
(بـابی حــەفس) کــــــە (عمـر)ە، سـور بـوو لەسـەر چاکەکاریـــی
شــایەتی لای خــوا بـــــۆ دەدەم (عثمــان) بــەرزەو خــاوەن پایـــە
گــەورەیی (علــی) تایبەتــــــە، لــە زانســت و خـــەلافــەتــــــا
ئــەمان پێشــەوای گــەلێکن، ڕێــی هیدایەتــیـــــــان لـــــەلایــــــە
ئەمانــەم هــەموو خــۆش دەوێــن، جێنشینـــــی پێغەمبــــــــەرن
خودایــە بگــرە ئــەو کەســەی دڵــی، ڕقــی دژی ئەمانــەی تێدایــە

دەروازەی هۆنراوەی ژمارە (٦٣)

شـافیعی خ.ل لـەم هۆنراوەیـەدا، دیمـەنی حـەج کـردن و شـەپۆلی جموجـوڵی حاجیان و چوون بۆ مینا نیشان دەدا، لێرەدا بانگی سوارچاکی مەدینە دەکات، کە مەبەستی لە پێغەمبەرە د.خ، تاکو گیـانی شـیرینی ئامـادەی ئـەو مەراسـیمی حـەج کردنە بێ و بانگ بفەرموێت، واتە لە خۆشیانا بانگی سەرکەوتنی ئیسلام بفەرموێت، ئینجا دڵی پڕ دەبێ لـە تاسـەی خۆشەویسـتی بـۆ پێغەمبـەر د.خ هـەروەها بـۆ ئـالی پێغەمبەر و سەر لەنوێ جەخت لەوە دەکاتەوە کە ئەگەر خۆشەویستی ئەو زاتە لای

هەندێ کەس ڕافیزی بێ، ئەوا ئەمیش ئەو ڕافزیەتەی قەبوڵە، پاشان لەسەر ئەم باوەڕەیشی مرۆڤ و پەری دەکاتە شایەت.[1]

حبه لآل البيت

يَا رَاكِباً قِفْ بِالْمُحَصَّبِ مِنْ مِنىً وَاهْتِفْ بِقَاعِدِ خَيْفِهَا وَالنَّاهِضِ
سَحَراً إِذَا فَاضَ الْحَجِيجُ إِلَى مِنىً فَيْضاً كَمُلْتَطِمِ الفُرَاتِ الفَائِضِ
إِنْ كَانَ رَفْضاً حُبُّ آلِ مُحَمَّدٍ فَلْيَشْهَدِ الثَّقَلانِ أَنِّي رَافِضِي

دەقی هۆنراوەی ژمارە (٦٣):

(خۆشەویستی بۆ ئالی بەیت)

دەی ئەی سوارچاك، لادە، تۆزێك لە مینادا
بانگێك بدە بە گوێی دانیشتوو، وەستاو دا
سپێدە، ئەو دەمانەی شەپۆلی حاجی بۆ مینا
وەکو شەپۆلی فوراتەو دەهەژێ بە هەموو لادا
گەر خۆشەویستی بۆ ئالی محمد ڕافیزی بێ
من ڕافزیم، با شایەت بێ، چی پەری و ئادەمیزادە

دەروازەی هۆنراوەی ژمارە (٦٤)

مامۆستای فێرکار و دڵسۆز ئەو مامۆستایەیە، کە قوتابیەکەی خۆشی دەوێ، لە هەموو کاروبارێکیدا پرسی پێ دەکات، هەر کێشەو گرفتێکی بوو ئاگاداری دەکاتەوە، ئەگەر سکاڵای بوو، سکاڵای خۆی لەپێش هەموو کەسدا لای ئەو باس دەکات.

---

(١) ص٥٥/ حبه لآل بيت/ يا راكباً قف بالمحصَّبِ من منيٍّ/

وا باس دەکرێت کە (وکیع) مامۆستای شافیعی بووە، کاتێ کە شافیعی هەرزەکار بووە، ڕۆژێکیان شافیعی هەستی کرد کە توانای یادگەو خێرایی لەبەرکردنی دەرسەکانی وەکو دوێنێ بەهێز نیە، لەبەرئەوە ئەم کێشەیەی خۆی لای مامۆستاکەی باس کرد، مامۆستاکەیشی ڕێنمایی کرد بەوەی کە خۆی لە گوناه کردن بپارێزێ، جا گوناهەکان ورد بن یان گەورە، هەروەها تێی گەیاند کە زانست نور و ڕوناکییە، نور و ڕوناکی خوداش نابنە مایەی هیدایەتدان و ڕێنمایی کەسانی یاخی و گوناهکار، بۆیە ئەگەر زانستی بەسوودت دەوێ، مانای نوری خودات دەوێ، نوری خوداش لەگەڵ شەڕو گوناهدا لەیەك عەقڵ و مێشك و دڵدا کۆنابنەوە.

زۆربەی خەڵکی ئەم هۆنراوە کەمەیان لەبەرە، چونکە پەیوەندیەکی گەورەی نێوان (فێربوونی زانست) و (ڕەفتاری مرۆڤ)ی پێکەوە گرێ داوە و نهێنیەکی گەورەی ئاشکرا کردووە.[1]

نور العلم يسطع بترك المعاصي

شَكَوْتُ إلى وَكِيعِ سُوءِ حِفْظِي فَأَرْشَدَنِي إلى تَرْكِ المَعَاصِي

وَ أَخْبَرَنِي بِأَنَّ العِلْمَ نُورِ وَنُورُ اللهِ لا يُهْدَى لِعَاصِي

دەقی هۆنراوەی ژمارە (٦٤):

(ڕۆشنایی زانست بە وازهێنان لە گوناه دەدرەوشێتەوە)

سکاڵام بردە لای وەکیع، بۆ خراپی توانای لەبەرکردنم

ڕێی نیشاندام، بۆ چارەسەر لادەم لە تاوانکردنم

وای پێ گوتم: کەوا زانست ڕووناکی یە

ڕوناکی خواش، ڕابەر نابێ بۆ ئەو کەسەی کە یاخی یە

(١) ص٥٤/ نور العلم بترك المعاصي/ شكوت الى وكيع سوءَ حفظي/

دەروازەی هۆنراوەی ژمارە (٦٥)

شافیعی خ.ل لەم هۆنراوەیەدا ڕوو دەکاتە خەڵکی، بەتایبەت ئەوانەی کە توانا و تەمەن و دەسەڵاتی بەخشندەیی و هاوکارییان هەیە، دەفەرموێت: ئەگەر ئێوە بەخشندە نەبن و تەمەنیش بەسەرتانا ڕابرێ، لە کاتێکدا بەتوانا بوون، دەتانتوانی دەستتان بکەنەوەو بقونجێنن، کاتێ ئێوە پیر بوون، لێکەوتن، بە هەژاری لەسەر جێگەی مەرگ کەوتن، ئیتر چ ئومێدێکتان لێ چاوەڕوان دەکرێت؟ ئەو دەمە دنیا گازی لێ گرتوون.

باشە ئێوە بۆ بەخشندە نابن؟ لە کاتێکدا ڕۆژگار سروشتی وایە هەرچی بیبەخشن بە زیادەوە بۆتان دەگەڕێنێتەوەو وەکو ئەوە وایە قەرزتان دابێ بە زەمانە.(١)

الجود

إِذَا لَمْ تَجُودُوا وَالأُمُورُ بِكُم تَمْضِي ... وَقَدْ مَلَكَتْ أَيْدِيكُم البَسْطَ وَالقَبْضَا

فَمَاذَا يُرَجَّى مِنْكُمُ إِنْ عَزَلْتُمُ ... وَعَضَّتْكُمُ الدُّنْيَا بِأَنْيَابِهَا عَضًّا

وَتَسْتَرْجِعُ الأَيَّامُ مَا وَهَبَتْكُم ... وَمِنْ عَادَةِ الأَيَّامِ تَسْتَرْجِعُ القَرْضَا

دەقی هۆنراوەی ژمارە (٦٥):

(دەهەندەیی)

کە ئێوە دەهەندە نەبن، دەسەڵاتیشتان ڕابرێ

لە کاتێکا دەتانتوانی دەستتان کراوەو داخراو بێ

چ ئومێدێکتان لێ دەکرێ، کە لێکەوتەیی داوگرێ(٢)؟

کە دنیا بە کەڵبەی تیژی، گازی خۆی لە ئێوە بگرێ

ڕۆژگار پێتان ئەداتەوە، ئەوەی پێشتر بەخشیوتانە

هەروایە نەریتی ڕۆژگار، قەرزی کەس لای خۆی ناگرێ

---

(١) ص٥٥/ الجود/ إذا لم تجودوا والأمور بكم تمضي.

(٢) واتە: کە پەککەوتەیی و پیری و هەژاری دایگرتن

دەروازەی هۆنراوەی ژمارە (٦٦)

کەسانێك هەیە، خۆیان چاکەکار نین، بەڵام بەهۆی تێکەڵاوبوونیان لەگەڵ چاکەخوازان، دەبنە چاکەکار، یاخود ئەو کەسانەی کە چاکەکارن هەرگیز بە دەمی خۆیان وەسفی خۆیان ناکەن، بەڵکو دەڵێن: ئێمە چاکەکارانمان خۆش دەوێ، شافیعی خ.ل لەسەر زمانی ئەم کەسانە لەم هۆنراوەیەدا دەفەرموێ: من چاکەکارانم خۆش دەوێ، هەرچەندە لەوانیش نیم، ئامانجم ئەوەیە کە بەهۆی تێکەڵاوبوونیان لە دنیادا خێری قیامەتم دەست بکەوێ، هاوکات لە دنیاکەی تریش بەر تکاو شەفاعەتی ئەوان بکەوم و خودای گەورە بەهۆی تکای ئەوانەوە بۆم، لێم ببورێ.

بەڵایەکی گەورەیە مرۆڤ خۆی چاکەخواز نەبێ و تێکەڵاوی چاکەخوازانیش نەبێ.

لە دێڕی دووەمدا دەفەرموێ: من ئەگەر چاکەکارانیشم خۆش نەوێ خراپەکارانم ڕق لێ دەبێتەوە، چونکە خراپەکاران دەڵێی دوکانی گوناه فرۆشتنیان داناوە، بازرگانی و مامەڵە بە تاوان و خراپەکاریەوە دەکەن، دەفەرموێت: گەرچی منیش هەر تاوانبارو گوناهبارم، بابەت و کەرەسەی بازرگانیمان لەیەك دەچێ، کەچی لەگەڵ ئەوەشدا خراپەکارانم خۆش ناوێ.

کەسێك کەسێکی خۆشویست گوێڕایەڵی دەکات، سەرەنجام خووی ئەو دەگرێ، بۆیە وا باشە ئەگەر خۆشمان چاکەخواز نەبین، نابێ توخنی خراپەکاران بکەوین و هاوبازرگانیان بین.

مرۆڤ ئەگەر چاکەکار نەبێ و تێکەڵاوی چاکەکارانیش نەبێ، ئەوا سەرەنجام زیانێکی گەورە لە خۆی دەدات و دەشبێتە پشتیوان بۆ خراپەکاری.[1]

---

(١) ص٥٦/ حب الصالحين/ احبّ الصالحين ولست منهم

حب الصالحين

أُحِــبُّ الصَّــالِحِينَ وَلَسْــتُ مِــنْهُمْ		لَعَلِّــي أَنْ أَنَــالَ بِهِــمْ شَــفَاعَهْ
وَأَكْــرَهُ مَــنْ تِجَارَتُــهُ الْمَعَاصِــي		وَلَــوْ كُنَّــا سَــوَاءً فِي البِضَــاعَهْ

دەقی هۆنراوەی ژمارە (٦٦):

(خۆشەویستی چاکەکاران)

چــاکەکــارانــــم خـــــۆش دەوێ، لەوانیــــش نــیم
بــەڵکو بــەر شــەفاعەت کــەوم، لــەو دنیــادا لــە کــە لیــا نــا
ڕقــم لــە بـــازرگــانێـــکە، بـــــکڕ، بــفرۆشــــی تاوانــە
گەرچــی هــەردوو، هــاو بابــەتین، لــە کەرەســەی فرۆشمانــا

دەروازەی هۆنراوەی ژمارە (٦٧)

ڕێنمایی کردن و ئامۆژگاری کردن هونەر و زانستە، هەموو کەسێ شارەزایی نیە لە هونەری ئامۆژگاریکردندا، بۆیە هەندێ لە دایك و باوك و مامۆستاکان و ڕابەر و مامۆستایانی ئاینی لە مینبەرەکانەوە، ئەگەر زانستی ڕێنماکاری و بنەماکانی شارەزا نەبن، ئەوا کاری پەروەردە دەشێوێنن، زانستی ڕێنماکاری ئێستا بووەتە زانستێکی گرنگ لە دەروونزانیدا و لە زانکۆکان دەخوێنرێت، جگە لەوە پزیشکانی دەروونیش دەیخوێنن. کەسی ڕابەر و ڕاهێنەر و ئامۆژگار دەبێ شارەزا بێ.

شافیعی خ.ل زۆر زیرەکانە باسی ئەدەب و شێواز و هونەری ئامۆژگاری کردنی لەم هۆنراوە کورتەدا کردووە. دەفەرموێت: ئەگەر ویستت ئامۆژگاریم بکەیت، ئەوا ڕەچاوی ئەم مەرجانە بکە:

١- بانگم بکەرە لاوە، بە تەنها من و تۆ بین، لەناو خەڵکیدا بە ڕاستەوخۆ یان ناڕاستەوخۆ ئامۆژگاریم مەکە. چونکە ئامۆژگاری کردن لەناو خەڵکیدا شکاندن و

تـەریق کردنـەوەو سەرزەنشـتی کردنـە، شـەڕی زیـاترە لـە خێـری، دڵنیابـە ئەگـەر ڕەچاوی ئەو مەرجە نەکەیت ئەوا چەندە زانا و دڵسـۆزو بەتەمـەن و ئەزمونـدار بـی، هێشتا گوێت لێ ناگرم و بەجێت دەهێڵم، باش وایە ڕەخنە لەم داواکاریەشم نەگریت، بەڕاستی ئەگەر تۆ گوێ بۆ من و کەسانی تـر نـەگریت، دڵنیابـە کـەس ئامـادە نابـێ گوێ لە تۆ بگرێ، گەرچی قسەکانت بەنرخ و زێـڕ و زیـویش بـن. چـونکە هـەموومان پێویستمان بـە ڕێنمـایی و ئامۆژگـاری یـەکتری هەیـە، کـەس بـە تـەنها تـەواو نیـە. هەموومان پێکەوە یەکتری تەواو دەکەین.[1]

آداب النصح

تَعَمَّـــدْني بِنُصْـــحِكَ فِي انْفِـــرَادِي	وَجَنِّبْنِـــي النَّصِـــيحَةَ فِي الْجَمَاعَـــه
فَـــإِنَّ النُّصْـــحَ بَـــيْنَ النَّـــاسِ نَـــوْعٌ	مِـــنَ التَّـــوبِيخِ لا أَرْضَـــى اسْـــتِمَاعَه
وَإِنْ خَـــالَفْتَنِي وَعَصِـــيتَ قَـــوْلِي	فَـــلا تَجْـــزَعْ إِذَا لَـــمْ تُعْـــطَ طَاعَـــه

دەقی هۆنراوەی ژمارە (٦٧):

(شێوازی ئامۆژگاری)

بـۆ ئامۆژگـاری، ڕامگـرە، لـە کاتێکـا کـە تـەنهـا بیـن
بمخـەرە لاوە، ئـەو دەمانـە، نابـێ لـەناو خـەڵکیـدا بـین
ئامۆژگـاری لـەناو خـەڵکا، جۆرێکـە لـە سەرزەنشتـی
دڵنیابـە، ئەگـەر وا بـی، گوێـت لێ نـاگرم، وا جێـم هێشـتی
ڕازی نـابـم، لەمەشیـان، ڕەخنـەم لێ بگـری
زویـر مەبـە، گوێـت بـۆ نـاگرن، کـە گـوێ بـۆ خـەڵکی نـاگری

---

(١) ص٥٦/ آداب النصح/ تَعمدّني بنصحك في إنفرادي/

دەروازەی هۆنراوەی ژمارە (٦٨)

مرۆڤ کە بەڕاستی خواپەرست و ژیر بێ، ئەوا زوو زوو بەخۆیا دەچێتەوە، عەیب و ناتەواویەکانی خۆی دەژمێرێ و هەوڵی خۆی دەخاتە گەڕ، بۆ خۆ چاکردنی، ئەو کەسە ژیرە، کە سەرقاڵە بە گەڕان بە دوای عەیبەکانی خۆیدا، هەروەکو چۆن نەخۆشێك لە تاو ئازاری خۆی نازانێ نەخۆشەکانی تر لە چ ئێش و ئازارێکدان.[١]

من الورع اشتغالك بعيوبك

أَلْمَــــرءُ إِنْ كَـــانَ عَـــاقِلاً وَرِعـــا — أَشْــغَلَهُ عَــنْ عُيُــوبِ غَيْــرِهِ وَرَعُــه

كَمَــا العَلِيـــلُ السَّـــقِيمُ أَشْـــغَلَهُ — عَــنْ وَجَــعِ النَّــاسِ كُلِّهِــم وَجَعــهُ

دەقی هۆنراوەی ژمارە (٦٨):

لە خواناسیتە کە دەگەڕێی بەدوای کەم و نەنگیەکانی خۆتدا

کەسێك، کە ژیر و خواناسە، لەبەر گەڕان، بۆ نەنگی خۆی
سەرناپەرژێ، نەنگی ئەم و ئەو بژمێرێ، بیلێتەوە
وەك نەخۆشێك، لە تاو ئێش و ژانەکانی
بێ ئاگایە، خەڵکی لەکام خەم و ژانا، ئەتلێتەوە

دەروازەی هۆنراوەی ژمارە (٦٩)

خۆشە مرۆڤ لە ئاستی بەرزی زانست و زانیاری دا بێت، چونکە تا زاناتر بێت، چاکتر لە خواداناسی تێدەگەیت و چێژی لێوەردەگریت، بەڵام دەبێ وریا بی ئەوەش بیت کە شەیتان زاناترین کەسە، بۆیە هەمیشە نزا خواز بەو داوا بکە لە خودا ئەوەندە زانیاری و زانستت پێ ببەخشێ کە ئەوەی پێ بناسیت و ئەوی پێ بپەرستیت، لەم هۆنراوەیەدا شافیعی خ.ل دەفەرموێت: ئەوەندەم زانست بەسە کە

---

(١) ص٥٦/ من الورع اشتغالك بورعك/ المرو ان كان عاقلاً ورعا

سوودی بۆم هەبێ و نەبێتە مایەی لەخۆبایی بوون و یاخی بوونم، زەلیلی لە چاوبرسێتی زێدەڕەویدایە، زێدەڕەوییەك كە هەڵت دێرێ، هەر كەسێ بۆ هەر سەفەر و بەرزییەكی مادی یان مەعنەوی بەرز بێتەوە، هەر دەبێ دوایی دابەزێتەوە، چونكە تۆ مرۆڤی و لەگەڵ مرۆڤە ئاساییەكانی سەر زەوی دەژی، وریابە پلەوپایە و بڕوانامە زانستیەكەت تووشی لووت بەرزیت نەكات، بەسەر خەڵكیدا هەڵمەشاخێ و بەكەم و نزم تەماشای خەڵكی مەكە، هەر كەسێك لەژێر دەسەلات و چاودێری خودا دابێ هەر دەگەڕێتەوە بۆ شوێنی ئاسایی چوونەكەی خۆی، بۆ نەژادی بنەڕەتی خۆی، كە پاكی و خواپەرستیە، هەروەكو چۆن باڵندە چەندە بە ئاسمانا بەرز بێتەوە، لە كۆتاییدا هەر دەگەڕێتەوە بۆ سەر زەوی، هەموو بەرزبوونەوەیەك ئاكامەكەی دابەزینە، هەموو دەسەلاتێكی دنیایی ئاكامەكەی نەمان و بڕانەوەیە، هەموو لەدایك بوونێك مردنێك چاوەڕوانیەتی.[(١)]

من راقب الله رجع

حَسْـــبِي بِعِلْمِـــي إِنْ نَفَـــعْ   مَـــا الـــذُّلُّ إلاَّ في الطَّمَـــعْ

مَـــنْ رَاقَـــبَ الله رَجَـــعْ   مَـــا طَـــارَ طَيْـــرُ و ارْتَفَـــعْ

إلاَّ كَمَـــــا طَـــــارَ وَقَـــــعْ

دەقی هۆنراوەی ژمارە (٦٩):

(ئەوەی خودا چاودێری بێ، دەگەڕێتەوە)

بەسمە زانست، ئەوەی هەمە، كە سوودی بێ

زەلیلی بەشی كەسێكە، چاوی چنۆكە و تێر نەبێ

كەسێ خۆی دابێتە دەست خوا، لە كۆتا، دەگەڕێتەوە

باڵندە، چەندە بەرزە فڕ بێ، بۆ سەر زەوی هەر دێتەوە

وەك هەڵفڕی، ئاوەهاش دەنیشێتەوە

---

(١) ص٥٧/ من راقب الله رجع/ حسبي بعلمي إن نفع/

دەروازەی هۆنراوەی ژمارە (٧٠)

لەم دنیایەدا ستەم کۆتایی نایات، بەڵام نزای شەوانەی ستەملێکراوانیش هەر کۆتایی نایات، داماوێك، ستەملێکراوێك، ماف خوراوێك، کاتێ بەکوڵ ڕوو دەکاتە خودا و داوای یارمەتی لێدەکات خوداش دڵی ناشکێنێ، هەر لەم دنیایەدا تۆڵەیەکی بۆ دەسەنێ، جگە لە سزای دوایی، ئیسلامیش بۆ لابردنی ستەم هاتووە، بە هەموو جۆرەکانیەوە، نزای شەوانە وەکو تیری (قەسسی) وایە، کە بەناوبانگترین تیری تیژ لە شاری (قەسی) دروست کراوە و لەو سەردەمەدا و زرێ و قەڵغان نەیدەبڕی، بەسە ئەو تیرانە کۆتایی بەو ستەمکارە بێنن بە خۆیان و هاوکارو یاوەرانیشیان، کە ئەو تیژەش تیری ستەملێکراوەو گەلێك تیژە، لە تیرە دروست کراوەکانی شاری (قەسی).[1]

اتق دعوة المظلوم

وَرُبَّ ظَلُـــومٍ قَـــدْ كُفِيـــتَ بِحَرْبِـــهِ فَأَوْقَعَـــهُ المَقْـــدُورُ أيَّ وُقُـــوعِ
فَمَـا كـانَ لَـي الإِسْـلاَمُ إلاَّ تَعَبُّـداً وَأدْعَيَـــةً لا تُتَّقَـــى بِــــدُرُوعِ
وَحَسْـبُكَ أنْ يَنْجُـو الظَّلُـومُ وَخَلْفَـهُ سِـهَامُ دُعَـاءِ مِـنْ قَسِـيِّ رُكُـوعِ
مُرَيَّشَـةٍ بِالْهُـدْبِ مِـنْ كـلِّ سَـاهِرِ مُنهَلَّـــةً أطْرَافُهَـــا بِـــدُمُوعِ

دەقی هۆنراوەی ژمارە (٧٠):

(خۆت بپارێزە لەنزای ستەملێکراو)

دورنیـــــە، ستەمکارێـــك لـــــەناوچێ، نـزای داماوێـك بیگـرێ
ئیسلامیش بۆ ئـەوە هـات، نزایەکە، کە هـیچ شـتێ بـەری نـاگرێ
مـەحـاڵــە سـتەمکارو، یـاوەرانی ڕزگـاربن، لـە ئـەو تـیر نزایانـە

(١) ص٥٧/ إتّق دعوة المظلوم/ وَرُبَّ ظلوم قد كفيت بحربة/

کـە کـارایی لـەکارا وەك (تیـــــر قەســی)[1] لــــە نـــاو دەبــڕێ

پەڕەداره ئەو تیرە، وەك زینـدەوەری ژیـره، بـە فرمێسك شـۆراوە

ڕووکـاتـــــە هـــــەر زاڵمێــــك، جـــــەرگ و هـــــەناوی دەبـــڕێ

دەروازەی هۆنراوەی ژمارە (٧١)

چەند کەس لەناو خەڵکیدا خۆیان وا نیشان دەدەن کە گوایا خوایان زۆر خـۆش دەوێ، بە ڕیش و بەرگی ڕوکەشانەشیان خۆیان وەکو خواپەرستێکی دیندار نیشـان دەدەن، ئەو کەسانە خۆیان فریو دەدەن، چونکە بـە عـەقڵی خۆیـان وا دەزانـن کـە ئەگەر خـەڵکی بـە دینـدارو خواناسـیان بـزانن، مانـای ئـەوانیش وان، نـەخێر خـوای گەورە خۆی بەندەکانی دەناسێ، تۆ فرمانی خـودا دەشـکێنی و لێـی یـاخی دەبـی، کەچی بە ڕواڵەت وا نیشان دەدەی کە خۆشت دەوێ، یاسای ژیان دەڵێ هەر کەسێ کەسێکی خۆش بوێ بە ئاشکراو نهێنی گوێڕایەڵی فەرمانەکانی دەکـات، تـۆ وانیـت، ئەوەتا ڕۆژانە ئەو خودایە نازو نیعمەتی نوێت پێ دەبەخشێ، کەچـی تـۆ سوپاسـی ناکەیت.[2]

نكران الجميل

تَعْصِــي اَلإلــه وَأنْــتَ تُظْهِــرُ حُبَّــهُ هـــذَا مَحَـــالٌ فِي القِيَـــاسِ بَـــدِيعَ

لَـوْ كَـانَ حُبُّـكَ صَـادِقاً لأَطَعْتَــهُ إنَّ الْمُحِـــبَّ لِمَـــنْ يُحِـــبُّ مُطِيـــعُ

فِي كُـــلِّ يَـــوْمٍ يَبْتَـــدِيكَ بِنِعْمَـــةٍ مِنْـــهُ وَأنْـــتَ لِشُـــكْرِ ذَاكَ مُضِـــيعُ

---

(١) تیر قەسی: ئەو تیرە بەناوبانگەیە کە لە شاری (قەس) دروست دەکران.

(٢) ص٥٨/ نكران الجميل/ تعصي الآلة وأنت تظهر حبه/

دەقی هۆنراوەی ژمارە (٧١):

(نکوڵی کردن لە جوانیەکان)

تـۆ لـە خـودا یـاخی دەبـی و، واش دەنـوێنی خۆشـت دەوێ
مەحاڵـە وابـێ کەسـێ، لـە پێوانـەدا بەدیعـە، زۆر ئەسـتەمە
کـە بـە ڕاسـتی خۆشـت بـوێ، گوێڕایـەڵی ئـەوت دەوێ
خـۆشەویست، بـۆ ئازیزەکـەی، گوێڕایـەڵ و بەرفرمانـە
پێـت دەبەخشـێ ئـەو خودایـە، ڕۆژانـە هەرچـیەکت دەوێ
کـەچـی سوپاسـگوزاری تـۆ، بەرانبـەری دەرناکـەوێ

دەروازەی هۆنراوەی ژمارە (٧٢)

ئەوین و خۆشەویستی پاك و بێگەرد کە بە مەبەستی تێرکردنی ئارەزووی بەدو بەدکاریی نەبێ، بە چەشنێکی پڕ لە ئەدەب و لە سنوری خواناسیدا ڕەوایە، بەڵام نەك وەك ئەو هەموو تاوان و بەدکاریانە نا کە ئەمڕۆ بەناوی خۆشەویستی و دڵداریەوە دەکرێن و (خۆشەویستی ڕاستەقینە و پاك) یان لەکەدار و شەرمەزار کردووە.

(یاقوتی حەمەوی) دەڵێت: پیاوێك هاتەلام و پێی ڕاگەیاندم کە پیاوێك چووە خزمەتی شافیعی، پارچە نوسراوێکی پێ بوو، تیایدا نوسرا بوو لە موفتی مەککە (واتا لە شافیعی) بپرسە کە کەسێك چی بکات کە تاسەی ئەوین و خۆشەویستی گرتبێتی؟ ئەویش لەوەڵامدا بۆی نوسیبووەوە با تیماری ئارەزووەکانی بکات و تاسەو ئێشی خۆی بشارێتەوەو دەری نەبڕێ، ئارامبگرێ تا کاروبارەکان دێنە پێش و تێپەڕ دەبن، پیاوەکە ئەم وەڵامەی وەرگرت لە شافیعی و نامەکەی برد بۆ ئەو کەسەی کە پێشتر ئەوەی نوسیبوو، ئینجا کەسەکە سەر لەنوێ بۆ شافیعی نوسیەوە چۆن تیمار بکەم، لە کاتێکدا ئارەزووەکان سەری گەنج دەخۆن، هەموو ڕۆژێ سەر لەنوێ پێوەم دەدات و دەکولێتەوە؟

دیسان شافیعی خ.ل بۆی نوسیبوو: ئەگەر ئەو کەسە دان بە خۆیا نەگریّ لەسەر ئەو شتانەی تووشی هاتوون لە ئەنجامی ئەو ئارەزووە پیسەیەوە، هیچ شتیّ نیە کە هێندەی مەرگ بۆی بەسوود بیّ[1].

الهوى

السائل:

سَـلِ المُفْتِـيَ الْمَكِّـيَ مِـنْ آلِ هَاشِـمٍ إِذَا أشْـتَدَّ وِجْدٌ بِـامْرِيءِ مَـاذَا يَصْـنَعَ

الشافعي:

يَـدَاوِي هَــوَاهُ ثُـمَّ يَكْـتُمَ وَجْـدَهُ وَيَصْــبِرُ فِي كُــلِّ الأُمُــورِ وَيَخْضَــعُ

السائل:

فَكَيْـفَ يُـدَاوِي وَالْهَـوى قَاتِـلُ الفَتَـى وَفِي كُــلِّ يَــوْمِ غُصَّــةٌ يَتَجَــرَّعُ

الشافعي:

فَـإِنْ هُـوَ لَـمْ يَصْـبِرْ عَلـى مَـا أصَـابَهُ فَلَـيْسَ لَـهُ شَـيءُ سِـوَى المَـوْتِ أَنْفَـعُ

دەقی هۆنراوەی ژمارە (٧٢):

ئارەزوو

پرسیارکار:

لـە موفتــی مــەککە، کـە ئـالی هاشمـە بپرسـە بـۆم
چـی بکـا کەسـێك، کـە وا ئـەوین نـاخی دڵـی بکاتـە چـۆم؟

شافیعی:

تیمــاری ئــارەزووی بکــا، تاســـەری ئــەوینی کــپ بکــا
ئارامگربـــیّ بـــۆ ڕۆژگـــار و ملـــی خۆیشـــی بـــۆ کـــەچ نـــەکا

پرسیارکار:

چـــۆن تیمـــاری خـــۆی بکـــا، ئـــارەزووی گــــــەنج ئــاگرە

---

(١) ص٥٨ ص٥٩، الهوى/ سل المفتي المكي من آل هاشمٍ.

هەموو ڕۆژێ زامەکەی قورگ و هەناسەگرە؟

شافیعی:

ئەگەر لەسەر ئەو دەردو کۆسپانە خۆڕاگری

شتێك شك نابەم ئیتر، وا باشترە کە بمری

دەروازەی هۆنراوەی ژمارە (٧٣)

دەشێ تۆ کەسێکت خۆش بوێ، بەڵام ئەو بۆ تۆ وانەبێ، بۆ نمونە ئامادەیت هەموو قوربانیەك بەسەر ماڵت بدەی لە پێناوی هاوڕێکەتدا، بەڵام ئەو وانیە، هاوڕێیەتی ئەگەر لەسەر بنەمای خۆشەویستی نەبێ، بەداواکاری و لێپاڕانەوە نابێ، خۆشەویستی نەرم و نیان و ناسکە، بە حوکمی تۆبزی و زەبر و زۆر دروست ناکرێ، دروستیش بکرێ تەنها شتێکی کاتیەیە، ڕووکەشە، سەرناگرێ، زۆر ناخایەنێت، شافیعی خ.ل لەم هۆنراوەیەدا دەفەرموێت:

ئەگەر کەسێك بەخۆشی خۆی چاودێری نەکردیت و نەبووە دۆست و هاوڕێت، تۆش خۆت سووك مەکە، لێی مەپاڕێرەوە، ئاخ و داخ مەخۆ بۆ سپڵەیی و بێ وەڵامی ئەو، هەر کەسێ خۆی چی تێدا بێ ئەوەشی لێ دێتە دەرێ، دەکرێ کەسێکی تر بدۆزیتەوە، هاوچەشنی لە بە جۆری جیاجیا لە مرۆڤەکاندا هەیە، پشوو بە خۆشت بدەو خۆت مەخەرە ژێر باری خەمەوە بۆ باری نالەباری کەسێك کە دەتەوێ بەزۆر بیکەی بە دۆست بۆ خۆت، دڵیش سروشتی وایە ئەو کەسەی کە بە دڵتە خۆشت ئەوێ، گەرچی ئەویش بۆ تۆ وانەبێ، ئەم بارە زۆربەی کات بەدەست خۆت نیە، ناتوانی ڕقت لە خۆشەویستەکەت بێت، دڵ هاوکات جێگەی خۆشەویستی و ئارامگریشی تێدایە، هەروەکو خۆشەویستی تێدایە.

مەرج نیە هەر کەسێ تۆ دڵت لەسەری بێ، ئەویش دڵی لەسەرت بێ، مەرج نیە بەرانبەر هەر کەسێ دڵپاك بی، ئەویش بەرانبەرت وابێ، ئەگەر خۆشەویستیەك

سروشتیانەو خۆڕسکانە نەهاتە دڵتەوە، بە زۆر ڕایمەکێشە، چونکە ئەوە خێری لێ نابینی.

بزانە هاوڕێیەك خێری نیە بۆت، کە ناپاکی بەرانبەر هاوڕێکەی کردبێ، یان بکات، چونکە هەر دوای ئەوەی تۆ سۆز و خۆشەویستی خۆی بۆ دەردەبڕی، ئەو وشك و دڵڕەقانە ڕەفتاری لەگەڵ دەکات، بگرە نکوڵی لەو پێکەوە ژیان و هاوڕێیەتیەی ڕابردووشت لەگەڵ دەکات، ئەو نهێنیەیانەی نێوانی خۆتان کە تا دوێنێ نهێنی بوون لەلاتان، ئەو بڵاویان دەکاتەوەو ئاشکرایان دەکات و ئابڕووت دەبات.

وازهێنان لە دنیایەکی ئاوەها زۆر باشترە کە هاوڕێی سەر ڕاست و پەیمان ڕاست و بە ویژدانی تێدا نەبێ.

تۆش بە خۆتا بچۆرەوە، بزانە هاوڕێی کێیت؟!

چۆنە لەگەڵتا؟ لە کام ئاست و پلەی ڕێز و خۆشەویستی و سۆز و دڵسۆزیدایە بۆت؟[1]

صفو الوداد والخل الصدوق

إذَا الْمَــرْءُ لا يَرْعَــاكَ إلاَّ تَكَلُّفَــا فَدَعْــهُ وَ لاَ تُكْثِــرْ عَلَيْــهِ التَّأسُّــفَا

فَفِـي النَّـاسِ أبْـدَالٌ وَفي التَّـرْكِ رَاحَـةٌ وَفي الْقَلْـبِ صَـبْرٌ لِلْحَبِيـبِ وَلَـوْ جَفَـا

فَمَـا كُـلُّ مَـنْ تَهْـوَاهُ يَهْـوَاكَ قَلْبُـهُ وَلا كُـلُّ مَـنْ صَـافَيْتَهُ لَـكَ قَـدْ صَـفَا

إذَا لَـمْ يَكُـنْ صَـفْوُ الْـوِدَادِ طَبِيعَـةً فَــلاَ خَيْــرَ فِي خِــلٍّ يَجِــيءُ تَكَلُّفَــا

وَلاَ خَيْــرَ فِي خِــلٍّ يَخُــونُ خَلِيلَــهُ وَيَلْقَــاهُ مِــنْ بَعْــدِ الْمَــوَدَّةِ بِالْجَفَــا

وَيُنْكِــرُ عَيْشَــا قَــدْ تَقَــادَمَ عَهْــدُهُ وَيُظْهِـرُ سِـرًّا كَـانَ بِـالأَمْسِ قَـدْ خَفَـا

سَـلاَمٌ عَلَـى الـدُّنْيَا إذَا لَـمْ يَكُـنْ بِهَـا صَدِيقٌ صَدُوقٌ صَادِقَ الْوَعْدِ مُنْصِفَا

---

(١) ص٦٠/ صفو الوداد و الخل الصدوق.

دەقی هۆنراوەی ژمارە (٧٣):

(پاکسۆزیی و هاوڕێی سەر ڕاست)

کەسێـــــک، بـــەبـــێ داخـــوازی خـــۆت، ئـــاوڕێـــکت لێ نەداتەوە
لێـــی دوور کـــــەوە، لـە دڵتدا گـەورەی نەکـەی، ئاخ و داخـی بتباتـەوە
ئـــــەو خـــــەڵـــــکانـــە هـــــەمـــە جۆرن، هەیە لایەی پشوویە بۆت
خـۆ دڵیشـت پـڕ خـۆگریی ئازیزانـە، گەرچـی ئـەویش جـەفا[1]ی بـێ بـۆت
مـــــەرج نیـــــە دڵت بـــــە هـــــەر کەسێ دابێ، دڵی ئـەویش بـۆ تـۆ وابـێ
یـــــان لـــــە گـــــەڵ کێـــــدا دڵپـــــاک بـــــی، ئـەویش لە دڵا بۆت وابـێ
خـــــۆشـــــەویستـــــــــی، خۆڕسکانە[2] لە کانگای دڵـەوە نـــــەبـــــێ
بـێ خێـــرە، هـــــاوڕێـــــی کەسێك، گـەر بـە زۆر و بـــــە تکـا بـــــێ
هـــــەر بـێ خێـــرە، ئـــــەو هاوەڵـەی کـە ناپـاکی بـە هـــــاوەڵ کـا[3]
هـــــاوڕێ بـــــووبـــــن، کـــــەچی دوای سۆز، سپڵـــــەیی بەرانبـەری کا
نـــــکوڵـی کـــا[4] لـــــەوەی پێـــــشتر، کـــــە هـــــاوەڵ و هـاوژینی بـوو
ئـــــــاشکرای کـــــا، چـی تـــــا دوێنـــــێ، لای پـەنهان و نهێنـی بـوو
بـــــــڕوا دنیـــــا، ماڵـــــی ئـاوا، کە کـــەس لەنـــــاویـــا نەمێنـــــــێ
هـــــــاوەڵێـــــک ڕاســـــــــت و ڕاستگۆ بێ، بـە ڕاست پـەیمان بـەجێبێنێ

---

(١) جەفا: پێچەوانەی وەفا، پێنەزانی، سپڵەیی، دڵۆشکی.

(٢) خۆڕسکانە: خوارسکانە، هەر کارێ کە خوا بیرسکێنێ و بەرپای بکات، واتە سروشتیانە و خواناسایانە.

(٣) هاوەڵ: هاورێ، هاودەم، هەڤاڵ، دۆست، برادەر.

(٤) نکوڵی: ئینکاری، پەرچدانەوە، ڕەتکردنەوە.

دەروازەی هۆنراوەی ژمارە (٧٤)

کاتێ کەسێك زانایی و خواناسی تێدا کۆبێتەوە، نمونەیەکی باڵای مرۆڤایەتی لێدەردەچێت، ئەو زانا پایە بەرزانەش لە مێژووی ئیسلامدا زۆرن، یەکێك لەوانەش (أبو حنیفه)یە خ.ل، کە شافیعی خ.ل شانازی پێوە دەکات و بە بۆنەی کۆچی دواییەوە ئەم هۆنراوەیەی بۆ داناوە، کە دەفەرموێت وڵات سەنگ و قورساییەکی تری هەیە، کە (ئەبو حەنیفە)ی تێدایە، بەهۆی بەرهەم و نوسین و فەتوا و زانستە گەورەکەیەوە، کە وەکو بەڵگەو ئایەتەکانی (زەبور) لەسەر لاپەڕەکان پەخشان و درەخشانن، هاوتای ئەو زانایە نیە، نە لە هەردوولای ڕۆژهەڵات و نە لە هەردوولای ڕۆژئاوای جیهاندا، بگرە لە شاری (کوفە)ی عێراقیش نیە، کە لەو سەردەمەدا مەڵبەند و پێگەی گەورە زانایان بووە، دەی سا خودایە سۆز و میهری خۆت برێژە بەسەر گیانی بەرزی ئەو زانا پایەدار و خواپەرستەدا کە بە درێژایی ڕۆژگار نوسین و لاپەڕەکانی دەخوێنرێن و دەخوێنرێنەوە[1].

أبو حنيفة

لَقَـــدْ زَانَ الْـــبِلاَدَ وَمَـــنْ عَلَيْهَـــا ... إِمَـــامُ المُسْـــلِمِينَ أَبُـــو حَنِيفَـــه

بِأَحْكَـــــامٍ وَآثَـــــارٍ وَفِقْـــــهٍ ... كَآيَـــاتِ الزَّبُـــورِ عَلَـــى الصَّـــحِيفَه

فَمَـــا بَالْمَشْـــرِقَيْنِ لَـــهُ نَظِـــيرٌ ... وَلاَ بِـــــالْمَغْرِبَيْنِ وَلاَ بِكُوفَـــــه

فَرَحْمَـــةُ رَبِّنَـــا أَبَـــداً عَلَيْـــهِ ... مَـــدَى الأَيَّـــامِ مَـــا قُرِيَـــتْ صَـــحِيفَه

دەقی هۆنراوەی ژمارە (٧٤):

(زانا ئەبو حەنیفە)

قورســـە کێشـــی، ئـــەو وڵاتـــەو، هەرچـــی لەناویشیدایـــە

کـــە پێشـــەوای موســـوڵمانان (ئەبـــوحەنیفە)ی تێدایـــە

---

(١) ص٦١/ أبو حنيفة/ لقد زان البلاد ومن عليها/

بـــــه هـــــــۆی حوكـــــم و زانســـــت و فـــــەرموودەكانی
كـــه وەك ئایـــەتی زەبـــورن، لــــــه ســـەر رووی لاپـــەڕەكانی
نـــه لـــه هـــەردوو خۆرهـــەلآت و، نەلـــه هـــەردوو خۆرئـــاوادا
نیـــه، كەســـێ، كـــه هاوتـــای بـــێ، بگـــره لـــه شـــاری (كوفه)شـــدا
میهرەبـــانی ئـــەو خـــــودایه، هـــــەمیشـــه بڕژێتـــه گیـــانی
هـــــەتاكو دنیـــا بمێنـــــێ، دەخوێنــــــــرێ زانستـــەكانــــی

دەروازەی هۆنراوەی ژمارە (٧٥)

هـەموو لایـەكمان پەرۆشـین، دەڕۆیـن، دەخـوێنین، گەشـت دەكـەین، ژیـانی هاوسەری پێك دێنین، ماندوو دەبین، ڕادەوەستین، دەدوێین، دەنوین، هـەمووی لەپێناوی ئەوەدایە كە بگەینە ئەو ئاسودەیی و دڵخۆشیەی كە لە ناخی خۆماندا وێنامان كردووە، بەڵام پێویستە بزانین، ئەو وێناكردنەی ناخمان، ئـەو شـادی و ئاسودەییە كە لە دنیای داهاتووماندا دەستمان دەكەوێ، لەم دنیایەدا تەنها كـەمێك شادی بڕاوە و كاتیمان دەست دەكەوێ، مرۆڤی دانا و مشورخۆر، ئـەو كەسـەیە كـە لە ئێستادا خەمی سبەینێ ڕۆژی دوایی و خۆشیەكانی دەخوات.

شـافیعی خ.ل دەفـەرموێت: چـۆن بتـوانم بگەمـە ئـەو ئاسـودەیی و شـادیەی دەمەوێت؟ لە كاتێكا چەندین چیای سەخت و كۆسپ و ناحـەز لـە ڕێمدایـە، خۆشـم پێ پەتیم و پێڵاوی ئـەو گەشـت و ڕەوەم نیـە، هۆیـەكی گواستنەوەیشـم پـێ نیـە، دەست و پێ سپیم و ڕێگە تاریك و ترسناك و پێچاوپێچە.

واتـا نـاتوانم بەسـەر ئـەو هـەموو كۆسپانەدا زاڵ بم و بگەمـە ئـەو ئاسـودەییە نموونەییە، لەم دنیایەدا، باش وایە خەریكی ئامادەكاری بم و بـۆ بەدەسـت هێنـانی ئەو شـادیە لـە دنیاكـەی تـردا، كـە هـەموو شـتەكان تیایدا بـەردەوامن و لەوپـەڕی

نمونەییدان، باش وایە فیز و لەخۆبایی بوون نەمگرێ و بە شادیەکانی ئەم دنیا ڕازی بم و کار بۆ شادیەکانی ئەولام بکەم.(١)

التواضع

كَيْـفَ الْوُصُـولُ إلى سُـعَادٍ وَدُونَهَـا قُلَـلُ الْجِبَـالِ وَدُونَهُـنَّ حُتُـوفُ
وُالرِّجْـلُ حَافِيَـةٌ وَلاَ لـي مَرْكَـبٌ وَالْكَـفُّ صِـفْرٌ وَالطَّرِيـقُ مَخُـوفُ

دەقی هۆنراوەی ژمارە (٧٥):

بێ فیزیی

چـۆن بگەمـە دڵشـادیەك، کـە چـەندین شـاخ لـە ڕێمدایـە
لـەنێوان لوتکـەی ئـەوانیش، شـیو و نـەیاری تێدایـە؟
مـن پـێ پـەتی و بـێ وڵاخـم، هۆیـەك شـك نـابەم لـەلاوە
بـۆ گواسـتنەوەم، بـن پـێ خـزو ڕێگـەم بـە تـرس گـیراوە

دەروازەی هۆنراوەی ژمارە (٧٦)

مەرج نیە، هەمیشە هێز و بازوو، دەسەڵات و دڕندەیی مایەی بەدەست هێنـانی دەستکەوت و ئاواتە دنیاییەکان و ئاسودەیی دەرون بێ بۆ مرۆڤ، بە پێچەوانەوە دڕندەو ستەمکاران هەمیشە لە ترس و دڵەڕاوکێ دا دەژین، گەرچی چواردەوریان بە پاسەوان تەنرا بێ، تەنانە لە خەوتنیاندا ئـارام و ئاسـودەو بـێ خـەم نـین، شـافیعی دەفەرموێت: تەماشایەکی باڵندەیەکی وەکو هەڵۆ و واشە بکە، بەو هـەموو دەنوکـە تیژو چرنوکە بڕندەو بازووە بەهێزەیەوە، گەلێك جار توانای ڕاوکردنی نێچیری گەرم و زیندوو ناکەوێت، لەبەرئەوە بە کەلاکە تۆپیو ڕازیـە، کـە بـەرماوەی گیانـەوەرانی ترە، بـە پێچەوانەیشـەوە، مەگـەزێکی لاواز و بـێ هێـز و کـەمتوانای وەکـو (مـێش)

(١) ص٦١/التواضع/ كيف الوصول الى سعاد و دونها/

هەرگیز بە کۆنە خۆراك و گەندە ڕازی نابێ و تا بتوانێت خۆراکی گەش و تەڕ و تازە بۆ خۆی دەستەبەر دەکات، کەواتە نەهێز و دەسەلات هەمووی باشەیەو نە لاوازی و بێ دەسەلاتیش هەمووی خراپەیە، سروشتی (بەهێزی) و (کەمهێزی) هەردوولایان بۆ ژیانمان پێویستن و هەریەکەیان لە کات و شوێنی گونجاوی خۆیاندا سوودی لێ وەردەگرین، بەلام ئەوەش گرنگە کە بزانین هیچیان لەجیاتی ئەوی تریان بەکارنەهێنین و گومانیشمان وا نەبێ کە گوایە لەڕێی هێزەوە دەتوانین هەموو شتێ بکەین. گەورەترین هێز ئەو هێزە ژیریەیە کە فێرمان دەکات بە شێوەیەکی ژیرانە هێزە جۆراو جۆرەکانمان بە باشی بەکاربهێنین[1].

ليس الأمر بالقوة

أكَـلَ الْعُقَـابُ بِقُـوَّةٍ جِيَـفَ الفَـلاَ   وَجَنَـى الـذُّبَابُ الشُّهْدَ وَهْـوَ ضَـعِيفُ

دەقی هۆنراوەی ژمارە (٧٦):

(کار بەپێی هێز نیە)

هەلۆ، بە کەلاك ڕازیە، لەگەڵ ئەو هێزە زۆرە
کەچی، مێش، گەرچی لاوازە، هەمیشە تازە خۆرە

دەروازەی هۆنراوەی ژمارە (٧٧)

مرۆڤ بە ئاسانی دەتوانێ ڕوکەشی کەسێتی خۆی بگۆڕێت و جۆرەها دەمامك بپۆشێ و بەمەش کەسانی سادەو ساویلکە فریو بدات، دەشێ کەسێکی خراپ، لەپێش چاوی خەڵکی خۆی وەك فریشتەو خواپەرست نیشان بدات، بەلام ناخ و ناوەڕۆکی جۆرێکی تر بێ، ئەم کەسانە کە دێنە لات، بە زمانی لوس و بێ فیزی و جل و بەرگ و هەڵسوکەوتیان دەردەکەون، مرۆڤی ژیر و دانا و خواپەرست زۆر چاك ئەم ڕیابازانە دەناسێتەوە، بەلام کێشەکە بۆ خەڵکی ئاسایی کە لە خواپەرستی

---

(١) ص٦١/ليس الأمر بالقوة/ أكلَ العقاب بقوة جيف الفلا/

ڕاستەقینە و مرۆڤناسی دا قووڵ نەبوینەوە، توانای ناسینەوەی ئەم کەسانەیان زۆر کەمە و بە ئاسانی فریو دەدرێن.

شافیعی خ.ل لەم هۆنراوەیەدا دەفەرموێت: ئەو جۆرە کەسانە وەلانێ، کە بە ڕواڵەت وەکو چاکەخواز و خواناس دێنە لات و کە ڕۆیشتیشن و لای تۆیان بەجێ هێشت، دەچنەوە سەر کەسێتی یە ڕاستەقینەکەی خۆیان کە گورگن لە پێستی مەڕدا.

عبدالله ی کوڕی محمدی کوڕی جعفر، باسی کردو گوتی: عبدالله ی کوڕی محمدی کوڕی یعقوب وتی: ئەبو حاتەم لە (حەرمەلە)ەوە گێڕاویەتەوە کە شافیعی ئەم هۆنراوەیەی فەرموو[1]:

التنسك المبطن

وَدَعِ الَّــــذِينَ إِذَا أَتَــــوكَ تَنَسَّــــكُوا وَإِذَا خَلَــــوْ فَهُــــمُ ذِئَــــابُ خِــــرَافِ

دەقی هۆنراوەی ژمارە (٧٧):

(خواناسی لە ناخەوە)

وەلانێ[2] ئەو کەسانەی، دێنە لات، وەك چاکەکار خۆدەنوێنن

کاتێ دەڕۆن، گورگن و لە پێستی مەڕدا، بە فریو نەتخەڵەتێنن

دەروازەی هۆنراوەی ژمارە (٧٨)

هەندێ کەس هەیە، ئەگەرچی کەسێکی باشەو بەڕێزە، کەچی لە وڵاتی خۆی و لەناو خزم و دۆستانیدا وەك پێویست قەدر و ڕێزی نازانرێ، کەسەکەش بەوە زۆر خەم دەخوات، شافیعی خ.ل لەم هۆنراوەیەدا باسی هەندێ لەو نمونانە دەکات کە لە جێ و خاك و وڵاتی خۆیان قەدر و ڕێزیان نیە، بێ نرخ و سووك تەماشا دەکرێن، بەڵام کاتێ بۆ شوێنێکی تر کۆچ دەکەن، ئینجا نرخ و بەهاو ڕێز و شکۆی خۆیان وەردەگرن.

---

(١) ص٦٢/ التنسك المبطن/ حدث عبدالله بن محمد بن جعفر.

(٢) وەلانێ: بیانخەرە لاوە، فەرامۆشیان بکە.

کەسی وا هەیە لە فەرمانگە یان کۆمپانیایەکە و لەگەڵ هاوپیشەکانیدا ئەو ڕێز و بەهایەی نیە، دەبا بەجێی بهێڵێ و ڕوو بکاتە شوێن و کارێکی تر، مەیکە بە خەم و مەراق بەوەی کە دور دەکەویتەوە لە خزم و منداڵ و کەس و کارت، عەنبەری خاو لە وڵاتای خۆیدا وەکو پاشەڕۆ و تەپاڵە وایە، کە کۆچ دەکات و دەکرێتە بۆن و بەرامە و مت و موور ئەوسا بەرز دەکرێتەوەو دەدرێت لە سنگ و بەرۆک، بە هەمان شێوە (کل) جۆرە بەردێکە و لەملاولای ڕێگە فڕێ دراوە، کەچی کە دەکرێتە (کل) چاوەکانمانی پێ جوان دەکەین و شوێنیشی لەنێوان گلێنە و پێڵووی چاودا دەبێ، ئاوا (کل) لە نامۆییدا ڕێز و شکۆ پەیدا دەکات[1].

الحض على السفر من أرض الذل

ارْحَلْ بِنَفْسِكَ مِنْ أرْضٍ تُضَامُ بِهَا ... وَلاَ تَكُنْ مِنْ فِرَاقِ الأهْلِ في حُرَقِ
فَالْعَنْبَرُ الْخَامُ رَوْثٌ في مَواطِنِه ... وفِي التَّغَرُّبِ مَحْمُولٌ عَلَى الْعُنُقِ
وَالكُحْلُ نَوْعٌ مِنَ الأحْجَارِ تَنْظُرُهُ ... في أرْضِه وَهْوَ مَرمِيٌّ عَلَى الطُّرُقِ
لَمَّا تَغَرَّبَ حَازَ الفَضْلَ أجْمَعَهُ ... فَصَارَ يُحْمَلُ بَيْنَ الْجَفْنِ وَالْحَدَقِ

دەقی هۆنراوەی ژمارە (٧٨):

(هاندان بۆ بەجێهێشتنی ئەو خاکەی تیایدا سووکیت)

لەو خاکەدا، تێیدا سووکی، کۆچ بکەو سەرت هەڵگرە
بۆ دابڕانی خزمانیش، ئەوەندە مەسوتێ و مەمرە
عەنبەری خاو، لە زێدی[2] خۆی، هەروەکو پاشەڕۆ وایە[3]
بە کۆچ، برەو پەیدا دەکا، کە لە سەر سینە و دڵایە
(کل) لەجێی خۆی، جۆرە بەردێکی ئاسایە
زۆر و زەبەند، فڕێدراوی سەر ڕێگایە

(١) ص٦٣/ الحض على السفر من ارض الذل/ ارحل بنفسك من ارض تضام بها

(٢) زێد: نیشتمان، شوێنی لەدایکبوون.

(٣) پاشەڕۆ: تەپاڵە، پیسی، قشپل، تەرس.

کــه کـــــۆچ دەکــــا، ئــــەوســــا ڕێـــــزی لێ دەگیـــریٚ
لــه چـاوانا، لـەنێوان گلێنــەو پێڵــــو و، هـــەڵـــــدەگیــــریٚ

دەروازەی هۆنراوەی ژمارە (٧٩)

مـرۆڤ کـه پەرۆشـی فێربـوونی زانسـت و خـۆ پێگەیانـدن بێـت، ئـەوا بەوپـەڕی لەخۆبوردنــەوە کـارت دەکـات، شــەو دەخاتــە ســەر ڕۆژ، زۆر مانـدوو دەبــێ لــەو پێناوەدا، بەڵام بەو ماندوو بوونەی دەحەسێتەوە، چێژ لـەو ماندووبوونـەی دەکـات، لەگەڵ کارەکەیدا دەبێتە یار و دڵدار، تەپ و تۆزی سەر کتێبەکانی ناگۆڕێتـەوە، بـە وردە زێـڕ و زیـو، پشـت چـەماندنەوەو داکۆمـانم بەسـەر لاپـەڕەی کتێبەکانمـدا بـۆ خوێندنەوەو نووسینەکەم، زۆر زیاتر چێژی لێ وەردەگرم، لە ڕاوەستانم لەگەڵ یار و خۆشەویستەکەمدا، شـەو نەخـەوم تـا بـەیانی، زۆر بەلامـەوە خۆشـترە لـەوەی کـە لەباوەش و جێگەیەکی گەرمدابم.

بەڕاستی هەر کەسێك بەم جۆرە لە خـەمی فێربـوون و زانسـت و زانیاریـدا بـێ، پێدەگات، بەڵام لە کوردەواریدا گوتراوە کە (کەچەڵ بەزۆر بنێری بـۆ مـازوو کـردن، لە دار هەڵناڕوانێ)[1].

جلده في طلب العلم

سَــهَرِي لَتَنْقِـيحِ الْعُلُـومِ أَلَــذُّ لــي — مِــنْ وَصْــلِ غَانِيَــةٍ وَطِيــبِ عِنَــاقِ
وَصَــرِيرُ أَقْلاَمِــي عَلَــى صَــفَحَاتِهَا — أَحْلَــى مِــنَ الــدَّوْكاءِ وَالعُشَّــاقِ
وَأَلَــذُّ مِــنْ نَقْــرِ الفَتَــاةِ لِــدَفِّهَا — نَقْـرِي لِـأُلْقِي الرَّمْـلَ عَـنْ أَوْرَاقِـي
وَتَمَــايُلِي طَرَبــاً لِحَــلِّ عَويصَــةٍ — فِي الـدَّرْسِ أَشْـهَى مِـنْ مُدَامَـةِ سَـاقِ
وَأَبِيــتُ سَــهْرَانَ الــدُّجَا وَتَبِيتُــهُ — نَوْمــاً وَتَبْغِــي بَعْــدَ ذَاكَ لِحَــاقِي؟

(١) ص٦٣ص٦٤/ جاده في طلب العلم/ سهري لتنفتح العلوم الذلي/

دەقی هۆنراوەی ژمارە (٧٩):

(کۆشش لە پێناوی زانستدا)

شەو بێدارییم، تا بەیانی، بەتامترە و خۆشە وابم

لەوەی کە ناز پەروەر بم و لە ئامێزێکی گەرما بم[1]

جرەی[2] خشانی قەڵەمم، بەسەر لاپەڕەی نوسیندا

لە گۆرانی ئەویندارانا، شیرین ترە، لە دەروونـدا

دەنگی دەبیستم، کە دەیکێشم، بە بەرگی کتێبەکانا

تۆز، دەورێ، خۆشترە لەو دەنگە دەفەی لە دەستی گەورە کچانا

چۆمانەوەم، بەسەر ئەو کتێبانەدا، بۆ وردەکاری پرسیارێ

خۆشترە لام، لە زرنگەی پیاڵەو پەرداخی نازدارێ

شەونخونی و تۆرانی تاریکی شەوان، کە خووی من بێ

کەچی هێشتا، تۆ دەتەوێ، پێمبگەیت و هەمان پایەی منیشت بێ؟

دەروازەی هۆنراوەی ژمارە (٨٠)

تێکۆشان گرنگە، بەڵام لەوە گرنگتر بە (جدّی)، کارکردنە لەم تێکۆشانەدا، بۆیە هەموو ئەگەرێکی باش و گەورە چاوەڕوان دەکرێت لە کەسی (جدّی)، شافیعی خ.ل دەفەرموێت: ئەگەر بیستت کە کەسێکی (جدّی) چڵە نەمامێك یان شوڵە دارێکی لەسەر لەپی دەستی ڕواند و دواتر بەرهەمی گرت و هاتەبەر، باوەڕ بکە، وە ئەگەر وتیان کەسێکی دەغەڵ و خۆدزەرەوە لە ئیش و تەوەزەل، گەڕا بە دوای دۆزینەوەی ئاودا تاکو لێی بخواتەوە، کردیە دەمیەوەو لە قورگی گیرا و نەیتوانی بیخواتەوە، باوەڕ بکە، دەفەرموێت: ئەگەر منیش بکەومە سەر فروفێڵ، ئەوا زانام

---

(١) جرە: جیرە جیری دەنگی نوکی قەڵەم لە نووسیندا.

(٢) گەرمابم: گەرمدابم.

بەو فێڵانەو دەتوانم خۆم وا نیشان بدەم کە دەستم گەیوەتە ئەستێرەکانی ئاسمان و خۆم پێوە هەڵواسیوە، بەڵام زۆرجار، زانایی دەبێتە هۆی هەژاری، واتە زانایی و دەوڵەمەندی بە دەگمەن پێکەوە کۆدەبنەوە، زۆرجار گەوج و نەزانەکان تێرو تەسەلن و زانایان خەمبار و خەمخۆرن، بەخشندەیی سیفەتێکی گرنگە بۆ مرۆڤ(١).

الجد

فَـإذَا سَـمِعْتَ بِـأَنَّ مَجْـدُوداً حَـوَى ... عُـوداً فَـأَثْمَرَ فِي يَدَيْـهِ فَصَـدِّقِ

وَإذَا سَـمِعْتَ بِـأَنَّ مَحْرُومـاً أَتَـى ... مَـاءَ لِيَشْـرَبَهُ فَغَـاصَ فَحَقِّـقِ

لَـوْ كَـانَ بِالْحِيَـلِ الْغِنَـى لَوَجَـدْتَنِي ... بِنُجُـومِ أَقْطَـارِ السَّـمَاءِ تَعَلُّقِـي

لكِـنَّ مَـنْ رُزِقَ الحِجَـا حُـرِمَ الغِنَـى ... ضِـدَّانِ مُفْتَرِقَـانِ أَيَّ تَفَـرُّقِ

وَأَحَـقُّ خَلْـقِ اللهِ بِـالْهَمِّ امْـرُؤٌ ... ذُو هِمَّـةٍ يُبْلَـى بِـرِزْقٍ ضَـيِّقِ

وَمِـنَ الـدَّلِيلِ عَـلَ القَضَـاءِ وَحُكْمِـهِ ... بُـؤْسُ اللبِيـبِ وطِيـبُ عَـيْ الأَحْمَـقِ

إِنَّ الـذِي رُزِقَ اليَسَـارَ فَلَـمْ يَنَـلْ ... أَجـراً وَلاَ حَمْـداً لَغَيْـرُ مُوفَّـقِ

وَالجَـدُّ يُـدْنِي كُـلَّ أَمـرٍ شَاسِـعٍ ... والجَـدُّ يَفْـتَحُ كُـلَّ بَـابٍ مُغْلَـقِ

دەقی هۆنراوەی ژمارە (٨٠):

(بەڕاستی کارکردن)

ئەگەر بیستت تێکۆشەرێك، لقێ داری لەناو دەستیدا داناوە، باوەڕ بکە، ئەگەر وتیان ئەو دارەبەری گرتووە، ئێستا دارێکی تەواوە گەر بیستیشت، کار نەکەرێ، لە تینوانا، بۆ کانیەك، دەهات، دەچوو ئەگەر وتیان: کانی بینی، باوەڕ بکە نەیتوانی دەمی لێ تەرکا، ئاوڕۆنەچوو(٢)

---

(١) ص٦٤ ص٦٥/ الجد/ فاذا سمعت بان مجدوداً حوى/

(٢) ڕۆنەچوو: واتە بەقوڕگیدا نەچووە خوارەوە، لە قوڕگی گیرا.

گـــەر بـە فـــرت و فێـڵ، بـمـەوێ، مسۆگــەر کـەم بـۆ خـۆم، ژیـان
دەتبینـم چـــۆن لـە ئـاسمـانـا، دەستـم دەگەییـــە ئـەستێـــران
بـەڵام هـەرکـەس کــە زانـا بــێ، ئــــەوا دەستـکــورت و هـــەژارە
دەوڵــەمـەنــدیــی، بـــۆ ئـــەو نـابێ، ئــــەم دوانــە، دوو دژی دیـارە
خــودا، کـاری خــۆی ڕەوایـــە، کــەسێــك کــە تـاقـــی کـاتــەوە
بـــەهیمـــەت بـێ لـە تـەنـگانــــەو، کە ڕۆزیشـــی کـەم کـــاتەوە
بــەڵـگـــــەش بـــــۆ قـــەزای خــــودایی و ویستــــی یـــــەزدان
کـەمـــدەستی ژیـــر و زانـایـــان، خــــۆشبـــەختی نـەزان و گـەوجان
کــــەسێـکیش بـــەبێ مـانـدووبـــوون، بـــەشـــە ڕۆزی بێتە دەستی
لێـــشـــی نـەبـەخشێ، لــەپێناو، پــــرسینـــەوەی ڕۆژی ســـەختی
تـــەمـای نــــەبـێ، بـــەشـی هـــەبـێ، پـــاداشتـی پەسڵانی هـەبێ
بـا بـــۆ ســـوپـاسـی هیـــچ کـــەسیش، لـــەم دنیـا چـاوەڕێ نـەبێ
بـــەخشنـــدەیـــی یـــە، دەتـــوانـێ تـــــەنـــگانـــەکان فـراوان کـا
هـەمـــوو دەرگــــا داخــراوەکـــان، بـــەڕووی ژینتـــدا واڵا کـــا

دەروازەی هۆنراوەی ژمارە (٨١)

وتراوە، ئەو کەسە زۆر گەمژەیە کە کەسێك سوێند دەدات بۆ ئـەوەی نهێنـی نەدرکێنێ و پاشان نهێنی خۆی بۆ باس دەکات، لە ڕاستیدا نهێنی خۆت، تایبەتە بە خۆت، بەشێکە لە کەسێتیت، کە سنگی خۆت تەسك و تەنگەبەر بێ و نهێنیـەکانی خۆت نەگرێتە خۆی، بۆچی پێت وایە کە سنگی خەڵکی تـر فـراوانترە بـۆ پاراسـتنی نهێنیەکانی خۆت؟

خۆت دڵسۆزترین کەسیت بۆ خودی خۆت، کەس لە خۆت نهێنی پارێزترینە بـۆ نهێنیەکانی خۆت، دڵنیابە هیچ کەسێ نیە سنگی لـە سـنگی خـۆت فـراوانتر بـێ بـۆ

هەڵگرتنی نهێنیەکانت، هەڵەی وا مەکە نهێنی خۆت لە سنگی خۆتەوە ڕوونووس مەکەو مەینێرە بۆ سنگی کەسانی تر، خەڵکی دەرگای زمان و دەرگای سنگیان واڵایە بۆ تەخشان و پەخشانی نهێنی ئەم و ئەو، ماڵی خۆت بپارێزە و خەڵکی تاوانبار مەکە[1].

كتمان الأمور

إِذَا المَــرءُ أَفْشَــى سِــرَّهُ بِلِسَــانِهِ وَلاَمَ عَليــهِ غَيْــرَهُ فَهــوَ أحْمَــق

إِذَا ضَاقَ صَدْرُ المَرءِ عَنْ سِرِّ نَفْسِهِ فَصَـدْرُ الـذي يُسـتَودَعُ السـرَّ أضـيَق

دەقی هۆنراوەی ژمارە (٨١):

(پاراستنی نهێنی)

کەسێـــــك بـــــەدەم و زاری خـــــۆی، نهێنـــی خـــۆی بـدرکێنێ

سەرزەنشـتی دەکـەن خەڵکـــی، گەمـژەیی بەسـەرخۆی دێنـێ

کـە سـنگی خـۆی تەنگەبـــــەر بـــــێ، بـۆ نهێنـی و ڕازەکـانی

وەرگـــــر زۆر تـــــەنـــــگە بـــــەرتـــرە، پانتـایی سـنگ و زمـانی

دەروازەی هۆنراوەی ژمارە (٨٢)

وەك دەبینرێت، ساڵ بۆ ساڵ، خۆزگەم بە پارە، لە ڕابردوودا کەسانی باش و ڕاستگۆ زیاتربوون تاکو ئێستا، شافیعی لە چاخ و سەردەمی خۆیدا دەفەرموێت: لەناو خەڵکیدا کەسە باشەکان نەماون، ئەوانەی ئێستا هەیە کەسە فێڵبازو زمان لووس و ڕووپاما کارەکانن، ئەوانەش لە ڕاستیدا وەك درك بڕندەن کە بەرت دەکەون، لە ڕووکەشیشدا وەکو گوڵ و گوڵزار خۆیان دەنوێنن، جا ئەگەر

---

(١) ص٦٥/ كتمان الأمور/ إذا المرأ أفشى سرّه بلسانه/

پێویستیەکت بەوانە هەبوو، ناچار کرای کە تێکەڵاویان بی، ئەوا خۆت بکە دۆزەخێك تاکو دڕکەکان بسوتێنی.

لەم سەردەمەی خۆشماندا کەسە بێگەرد و سینە پاك و چاکەکان کەمن، زۆرینەی خەڵکی دڕکن و وەکو گوڵ خۆیان نیشان دەدەن، بەڵام تۆ گوڵ بە و هەوڵ بدە دڕکەکان بکەیت بە گوڵ، بەڵام لە هەموو سەردەم و کات و شوێنێك دا کەسانی چاك هەر هەیە، ئەگینا دنیا کاول و وێران دەبوو[1].

فساد طبائع الناس

لَـمْ يَبْـقَ فِي النَّـاسِ إِلاَّ المَكْـرُ وَالمَلَـقُ   شَـوْكٌ، إِذَا لَمسُـوا، زَهْـرٌ إِذَا رمَقُـوا

فَــإِنْ دَعَتْــكَ ضَــروراتٌ لِعشْــرتِهِم   فَكُـنْ جَحِيْمَـاً لَعـلَّ الشّـوكَ يَحْتَـرِقُ

دەقی هۆنراوەی ژمارە (٨٢):

(خراپی سروشتی خەڵکی)

نـــــەمان، ئــــەو خەڵکــە چــاکانە، مەگــەر فێڵبــازو ڕیاکــار
نزیکیــان بـــی، دڕك ئاســـان، لـــە دورەوەش گـــوڵ و گـــوڵزار
کــە ناچــاریت وا پێویســت کــا، هــاودەم بـــی لەگــەڵ ئەوانــە
ببــــە دۆزەخ، تــــا بســــوتێن، ئــــەو چــقڵ و دڕکــە تیژانــە

(١) ص٦٥/فساد طبائع الناس/ لم يبق في الناس الاّ المكر والعلق

دەروازەی هۆنـراوەی ژمارە (٨٣)

شافیعی خ.ل زۆر حەزی لە گەشتگەڕی و شارەزایی وڵاتان بووە و گەلێم شوێن گەڕاوە بۆ فێربوونی زانست و بڵاوکردنەوەی ئاین، واتـا ژیـانی نـامۆیی زۆر بینیـوە، ئـەزمونی ژیانیشـی فێـری کـردووە کـە ڕاسـتە نـامۆیی بەسـوودە، بـەڵام هەنـدێ کێشەیشی هەیە، لەو گرفت و کێشانەش هەندێکی هەیە، لـەو گرفـت و کێشـانەش هەندێکی لەم هۆنراوەیەدا باس کردوون، لەوانە:

هاتنە سەر ڕێی دزە و جەردەو تاڵانچیەکان، کە ئەو کاتە زۆر باوی هەبووە، لە سەردەمی ئەمڕۆدا لەسەر ئاستی گروپ و ڕێکخراو هەن و پێیـان دەوترێـت (مافیـا)، هەروەها مرۆڤ لـە نـامۆیی دا پـارەو پـولی لێ دەبـڕێ، ئەوسـا وەکـو ئێسـتا بانـك و ڕەوانەکردنی پارەو پول نەبووە، ناچـار ئـەبوایا داوای قـەرزی لـە کەسـێك بکردایـا، ئـەوەش وای لـە وەرگـری قەرزەکـە دەکـرد کـە ملکەچـی فرمـانی چـاك و خراپـی قەرزدەرەکە بوایە و هەمیشە منەتباری ئەوی لەسـەر شـان بـووە، یـەکێکی تـر لـەو کێشانەی نامۆیی زەلیلی ئەو کەسەی کە متمانـەت پێـی هەیـە، کەسـی نـامۆیی زۆر بیری زێد و وڵاتی خۆی و هاوڕێ و ئازیزان و ژن و منالّی دەکات، هەمیشە دڵی ترپـە و کوتەیەتی، وەکو باڵی شکاوی کۆتر[1].

حب الأهل والبلاد

إنَّ الغَرِيْــبَ لَــهُ مَخَافَــةُ سَــارِقٍ ... وَخُضُــوعُ مَــدْيونٍ وَذِلَّــةُ مُوْثَــقِ

فَــإذا تَــذَكَرَ أهْلَــهُ وَبِــلادَهُ ... فَفُــؤادُهُ كَجَنَــاحِ طَيْــرٍ خَــافِقِ

دەقی هۆنـراوەی ژمارە (٨٣):

(خۆشەویستی خاك و کەس و کار)

نـــامۆ، لـــە دز دەترســـێت و لـــە ملکەچـــبوون بـــۆ قـــەرزدەر
دڵـــی لـــەناو مســـتیدایە، لـــە ڕیسوایـــی متـــمانـــەدەر
ئـــەو دەمانـــەی کـــەوا یـــادی، زێـــد و کـــەس و کـــاری دەکـــا
دڵـــی، وەکـــو باڵشـــکاوێ، کوتـــەی دێ، فرتـــە فـــرت دەکـــا

---

(١) ص٦٦/حب الأهل والبلاد/ إن الغريب له مخافة سارق/

دەروازەی هۆنراوەی ژمارە (٨٤)

یەکێك لەو شتانەی کە چاوبرسی و تێنەخۆرەکان لەم دنیایەدا لێی دەترسن، ڕزق و ڕۆزیە، وا دەزانن ئەوەی هەیانە، خۆیان پەیدایان کردووە، پشت بە خودا نابەستن و ئەوەیان بیرچۆتەوە کە هەر خودا ڕۆزیدەرە، شافیعی دەفەرموێت: ئەو بەشەی کە ڕزق و ڕۆزی من بێ، ئەوا کەس ناتوانێ بیخوات و هەر بۆ من دەبێ، ئەگەر ئەو بەشەم لە بنی دەریا قوڵەکانیشدا بۆ دانرا بێ، بەلای خوداوە ئاسانە و بۆم دێنێتە سەر وشکایی زەوی، گەرچی من هەر بە زمانیش جوڵەیەکم بۆ نەکرد بێ و داوام نەکردبێ، ئیتر کەواتە چی ماوەتەوە تاکو من خۆزیا و بریای بۆ دەربڕم؟ خۆ خودا بۆ خۆی بەشە ڕۆزی هەموو زیندەوەرانی بڕیوەتەوەو دایناوە؟

ڕۆزی نابارێ تا بەدوایدا نەچی، تەڕ نابیت تا نەچیتە بەرباران، ناسوتێی تا نزیکی ئاگر نەبیتەوە، بەڵام بە دوریشی مەزانە کە لە وشکاییشدا تەڕ ببیت و ئاگریش خۆی بەرەو ڕووت بێت و بسوتێیت.

کەواتە ژیان بە یاسا دەڕوات، هەندێ شتیش هەیە دەگمەنن و لە دەرەوەی (باو) و یاسان[١].

التوكل في طلب الرزق

تَوَكَّلْتُ فِي رِزْقِي عَلَى اللهِ خَالِقِي ... وَأَيْقَنْتُ أَنَّ اللهَ لاَ شَكَّ رَازِقِي
وَمَا يَكُ مِنْ رِزْقِي فَلَيْسَ يَفُوتُنِي ... وَلَوْ كَانَ فِي قَاعِ البِحَارِ العَوامِقِ
سَيأْتِي بِهِ اللهُ العَظِيمُ بِفَضْلِهِ ... وَلَوْ لَمْ يَكُنْ مِنِّي اللِّسَانُ بِنَاطِقِ
فَفِي أَيِّ شيءٍ تَذْهَبُ النَّفْسُ حَسْرَةً ... وَقَدْ قَسَمَ الرَّحْمَنُ رِزْقَ الخَلاَئِقِ

(١) ص٦٦/ التوكل في طلب الرزق/ توكلت في رزقي على الله خالقي/

دەقی هۆنراوەی ژمارە (٨٤):

(پشت بە خودا بەستن لە داوای ڕۆزیدا)

لە پەیداکردنی ڕۆزیم، پشتم بە خودام بەستووە، کە منی بەدی هێناوە
زۆر دڵنیام، بێگومان ئەو ڕۆزیدەرمە، ئاواش دڵم ڕاهێناوە
ئەوەی کەوا بەشی من بێ، دڵنیام هەر بۆ من دەبێ، ڕانابورێ بەسەرمدا
نەك لە وشکایی زەوی دا، بەڵکو ئەگەر لەبن دەریای قوڵیشا بۆم دانراوە
خوای گەورە، خۆی بۆم دەنێرێ، بە زمانیش گەر داوام لێ نەکرد بێ
ئیتر بۆچی من خەم بخۆم، ئاخ و داخ بێنمە ئاراوە
کاتێ ئەو خوا میهرەبانە، بۆ هەموان بەشی داناوە

دەروازەی هۆنراوەی ژمارە (٨٥)

ژیری بەهرەیەکی گەورەیە، کە خودا پێی داوین، بەڵام مەرجیش نیە، هەموو شتێ هەر بە ژیری یان بە تەنها بڕیاری عەقڵمان بیکەین، بۆ نموونە: کەسی وا هەیە زۆر ژیر و زیرەکە بەڵام ڕزق و ڕۆزیشی کەمە، هەروەها کەسی تریش هەیە کە بە پێچەوانەوەیە، ئێمە لەچاو زانایی خوداوە، زۆر نەزانین، لە ئاستی شێت و کەم ژیرانین، کەچی لەگەڵ ئەوەشدا خودا هەر ڕۆزی داوین، ئەوەتا دەژیین و نەفەوتاوین.

سۆز و ژیری دوو شتی پێچەوانەن لە ناخماندان و بەردەوام لە ململانێدان، دانایی و دەوڵەمەندیی ئەوەیە بزانین بەشێوەیەکی حەکیمانە (ژیری) و (سۆز)مان بە باشی بەکار بهێنین لە ڕووی بڕ و شوێنەوە[1].

(١) ص٦٦ ص٦٧/ لیس کل شيء بالعقل/ لو کنت بالعقل تعطي ما ترید اذن/

ليس كل شيء بالعقل

لَوْ كُنْتَ بِالعَقْلِ تُعطى مَا تُرِيدُ إِذَنْ   لَمَـا ظَفِـرتَ مِـنَ الـدُّنْيا بِمَـرْزُوقِ
رزقــتَ مَــالاً عَلَــى فَعِشْــتَ بِــهِ   فَلســتَ أَوَّلَ مَجْنُــونٍ ومَــرزُوقِ

دەقی هۆنراوەی ژمارە (٨٥):

(هەموو شتێ بە پێی ژیری نییە)

ئەگـەر، تـۆ، بـەپێی ژیـری خـۆت، ئـەوەی هەتـە پێـت درا بـێ
ئــەوا، لــەم دنیــا گــەورەدا، تۆزقاڵــێ لــە ڕۆزیــت نـابــێ
ڕۆزی درای، ئــــەوا دەژی، بـــەو نەزانینـــەی خۆشتـــەوە
یەکـەم کـەس نیـت، کــە نـەزان بـی و ئـاوا ڕۆزیشـت درابـێ

دەروازەی هۆنراوەی ژمارە (٨٦)

کەسانێك هەن، هەموو شتێکیان هەر بە پشتبەستنە بە نووسین و کتێب، واتا زانست و زانیاریان وەك پێویست وەرنەگرتووە، یان لەبەر نەکردووە، ئەوە زانستە کە لە سنگت دایە، نەك ئەوەی لە کتێب و نوسراو و کتێبخانەکەت و سیپ (صندوق)ی کتێبەکانتدایە، ئەگەر کتێبەکەت لێ برا، یان لێت ون بوو، مانای ئیتر هیچ نازانی، کەواتە زانست ئەوەیە کە لەبەرتە، لە ژیانتدا ڕەنگی داوەتەوە، جا لە هەر شوێن و جێگایەکیت[1].

العلم ما حفظت

عِلْمِـي مَعِـي حَيْثُمَـا يَمَّمْـتُ يَـنْفَعُني   قَلْبِـي وِعَـاءٌ لَـهُ لا بَطْـنُ صُـنْدوقِ
إن كُنْتُ فِي البَيْتِ كَانَ العِلْمُ فِيهِ مَعِي   أَوْ كُنْتُ فِي السُوقِ كَانَ الْعِلْمُ فِي السُوقِ

---

(١) ص٦٧/ العلم ما حفظت/ علمي معي حيثما يممّت ينفعني/

دەقی هۆنراوەی ژمارە (٨٦):

(ئەوە زانستە کە لە سنگتدایە)

لە هەرجێ بم[1] ، زانستی خۆم، ئەوەیە کە لە دڵمایە
بەسوودە بۆم، نەك ئەوەی لەناو کتێب و لە (سیپ)ایە[2]
ئەو دەمانەی لە ماڵەوەم، وا زانستم لەلای خۆمە
کاتێکیش کە دەچمە بازاڕ، زانستم لە بازاڕایە

دەروازەی هۆنراوەی ژمارە (٨٧)

ڕێکدەکەوێت، کەسێك بە مەبەستی کاروباری چاك هەنگاو دەنێ، لە ناخەوە نیازی پاکە، کەچی دواتر بە شەڕ و خراپە بەسەریدا دەشکێتەوە، تۆ خەم لەو بارە مەخۆ، چونکە بە دەستی ئەنقەست ئەوەت نەکردووە، لە نیاز و نیەتیشدا نەتویستووە کە ئەوە، ئاوا، ڕوویدات، ئێستاش خەمباریت و پێت ناخۆشە، کەواتە ئەمە شەڕێکی بەرنامە بۆ داڕێژراو نیە، بەڵکو شەڕێکی لابەلاییەو یەخەی گرتویت، هێشتا دەرفەتی خۆلادانیت ماوە، شەڕ بەرەو ڕووت هات تۆش لێی ڕاکەو خۆی تێوە مەگلێنە.

تەنانەت زۆربەی کات چاکەکاری دەبێتە مایەی ماندووبوون بۆ مرۆڤ، پاداشتەکەش لەوەدایە کە پێوەی ماندوو ببیت[3].

الضر من غير قصد

رَامَ نَفْعَاً فَضَرَّ مِنْ غَيْرِ قَصْدِ وَمِنَ البِرِّ مَا يَكُونُ عُقُوقَا

---

(١) لەهەرجێ بم، لە هەر جێگەیەك بم، لە هەر شوێنێ بم.

(٢) سیپ: صندوق.

(٣) ص٦٧/ الضر من غير قصد/ رام نفعاً فضر من غير قصد/

دەقی هۆنراوەی ژمارە (٨٧):

(زیان بەبێ ئەنقەست)

من، بۆ خێر، چووم، بێ ویستی خۆم، شەڕ هات و یەخەی پێ گرتم
چـاکەش هـەیـە، بـــۆتە مایـەی، ئـێش و ئـازار و حەسـرەتم

دەروازەی هۆنراوەی ژمارە (٨٨)

هەموو کەسێ، پێویستی بە کەسانی تر دەبێ، یەکەم کەسیشت کە ئیشت پێی دەبێ، خۆتی. بۆیە هەتا دەتوانی ئەوەی بـە خـۆت دەکرێت، خـۆت بیکـە، داوا لـە خـەڵکی مەکـە، بـۆ ڕاپەڕانـدنی کاروبـارت، نینـۆکی دەسـتی هـیچ کەسـێ هێنـدەی نینۆکی خۆت بە باشی لەشت ناخورێنێ، کەواتـە بـا کاروبـارت لـەژێر جڵـەوی خۆتـا بێت، ئەگەر پێویستیەکت ویست، یەکسەر ڕوو لـە خـەڵکی مەکـە، هانـا بـۆ خـەڵکی مەبـە، زۆرن ئـەو کەسـانەی، کـە توانـای چـاکیان هەیـە، بـەڵام توانـای خۆیـا نەدۆزیوەتەوەو نەناسیوە، تۆ هەوڵ بدە تواناکانی خۆت بناسیت و بیانخەیتە گـەڕ، قەدر و ڕێزی تواناکانی خـۆت بزانـە و بـە کـەم تەماشـایان مەکـە، پێیـان ڕازی بـە، هەوڵی بەهێزکردنیان بدە، هەروەکو شافیعی خ.ل دەفەرموێت(١).

اعمل بنفسك

مَـــا حَـــكَّ جِلْـــدَكَ مِثْـــلُ ظُفْـــرِكَ   فَتَـــوَلَّ أَنْـــتَ جَمِيـــعَ أَمْـــرِكَ
وَإِذَا قَصَـــــــدْتَ لِحَاجَـــــــةٍ   فَاقْصِـــدْ لِمعـــترفٍ بِقَـــدْرِكَ

---

(١) ص٦٨/ اعمل بنفسك/ ما حكّ جلدك مثل ظفرك/

دەقی هۆنراوەی ژمارە (٨٨):

(بۆ خۆت کاری خۆت بکە)

نینـــۆکی کـــەس، بـــۆ لەشـــخوران، وەکـــو نینـــۆکی خـــۆت نابـــێ
دەی کەواتـــە، کاروبـــارت، بـــا هـــەمووی لـــە دەســـت خـــۆتا بـــێ
کـــە دامـــای بـــۆ پێویســـتیەك، جـــارێ بـــە خـــۆتا بڕوانـــە
تـــا خـــۆت هـــەبی، هانـــا مەبـــە، ڕێـــزی توانـــای خـــۆت بـــزانە

دەروازەی هۆنراوەی ژمارە (٨٩)

خەڵکی زۆر هەوڵ دەدەن کە بگەنە ئەوپەڕی پلەی بەرزی دەوڵەمەندیی، بەڵام زۆربەیان بەو داخەوە دەمرن و بەو ئاواتە ناگەن، شافیعی خ.ل دەفەرموێت: من وای بۆ دەچم کە قەناعەت سەری لوتکەی دەوڵەمەندیە، بۆیە قەناعەتم بەو بەشە کرد کە هەمە و توند باوەشم کرد بە بەلکەکانی چارۆکەی قەناعەت، بەو هۆیەشەوە هانام بۆ کەس نەبرد، داوای پێویستیم لە کەس نەکرد، نە بە پێوە، نە بە دانیشتنەوە هیچ کەسێ منی لە بەردەرگای خۆی نەدیوە کە بۆ شتێك لێی پاڕابمەوە، بەساقەو بە قوربای کەس نەبوم، کە ئاوا بووم، ئیتر بوومە دەوڵەمەندترین کەس لە قەناعەتدا، واتە دەوڵەمەندترین کەسی بێ پارەو پوول، ئیتر خەڵکی وامدەبینن کە پاشام، خۆشم هیچم لە پاشا کەمترە، چونکە ئاسودەم و قەرزدار و منەتباری کەس نیم[1].

القناعة

رَأَيْـــتُ القَنَاعَـــةَ رَأْسَ الغِنَـــى فَصِـــرتُ بِأذْيَالِهَـــا مُتَمَسِّـــك
فَـــلاَ ذَا يَرَانـــي عَلَـــى بَابِـــهِ وَ لاَ ذَا يَرَانـــي بِـــهِ مُنْهمِـــك
فَصِـــرْتُ غَنِيـــاً بِـــلاَ دِرْهَـــمِ أمـــرُّ عَلَـــى النَّـــاسِ شِـبْهَ المَلِـك

(١) ص٦٧/ القناعة/ رأيت القناعة رأس الغنى/

دەقی هۆنراوەی ژمارە (٨٩):

(قەناعەت)

مــن، وام بینــی کــە قەناعــەت، ســەر لوتکــەی دەوڵەمەندییــە
بــۆیە، دەستــــــەو دامــانی بــووم، لــە دەســتم گــرت لکــەکانی
لــە ســایەیدا هــیچ کـــەس، لەبــەر دەرگــای خۆیــدا، منــی نــەدی
کــە داوایـــەکم لێـــی هـــەبێ، ببمـــە ســـاقەو بـــە قوربـــانی
کـــەس بـــە شـــەکەتی نەیـــدیوم، بـــە چـــۆکەوە لەبـــەردەمیا
بــەوەش، بـــوومە دەوڵەمەنــدیك، لــە بــێ پــارەیی و ســامانی
لـــەلای خـــەڵکـــیش نیمچـــە پاشـــام، وا دێمـــە بـــەر نیگاکـــانی

دەروازەی هۆنراوەی ژمارە (٩٠)

زۆر خەمبار دەبیت، کە تۆ بە کوڵ، لە ناخی دڵتـەوە کەسێکت خـۆش دەوێ، کەچی ئەو بۆ تۆ وا نیە، بەڵکو ئەو کەسێکی تـری خـۆش دەوێ، یـاخود تـۆ خێـر و بێر و قازانجت بۆ کەسێك بوێ، کەچی ئەو هەمیشە زیان و نوشوستی تـۆی بـۆی و بە سەرنەکەوتنت دڵخۆش بێ[1].

رد الجميل بالسيء

وَمِـــــنَ الشَّـــــقَاوَةِ أن تُحِـــــبَّ   وَمَـــــنْ تُحِـــــبُّ يُحِـــــبُّ غَيْـــــرَكَ
أو أنْ تُريـــــدَ الخَـــــيرَ للإنـــــ   ســـــانِ وَهُـــــوَ يُرِيْـــــدُ ضَـــــيْرَكَ

(١) ص٦٨/ ردّ الجميل بالسيء/ ومن الشقاوة ان تُحبَ/

دەقی هۆنراوەی ژمارە (٩٠):

(خراپ کاردانەوە بەرانبەر چاکەکاری)

لاساریە، خۆشت بوێ، کەچی ئەوەی خۆشت دەوێ، ئەو تۆی نەوێ
یان خێرت بۆ کەســێ بوێ، ئــەو، نشوستـــی و زیانتـــی بـوێ

دەروازەی هۆنراوەی ژمارە (٩١)

زانا ئەو کەسەیە کە کردارەکانی زانایانەیە، نەك ئەو کەسەی کە لێزانە لە قسەو وتارداناو دەمی گەرمە لە قسەکردندا، سەرۆکیش ئەو کەسەیە کە ڕەوشتی سەرکردانەیەو ڕەوشت بەرزە، نەك ئەو کەسەی کە خاوەن دەسەڵات و گەل و پیاوی زۆر و پاسەوانە، دەوڵەمەند ئەو کەسەیە کە حاڵ و گوزەران و دڵی دەوڵەمەندانەیە، نەك ئەو کەسەی کە سەروەت و ماڵ و سامانی زۆرە[1].

تعريف الفقيه وارئيس والغني

إنَّ الفَقِيْــهَ هَـــوَ الفَقِيــهُ بِفِعْلِــهِ ... لَــيْسَ الفَقِيْــهُ بِنُطْقِــهِ وَ مَقَالِــهِ
وَكَـذَا الـرَّئِيسُ هُـوَ الـرَّئيسُ بِخُلْقِـهِ ... لَـيْسَ الـرَّئِيسُ بِقَومِــهِ وَرِجَالِــهِ
وَكَـذَا الغَـنيُّ هُـوَ الغَـنيُّ بِحَالِــهِ ... لَــيسَ الغَـــنيُّ بِمُلْكِــهِ وَبِمَالِــهِ

دەقی هۆنراوەی ژمارە (٩١):

(پێناسەی زانا و سەرۆك و دەوڵەمەند)

زانـــــا، کەســـــێکە، کــــــە کــــــرداری بـــــێ
نـــــەك، وەســـــتای بێـــــژە، یـــــا وتـــــاری بـــــێ

(١) ص٦٩/ تعريف الفقيه و الرئيس والغني/ ان الفقيه هو الفقيه بفعله/

سەرۆك ئەوەیە، ڕەوشتی هەیە
نەك، ئەوەی هۆز و كەس و كاری بێ
دەوڵەمەند، ئەوەی كە دانای حاڵە
نەك، كەسێ پارەو موڵك و ماڵی بێ

دەروازەی هۆنراوەی ژمارە (٩٢)

(ڕەبیع) دەڵێ: گوێم لێ بوو كە شافیعی خ.ل فەرمووی: لە دوای پێغەمبەر د.خ باشترین كەس (أبوبكره)ە، دوای ئەو (عمر) ئینجا (عثمان) پاشان (علی)، (ربیع) دەڵێ شافیعی ئەم هۆنراوەیەی بۆ گوتم:

با خەڵكی لە خۆیانەوە فەتوان نەدەن، بۆ ئەوەی داهێنانی خراپ (بیدعە) نەكەن لە ئایندا و لە خۆیانە و ڕاوبۆچوونی خۆیان بەبێ بنەما تێكەڵی ئاین نەكەن لە بارەی ئەو شتانەوە كە بە پێغەمبەر د.خ ڕانەگەیەنراوە.
با سوكایەتی بە مافی خودا نەكرێ، وە هاوكات شتی زیادەو باری گرانیش نەخرێتە سەر شانی خەڵكی[1].

لَمْ يَفْتَـا النَّـاسُ حتَّـى أحـدثُوا بِـدَعاً في الدِّينِ بِالرَّأْيِ لَمْ يَبْعَـثْ بِهَـا الرُّسُـلُ
حَتَّـى اسـتَخَفَّ بِحـقِّ اللهِ أكثَـرُهُمْ وَفِـي الَّـذي حَمَلُـوا مِـنْ حَقِـهِ شُـغُلُ

(١) ص٦٩/وقال الربيع سمعت الشافعي يقول: افضل الناس...

دەقی هۆنراوەی ژمارە (٩٢):

(لەخۆڕا فەتوا مەدەن)

بـــا لـــە خــــۆڕا فــــەتــــوا نـــــەدرێ
نـــــەبـــــادا بیدعـــــــە داهێنـــــــــرێ
یـا ئـــەم دینـــە، ئـــارەزووی تێکـــەڵاو بــــکرێ
لـــــە کـــــاتێـکـــا لــــــەو بــــارەوە
هــــیچ نیگایــــێ بــــۆ پێغەمبـــەر نـــەهاتبــــێ
نـــەبـــــادا، زۆربـــــەی ئـــــەو خەڵکـــــە
سوکایەتـــــی بـــە مـــافی خـــودا پــــێ بــــــکرێ
یـــــا کـــــەسێ شایســـــتەی مــــاف بـــێ و
بـــەڵام مافـــــی لـــەبن پێـــدا شکســـت بکـــرێ

دەروازەی هۆنراوەی ژمارە (٩٣)

هەنـدێ مـرۆڤ هەیـە، حـەز دەکـات زۆر خـۆی مانـدوو بکـات، زێـدەڕەوی لـە بەکارهێنانی توانا جۆراو جۆرەکانی خۆیدا دەکات، زێدەڕەوی لە عەقڵ و جەستە و دینی خۆیدا دەکات، تاکو وای لێ دێت دەبێتە کەسێکی توندڕەو و خۆیشی بەدیندار و خواناسی دەزانێ، بەڵام وردە وردە لـە دیـن دور دەکەوێتـەوە و لـە توندو تیژیـدا قـووڵ دەبێتـەوە، ئەوسـا نـەك سـوود بـەخۆی نەگەیـەنێ، بـەڵکو نـاوەڕکی ئـاینی ئیسلامیش ناشیرین دەکات، بۆیە شافیعی خ.ل لەم هۆنراوەیەدا بە جوانی ڕێنماییان دەکات بەوەی کە باری گران نەکەیتە کۆڵمـان، جەسـتەو گیـان و دەرون و ژیریمـان ئەوەندەیان ئەرك لەسەر دابنێین کە لە توانامانداپە، بـەوەش لـەش و تەندروسـتی و ژیانت ئاسودەییانە و سەلامەت دەبێ، وتەو قسەکانت جوان و شیرین و نەرم دەبێ، کوێخایەتی و سەرکردایەتی خەڵکی مەکە، مەگەر کاتێك دڵنیا بـی کـە لـە تـۆ باشـتر نیە و ئەگەر ئەرکی بەرپرسیارێتی نەگریتە خۆت، گوناهبار دەبی، یان بۆ (مجاملـە)

لەگەڵ دۆستانت ئەوە بکە، چونکە بەدور نازانرێ ڕوداوی زەمانە لە بەرژەوەندی تۆ نەبێ، یان هاوەڵێکت بێ وەفاییت بەرانبەر بکات.

کە ڕزق و قازانج و ڕۆژی ئەمڕۆ، کەم هات بە دەستتەوە، پەلە مەکەو چاوەڕێ بە بۆ سبەینێ، لەوانەیە نەگبەتی و گێچەڵی زۆرت بەو هۆیەوە لەسەر لابچێت، هاوڕێیەتی و تێکەڵاوی مرۆڤی هەمەڕەنگی، هەمە ڕووی، هەمە ڕەفتار مەکە، چونکە ئەو جۆرە کەسانە لە کوێوە (با) بێت لەوێوە شەن دەکات. واتە خۆ هەڵدەقورتێننە هەموو کاروبارێکەوە، قازانج و بەرژەوەندییان چۆن بێ وا دەکەن، لە پەندی کوردیشماندا بەو جۆرە کەسانەو لەسەر زمانی ئەوان وتراوە (هەڵدەپەڕم، سەما دەکەم، زەمانە چۆن بێ، وا دەکەم) بە زۆری ژمارەی هاوڕێکانت فریو مەخۆ، کە لە ڕاستیدا لە کاتی هاودەمی و تەنگانەدا کە من و نایەت بەدەمتەوە(١).

حمل النفس على ما يزينها

صُنِ النَّفْسِ وَاحْمِلْهَا عَلَى مَا يَزِينُهَا ... تَعِشْ سَالِماً وَالقَولُ فِيكَ جَمِيلُ

وَلا تُولِيَنَّ النَّاسَ إلاَّ تَجمُّلاً ... نَبا بِكَ دَهْرٌ أو جَفَاكَ خليلُ

وإنْ ضَاقَ رِزْقُ اليومِ فَاصْبِرْ إلى غدٍ ... عَسى نَكَبَاتُ الدَّهْرِ عَنْكَ تَزولُ

وَلا خَيْرَ في وِدِّ امرِيءٍ مُتلَوِّنٍ ... إذَا الرِّيحُ مالَتْ، مَالَ حيْثُ تَميلُ

وَمَا أكثَرَ الإخْوانِ حِينَ تَعُدُّهُمْ ... وَلكِنَّهم في النَّائِبَاتِ قَلِيلُ

دەقی هۆنراوەی ژمارە (٩٣):

(کۆڵێك هەڵبگرە، کە بەرگەی بگریت)

دەروونی خۆت بپارێزە، بە کێشی خۆی ئەرکی بەرێ

بێوەی دەبی، وشەی زێرین، لە ناختدا دێتە دەرێ

مەبە، بڕیاردەر بۆ خەڵکی، مەگەر کۆدەنگی پێت بڵێ

---

(١) ص٧٠/ حمل النفس على ما يزينها/ صن النفس واحملها على ما يزينها

وریـای خـۆت بـە، لـە زەمانـەو لـە هـاوڕێی خـراپ و نـەرێ
ئـەمڕۆ، کـە ڕۆزیـت بـەرتەنگە، ئارامیـك بگـرە تـا سـبەی
دوورنیـە، دەوری زەمانـە، ئـەو خەمـەت لەسـەر لابـەرێ
لـە تێکـەڵاوی، کەسێـکی هـەمەباردا، خێـر نـابینی
کـە (بـا) لادا، بەهـەر لادا، چـی هـەیە، دەیداتـە بـەرێ[1]
بـە زۆریـی ژمـارەی دۆسـتـان، فریـو نـەخـۆی
کـە مـن، ئـەو کەسـە چـاکانەی، لـە تەنگانـە بێنـە بـەرێ[2]

دەروازەی هۆنراوەی ژمارە (٩٤)

زەمانە و ڕۆژگار، مامۆستان بۆ پەند دادان و فێربوونمان، تا زیاتر بـژین، زیـاتر پەند و وانە لە ئەزموونی ژیانەوە فێر دەبین، تا ئەزموونیشمان زیاتر بێ، زیاتر زانـا دەبـین، تـا زانـاتر بـین، زیـاتر وردەکاریـەکان پـەی پـێ دەبـەین و هەسـت بـە کەموکورتیەکانی خۆمان دەکەین، بە تایبەتی بە چاکی هەست بەوە دەکەین کە لە ئاستێکی زۆر نزمی زانیندایین، بە بەراورد لەگەڵ زانایی خـودای میهرەبـان، ئـەوەش پلەیەکی بەرزە کـە تواناکـانی خـۆی، پاشـان هـەوڵ بـدات بـۆ گەشـەپێدانی خـۆی، هەمیشە زانایانن کە خۆیان بە نەزان دەزانن و تێدەکۆشن، نەزانەکانیش خۆیـان بـە زانا دەزانن و بێ خەم لێی دادەنیشن[3].

تواضع العلماء

كُلَّمَـــا أدبَـــني الدَهْـــ	ـــرُ أرَانـــي نَقْـــصَ عَقْلِـــي
وَإذَا مَـــا ازْدَدْتُ عِلْمَـــاً	زَادَنِـــي عِلْمَـــاً بِجَهْلِـــي

(١) دەیداتە بەرێ: دەیداتە بەر خۆی، لەگەڵ خۆی دەیبات و لەپێش خۆیەوە ڕایدەماڵێ.

(٢) بێنە بەرێ: واتە بێنە بەر نیگا، بێنە بەرەوە، بێنە ناو کایەی گۆڕەپانی فریاکەوتن لە تەنگانەدا.

(٣) ص٧٠/ تواضع العلماء/ كلما أدبني الدهر

دەقی هۆنراوەی ژمارە (٩٤):

(خۆبەکەم زانی زانایان)

هـــــەتاکو زەمانـــــە زیـــــاتر، پەنــــدی باشـــــتری دادابم
بەکـــــەم و کـــــورتی ژیـــــری خـــــــۆم، ئاشـــــناتر بـــــووم
هـــــەتا زیـــــاتر، لەفێربـوونـــــــی زانـــــــستا بـــــــووم
بـــــــە زانینـــــــی، نـــــەزانینـــــــم، زانـــــاتر بـــــووم

دەروازەی هۆنراوەی ژمارە (٩٥)

گەلێك جار، کەسێك زۆر خەم دەخوات لەوەی کە نەیتوانیوە ببێتە کەسێکی خوێندەوار و خاوەن بڕوانامە، لە کاتێکدا خۆی بەرپرسە لە خۆی و ئێستاش دەرفەتی ئەوەی لە بەردەستا ماوە کە بخوێنێ و خۆی شارەزا بکات، چونکە لە بنەڕەتدا هیچ کەسێ بە زانایی و فێربوویی لەدایك نابێت، بەڵکو ژیان و سروشت مرۆڤ فێر دەکات، هەوڵدە، فێربە، خۆشت دەزانی کە هەرگیز زانا و نەزان وەکو یەك نین، کەسێك کە زانا و ژیر و خوێندەوار بێ، لەناو خەڵکیدا زۆر گەورەیە گەرچی بە باڵا و جەستەش بچووك بێ، بێ هێز و بێ هۆز و بێ کەس و کاریش بێ، بە پێچەوانەوە گەورەی هۆز و گەل و سەرکردەو بەرپرس کە نەزان بوو، لەپێش چاوی خەڵکی هەر بە کەم و بچوك دێتە بەرچاو، بچوکترین کەسی گەل و هۆز و تیرەش ئەگەر خوێندەوار و زانابێ ئەوا دەبێتە کەسێکی گەورە.

فێربوون، بە هەوڵدان و کۆششە، گەورەترین و پیرۆزترین کارە لە ژیانی مرۆڤدا، ئەگەر نەتتوانی بخوێنی و فێر بی ئەوا هاندەرێکی باش بە بۆ ئەوەی خەڵکی لە هەوڵی فێربوونی زانست و ئاین و ڕۆشنبیری و پیشەیی دا بن[1].

---

(١) ص٧٠ ص٧١/ المرء بما يعلمه/ تعلم فليس المرء يولد عالماً

المرء بما يعلمه

تَعْلَـمْ فَلَـيْسَ المَـرْءُ يُولَـدُ عَالِمـاً وَلَـيْسَ أخـو عِلْـمٍ كَمَـنْ هُـوَ جَاهِـلُ
وإنَّ كَـبِيرَ القَـوْمِ لاَ عِلْـمَ عِنْـدَهُ صَـغِيرُ إذا الْتَفَّـتْ عَليـهِ الجَحَافِـلُ
وَإنَّ صَـغيَر القَـومِ إنْ كَـانَ عَالِمـاً كَـبيرٌ إذَا رُدَتْ إليـهِ المَحافِـلُ

دەقی هۆنراوەی ژمارە (٩٥):

(مرۆڤ بە زانینە)

فێربــە، هــیچ کــەس، بــە زانــایی، نەهاتۆتــە ئــەم دنیایــە
سەرنــجێ دە، کــەی زانــا، وەك نــەزان وایــە
گــەر زانایــی لــە نــاخیدا نــەبێ، ســەر هــۆز
گچــکەیە لــە ئاســت ئەوانــەی گــەنجی زانیاریــان لایــە
گــچــکەی هــۆزیش، کــە زانــا و ژیــر و دانــا بــێ
زۆر گەورەیــە، لــەو کــۆڕەی گــەورەی تێدایــە

دەروازەی هۆنراوەی ژمارە (٩٦)

هــەمووومان حــەز دەکــەین، کاروبارمــان بــەجێ و جــوان بــێ، وتــەمان بــەهێز و زمانمان ڕەوان بێ، واتە شارەزای حیکمەت بین، بەڵام هەوڵیشی بۆ نادەین، هــەموو هۆش و گۆشمـان بـۆ ماڵـداری و خێزانداریـە، سـاتێك خـەریکی پێگەیاندنی خـودی خۆمان نابین، هەتا وابین، دڵنیابین، کە خێری حیکمەت نابین، گەنج و لاویش ئەگەر هۆش و بیری بە زانست و فێربوونەوە سەرقاڵ نەکرد، مێشـکی دایـە شـتی لابـەلایی ئەوا فێری زانست نابێ، یەکێکی تر لە کۆسپەکانی ڕێی خوێندن و فێربوون، هەژاری و دەست کورتیە، شافیعی خ.ل دەفـەرموێ: تەنانـەت ئـەو لوقمـانی حەکیمـەی کـە گەورەترین حەکیم زانا لەبن شکۆی پــڕ لـە حیکمـەتی ئـەودا بـوو، نەیـدەتوانی بـەو

جۆرە بوایە، ئەگەر هەژار و دەست کورت بوایە، بەڕادەیەك نەزان دەبوو کە جیاوازی نەدەکرد لەنێوان پاقلەو توێکڵە پاقلەدا، کەواتە توانای ماددی و پارەو پول هۆیەکن بۆ فێربوونی مرۆڤ بە حیکمەت، هاوکات حیکمەتیش هۆیەکی ترە بۆ پارەو پەیداکردن و کاسبی سەرکەوتووانەو فێربوونی زانست و زانیاری بە مەرجێ کەسەکە خۆی ئارەزووی فێربوونی زانستی هەبێ و هەوڵی بۆ بدات[1].

يأتي العلم بالتفرغ

لاَ يُـدْرِكُ الحِكْمَـةَ مِـنْ عُمْـرُهُ ... يَكْـدَحُ فِي مَصْـلَحةِ الأهـلِ

وَلا يَنَـالُ العِلْـمَ إلاّ فَتَـىً ... خَـالٍ مِـنَ الأفْكَـارِ وَالشُّـغْلِ

لَـوْ أنَّ لُقْمَـانَ الحَكِـيمَ الـذي ... سَـارَتْ بِـهِ الرُّكْبَـانُ بِالفَضْـلِ

بُلِـي بِفَقْـرٍ وَعِيَـالٍ لَمَـا ... فَـرّقَ بَـيْنَ الـتِّبنِ وَالبَقْـلِ

دەقی هۆنراوەی ژمارە (٩٦):

(زانست دابڕانی دەوێ)

ناگاتە حیکمەت، ئەو کەسەی کەوا تەمەن و ژینی خۆی

ماندوو دەکا، تەنها بۆ متاڵ و خزمی خۆی

بۆی گەلاڵە نابێ زانست، ئەو مرۆڤە تینەکۆشەی

لە لاویدا دەست پێنەکا، سەرقاڵ نەکا، تەرخان نەکا، بۆی بیری خۆی

گەر ئەو لوقمانی حەکیمەی سوارچاك لەبەر شکۆی دابوو، هەژار بایا[2]

نەیدەزانی کامە (توێکڵ)ەو کامەشیان (پاقلە)ەکەیە خۆی

---

(١) ص٧١/ يأتي العلم بالتفرغ/ لا يدرك الحكمة من عمره/

(٢) هەژار بایا: هەژار بووایا.

دەروازەی هۆنراوەی ژمارە (٩٧)

پاشا و فەرمانڕەواكان هەمیشە بەڵاو گێچەڵن، تا لە حوكمدان ستەمكارن، كە لابران و ڕووخان وڵاتێكی وێران لەدوای خۆیان بەجێ دەهێڵن، جا تۆ ئەگەر خۆت بەلاوە بەنرخە مەبە ماستاوچی و پیاوی ئەوان، هەرگیز لە بەردەرگای كۆشكیان مەكەوە، دامەنیشە، چاوەڕێ مەبە، نەهێڵی سێبەری دەرك و دەروازە و كۆشك و تەلاری ئەوانە بێتە سەر سەرت، ئەو پاشایانە بە خۆیان و دەست و پێوەند و كەسوكارخانەوا دەیانەوە خێرو بێریان لێ چاوەڕوان ناكرێ، چونكە كاتێك تووڕە دەبن هەڵمەتت بۆ دێنن، كە ڕەخنەیان لێ دەگری تووڕە دەبن، تووڕەت دەكەن، كە دەتەوێ ڕازیشیان بكەیت هەرگیز ڕازی نابن، بەوەی تۆ بۆت كردون، هەمیشە بە چاوی كەمتر لە خۆیان سەیری تۆ دەكەن، ئەوان وەكو مرۆڤی ژمارە دوو، سەیری تۆ دەكەن، دەرون و كەسێتی خۆت لەوانە بەرزتر ڕابگرە، شانازی مەكە بەوەوە كە ئەوانە دەناسیت و تێكەڵاویت هەیە لەگەڵیاندا، ئەوانە وەكو سڵەمارن، هەر كاتێ ویستیان دەتگەزن، كە كاریان پێتە بەرزت دەكەنەوە، كە كاریان پێت نەما ڕیسواو سوكت دەكەن، ئینجا لەناوت دەبەن.

تەنها شوێنێك كە قەدر و ڕێزی مرۆڤی چاكەكاری تێدا بێ، دەرك و دەروازە پڕ لە شكۆو میهرەبانیەكانی خودای گەورەیە، فەرموو تۆش ڕووبكەرە دەروازەكانی خودای گەورە و واز لەو دەركە شكاوانەی كۆشكی پاشایان بێنە.(١)

البعد عن أبواب الملوك

إِنَّ المُلُـــوكَ بَـــلاَءٌ حَيْثُمَـــا حَلُّـــوا ... فَـــلا يَكُـــنْ لَـــكَ فِي أَبْـــوَابِهِمْ ظِـــلُّ

مَـــاذَا تُؤَمِّـــلُ مَـــنْ قَـــوْمٍ إِذَا غَضِـــبُوا ... جَـــارُوا عَلَيْـــكَ وَإِنْ أَرْضَـــيْتَهُم مَلُّـــوا

فَاسْـــتَغْنِ بِـــاللهِ عَـــنْ أَبْـــوَابِهِمْ كَرَمَـــا ... إِنَّ الوقُـــوفَ عَلَـــى أَبْـــوَابِهِم ذُلُّ

دەقی هۆنراوەی ژمارە (٩٧):

---

(١) ص٧١/ البعد عن ابواب الملوك/ ان الملوك بلاء حيثما حلّوا/

(دورکەوتنەوە لە دەرگای میر و پاشایان)

میر و پاشایان، هەر بەلان، دەسەلاتیان لە هەرجێ بێ

نەهێڵی سایەی دەرگایان، هیچ کاتێ لەسەر سەرت بێ

لەو (گەل پاشا)[1] چی چاوەڕێی، کە هەڵدەچێ

وەلات دەنێ[2]؟ ڕازیشی کەی، ڕازی نابێ

پشت بەو خودایە ببەستە، دەرگای میهری کراوەیە

(لارەمل)[3]ی بەردەرگای (شا) بەشی هەر ڕیسوایی دەبێ

دەروازەی هۆنراوەی ژمارە (٩٨)

هەندێ نەیار، ویستیان کە شافیعی ڕابکێشنە ناو گێچەڵی لێکدابڕانی خەلیفە ڕاشیدیەکانەوە، ئەوە بوو ئەو دەنگۆیەیان بڵاوکردەوە، کە گوایە شافیعی بووەتە کەسێکی (ڕافزی) و تەنها (عەلی کوڕی ئەبی تالب)ی خۆش دەوێ و ئەوانی تری خۆش ناوێ، (شافیعی)ش خ.ل کە ئەم دەنگۆیەی بیست، بەم هۆنراوەیە ئەو ناحەزانەی دەمکوت کرد[4].

حبه لآل البيت والخلفاء الراشدين

إِذَا نَحْـــنُ فَضَـــلْنَا عَلِيـــاً فَإِنَّنَـــا	رَوَافِضُ بِالتفْضِيلِ عِنْـدَ ذوي الْجَهْـلِ
وَفَضْــلُ أبــي بَكْــرٍ إِذَا مَــا ذَكَرْتُــهُ	رُمِيــتُ بِنصْـب عِنْـدَ ذِكـري للفَضْــلِ
فَــلاَ زِلْــتُ ذَا رَفْـضٍ وَنَصْـبٍ كِلاهُمَـا	بِحبيهِمــا حَتَّــى أوَسَّــدَ فِي الرَّمْــلِ

---

(١) گەل پاشا: خانەوادەو کەس و کار و پیاوانی دەوری پاشا.

(٢) وەلات دەنێ: فەرامۆشت دەکات.

(٣) لارەمل: ئەو کەسەی ملی لار دەکاتەوە لەبەردەمی کەسانی تردا بۆ داوایەك.

(٤) ص٧٢/ حبه لآل البيت وخلفاء الراشدين/ إذا نحن فضلنا علياً فأننا/

دەقی هۆنراوەی ژمارە (٩٨):

(خۆشەویستی بۆ خانەوادەی پێغەمبەر و جێنشینە ڕاشدیەکان)

ئەگـــەر، ئێمـــە، شـــکۆی عـــەلی وا دابنـــێین لـــە بـــــەرزی
ئـــەوا ئێمـــە لای نـــەفامان پێمـــان دەوتـــرێ ڕافــــــزی
وە شـــکۆی (أبـــوبکر)یش، کاتـــێ کـــە نـــاوی دەبـــەم
بـــە گـــەورە نـــاوی دەهێـــنم، هـــەر لەبـــەر پلـــە بـــەرزیی
هـــەردوولایان، لـــەلای مـــن، لـــە پلـــەی بـــالآدایە
هـــەردوکیانم خـــۆش دەوێـــن، تـــا دەخرێمـــە بـــن ئـــەرزی

دەروازەی هۆنراوەی ژمارە (٩٩)

دیسانەوە لەم هۆنراوەیەدا شافیعی خ.ل ڕوونی دەکاتەوە کە خۆشەویستی خانەوادەی پێغەمبەرو یارویاوەرانی، بە دەقی ئایەتی قورئانی پیرۆز واجبە لەسەر موسوڵمانان، ئەو شانازیەش زۆر گەورەیە بۆ ئەوان، کە تەنانەت لە هەموو نوێژەکانماندا دەبێ سڵاو بنێرین بۆ ئەوان، ئەگەر وانەکەین ئەوا نوێژمان دروست نیە، هەروەکو لە (تەحیاتی) هەموو نوێژەکانماندا دەبێ بڵێین: (اللهم صلی علی محمد و علی آل محمد)[1]

حب آل البيت فرض من الله

يَـــا آلَ بَيْـــتِ رَسُـــولِ اللهِ حُـــبُّكُمُ ... فَـــرْضٌ مِـــنَ اللهِ فِي القُـــرآنِ أنْزَلَـــهُ
يَكْفِـــيكُمُ مِـــنْ عَظِـــيْمِ الفَخْـــرِ أنَّكُـــمُ ... مِـــنْ لَـــمْ يُصَـــلِّ عَلَـــيْكُمْ لاَ صَـــلاَةَ لَـــهُ

(١) ص٧٢/ حب آل البيت فرض من الله/ يا آل بيت رسول الله حبكم/

دەقی هۆنراوەی ژمارە (٩٩):

(خۆشەویستی بۆ خانەوادەو یارانی پێغەمبەر د.خ)

ئـــەی خانـــەوادەی پێغەمبـــەر، خۆشەویســـتیتان ڕەوایـــــە
بـــە دەقـــی ئایـــەتی قورئـــان، فەڕزێکـــە، فـــــەرمانی خوایـــە
هێنـــدە بەســـە، بـــۆ شـــانازیی، ســـەروەریتان وا مـــەزن بـــێ
نوێـــژ، بـــێ ســـەلاوات لەســـەرتان، نەویســـتراو و ناڕەوایـــــە

دەروازەی هۆنراوەی ژمارە (١٠٠)

کەسێك کە چاکەخوازە، هەر با چاکەخواز ناوی دەڕوات و دەناسرێت، تەنانەت چاکەی وا دەدەنە پاڵی کە ئەو هەر ئاگایشی لێ نیە و نەیشی کردووە، کەچی مرۆڤ بەدبەخت و نەگریس و خراپەکار چەند شرەی بۆ پینە بکرێت، چەند خەڵکی کەموکوڕیی بۆ داپۆشن، هێشتا هەر زیاتر لەسەر بەدکاری و لاساری خۆی بەردەوام دەبێ و خراپەی ئەم و ئەویش دەخاتە ئەستۆی خۆی، بەڕاستی سوکایەتیەکی گەورەیە کەسێك شانازی بە خراپەکاریەکانی کەسێکی ترەوە بکات و بە دەمی خۆی بۆ هەر مەبەستێك بێ، خۆی بکاتە هاوبەشی ئەو[1].

علو الذكر

المَــرءُ يَحْظَــى ثُــمَّ يَعْلُــو ذِكْــرُهُ حَتَّـــى يُـــزَيَّن بِالـــذي لَـــمْ يَفْعَـــلِ
وَتَـــرَى الشَّـــقِيَّ إذَا تَكَامَـــلَ عِيْبُـــهُ يَشْـقَى وَيَنْحَـلُ كُـلَ مَـا لَـمْ يَعْمَـلِ

(١) ص٧٣/ علو الذكر/ المرأ يخظي ثم يعلو ذكره/

دەقی هۆنراوەی ژمارە (١٠٠):

(بەرزی ناوبانگ)

مـــــرۆڤ دەژی، لـەم ژینـەدا، بـە بـاش، کـە ناوبـانگ پەیـدا دەکـا
لـــەناو خــــەڵکا، ڕازاوەیـــە، بــەو چاکانـــەی[1] کـــە ناشـــیکا
کەچـی کەسێ کـە نەگریسـە، چـاکیش بکـا (کەچـیی)[2] لـە خـۆی
لاســـارە، خـــرابەی خـەڵکیش بـە مـاڵ دەکـا، گـەر نەشـیکا[3]

دەروازەی هۆنراوەی ژمارە (١٠١)

گفتوگـۆ و لەگـەڵ یـەکتردا دوانـدن بـۆ یـەکلایی کردنـەوەی دۆز و کێشـە و گیروگرفتی هەمـەجۆر، بـە درێـژایی مێـژوو لـە نێـوان توێـژی زانایـان و بیرمەنـدان و دەسەڵاتداران و خەڵك و نوێنەران و ڕۆشـنبیران و هاوڕێیـان و دادوەرانـدا هـەبووە و هـەر بـەردەوامیش دەبـێ، کـە بـەو ڕووبـەڕوو دانیشـتنەش دەوترێـت لێکـدوان (المناظرة)، لەم سەردەمەدا گەلێ چەشنی تری بۆ پەیدا بووە، وەکو کۆڕ و سیمینار و دیبەت و (مێزگرد)دا پێشکەشی دەکەن، کە لـە نێـوان دوو کـەس یـان زیـاتر، دوو گروپ یان زیاتردایە، بەڵام لە سەردەمی ڕابردوودا کەسە بەرانبەرەکان دوو سیفەتی گرنگیان تێدا بـوو، کـە لـە هـی ئێسـتادا کـەمتر هەیـە، ئـەویش (توانـای زانسـتی و شارەزایی لۆژیك) لەگەڵ (ڕێزگرتنی بەرانبەر) لە چوارچێوەی هونەری ڕەخنـەگری و گەڕان بەداوی دۆزینەوەی ڕاستیدا، بەڵام ئێستا زیاتر لە دەمەقاڵێ و شەڕە جنێـو و یـەکتر تاوانبـار کـردن و سـەنگەر سـەنگەرێنەدایە. کـە هـەرگیز ئاکـامی باشـی لێ ناکەوێتەوە و ڕاستیەکەش بە تەواوەتی ڕوون و دیار نابێ.

---

(١) بەو چاکەی: بەو چاکانەی: بەو کردەوە چاکانەی.

(٢) واتە کەسێك کە بەدبەختە، نەنگی و کەم و کوڕی خۆیشی چاك بکات لە خۆیدا.

(٣) خرابەی خەڵکیش لەسەر خۆی بە ماڵ دەکات و دەیانگرێتە ئەستۆی و خۆی بە دەمی خۆی دەکاتە شەریکە بەشیان، یان خەڵکی وای ناودەبەن.

شافیعی کەوتووەتە ناو جۆرە لێکدوانێکی بەم جۆرەوە و لەو بارەیەوە ئەم هۆنراوەیەی نوسیوە، کە دەفەرموێت نیاز درێژیم منی بەرەو ماڵی نامۆیی و دابڕاند برد لە کاتێکا بمویستایە دەستم دەگرت بەکڵاوەکەی خۆمەوە و خۆم نەدەخستە ناو ئەو هەموو هەراو زەنایەوە، یان بەرانبەرەکەم وا دەگەوجاند کە خەڵکی وا بزانن گەوجێتی سیفەتێکی بنەڕەتیە لە خودی کەسەکەی بەرامبەردا، خۆ ئەگەر ئەو کەسە ژیر بوایە، ئەوا هەر بە بەڵگە ژیریەکانی خۆی دەمبەستەوە، بەڵام بەداخەوە ژیر نیە، ناخۆشترین گفتوگۆ و لێکداونیش ئەوەیە کە بەرانبەرەکەت کەسێکی ناو ماڵی و نەشارەزاو ناژیر و کەللە ڕەق بێ و پێی وابێ کە هەر خۆی ڕاست دەکات و ڕاستیش هەر لای ئەوە... ! (١)

مناظرة

وأنزَلَنِي طُولُ النَّوى دَارَ غُرْبَةٍ ... إذا شِئْتُ لاقَيْتُ أمرأً لاَ أُشاكِلُهُ
أُحَامِقُهُ حَتَّى تُقَالَ سَجِيَّةٌ ... وَلَوْ كَانَ ذَا عَقْلٍ لَكُنْتُ أُعاقِلُهُ

دەقی هۆنراوەی ژمارە (١٠١):

(لێکدوان)

نیاز بەرزیم، وای لێ کردم، لە ماڵی نامۆییدا بم
بمویستایا، دەکرا لەگەڵ کارێکی بێ کێشەدابم
ئەوانیشم، وا دەگەمژاند، وەك گەمژە بێنە هەستەوە
گومان وابێ، کە زگماکین، هەر بە ژیریی دەمبەستەوە

---

(١) ص٧٣/ مناظرة/ وأنزلني طول النوى دارغربة/

دەروازەی هۆنراوەی ژمارە (١٠٢)

ئێرەیی بردن و چاوچنۆکی و حەسوودی، سیفەتی زۆر ناشیرنین لە مرۆڤدا، شافیعی خ.ل لەگەڵ هەموو جۆرە کەسێك توانیم خۆم بگونجێنم و هەڵبکەم، بەڵام نەمتوانی لەگەڵ مرۆڤی حەسوود نەمتوانی بژیم و هاورێیەتی و تێکەڵاوی بکەم، چونکە سیفەتی سەرەکی حەسوود ئەوەیە کە چاوی لەسەر هەر شتێکە کە تۆ هەتە، ئاواتیشی ئەوەیە ئەوەی کە تۆ هەتە نەتمێنێ و لە دەستی بدەیت، واتە تەنها بەوە دڵی ئاو دەخواتەوە، کە تۆ ئەوەی هەتە، نەتمێنێ، جا ئەو شتە ماڵ و سامانە، پلەوپایەیە، جوانی و تەمەنە، قاد و باڵایە، تەندروستیەیە، ناوبانگە...هتد.

کەسانی تر هەیە کە حەز دەکەن، ئەوەی تۆ هەتە، ئەویش وەکو تۆ هەیبێ، بەبێ ئەوەی حەز بکات کە تۆش ئەوەی هەتە، لەدەستی بدەی، بەڵام حەسوود، بەوە دڵ خۆش دەبێ کە ئەوەی هەتە نەتمێنێ، ئیتر ئەوە گرنگ نیە بەلایەوە ئاخۆ خۆی هەیبێ یان نەیبێ[1].

مدارة الحساد

وَدَارَيـتُ كُـلَّ النَّـاسِ لَكِـنْ حَاسِـدِي	مُدَارَاتُــــهُ عَــــزَّتْ وَعَـــزَّ مَنَالُهـــا
وَكَيْـفَ يُـدَارِي المـرءُ حَاسِـدَ نِعْمَـةٍ	إذَا كَـــانَ لاَ يُرْضِــيه إلاَّ زَوَالُهـــا

دەقی هۆنراوەی ژمارە (١٠٢):

(هەڵکردن لەگەڵ چاوچنۆك)

لـەگەڵ هـەموو کـەس، هـەڵمکرد[2]، بـەس چاوچـنۆکی ئێرەبـەر
ژین لەگەڵیا نەچێتە سەر، سەختە خۆی و ئەوتە مایەی گرتویەبەر
ئاخــر، چــۆن کەســێ دەتوانــێ، لەگــەڵ چاوچــنۆك بمێنــێ؟
ئــەو تـەنـــها بـــەوە ڕازیـــە، هەرچـــی تـــۆ هەتـــە نـــەتمێنێ

---

(١) ص٧٣/ مداراة الحساد/ وداريت كلّ الناس لكن حاسدي/

(٢) هەڵمکرد: گوزەرام، گونجام، ژیام، یاوەربووم.

دەروازەی هۆنراوەی ژمارە (١٠٣)

فێربوونی زانست و زانیاری، پەیوەندی بەوەوە نیە، ئاخۆ ئەم کەسە لە کام خێزان و تیرەیە، یا دایك و باوکی چاکن یان خراپن، بەڵکو زانست پلەو پایەو شکۆ دەدات بەو کەسەکە، گرنگ نیە کێیەو کوڕی کێ یان کچی کێیە..!

کەسی ژیر و زانیار و مشوخۆر کەسێکی پێشەنگ و بڕیار بەدەستە و کەسانی تر لە خزم و بێگانە لە دەوری کۆ دەبنەوە.

ئێمەش هەر بە هۆی زانستەوەیە کە زرنگ و هۆشیارین، دەتوانین چاك و خراپ، ڕەواو ناڕەوا، حەڵاڵ و حەرام لە یەکتری جیابکەینەوە لەسەر بنەمای ئایەتەکانی قورئانی پیرۆز و فەرمایشتەکانی پێغەمبەر د.خ[1].

بالعلم تبنى الأمجاد

رَأَيْتُ العِلْمَ صَاحِبُهُ كَرِيمٌ وَلَوْ وَلَدَتْهُ آبَاءٌ لِئَامُ
وَلَيْسَ يَزَالُ يَرْفَعُهُ إِلى أَنْ يُعَظِّمَ أَمْرَهُ القَوْمُ الكِرَامُ
وَيَتَّبِعُونَهُ فِي كُلِّ حَالٍ كَراعِي الضَّأْنِ تَتْبَعُهُ السَّوَاء
فَلَوْلاَ العِلْمُ مَا سَعِدَتْ رِجَالٌ وَلاَ عُرِفَ الحَلاَلُ وَلاَ الحَرَامُ

دەقی هۆنراوەی ژمارە (١٠٣):

(بە زانست سەروەریەکان بونیاد دەنرێن)

وا دەبینم کەسی زانا، شکۆدارە، دەهەندەیە[2]، بەڕێزە
گەرچی لە باوانێکیش[3] بێ، کەوا بەدناو و کرێزە[4]
هەر زانستە، کە بەردەوام بەرەو پلەی بەرزی دەبات

(١) ص٧٤/ بالعلم تبنى الأمجاد/ رأيت العلم صاحبه كريم/

(٢) دەهەندە: زۆر بەخشندە.

(٣) باوان: دایك و باوك

(٤) کرێز: بێ فەڕ، لئیم.

تـــا دەبێتـــە، گـــەورە كـــەسێك، كـــە نـــاوی ســـەردار[1]ی هـــۆزە
لـــە گشـــت بارێـــك، ئـــەو خـــەڵكانە لـــە دووی دەبـــن[2]
چـــۆن مـــەڕەكان، لـەدوای شوانـــن، لـە دەشـتایێ، یـا لـە كـۆزا[3]
زانـســـت نـەبـــا، ئـــەو خەڵكانـــە، بـــە ئاســـودەیی نـــەدەژیان
حـــەڵاڵ، حـــەرام، نـــەدەزانرا، لـــە فەرمایشـــتی پـــیرۆزا

دەروازەی هۆنـراوەی ژمارە (١٠٤)

شافیعی خ.ل لەم هۆنراوەیەدا، ئاماژە بۆ سێ شت دەكات، كە دەبنە مایەی بـەرپابوونی نەخۆشـی و تەمـەن كـورتی مـرۆڤ و چـوونی لەشـی سـاخ بـەرەو دەردەداریی، ئەوانیش بریتین لەمانە: هۆگربوون خوو پێوەگرتن بەشتێكی خراپ كە بەردەوامی هەبێت، زۆر سەرجێی و جووت بوونی هاوسەران، كە لـە سنور تێپـەڕی كردبـێ، بـا حـەڵاڵی یـەكتریش بـن، هـەروەها پشـوونەدان بـە گـەدەو ڕیخۆڵـە، بـە چەشنێك كە بەدوای خواردنی خۆراكێكدا خۆراكێكی تـر ڕاسـتەوخۆ بیخۆیـت، بـەبێ ئـەوەی مەودایـەك لـە كاتـت خستبێتە نێـوان ئـەو دوو خواردنـەوە، ئـەڵێی و زگـت كردووە بە عەمار، هەر خواردنی تێ فرێدەدەیت و بەزەییت بـە حـاڵی خۆتـا نایـات، ئەدی نازانیت زۆر خواردن خەو و لەشگرانی بەدوای خۆیدا دەهێنێ.[4]

الأمراض من ثلاث

ثَـــلاثٌ هُـــنَّ مُهْلِكَـــةُ الأنَـــامِ وَدَاعِيَـــةُ الصَـــحيحِ إلى السِّـــقَامِ
دَوامُ مُدَامَـــــــةٍ وَدَوَامُ وَطَـــــــأٍ وَإدْخَـــالُ الطَّعَـــامِ عَلَـــى الطَعَـــامِ

(١) سەرداری هۆز: گەورەی هۆز و دەستە.

(٢) لەدووی دەبن: بەدوایەوە دەبن، لەگەڵیا دەبن.

(٣) كۆز: حەوشی مەڕ و بزن، حەسار.

(٤) ص٧٤/ الأمراض من ثلاث/ ثلاث هنّ مهلكة الأنام/

دەقی هۆنراوەی ژمارە (١٠٤):

(نەخۆشیەکان لە سێ شتەوە)

سێ شت لەناو دەبەن مرۆڤ

لەش ساخ، دەکەنە دەردەدار

هۆگر بوونێك وەك ماخۆلان

زۆر سەرجێی[1] دوو هاوسەردار

بەدوای یەکترا دوو خواردن

وەکو دان[2] بکەیتە عەمبار

دەروازەی هۆنراوەی ژمارە (١٠٥)

(عثمان کوڕی محمد العثماني) کە (أبو محمد کوڕی حیان) لەوەوە دەگێڕێتەوە، دەڵێ: (ئەبو عەلی نەسابوری) لە بەغدا گێڕایەوە لە سەر زاری هەندێ لە هاوەڵانیەوە، کە محمدی کوڕی ئیدریسی شافیعی کاتێك بە سەردان چووە بۆ (میسر) کۆمەڵێ لە هاوڕێیانی ئیمامی مالك هاتنە لای و پێشوازیان لێ کرد، لەوێدا ئەم هۆنراوەیەی فەرموو، کە دەڵێت:

بۆچی من لە شوێنانی تر، کە قەدری نەزانرێ بێم دوڕ و وردە زێڕ بڕێژمە بەرپێیان، وەك ئەوە وایە کە وردە زێڕ و دوڕ بڕێژمە بەرپێی ئەو کەسانەی کە شوانی مەڕ و گاو گۆلن، یان بێم شیعر و پەخشان بەسەر ئەو شوانەدا بڵێم کە لێی تێناگات، پەیمان بێ ئەگەر لەناو خراپترین شاردا بم واز لە هۆنراوە بێژی و وتار خوێندنەوەم ناهێنم، تەنانەت ئەگەر تیاچوو بم، ئومێدەوارم خودا بمخاتە ناو کەسانی شارەزاو داناوە (وەکو ئێوە)، دیارە ئەو هاوڕێیانەی مالك خ.ل زۆر دەبەرێکراچوون و مشتومڕییان لەگەڵ کردووەو هەندێکیشیان وەك پێویست لێی

---

(١) سەرجێی: کاری نێوان دوو هاوسەر.

(٢) دان: دانەوێڵە، وەکو گەنم و جۆ، کە دەکرێتە کەندووەوە.

تێنەگەیشتوون بۆیە زۆرێك لە جەواهێری بیری خۆی بۆیان دەرنەبڕیوەو هەر لە مێشك و دڵی خۆیدا هێشتوویەتەوە، چونکە حەیفە مرۆڤ زانست بە کەسێ ببەخشێ کە شایستەی نەبێ و قەدری نەزانێ، هاوکات ئەو زانایەش ستەمکارە، کە زانست و زانیاری هەر لای خۆی بەند دەکات و نایبەخشێ بەکەسانی شیاو و گونجاو.[1]

أخبر عثمان بن محمد العثماني و حدث عنه أبو محمد بن حيان قال: حدثنا أبو علي النسابوري –ببغداد– حدثني بعض أصحابنا أن محمد بن إدريس الشافعي لما دخل نصر أتاه جلة أصحاب مالك وأقبلوا عليه فابتدأ يخالف أصحابه ثم أنشد قائلاً:

أأنْثُرُ دُرّاً بَيْنَ سَارِحَةِ البَهْمِ ... وَأنْظِمُ مَنْثُوراً لِراعِيَةِ الغَنَم؟

لَعَمْري لَئِنْ ضُيِّعتُ في شَرِّ بَلْدَة ... فَلَسْتُ مُضيعاً فيهم غرر الكَلِم

لَئِنْ سَهّل اللهُ العَزيزُ بلطفه ... وَصَادَفْتُ أهلاً للعُلوم وللحِكَمُ

بَثَثْتُ مُفيداً واستَفَدْتُ ودَادَهُم ... وإلاّ فَمَكْنُونٌ لَديّ ومُكْتَتم

وَمَنْ مَنَحَ الجهّالَ عِلْماً أضَاعَهُ ... وَمَنْ مَنَعَ المستوجِبين فَقَدْ ظَلَم

دەقی هۆنراوەی ژمارە (١٠٥):

(ڕەنجی بەفیڕۆدراو)

ئەرێ، بۆ دوڕ، پەخشان بکەم، لەبەر پێی خەڵکی گاوانا

وەیاخود، پەخشان بنووسم، بەسەر شوانی مەڕەکانا؟

سوێند بێ، ئەگەر لەناوجەرگەی خراپترین شار، تیاچووم

ناهێڵم کە لە دەستم چێ، شاوتارم لەناویانا

گەر خوا، لە ڕووی میهرەبانی، کاری بۆ ئاسان دەکردم

ڕێم دەکەوتە، ناو کەسانی، بە حیکمەت و زانا و دانا

ئەوسا ناوبانگم دەڕۆیی، سودم لە سۆزیان دەبینی

(١) ص٧٥/ اخبر عثمان بن محمد العثماني و حدث عنه أبو محمد...

(کەوانــــە بــوو)، گەنجینـــەی شـــاراوەی بـــیرم لای خـــۆم دانـــا
هـــــەرکەسێ زانســـتی بەخشـــی، بـــە کەســـانی گێـــل و گەمـــژە
بەفیڕۆیدا،کـە بـە شایستەشـی نـەدا،ڕێی سـتەمی بـۆ خـۆی دانـا

دەروازەی هۆنراوەی ژمارە (١٠٦)

ئەگەر یەکێك لە ئەندامانی خانەوادەکەت، یان خزمەکانت وەك پێویست داوێن پاك نەبوو، پەلە مەکە، گازندەو گلەیی لەویش مەکە، تـوڕە مەبـە، نـەرم نـەرم بـە خۆت و ڕەفتارە نهێنیەکانی خۆتدا بچۆرەوە، تۆ خۆت داوێن پاك بـە دڵنیابـە کچ و ژن و منالێشت وا دەبێ، دەبێ مرۆڤی موسـوڵمان دەسـت و دەم و داوێـن پـاك بـێ، خۆتان لەو بەدکاریە لادەن، چونکە زینا و داوێن پیسی وەك وەرگرتنـی قـەرز وایـە، هەر دەبێ بیدەیتەوە، جا ئەو زینایە چۆن بێ و لە کام جۆر بێ، دەبێ لەو جۆرەش بیدەیتەوە بەو کەسەی لێت قەرز کردووە، یـان کەسێکی تـر، پـەنا بـە خـوا لـەو تاوانە دزێوە، جا ئەگەر تـۆش خـۆت گـیف بکەیتـەوە و بـەردەوام چـاودێری مـاڵ و منالت بکەیت و پێت وابێ خانەوادەشت وا ئەکـەن، ئـەوا دڵنیابـە خانەوادەکـەت زۆر دڵسۆز و بە وەفان بۆ دانەوەی ئەو قەرزانەی کە پێشتر کردووتە.[١]

عفوا تعف نساءكم

عُفّــوا تَعُــفُّ نِسَــاؤكُمْ فِــي المَحْــرَمِ	وتجنّبـــوا مَـــا لاَ يَلِيـــقُ بِمُسْـــلِمِ
إنَّ الزنَــا دَيْـــنٌ فَـــإنْ أقرضْـــتَهُ	كَـانَ الوَفَـا مِـنْ أهـلِ بَيْتِـكِ فَـاعْلَمِ

---

(١) ص٧٦/ عفوا تعف نساءكم/ عفوا تعفا نساءكم في المحرم.

دەقی هۆنراوەی ژمارە (١٠٦):

(داوێن پاکبن)

داوێـــن پـــاك بـــن، دڵنیـــابن، ئافرەتانیشـــتان وا دەبـــن
خـــۆ ببـــوێرن، لـــەو شـــتانەی، نابـــێ لـــە موســـڵمانابن
داوێـــــن پیســـــی، ئـــــەو قەرزەیـــــە وەری دەگـــــرن
خانـــەوادەت، بـــۆ دانـــەوەی لـــە خۆتـــان بـــەوەفاترن

دەروازەی هۆنراوەی ژمارە (١٠٧)

بەخشندەیی یەکێکە لە ڕەوشتە جوانەکانی مرۆڤ، بەڵام ئەوەی بەخشندەیی جوانتر دەکات، ئەوەیە کە لەسەر هەژاری خۆتەوە ئینجا بەخشندەبی، باشترین شت ببەخشی نەکەی ئەوەی کە بۆ فرێدانت داناوە، شافیعی خ.ل دەفەرموێت: من چیم هەیە، ئەوە دەبەخشم، ناڵێم نیمە بۆیە نابەخشم، ناڵێم کە بووم، لێم زیاد بوو، ئینجا دەبەخشم، ناڵێم کە داوام لێ کرا ئینجا دەبەخشم.

دەبەخشم لەو ڕۆزی و خۆراکەی کە هەمە، گەرچی لە برسانا زگم ژان بکات و لە بەتاڵیدا گەدەم بە پەراسوومەوە بنوسێ، هەمیشە خۆم بە دەوڵەمەند پیشان دەدەم، چونکە دڵم دەوڵەمەندە، باری هەژاری و کرۆزانەوە لە خۆمدا دەرناحەم و دەیشارمەوە، سکاڵای نەبونی و هەژاری خۆم تەنها لەلای خودا دەکەم، چونکە هەر ئەو بەڕاستی و بە تەواوەتی زانا و بەئاگادارە لەماڵی من، ئەو دەزانێ من لە چیدا هەژارم و چیم دەوێ، ئەویش ئەوەم دەداتێ کە بەسوودە بۆم، نەك تەنها ئەوەی کە حەزم لێیەتی، ئەو خودایە زانا و نهێنی پارێزە و ئاگای لە حاڵم هەیە، جا ئەو حاڵەی خۆم دەربڕم، یان دەرنەبڕم، من ئیسار ئەکەم.(١)

(١) ص٧٦/ الأثرة والجود/ أجود بموجود ولو بت طاوياً/

الأثرة والجود

أجُــودُ بِموجُــودٍ ولَــوْ بِــتُّ طَاوِيــاً	عَلَــى الجُــوعِ كَشْــحَا والحَشَــا يَتَــأَلَّمُ
وأُظْهِــرُ أسـبَابَ الغِنَــى بَـيْنَ رِفْقَـتي	لَيَخفَــاهُمُ حَــالِي وإنِّــي لُمعْــدَمُ
وَبَينْــي وبَيْــنَ اللهِ أشْــكُو فَــاقَتي	حَقِيقَــاً فَــإنَّ اللهَ بالحَــالِ أعْلَــمُ

دەقی هۆنراوەی ژمارە (١٠٧):

(دەوڵەمەندی و دەهەندەیی)

دەبەخشــم لــەوەی کــە هەمــە، گەرچــی خــۆم برســی وەمێــنم
زگــــم بــــە پــــەراسووم نوســێ، هەناویشــم بــەژان بێــنم
هێمــــاکـــــانی دەوڵەمەنــدی، لــەنێو دۆســـتانم دەردەخــەم
حاڵــــی خۆمیــان لێ ون دەکـــەم، وەکــو (نــەبوو) خۆنــانوێنم
تاکــــو ســــکاڵای هــــەژاریم، هـــەر لــەنێوان مــن و خــوا بــێ
هــــەر ئــەو، ئاگایــە، بــە حــاڵم، بیلێـــم، وە یـــا نەیـدرکێنم

دەروازەی هۆنراوەی ژمارە (١٠٨)

شافیعی خ.ل لەم هۆنراوەیەدا، بانگی ئەو کەسانە دەکات کە سوکایەتی بە رێز و شکۆی کەسانی مەرد دەکات و خۆیشی پەیوەندی خزمانەو دۆستانەی پساندووەو بە ژیانێکی زۆر بێزراوانە دەژی و وای داناوە کە ئەو کەسە دیلی دەستی حەز و ئارەزووە خراپەکانیەتی، دەفەرموێت: ئەگەر تۆ کەسێکی ئازاد بویتایە، لە تیرە و پشتێکی چاك و نەجیب زادە بوویتایە، هەرگیز سوکایەتیت بە خەڵکانی موسوڵمان نەدەکرد، هەر کەسێك بەدکار و چاو لەدەر و زیناکار بێ، ئەوا ئەو زینایەی هەر بەرانبەر دەکرێتەوە، تەنانەت ئەگەر بە دیواری خانوەکەی و بەردو خشتی حەوشەو ماڵەکەیشی بێ، جا فلانە کەس، ئەگەر ژیر و هۆشمەندی، چاك تێدەگەی چی دەڵێم و لەگەڵ کێمە، باش گوێم بۆ بگرە چاك لێم تێبگە.

ئـەم ڕووداوە ئەگـەر ڕووی دابـێ یـان ڕووی نـەدابێ، هەمیشـە کەسـانی داوێـن پیس، وا دەزانن هەر ئـەوان بـێ ئـابڕوویی لەگـەڵ خـەڵکی دەکـەن و خـەڵکی ئـەوە ناکاتەوە بەرانبەریان، بەڵام با دڵنیابـێ چـی بەرانبـەر کـێ بکـات، ئـەوەی بەرانبـەر دەکرێتـەوە، لەلایـەن هـەمان کـەس یـان کەسـێکی ئـەو کەسـەوە، خـراپترین بـێ ناموسیش ئەو کەسەیە کە بـەدکارو زیناکـارەو بەلایشـیەوە ئاسـاییە هـەمان شـت بەرانبەر خوشك و دایك و کچی خۆی و خزمانی بکرێ، دواهەمین پلەی بێ ناموسیش ئەوەیە کە کەسە شانازی بەو کارانەیەوە بکات و باسیان بکات و تەوبە نەکات.[1]

من هتك حرمة أخيه هتك الله حرمته

يَـا هَاتِكَـاً حُـرَمَ الرِّجَـالِ وَقَاطِعَـاً ... سُـبُلَ المـوَدَّةِ عِشْـتَ غَيْـرَ مُكَـرَّمِ

لَـوْ كُنْـتَ حُـرّاً مِـنْ سُـلالَةِ مَاجِـدٍ ... مَـا كُنْـتَ هَتَّاكَـاً لِحُرْمَـةِ مُسْـلِمِ

مَـنْ يَـزنِ يُـزنَ بِـهِ وَلَـوْ بِجِـدارِهِ ... إِنْ كُنْـتَ يَـا هَـذَا لَبِيبَـاً فَـافْهَمِ

دەقی هۆنراوەی ژمارە (١٠٨):

(هەرکەسێ بێ ڕێزی بەرانبەر کەسێك بکات، خوداش بێڕێزی دەکات)

ئــەی ڕێــز شـکێنی ئـەو خەڵکـەو، پسـێنی داوی سـوزداریی

کە بڕیوتە، پەیوەنـدی خزمایـەتیت و ، ئێستاکــە بـێ ڕێـز دیـاری

کــە ئـازاد و سـەربەخـۆ بـای[2] لـە بنەماڵێــکی خانـەدان

وا نـەدەبــووی، نـەتدەشکانــد، ڕێـزی خەڵــکی بــاوەڕداری

ئــەو کــەسەی داوێـن پیسـی کـا[3]، وەهایشــی لێ دەکرێتــەوە

تـەنـانــەت ئەگــەر بشــکرێ، لــەگەڵ بلــۆکی دیــواری

---

(١) ص٧٧/ من هتك حرمة أخيه هتك الله حرمته/ ياهاتك حرمة الرجال و قاطعاً

(٢) سەربەخۆبای، سەربەخۆ بویتایە.

(٣) داوێن پیسی کا، داوێن پیسی بکا.

وا مــن ڕاســتیەکەم پـــێ وتــی، ئــەی فلانــی لێــم تــێ بگــە
دەی وازبێنــە، چــاك دەزانــی، مــن چــی دەڵـێم کـە هۆشیـــاری

دەروازەی هۆنراوەی ژمارە (١٠٩)

ئەسپەهانی دەڵێ: محمدی کوڕی ئیبراهیم وتی: حسین کوڕی محمدی غەوسی دیمەشقی وتــی: گـوێم لێ بـوو کـە (المزنـی) وتـی: لـە هەنـدێ بابەتـەوە شـافیعی دەهێنرایە قسەو دەیفەرموو:

من تۆم تاقیکردۆتەوە، تۆش خوی منت دا لە ئەزموون
ئەوەت بەسە بە خۆت بڵێی فێربوونـــەکەم مامۆستامە[1]

وَلَقَــدْ بَلَوتُــكَ وابْتَلَيْــتَ خَلِـيقَتي   وَلَقَـــدْ كَفَــاكَ مُعَلِّمــي تَعْلِيمِـــي

دەقی هۆنراوەی ژمارە (١٠٩):

شیمـکردیـــــەوە، شیتکردمـــــەوە، چیـــــم تێـــــدا بـــــێ
بـــەســـــە فێـــربـــــوون بـــــۆ هـــــەردوولا مامۆســـــتا بـــــێ

کەواتە بۆ هەریەکەمان شیکردنەوە بوو بە مامۆستا و سودمان لێ وەرگرت

دەروازەی هۆنراوەی ژمارە (١١٠)

لەم هۆنراوەیەدا شافیعی لە خودا دەپاڕێتەوە و باسی کەمی و بچووکی خۆی و گەورەیی خودای میهرەبان دەکات، لە بەشێکی هۆنراوەکەی دا ئاماژەی بۆ ئایـەتی (ألست بربکم؟) کردووە، کە بە ئایەتی پەیمان نوسراوە، چونکە خودای گەورە بـەر لەوەی گیان بـە جەسـتەی گیانەوەرانـدا لـە جیهـانی (أزل) دا خـۆی بـە هـەمووومان ناساندووە بە ناو و سیفەتەکانیەوە، پاشان جەختی لەوە کردۆتەوە کە ئێمـە دڵنیـا بین کە هەر ئـەو پەروەردگارمانـە، بۆیـە هـەموو گیانـەوەران بەیـەك دەنـگ وتیـان:

---

(١) ص٧٧/ قال الأصبهاني حدثنا محمد بن ابراهيم/

بەڵێ، تۆ پەروەردگارمانیت، لە دوا دێڕی هۆنراوەکەیدا دەفەرموێت: خودایە خۆشەویستی و هۆگربوونی خۆتمان زیاتر بکە لە دڵەکانماندا، چونکە ئێمە تینوی خۆشەویستی تۆین و تەنها بەوە تینوێتیمان دەشکێ کە هۆگری خۆتمان بکەیت.[1]

تذلل واستغاثة

بموقفِ ذُلي دُونَ عِزَتِكَ العُظْمَى بِمَخفِيّ سِرٍّ لاَ أحِيطُ بِهِ عِلْمَا

بِإطرَاقِ رَأسِي، باعْتِرَافِي بِذلَتي بمدِّ يَدي، استَمْطِرُ الجُودَ والرُّحْمى

بأسْمَائِكَ الحسنَى التي بَعْضُ وصْفِهَا لعِزَتِهَا يَسْتَغْرِقُ النَثْرَ وَالنَظْمَا

بَعَهْدٍ قَدِيْمٍ مِن ألستُ بِرَبِّكُمْ؟ بِمَنْ كَانَ مَجْهُولاً فَعُرِّف بالأسمْا

أَذِقْنَا شَرَابَ الأُنْسِ يَا مَن إذَا سَقَى مُحِبَاً شَرَاباً لاَ يُضَامُ ولاَ يَظْمَا

دەقی هۆنراوەی ژمارە (١١٠):

(زەلیلی و داوای پاڕانەوە)

خوایە گیان، ئەمن زەلیل و، شکۆ و گەورەیی، بۆ تۆیە
نایاتە بازنەی زانستم، ئەو نهێنیانەی، لای تۆیە
من بەلارە ملی خۆم و، دەربڕینی زەلیلیما
دەڵێم، خودا بباریێنە، ئەو سۆز و میهرەی ئی تۆیە
لەبەر خاتری ناوی جوانت، کە هەندێکیشیان سیفەتە
لە خۆشی شکۆی بەرزتە، شیعرم وا بەڕەنگ و بۆیە
هەر لە بەر ئایەی (ألستُ) کە بەو ناوانە داناسرای
لە پەردەی نادیاریتا، بە ئێمە خۆت ناسان ئەتۆ
نۆشکە پێمان، ئەو شەرابی هۆگربوونەی
کە هەر بەندەیەك لێی بخوا، تینوی نابێ لە خزمەت تۆ

(١) ص٧٧ ص٧٨/ تذلل و استغاثة/ بموقف ذلي دون عزتك العظمي/

دەروازەی هۆنراوەی ژمارە (١١١)

(باوکی ئیبراهیم) کە (اسماعیل)ی کوڕی (یەحیا)یەو بە (المزنی) ناسراوە دەڵێت: چووم بۆ سەردانی ئیمامی شافیعی، لەو نەخۆشیەیدا کە تیایدا کۆچی دوایی کرد، پێم گوت: چیتە؟ فەرمووی: لە دنیا کۆچ دەکەن، لە برایانم دادەبڕێم، بادەی مەرگ دەنۆشم، بەرەو لای خودا -جل جلالە- دەڕۆم، دەی سا بە خوا نازانم ئایا گیانم بەرەو بەهەشت یان بەرەو دۆزەخ دەچێت و سزا دەدرێتن ئینجا ئەم هۆنراوەیەی فەرموو.[1]

کاتێك دڵم ڕەق بوو، هەستەکانم و پایەکانم بەرتەنگ بوو، هێز و وزەیان نەما، تکاکاری و نزا خوازیم لە خودا کردە پلەی پەیژە بۆ لێبوردنی ئەو خودایە لە گوناهەکانم، گوناهەکنم گەورەن، بەڵام کە بەراوردم کردن بە گەورەیی بەزەیی و لێبوردنی تۆ، ئەوا لێبوردنت زۆر زیاتر و گەورەتربوو لە قەبارەی گوناهەکانم، تا ئێستاش کە لە سەرەمەرگدام لێخۆشبوونت یەکێك لە بەندە گەورەکانت کە (ئادەم)ە نەیدەتوانی لەبەرانبەر شەیتان خۆڕاگر بێ، بەڵام فریوی دا، ئیتر من چۆن فریو نادرێم؟ دەستخۆشی و سەرفرازی بۆ کەسێك کە لە گوناهەکانی پەشیمانەو بەهۆی دڵ گەرمیەوە لەجیاتی فرمێسك، خوێن لە چاوی دەبارێ، هەر کە تاریکی شەو داهات ئەو دەست دەکات بە شەو نوێژکردن، بەهۆی لەخواترسانیەوە، بیر لە ڕۆژگار و تەمەنی لاوێتی ڕابردووی بکاتەوە کە بەهۆی کەف و کوڵی هەرزەکاریەوە بە نەزانی هەڵەو تاوانی کردووە، تەوبە لەو ڕابردووە دەکات، دەڵێت: خودایە تۆم خۆش دەوێ و لە تۆ دەپاڕێمەوە، ئەوەش بەسە کە تۆ پەنای داواکارو تکاکاران دەدەیت، ئەی ئەوە هەر تۆ نیت کە ڕۆزی و خۆراك و پۆشاکت پێ بەخشیم، ژیریت پێدام، ڕێی ڕاستی دینداریت نیشان دام؟ هەتا ئێستاش هەر تۆی کە بەرانبەرم بەخشندەیت و نیعمەتەکانت بەسەرما دەڕێژی سا بەڵکو بەهۆی کەسێکەوە کە

(١) ئەمە دواهەمین هۆنراوەی شافیعی یە کە چەند ساتێك پێش کۆچی دوایی فەرمووی.

چاکەی لەسەرمە لە هەڵەو تاوانم ببوری و گوناهەکانم داپۆشیت کە لە ڕابردوودا کردومە.

لە دێڕی یەکەمی هۆنراوەکەدا دەفەرموێت کاتێ دڵم ڕەق بوو، واتە کاتێ بەهۆی پیری و نەخۆشی مەرگەوە نەمتوانی خواپەرستی تەواو بکەم، کەسێکیش لە خواپەرستی دوور بکەوێتەوە دڵی ڕەق دەبێ، یان بەهۆی نەخۆشی مەرگیەوە جەستەو دڵی لەکار خاوبوونەوە و دڵی وشك هەڵاتووە، هەستەکانیشی یان پەل و پۆی سست و لاواز بووە و بەرتەنگ بوون، گوڕ و تینی ڕابردوویان نەماوە. بۆیە هەر زمانی زیندووە، بە زمانیش نزا و تکا دەکات لە خودا تاکو لێی خۆش بێت.(١)

وداع الدنيا والتأهب للآخرة

وَلَمَّا قَسَا قَلْبي، وَضَاقَتْ مَذَاهِبي ... جَعَلْتُ الرَّجَا مِنِّي لِعَفْوِكَ سُلَّمَا
تَعَاظَمَني ذَنْبي فَلَمَّا قَرَنْتُهُ ... بِعَفْوِكَ رَبِّي كَانَ عَفْوُكَ أَعْظَمَا
فَمَا زِلْتَ ذَا عَفْوٍ عَنِ الذَّنْبِ لَمْ تَزَلْ ... تَجُودُ وَتَعْفُو مِنَّةً وَتَكَرُّمَا
فَلَوْلاَكَ لَمْ يَصْمُدْ لإِبْلِيسَ عَابِدٌ ... فَكَيْفَ وَقَدْ أَغْوَى صَفِيَّكَ آدَمَا
فَلِلَّهِ دَرُّ العَارِفِ النَّدْبِ إِنَّهُ ... تفيض لِفُرْطِ الوَجْدِ أجفَانُهُ دَمَا
يُقِيمُ إِذَا مَا الليلُ مَدَّ ظَلاَمَهُ ... عَلَى نَفسِهِ مِنْ شِدَّةِ الخَوفِ مَأْتَمَا
فَصِيْحاً إِذَا مَا كَانَ فِي ذِكْرِ رَبِّهِ ... وَفِي مَا سِوَاهُ فِي الوَرَى كَانَ أَعْجَمَا
وَيَذكُرُ أَيَامَاً مَضَت مِنْ شَبَابِهِ ... وَمَا كَانَ فِيهَا بِالجَهَالَةِ أَجْرَمَا
فَصَارَ ، قَرِينَ الهَمِّ طُولَ نَهَارِهِ ... أَخَا الشُّهْدِ وَالنَّجْوى إِذَا اللَّيلُ أَظْلَمَا
يَقُولُ حَبِيبِي أَنْتَ سُؤْلِي وَبُغْيَتي ... كَفَى بِكَ لِلرَّاجِينَ سُؤْلاً وَمَغْنَمَا
أَلَسْتَ الَّذِي غَذَّيْتَني وَهَدَيْتَني ... وَلاَ زِلْتَ مَنَّانَاً عَلَيَّ وَمُنْعِمَا
عَسَى مَنْ لَهُ الإحْسَانُ يَغْفِرُ زَلَّتي ... وَيَسْتُرُ أَوزَارِي وَمَا قَدْ تَقَدَّمَا

---

(١) ص٧٨/وداع الدنيا والتأهب للآخرة/ حدث المزني وهو

دەقی هۆنراوەی ژمارە (١١١):

(ماڵئاوایی کردن لە دنیاو
خۆئامادەکردن بۆ ڕۆژی دوایی)

کە دڵ، ڕەق وو، هەست و پام، لێکەوت، نزیک بوویەوە مردنم
(تکا)م کردۆتە پەیژەیەك، بۆ گەیین بە لێبوردنم
گەلێ زۆر بوون، گوناهی من، کاتێ بەراوردم کردن
لەگەڵ لێبوردنی تۆدا، زۆر گەورەتر بوو، لێبوردن
هەتا ئێستاش، لەگەڵ ئەو گوناهانەمدا، تۆم لێبوردەی
لێخۆشبوونت، لە گەورەیی خۆتەوەیە، کە بەخشندەی
تۆ نەبوبیتا، چۆن خواناسێك بە فێڵ و کەڵەکی شەیتان
دەیتوانی فریوی بدا، ئادەمی بژاردەی یەزدان؟
دەستی خۆش بێ، خودانا‌س و پەشیمان و تۆبەکاری[1]
بە توانەوەی لە عیشقی خوا، خوێن لە چاوانی دەبارێ
لە ترسی خوا، شەو بێدارە، تاریکی لە ئەو دەترسێ
زمان ڕەوانە لە زیکرا، بەڵام لاڵە کە لە شتی تر دەپرسێ
بیری ئەو ڕۆژانە دەکا، کە لاوی تێدا بەسەر برد
پەشیمانە، لەوەی بۆچی خراپەی تێدا بەرپا کرد
بە درێژایی ڕوناکی ڕۆژ، سەرقاڵی کاری دنیایی
تاریکی شەو چ بەهرەیە! بۆ چرپەو تکای خودایی
خوا دەفەرموێ، بپاڕێوە، ئەوەت بەسە دەستکەوتت بێ
خۆ هەر تۆ بووی ڕۆزیت پێدام، هیدایەتیش لای تۆ دەبێ
هەتا ئێستاش، وا باوەڕم دامەزراوە، وا دڵی خۆم ڕاهێناوە

---

(١) تۆبەکارێ: تۆبەکارێك.

هـــەر منــەتباری چــاکەی تــۆم، تــۆش نیعمــەتت بــە مــن داوە
بەڵکـــو ببــوریێ ئــەو خوایــە، چــون[1] هــەر چــاکەیێ کردوومــە
بــۆ ئــەو بــووە، یــا داپۆشــیێ، هەرچــی هەڵــەی ڕابردوومــــە

دەروازەی هۆنراوەی ژمارە (١١٢)

زانست پێگەو بایەخی گرنگی خۆی هەیە، بەخۆی نرخ و بەها و بەلاکەیەوە، ڕێز و شکۆ دەدات بەو کەسەش کە کاری تێدا دەکات و کاری پێ دەکات و کاری بۆ دەکات و زانستخوازە، تەنانەت خەڵکی لە خزمەتی ئەو کەسەشدا دەبن کە لە خزمەتی زانستدایە، وە لەسەر خەڵکی پێویستە کە خوێن و ئابڕوو ژیانی ئەو کەسە بپارێزن و بەرگری لێ بکەن، بە پێچەوانەیشەوە کەسێکی زانا کە زانستی بەخشی بە کەسانی خراپ و نەشیاو، یان زانستی بەکارهێنا لە شتی خراپدا ئەوا ئەو کەسە نەزان و نەفامە و ستەمێکی گەورەی کردووە.[2]

الناس خدم للعلم

العِلْـمُ مِــنْ فَضْــلِه ، لِمَــنْ خَدَمَــهُ أنْ يَجْعَــلَ النَّــاسَ كُلَّهُــمْ خَدَمَــهُ
فَوَاجِــبٌ صَــوْنَهَ عَلَيــهِ كَمَــا يَصـونُ فِـي النَّـاسِ عِرْضَـهُ وَدَمَـهُ
فَمَــنْ حَــوىَ العِلْــمَ ثُــمَّ أودَعَــهُ بِجهلِــهِ غيــرَ أهلِــهِ ظَلَمَــهُ

(١) چون: چونکە
(٢) ص٨٠/ الناس خدم للعلم/ العلم من فضله، لمن خدمه/

دەقی هۆنراوەی ژمارە (١١٢):

(خەڵکی لە خزمەتی زانستدان)

بــــۆ ئــــەو کەســــەیە، زانســــت، کــــەوا خزمەتــــی دەکــــا
لــــە پــــای ئــــەوە، خــــەڵکیش خزمــــەتی ئــــەو ئــــەکا
بــــۆ زانیــــار، وا پێویســــت دەکــــا، لــــە ســــەر هــــەموو
بیپــــارێزن، وەك پــــارێزی خوێــــن و ئــــابڕوو
کەســــێ کــــە زانســــتی گــــرت و لــــە پاشــــا فەرامۆشــــی کــــرد
نــــەزانی کــــرد، کــــە دایــــە دەســــتی نــــەزانێ، ســــتەمی کــــرد

دەروازەی هۆنراوەی ژمارە (١١٣)

کەسانێك هەن، کە زۆر هەوڵی فێربوونی زانست دەدەن و زۆریش خۆیان ماندوو دەکەن، بەڵام هەروەکو پێویست ناگەن بەو ئاستەی کە پێویستە، هۆکاری ئەمەش زۆرن، پێشەوا شافیعی خ.ل لەم هۆنراوەیەدا شەش هۆکار دەخاتە ڕوو، یان شەش مەرج دیاری دەکات لەو مەرجانەی کە گرنگن بۆ ئەوەی کەسێك بگا بە دەست هێنانی زانست و زانیاری، ئەوانەش بریتین لەمانە:

یەکەم: زیرەکی، پێویستە ئەو کەسە توانا جۆراوجۆرەکانی بەهێزکردنی زیرەکی خۆی بخاتەکار لە ڕووی مادی و جەستەیی و مەعنەوی و کاتەوە، چونکە زیرەکی ناخی مرۆڤ هەر لە خۆیەوە ناکەوێتە کار، ئەگەر هان نەدرێت، لەبەرئەوە چەندەها کەس هەبووە کە زۆر زیرەك بوون، بەڵام نەیانزانیوە کە ئەو توانا شاراوەیان تێدایە، بۆیە هاتونە دنیاو کۆچی دوایشیان کردووە و زیرەکیەکەیان بردۆتە ژێر خاکەوە. لەبەرئەوە گرنگە مرۆڤ توانای خۆی بدۆزێتەوەو بە زیرەکیانە بەکاری بێنێ.

دووەم: بەردەوامی، واتە سوور بوون و درێژەدان بەو هەوڵانەت کە لە فێربوونی زانست و زانیاری نزیکت دەکەنەوە، نابێ مرۆڤ بێزار بێ و نەفەسی کورت بێ، چونکە فێربوونی زانست و زانیاری کارێکی گران و پڕ لە کێشەیەو هەموو کەسێ بەرگەی ناگرێ، یەکێك لەو هۆکارانەی کە زانایانیش پلەوپایەو پاداشتیان لە هەردوو دنیادا زۆر بەرزە، ئەم بەردەوامی و زەحمەت و شەونخونیەیە.

سێهەم: کۆشش کردن و هەوڵدان، بە چەندەها جۆر و چەشن کە ئەمەش دەبیچتە مایەی ماندوکردنی مێشك و جەستەو مرۆڤی هەموو تەمەنی جوانی و هەرزەکاری و لاوێتی خۆی لە پێناویدا دادەنێ، کاتێك دەبێتە زانا و دانا کە تەمەنی لاوێتی نەماوەو تێپەڕیوە.

چوارەم: ڕەوانبێژی و کامڵی و زمانپاراوی، کەسێك بیەوێ لە هەر زانستێکدا سەرکەوتوو بێ و بۆ خۆی فەرهەنگێك بێ لە ڕێزمان و وشەسازی و زاراوەناسی ئەو زمانە زانستیە، هەروەها پەراوەو خۆڕاهێنان لەسەر زمانڕەوانی و زمانپاراوی و هونەرەکانی بەکارهێنانی وشەو زاراوە و یاساکانی ڕێزمان و زانستی دەنگ و گەلێ لایەنی تر کە دەبنە مایەی دەوڵەمەندی لایەنی زمانەوانی ئەو کەسە.

پێنجەم: هاوڕێیەتی کردنی مامۆستا، چونکە بۆ فێرخواز تەنها ئەوەندە بەس نیە کە هەر لە کاتی وانە خوێندنەکەیدا لەگەڵ مامۆستاکەیدا بێ، بەڵکو پێویستە لە گەشت و سەیران و چوونە دەرەوە و ژیانی کۆمەڵایەتی و پیشەییشیدا لێی نزیك بێ، سود و پەند و وانە لە ژیانی کرداریانەو مەیدانیانەی ئەزمونی ژیانی مامۆستا وەربگرێ، ئەم خاڵە یەکێکە لەو مەرجە گرنگانەی کە دەبێ ڕەچاو بکرێ، بۆ نموونە فەقێکانی حوجرە بۆچی زیرەکترن لە قوتابیانی قوتابخانەکان لەم سەردەمەداو لە سەردەمی ڕابردووشدا فەقێکان بوون کە بوون بە شاعیر و زانا و ئەدیب و مێژوونووس و ...هتد، چونکە ئەوان هاوژیان بوون لەگەڵ ژیانی ڕۆژانەی مامۆستادا، پێکەوەبوونی مامۆستا و قوتابی لە مەیدانی ژیاندا و لەڕووی پراکتیکیەوە، زۆر جیاواز ترە لە وانە خوێندنێکی وشك لەسەر کورسی ڕەق و تەق بە شێوەی تیۆری.

شەشەم: تەرخان کردنی کاتی پێویست و تەواو بۆ فێربوون، واتە خشتە دانانێت بۆ دابەش کردنی کات بەسەر وانەکاندا بەڵکو ئامانج دیاری دەکەیت، کە ئامانجەکەش بریتیە لە فێربوونی تەواوەتی ئەو زانستە، کەواتە هەر دەبێ کەسەکە بە تەواوەتی ئەو زانستە فێر بێ، ئیتر کاتی کەم یان زۆری دەوێ ئەوە کێشە نیە، تەنانەت زۆرجار وا پێویست دەکات کە مرۆڤ لە هەموو چێژ و خۆشی و پەیوەندیە خێزانی و کۆمەڵایەتی و خزمایەتیەکانی دابڕێت و بە تەواوەتی خۆی تەرخان بکات بۆ فێربوونی زانست و زانیاری.[1]

شروط تحصيل العلم ستة

أخـــي لَـــنْ تَنَـــالَ العِلْـــمَ إلاّ بِســـتَةٍ   سَـــأُنبيك عِـــنْ تَفصِـــيلهَا بِبَيَـــانِ
ذَكـــاءُ، وَحِـــرْصٌ، واجْتِهَـــادٌ وَبُلْغَـــةٌ   وَصُـــحبَةُ أسْـــتَاذٍ، وَطُـــولُ زَمَـــانِ

دەقی هۆنراوەی ژمارە (١١٣):

(شەش مەرجەکانی فێربوونی زانست و زانیاری)

بـــــــرام، زانســـــــت بـــــــەدەست ناخـــــــەی
بـــــێ بـــــوونی، ئـــــەم شـــــەش مەرجانـــــە
وا پێـــــــت ئەڵێـــــــم: زۆر بـــــــە کورتـــــــی
تـــــــۆش هـــــــەموویان بـــــاش بـــزانـــــــە
زیرەکـــــی، بـــــەردەوامی، کۆشـــــش، زمانپـــــاراوی
هاوڕێیـــــەتی مامۆســـــتا، تـــــەرخانکاتیی تـــــەواوی

(١) ص٨١/شروط تحصيل العلم ستة/ أخي لن تنال العلم إلا بستة.

دەروازەی هۆنراوەی ژمارە (١١٤)

کەسی وا هەیە زۆر هەوڵ دەدات بۆ گەیشتن بە شتێك، بە تایبەتی پارەو پـول، بەڵام هەر ناگات بەوەی کە دەیەوێ، لەبەرئەوە لە ناخی خۆیدا زۆر خەم و خەفەتی بۆ دەخوات، هەمیشە خەمبار و کۆستکەوتووە، بزەیەك لەسەر لێوانی نابینی، بەڵام پێشەوا شافیعی خ.ل چارەسەرێکی زۆر باشتری لەم هۆنراوەیەدا دیاری کردووە، کە ئەویش قەناعەتە، مرۆڤ کە ڕازی بوو بەو بەشەی هەیەتی و لە هەوڵی باشیشدا بـوو، بـۆ زیـادکردنی بەشـەکەی، ئـەوا دەوڵەمەنـدترین کەسـە، پاراسـتنی کەسـێتی و ڕێزگرتنی دەروونی خـۆت زۆر باشـترە لـە دنیایـەکی خـەیاڵی بـێ قەناعـەتی پـڕ لـە نارازی بوون، شافیعی دەفەرموێت:

داوام لە کەس نەکردووە تاکو هاوکاریم بکات، بۆ ئەوەی سبەینێ نەیداتەوە بـە چاومداو منەتبارم نەکات، خەڵکەکەش نـەڵێن: فلانـە کـەس چـاکە و پیـاوەتی زۆری بەسەر فلانە کەسی ترەوە هەیە، من نامەوێ لە کەسێتی خۆم کەمتر سەیر بکـرێم، جا ئەگەر کەسێك بە کەم و بچووکتر لـە کێشـی خـۆم بـۆی ڕوانـیم، ئـەوا منـیش بـە هەمان شێوە بۆی دەڕوانم، بەڵام ئەگەر کەسێك بە ڕێز و حورمەتـەوە بـە تـەواوەتی من ببینێ و بە کەم و سووك سەیرم نەکات، ئـەوا منـیش وا بـۆی دەڕوانم، خـۆم لـە کەس بە کەمتر نازانم، ڕێگەش نادەم هەر من بچوك بکرێمەوەو کەچی بـە گـەورەش سەیری کەسانی تر بکەم، بە کورتی چۆن بۆم دەڕوانی، منیش وا بۆت دەڕوانم.[١]

اكرام النفس

قَنعْـــتُ بـــالقُوتِ مِـــنْ زَمَـــاني وَصُـــنْتُ نَفْسِـــي عَـــنِ الهَـــوانِ

خَوفـــاً مِـــنَ النَّـــاسِ أنْ يَقولـــوا فَضْـــلُ فُـــلانٍ عَلـــى فُـــلاَنِ

مَـــنْ كُنْـــتُ عَـــنْ مَالِـــهِ غَنِيّـــاً فَـــلاَ أُبَـــالي إذَا جَفَـــاني

وَ مَـــنْ رآنِـــي بِعَـــينِ نَقْـــصٍ رَأيْتُـــهُ بـــالّتي رآنـــي

وَ مَـــنْ رآنِـــي بِعَـــينِ تَـــمٍّ رَأيْتُـــهُ كَامِـــلَ المَعَـــانِي

---

(١) ص٨١/ اكرم النفس/ قنعت بالقوت من زماني/

دەقی هۆنراوەی ژمارە (١١٤):

(ڕێزگرتنی خود)

قەناعـــەتم بـــەو قووتـــە کـــرد، کـــە هەمـــە لـــە چـــاخی خۆمـــدا
پاراســـتم لـــە کـــاری بـــەدی، ئـــەو دەرونـــەی لـــە ناخمـــدا
لـــە ترســـی ئـــەوەی، کـــە خـــەڵکی هـــەرگیـــز نەڵێـــن:
زۆرە چـــاکەی فـــلانی بەســـــەر فیســـــاردا
کـــە بـــە مـــاڵ دەوڵەمەنـــدتر بم، لـــە کەســـێك
گـــوێ نـــادەمێ هـــەرچـــی دێ بەســـەر گیانمـــدا
کەســـێك کـــە بەچـــاوی (کـــەمیی) بـــۆم بڕوانـــێ
ئـــەویش وایـــە لـــە تێـــڕوانینـــی ئـــەمندا
بـــەڵام کەسێـــك وەکـــو تـــەواو مـــن دەبینـــێ
ئـــەوا دیـــومـــە لەوپـــەڕی مانـــای تـــەواودا

دەروازەی هۆنراوەی ژمارە (١١٥)

بەشـی هـەرەزۆری تـاوان و خراپـەکانمان بەرهـەمی خـراپ بـەکارهێنانی زمانمانـە، زمانمان لەودیوی دوو دەرگاوە وازناهێنێ، دەرگای یەکەم لێوەکانە، دەرگای دووەم پـوك و ددانەکانمانـە، کەواتـە ئـەو جـۆرە زامانـە ئەگـەر نەیبەسـتینەوە، هـەروەکو لایـەکی خـودا بەسـتویەتیەوە بـە مەلاشـومانەوە، لایەکـەی تریشـی دەبـێ خۆمـان بیبەستینەو، ئەوا وەکو ماری هار وایە، پێمانەوە دەدات، توشمان دەکات.
شافیعی خ.ل دەفەرموێ: بڕۆ سەردانی گۆڕسـتان بکـە، زۆربـەی ئەوانـەی مـرددوون بەهۆی کەتنی زمانیانەوە بووە، یاخود ئێستا لەناو گۆڕەکانیان سزا دەدرێن بەهۆی بەدا بەکارهێنانی زمانیانەوەیە لە دنیادا. بەتایبەتیش زمانی کەسی نزیك و دۆست و هاوڕێ.[1]

---

(١) ص٨٢/ حصاد الألسن/ احفظ لسانك ايها الأنسان/

حصاد الألسن

احْفَـــظْ لِسَـــانَكَ أيُّهَـــا الأنْسَـــانُ لاَ يَلْـــدَغَنَّكَ إنَّـــهُ ثُعْبَـــانُ

كَـمْ في المَقَـابِرِ مِـنْ قَتِيـلِ لِسَـانِهِ كَانَــتْ تَهَــابُ لِقَــاءَهُ الأقْــرانُ

دەقی هۆنراوەی ژمارە (١١٥):

(بەرهەمی زمان)

بپـارێـــــــزە، زمـــــــانی خـــــــۆت، ئـــــــادەمیزاد

ئـــــەوە مـــــارە، وریابـــــە پێتـــــەوە نـــــەدات

گـــــەلێ گـــــۆڕ هـــــەن، کـــــە کـــــوژراوی زمانیانـــــە

بـــــە کـــــەتنی زمـــــانی دۆســـــتی گیـــــانی دەرهـــــات

دەروازەی هۆنراوەی ژمارە (١١٦)

زۆربەی ئەو کەسانەی کە وەك پێویست هەوڵ نادەن و کارناکەن بۆ گەیشتن بە ئامانجەکەی خۆیان، سەرەنجام شکستی دێنن، ئیتر دەکەونە بروبیانوو هێنانـەوەی نەگونجاو، هەندێ لەوانە دەڵێن: شانس و بەختم نیە، یان خەتای زەمانەیـەو.. هتـد بەڵام شافیعی خ.ل دەفەرموێ: ئەوە خۆمانین کە بیانوی سەرنەکەوتنی کارەکانمان لە خۆمان دادەڕنین و زمان و کات تاوانبار دەکەین و دەڵێیـت: خـەتای ئێمـە نیـە و خـەتای زەمانەیـە، لـە ڕاسـتیدا کەچـی و نـەنگی و خـەتا و کـەم و کوڕییەکـە لـە خۆمانەوەیە، چەرخی زەمانە بۆ هەموو کەسێ وەکو یەکە، ئەی بۆچی کەسـانی تـر هــەر لـەو زەمانـەی خۆتـدا توانیویانـە بگەنـە سـەرکەوتن و هێنانـەدی خواسـت و ئامانجەکانیان؟

ئێمە زمانمان هەیە، توانای قسەو ڕەخنەگرتنمان هەیـەو بـە ئـارەزووی خۆمـان ڕەخنە لە زەمانە دەگرین، بـەڵام چـونکە زەمـان زمـانی نییـە، بـێ دەنگـە، ئەگـەر ئەویش زمانی هەبووایە دنیایەك ڕەخنەی لە ئێمە دەبوو، سکاڵای لـە دەسـت ئێمـە

دەکرد، هیچ نەبێ دەیگوت: گورگ گۆشتی گورگ ناخوات، کەچی ئێوەی مرۆڤ بە ئاشکرا لەنێو خۆتانا بوونەتە چەندین گروپ و دەستەو لایەن و دوژمنایەتی یەکتری دەکەن و یەکتری دەکوژن و دەبڕن.[1]

البلاء من أنفسنا

نَعِيْبُ زَمَانَنَا وَالعَيْبُ فِيْنَا   وَمَا لِزَمَانِنَا عَيْبٌ سِوَانَا
وَنَهجُوا ذَا الزَّمَانِ بِغَيرِ ذَنْبِ   وَلَوْ نَطَقَ الزَّمَانُ لَنَا هَجَانَا
وَلَيْسَ الذِّئْبُ يَأْكُلُ لَحْمَ ذِئبٍ   وَيَأْكُلُ بَعْضُنَا بَعْضاً عَيَانَا

دەقی هۆنراوەی ژمارە (١١٦):

(بەلاکە، لە خۆماندایە)

تانە، لە زەمانە دەگرین، کەچی کەمیش لە خۆمانە
چەرخی زەمانە، بێ کەچە، هەمووی تاوانی خۆمانە
تاوان، دەپێچینە زەمان، لە کاتێکا بێ گوناهە
گەر زمانی هەبا[2] زەمان، سکالای بوو، لەڕوومانا
گورگ، گۆشتی گورگ ناخوا، لێی لادەدا
کەچی، ئێمە یەکتر دەخۆین، ئاشکرا لەنێو خۆمانا

---

(١) ص٨٢/ البلاء من أنفسنا/ نعيب زماننا والعيب فينا/

(٢) هەبا: هەبووایا.

دەروازەی هۆنراوەی ژمارە (١١٧)

کەسانێك بوون بە پاشا، بەرپرس، دەسەڵاتدار، درێژەیان بە دەسەڵاتی خۆیاندا و ماوەیەکی زۆری خایاند، کەمێك لەوانە نەبێ، کە لە خۆیان بایی نەبوون و وایان دادەنا کە هەر پاشا و دەسەڵاتداریش نین، بەڵکو وەکو کەسێکی ئاسایی و سادە دەژیان و بە دادپەروەری حوکمیان دەکرد، بەڵام زۆرینەی کاربەدەست و بەرپرسان وانەبوون، بەڵکو پلەوپایە و دەسەڵاتی خۆیان بەکارهێنا بۆ بەرژەوەندی تایبەتی خۆیان و دەستیانکرد بە ستەم و کوشت و بڕ و نادادی.

جا ئەگەر ئەم بەرپرس و کاربەدەستانە، لە کاتی دەسەڵاتی خۆیاندا بە ویژدان و قەدرەوە مامەڵە دەکەن، بەڵام زۆربەیان زێدەڕەوییان کرد، ستەمیان کرد، بۆیە سزای زەمانە و دەسەڵاتی خودا توشی کوێرەوەری و ریسوایی و خەم و ئازاری کردن، وایان لێ هات بەرانبەر هەر تاوانێکی ڕابردوویان سزایەکی هاوشێوەو گونجاویان چەشت، وەکو ئەوەی کە بە زمانی حاڵ پێیان گوترا بێ، ئەمەش بەرانبەرە بەوە هەروەکو چۆن خوای گەورە (صدام حسین)ی لەناو نەبرد هەتا بە چاوی خۆی مەرگی کوڕەکانی خۆی بینی، ئەمەش لە بەرانبەر ئەو تاوانەی کە هەزاران دایك و باوکی جەرگبڕاو کرد، ئەمە جگە لە سزای قیامەتی ستەمکاران.

ئیتر لەمەوە بۆمان دەردەکەوێت کە زەمان دەسەڵاتی نیە و نابێ کەس تانە لە زەمانە بدات، ستەم قەرزێکە و هەر دەبێ بیدەیتەوە، ئەگەر لەو دنیاش بێ.[1]

مثلما تدين تدان

تَحكَّمُوا فَاستَطَالُوا فِي تَحكُّمِهِم   وَعَمَّا قَليلِ كَأَنَّ الأمْرَ لَمْ يَكُنِ

لَوْ أنْصَفُوا، أُنصفو لكِنْ بغَوا فَبَغَى   عَلَيهِمُ الدَّهرُ بالأحزانِ والمِحَنِ

فَأَصْبَحُوا وَلِسَانُ الحَالِ يُنْشِدُهُمْ   هَذَا بِذَاكَ وَلاَ عتبٌ عَلَى الزَمَنِ

---

(١) ص٨٢/مثلما تدين تدان/ تحكموا فستطالوا في تحكمهم/

دەقی هۆنراوەی ژمارە (١١٧):

(قەرزدانەوەی دەوێ)

فــــــەرمانڕەوا بـــــوون، درێـــــژەی بـــــوو، دەسەڵاتیـــــان
کـــەمێك نـــەبێ لـــەو کەســـانە، لـــە ســـتەما، نـــەبوو نـــاویان
ویــژدانیـــــان بـــــا، ویــــــژدان دەهاتـــــەوە ڕێیـــــان
ســـتەمیانکرد، بۆیـــە ڕۆژگـــار، خـــەم و ژانـــی تۆشـــی پێیـــان
وایـــــان لێ هـــــات، بـــــەزاری حـــــاڵ، کـــــە دەیـانگـــــوت:
تۆڵـــە، بەرانبـــەر تۆڵەیـــە، کـــەس چـــاخی تاوانبـــار نـــەکرد

دەروازەی هۆنراوەی ژمارە (١١٨):

ئەگەر دەتـەوێ سـەلامەت و بێ وەی بـژی لـەم دنیایـەداو بـاوەڕ و ئابڕووشـت پارێزراو بن، ئەوا هەرگیز زمانت بە خراپ مەهێنە گۆ، عەیب و ناتـەواوی ئـەم و ئـەو باس مەکە، لە کاتێکدا خۆت هەموو لەشت کـەم و کـوڕی و ناتەواویـە، جـا خـۆ ئـەو خەڵکانەش وەکو تۆ چاویان هەیـەو کـەم و کـوڕی تـۆ دەبیـنن و زمانیشـیان هەیـە، تاکو بڵاوی بکەنەوە و ڕایگەیەنن چاو بۆ کەم و کوڕیی خەڵکی مەگێڕە، بەڵام ئەگەر چاوەکانی خۆت بۆ دۆزینەوەی ناتەواویەکانی خودی خـۆت گـەڕان لـە خۆتـدا، ئـەوا جڵەو بۆ چاوەکانت شل بکە، با بەوردی کەم و کوڕییـەکانی خـۆت بـۆ دەسـتنیشـان بکەن، بە چاوەکانی خۆشت بڵێ: ئەی چاوەکانم، خەڵکیش چاوی هەیـە، بـە چـاکە کاریانـە لەگـەڵ خەڵکیـدا هەڵسـوکەوت بکـە، لێبـوردە بـە بەرانبـەر ئـەو کەسـانەی مافەکانت دەخۆن، بەڵام ئەوەش لە سنوری ڕەواداو بـە جـۆرێ کـە ئـەو لێبوردنـەت قازانجی زیاتری دنیایی یان قیامەتی تێدا بێ بۆ خۆت لە لێنەبوردنەکەت، خۆ ئەگەر وانەبوو ئەوا بەرگری لە خـۆت و مافـەکانت بکـە، وریابـە لـەم بەرگریکردنەشـدا هـەر

شێوازی چاك و چاكەخوازانە هەڵبـژێرە، چـونكە هـەرگیز مـرۆڤ ناتوانـێ لـە ڕێگـەی خراپەوە داوای چاكە بكات.[1]

كلك سوءات وللناس أعين

إذَا رُمْـتَ أنْ تَحْيَـا سَـلِيْماً مَـنَ الـرَّدَى وَدِيـنُــكَ مَوفُــورٌ وَعِرْضُــكَ صَــيِّنُ

فَـلاَ يَـنْطقنْ مِنْـكَ اللِسَــانُ بِسـوأةٍ فَكلّــكُ سَــوءَاتٌ وَلِلنَّــاسِ ألسُــنْ

وَعَيْنَــاكَ إنْ أبـدَت إليــكَ مَعَائِبَــاً فَـدَعْهَا، وَقُـلْ يَـا عَـينُ لِلنَّـاسِ أعْـينُ

وَعَاشِر بمَعْروفٍ، وسَـامِحْ مَـنِ تعتَـدَى وَدَافِــهْ وَلكِــنْ بــالتي هِــي أحْسَــنُ

دەقی هۆنراوەی ژمارە (١١٨):

(هەموو لەشت نەنگییە، ئەو خەڵكەش چاویان هەیە)

دەتــــەوێ، بـــێ وەی بـــژی، دوور لــــە گێچــەڵ، لــــە ژینـــا

ئـاینــــت خــــاوێن بێـــــت و، ئابڕوشـــت لــــە پــــەرژینا

زمـــــان هـەڵمەسوڕێنــــــە، بڵێـــــی خـــــەڵكی لەكەیــــە

كـــە بــۆ خــۆت هـــەر لەكـــەی و، ئـــەو خەڵكـــەش چــاوی هەیـــە

كــــە زانیـــت ئـــەوا چـــاوت، بـــۆ لەكـــەی خـــۆت دەگـــەڕێ

بڵـــێ: ئـــاخر ئـــەو خەڵكـــەش، چـــاوی هەیـــە، لێگـــەڕێ

بــــاش بــــە، لــــە پەیوەنـــدیتا، ببـــورە لــــە مـــافخۆران

بــــەڵام بــــەرگریش بكـــە، بــــە شـــێوازێكی زۆر جـــوان

(١) ص٨٤/ كلك سوءات وللناس أعين/ اذا رمت ان تحيا سليما من الردى/

دەروازەی هۆنراوەی ژمارە (١١٩)

جەوهەری گومان وایە، هەمیشە بەلای خراپی دایە، لەناو بیری مرۆڤیش دا بەهێزترین توانا، بریتیە لە توانای (بەدگومان)ی، بۆ نمونە: کە گومان بە خراپی رەوشتی کەسێك دەبەی، ئەوا مێشك و بیرت سەدان بەلگەو وێنەی خراپی ئەو کەسەت بۆ دەخاتە بەر بیرو نیگا، کەچی کە بتەوێ گومانی باش بە کەسێك بەریت، بیرت ئەوەندە بە دەمتەوە نایات بەڵکو تەنها کەمێك وێنەو رەفتاری باشی ئەو کەسە دەبینی و هێشتا دڵت هەر ترپەی دێت بۆ لای گومانە خراپەکە.

کەچی لە ڕاستیدا هیچ کەسێك نیە، کە لە رێی گومانی خراپی خۆی و کردەوە دزێو و خراپەکانیەوە گەیشتبێتە پلەو ئاستی چاك و پڕ بە دڵی خۆی، کە چێژی ئاسودەیی خۆی لێ ببینێ.[1]

مساءة الظن

لاَ يَكُــــــــنْ إلاّ سَــــــــيِّئَنَا   إنَّ سـوءَ الظَّـنِ مِـنْ أقَـوى الفِطَـنْ

مَـــا رَمَـــى الإنْســـانَ في مَخْمَصَـــةٍ   غَيْـرُ حُسْـنِ الظَّـنِ وَالقـولِ الحَسَـنْ

دەقی هۆنراوەی ژمارە (١١٩):

(بەدگومانیی)

گومانـــــــی تـــــۆ، هـــــەر بـــــەلای خراپـــــی دایـــــە

لـــــە بیـرتـــــدا (بـــــەد گومـــــانی) بـــــەهێزترینی توانایـــــە

کـــــەسیش نیـــــە، بـــــە خواســـــتی خـــــۆی گەیشـــــتبێ

مەگـــــەر ئـــــەوەی گومـــــان بـــــاش و کـــــاری باشیشـــــی کردبـــــێ

---

(١) ص٨٤/ مساءة الظن/ لايكن ظنك الا سَيئاً/

دەروازەی هۆنراوەی ژمارە (١٢٠)

کەسانێك هەیە، لەناو بەندەکانی خودادا، کە هێندە پەرۆشی ئەوەن خودا لێیان ڕازی بێت و دواتر پاداشتی بەهەشتی نەبڕاوەیان دەست بکەوێ، زۆر بایەخ بە دنیا نەدەن، بگرە بە تەواوەتی وازیان لە باق و بریقی دنیا هێناوە، بەو ئومێدەی پارێزراو بن لە بەڵاو گێچەڵەکانی دنیا و لە کاری قیامەتیانەیان سارد نەبنەوە، ئەو کەسانە بە وردی لە دنیا وردبوونەوەو، ناسیویانەو، چاك هەڵیان سەنگاندووە، بۆیان ڕوون بووەتەوە کە، ئەم دنیایە بۆ ئەوە نابێ، وەکو ماڵ و نیشتمان تەماشا بکرێ، لەبەرئەوە وەکو زەلکاوێکی لێخن دایانناوەو خواپەرستی و کاری چاکەشیان کردووە بە بەلەم، یان کەشتیەك و بە هۆیەوە لەم زەلکاوە پەڕیونەتەوەو خۆیان گەیاندووەتە، ئەوبەری ئەم دنیایە، کە بریتیە لە دنیاکەی تر.(١)

سفينة المؤمن

إنَّ لله عِبَـــــــــاداً فُطَنَـــــــــا	تَرَكُـــوا الـــدُّنيَا وَخَـــافوا الفِتَنَـــا
نَظَـــرُوا فِيهَـــا فَلَمـــا عَلِمُـــوا	أنهَـــا لَيْسَـــتْ لِحَـــيٍّ وَطَنَـــا
جعَلُوهَـــــا لُجَّـــــةً واتَخَـــــذُوا	صَـــالِحَ الأعْمَـــالِ فيهَـــا سُـــفُنَا

دەقی هۆنراوەی ژمارە (١٢٠):

(کەشتی باوەڕدار)

خـــودا، کەســـی ژیـــری هەیـــە، لـــە بەنـــدەکان
تەرکـــە دنیـــا، هـــەر لەبـــەر ترســـی فیتنـــەکان
وردبوونـــــــەوە.. ! کـــــــە زانیـــــــان
دنیـــــا، ناشـــــێ بـــــۆ نیشـــــتمان
ســــــــــدایاننا، کــــــــە دەریایەکــــــــە
کــــــاری باشــــــیش، وەك (کەشــــــتی)یان

---

(١) ص٨٤ ص٨٥/ سفينة المؤمن/ ان الله عباداً فطناً/

دەروازەی هۆنراوەی ژمارە (١٢١):

لە خۆتەوە لەگەڵ خەڵکی مەبەرە هاوڕێ، خەڵکی بە باشی هەڵبسەنگێنە، بیانکێشە، بیانپێوە، بزانە لە کام ئاست و کێش و نرخدان، چونکە خەڵکی تۆیان کێشاوە تۆش بەو کێشانەو تەرازووە ئەوان بکێشە، کە تۆیان پێ کێشایت، تەنانەت تۆ ئەو شتەش، یان ئەو سەنگەش بکێشە کە تۆی پێ کێشراویت، یان کە خەڵکی پێ دەکێشیت.

بۆ نموونە لە ئەنجامدا بۆت دەردەکەوێ کە پێویستە هاتوچۆی ئەو کەسانە بکەیت، کە هات و چۆت دەکەن، ئەوەی کە بێ وەفایە تۆش بەرانبەری وابە. هەرکەسێ گومانی وابوو کە بوونی تۆ بەندە بە بوونی ئەوەوە، ئەوا مانای وایە تۆی بە سفر داناوە، تۆش لێی دروبکەوەرەوە، تێکەڵاوی مەبە، وازی لێ بێنە، چونکە لەژێر چەتری ئەو بۆچوونە خۆپەرستانەیەدا درەختی کەسێتی ئازاد و سەربەخۆ دروست نابێ، با ئەو بۆچوونە هەڵەیەی خۆی هەر لە ناخی خۆیدا بێ و بەو خەم و گومانەوە بمرێ.

باش وایە کەس لە خۆت بە گەورەتر نەبینی و بگەڕێرەوە بۆ لای خودای گەورە، کە گەورەیی ئەو جیاوازە لە خۆبەگەورە زانینی مرۆڤ، بچووکی لە ئاستی گەورەیی خوادا گەورەت دەکات، بەڵام بچوکی لە ئاستی گەورەیی خەڵکیدا بچوکت دەکاتەوە.

دڵنیابە هەرچی هەیتە، هی خودایە و کەس ناتوانێ هیچت بداتێ هیچت لێ بسەنێ.[1]

(١) ص٨٥/ زن بما وزنت به/ ذن بمن وزنك بما/

زن بما وزنت به

زِنْ مَـــــنْ وَزَنْـــــكَ، بِمَـــــا وَزَ
نْـــكَ وَمَـــا وَزَنْـــكَ بِـــهِ فَزِنْـــهُ

مَـــنْ جَـــا إليــكَ فَـــرُحْ إليـــــ
ـــهِ ومَـــنْ جَفَـــاكَ فَصُـــدَّ عَنْـــهُ

مَـــنْ ظَـــنَّ أَنَّـــكَ دُونَـــــهُ
فَـــاتْرُكْ هَـــواهُ إذَنْ وهِنْـــهُ

وارْجِـــعُ إلَـــى رَبِّ العِبَـــا
دِ فَكُـــلُّ مَـــا يَأتِيـــكَ مِنْـــهُ

دەقی هۆنراوەی ژمارە (١٢١):

(بکێشە بەوەی پێی کێشرایت)

بکێشـــە کەســـێ، کـــە کێشاویـــــە، تـــۆ
ئـــەوەی پێـــی کێشـــرای، ئـــەویش بکێشـــە
کـــێ سەردانـــت کـــا ، ســـەردانی کـــە تـــۆ
لـــە بـــێ جەفایـــان هـــامشـــۆ ببـــڕە
کەســـێ، پێـــی وابـــێ، بـــێ ئـــەو، هیچـــی تـــۆ
وازی لێ بێنـــە، خـــۆی و گومـــانی
بگـــەڕێرەوە، لای خـــودا، ئـــەتـــۆ
هـــی ئـــەوە، هەرچـــیت هـــەیە ئێســـتاکە
یـــان، کـــە پێـــی داوی، وەیـــان دێ بـــۆ تـــۆ

دەروازەی هۆنراوەی ژمارە (١٢٢):

تـەماح و چاوچـنۆکی نـاهێڵن سـاتێك ئاسـودە بـین، لـەم بارەیـەوە شـافیعی خ.ل دەفـەرموێت: حـەز و ئـارەزووە چاوچـنۆکیەکانم سـەرکوت کـرد، بـەوە دەروونم حەسایەوە، چونکە دەروون سروشتی وایە، هەتا زیاتر تەماعی بخەیتە بەردەم زیاتر خۆی بۆ سوك و سەلیم دەکات. هـاتم قەناعـەتم بوژانـدەوە، کـە مـرد بـوو، چـونکە

بەهۆی زیندوویی ئەوەوە ئابڕوپەکی پارێزراومان دەبێ کەسێك چاوچنۆکی ناو جەرگەی دڵی داگیر بکات، ئەوا دڵی سوك و بێ نرخی دەکا، ڕیسوای دەکا.[1]

تأتي العزة بالقناعة

أَمَــتُّ مَطَــامِعي فَأَرْحــتُ نَفْسِــي ... فــإنَّ الــنَّفْسَ مَــا طَمِعَــتْ تَهــونُ

وَأَحيَيْــتُ القُنُــوعَ وكَــانَ مَيْتَــاً ... فَفِــي إحيائِــهِ عِــرْضٌ مَصــونُ

إذَا طَمــعٌ يَحــلُّ بِقَلــبِ عَبْــدٍ ... عَلَتْــهُ مَهَانَــةٌ وَعَــلاَهُ هُــونُ

دەقی هۆنراوەی ژمارە (١٣٢):

(سەروەری بە قەناعەت دێتە دەست)

ئــارەزووە چڵێســەکانم، لــە دەروون، لــە بــێخ دەرهێنــا
ئەوســا زانــیم چــەند دەرونــم حــەسایەوە
ئــەم دەروونــە هــەر خــووی وایــە
هــەتا زیــاتر چاوچــنۆك بــوو، زیــاتر ڕیســوا کرایــەوە
قــەناعــەتم بوژانــدەوە، لــە کاتێکــدا کــە مــرد بــوو
(پــاراستنــی ڕێــز و ئــابڕوو) بــەو بوژانــە، بوژایــەوە
کەســێ کــەوا (چاوچــنۆکی)، ناوجەرگــەی دڵــی داگیرکــا
دڵــی هــەر ســووکتری دەکــا، ڕیســوایی بــۆ کرایــەوە

---

(١) ص٨٦/ تأتي العزة بالقناعة/ أمت مطامعي فأرحت نفسي/

دەروازەی هۆنراوەی ژمارە (١٢٣)

قسەکردن، هونەر و زانستی خۆی هەیە، کەسی وا هەیە، زۆر قسە دەکات، بەڵام قسەکانی هەموویان شتی زیادەن و پێویست نین، بەڵکو شێوازی سەرکەوتوو ئەوەیە کە بە کورتی و بە چەند وشەیەك ئامانجەکەت بپێکیت و زوو بگەیتە سەرچاوەکەو بە جۆگەلەکاندا نەڕۆیت، ئەگەر کەسێ قسەی زۆری تێکهەڵکیش دەکرد، نەیدەزانی چۆن قسەکانی کورت بکاتەوە، ئەوا باشتر وایە بێ دەنگ بێت، نەك نەزانێ لە کات و شوێنی خۆیدا قسە بکات، هەر کەسە و کەسێتی و سیمای تایبەت بە خۆی هەیە، شێوازی قسەکردن هۆیەکە بۆ نیشاندانی سیمای کەسێتیەکەی.(١)

الصمت خير من حشو الكلام

لاَ خَيْـــــرَ فِي حَشْـــــوِ الكَـــــلا   مِ إِذَا اهْتَــــــدَيْتَ إلى عُيونِـــــــه

والصَّــــمْتُ أَجْمَـــــلُ بِــــالفَتَى   مِـــنْ مَنْطِـــقٍ فِي غَـــيرِ حِيْنِـــه

وَعَلَـــــى الفَتَــــى لِطِبَاعِـــــهِ   سِـــمَةٌ تَلُـــوحُ عَلَـــى جَبِينِـــه

دەقی هۆنراوەی ژمارە (١٢٣):

(بێ دەنگی باشترە لە قسە فڕێدان)

گـــەر دەتـــەوێ بچـــیەوە ســـــەر سەرچـــاوەی ڕاســـتەقینە

بـــێ دەنـــگی گـــەلێ باشـــترە لـــە وتـــەو قســـە فڕێـــدان

بـــۆ لاو، چـــەند جوانـــە بـــێ دەنگـــی و زۆرنەبێـــژی

دەم داخستـــن زۆر باشـــترە لـــە بـــێ جێـــی قســـە وەشـــان

هـــــەموو کەســـــێ، سروشـــــتی ســـــیمای خـــۆی هەیـــە

چـــەندێ جوانـــە ئـــەو ســـیمایە دەرکـــەوتوو بـــێ لەناوچـــاوان

(١) ص٨٦/ الصمت خير من حشو الكلام/ لا خير في حشو الكلام/

دەروازەی هۆنراوەی ژمارە (١٢٤):

ناچارین، هەموومان دەبێ چاوەڕوانی مەرگ بکەین، ئێستا دێت، ئێستاش نەیەت، دواتر هەر دێت، ئەگەر من ئەم جارەشیان بەرنەکەوتم، ئەوا خۆشەویستێکم بەر دەکەوێ، مەرگی ئازیز و خۆشەویستانیش هەر خۆی جۆرە مەرگێکە و هیچی وای کەمتر نیە لە مردنی خۆمان.(١)

موت الأحبة

سَأصْبرُ للحِمَامِ وَقَدْ أتَاني وإلاّ فهو آتٍ بَعْدَ حِين

وإنْ أسْلَم يمتُ قَبْلي حبيبٌ وموتُ أحِبَّتي قَبْلي يَسُوني

دەقی هۆنراوەی ژمارە (١٢٤):

(مەرگی ئازیزان)

چاوەڕوانی مەرگم دەکەم، کە ئێستا هات

ئێستا نەبێ، لەدوای ئێستا هەر سەر ئەدات

کە مۆڵەتم پێ درا بێ، جارێ نەمرم

لەپێش خۆمدا مەرگ خۆشەویستان دەبات

بینینی مەرگی ئازیزان

مردنێکە، هەمان تام و واتا دەدات

(١) ص٨٦/ موت الأحبة/ سأصبر للحمام وقد أتاني/

دەروازەی هۆنراوەی ژمارە (١٢٥):

کەسی وا هەیە، وا دەزانێ کەسانی بەرانبەری، فەرمانبەرەکانی بەردەستی، ئەندامەکانی خێزانەکەی، هەموویان منەتباری ئەون، لە هەودای منەت دروست کراون، وەکو ئەوەی کە بنەڕەتیەکە ئەوەو ئەوانی تر نانخۆرو منەتهەلگری ئەون هەر لە ڕۆژی دروست بونیەوە، دە ئیتر واز لەو منەتە زۆرو خراپەی خۆت بێنە، من بۆ خۆم بە پاروە نانێك دەژیم و بەسمە، لە ئێستاوە تا دەخرێمە ناو کفنەکەمەوە.[1]

المنة

رَأَيْتُكَ تكويني بِمِيْسَمِ مِنَّةٍ ... كَأَنَّكَ كُنْتَ الأصلَ في يَومِ تكْويني

فَدَعَني مِنَ المنِّ الوخيم فَلقمَةٌ ... مِنَ العَيْش تَكفيني إِلَى يَومِ تَكْفيني

دەقی هۆنراوەی ژمارە (١٢٥):

(منەتکردن)

وات تێت گەیاند کە پێت وابێ، لە هەودای منەت چنراوم
گوایە ڕەسەنەکە منم، لەو ڕۆژەی دروست کراوم
منەتی ناشرین و پیسی خۆتم لێ لادە
بە یەك پاروو دەژیم لە ئێستا تا ئەو دەمەی کەلە کفنم نراوم

---

(١) ص٨٧/ المنة/ رأيت تكويني بميسم منة/

دەروازەی هۆنراوەی ژمارە (١٢٦):

کارێك مەکە کە خەڵکی منەتیان بەسەرتەوە هەبێ، تەنها خۆت بە منەتباری خودا بزانە، بەختی چاکت بۆ دەرونت بوێ، ئارام بگرە لەسەر پێویستیەکانت، ئارام بگرە، چونکە ئارامگری و دان بەخۆداگرتن، وەکو قەڵا وایە بۆ ئەو کەسانەی کە منەتباری هیچ کەسێ نین، چونکە منەتباری بارێکی گران و قورسە لەسەر دڵ، ئازارەکەیشی بەژان تر و بەئێش ترە لەوەی ددانت کیس بکات، هەو بکات، خۆزگە بەو کەسانەی کارێك ناکەن کە منەتباری ئەم و ئەو بن.(١)

مرارة تحميل الجميل

لاَ تَحْمِلَــــــنَ لِمَــــــنْ يَمــــــنّ ... مِــــنَ الأنَــــامِ عَليــــكَ مِنّـــــه

وَاخْتَـــــر لِنَفْسِـــــكَ حَظَهَـــــا ... واصْـــبِرْ فَــــإنَّ الصَــبْرَ جُنَّـــه

مِـــــنَنُ الرِّجَـــالِ عَلَـــى القُلـــو ... بِ أشَـــدُّ مِــــنْ وَقْـــعِ الأسِـــنَّه

دەقی هۆنراوەی ژمارە (١٢٦):

(تاڵیی هەڵگرتنەوەی جوانی)

منــەتـــــــی هیـــــــچ کـــــــەس، هەڵمـــــــەگرە

کـــــــــەوا منەتبــــــــــاری خـــــــــودای

بەشـــــــە بـەختـــــــت، بـــــــە دەرونـــــــدە

ئـارامگریـــــــە، ئـــــــارامگریی بۆتـــــــە قـــــــەڵای

ئـــــــەو کەسانـــــــەی منـــــــەتبار نیـــــــن

منـــــــەتباری لەســـــــەر دڵان، قورســـــــە واتـــــــای

بـــــــەژانترە لـــــــە (دان کەوتـــــــن)، ژان و هـــــــەوای(٢)

---

(١) ص٨٧/ مرارة تحميل الجميل/ لاتحملن لمن يمن/

(٢) هەوای: هەوکردن و هەڵاوسانی پوك و ددان و کیس کردن.

دەروازەی هۆنراوەی ژمارە (١٢٧):

کەسێك کێشەو کۆسپێکی بەسەر دێت، ئازیزێکی دەمرێت و پرسەدار دەبن، منیش دەچم سەرەخۆشی لێ دەکەم، دڵنەوایی دەکەم، ئەوەش لەبەرئەوە نیە، کە گوایە وا هەست بکەم، کە من نامرم، یان گوایە چاوم بریوەتە (هەرمان)و نەمریی، بەڵکو لەبەرئەوەیە کە سونەتێکی ئاینە، ئەگینا نە خاوەن پرسە و نە ئەو کەسەش کە دڵنەوایی خاوەن پرسەکە دەکات لە ژیاندا بەردەوام دەبن، بەڵکو هەریەکەیان ماوەیەك دەژین و ئەوانیش وەکو مردووەکەی پێش خۆیان کۆچی دوایی دەکەن، کەواتە دڵنەوایی خۆت بکە، توێشووی ڕۆژی خۆت ئامادە بکە.[1]

تعزية

إنِّي أُعَزِّيكَ لاَ أَنِّي عَلَى طَمَعٍ ... مِنَ الخلودِ وَلَكِنْ سُنَّةُ الدِّينِ

فَمَا المُعَزَّى بِبَاقٍ بَعْدَ صَاحِبِه ... وَلاَ المُعَزِّي وإنْ عَاشَا إلَى حِينِ

دەقی هۆنراوەی ژمارە (١٢٧):

(پرسە و دڵدانەوە)

دڵنەوایيت دەکەم، بەو مانا، نا، کە پێم وابێ

(نەمر)م من، سونەتی دینە، ئاوايە، دەبێ وابێ

نە دڵنەوايی کراو، دوای هاوەڵەکەی دەمێنێ

نە دڵنەواکاریش، گەرچی ژينيان کەمێ مابێ

(١) ص٨٧/ تعزية/ إنيّ اعزيك لا أني على طمع/

دەروازەی هۆنراوەی ژمارە (١٢٨)

ئەسفەهانی دەڵێ: محمدی کوڕی عبدالرحمن گوتی: گوێم لێ بوو کە (محمدی کوڕی بەشیری ئابری) دەڵێت: گوێم لێ بوو (الربیع) گوتی: لە خزمەتی شافیعی دانیشتبووم، پیاوێك هات و قسەیەکی لەگەڵ ئیمامی شافیعی کرد، شافیعیش ئەم هۆنراوەیەی فەرموو، (مەبەست لە دێڕی یەکەمی هۆنراوەکەیە)، هەروەها دەڵێت: محمدی کوڕی ئیبراهیم دەڵێ: (عبدالعزیز)ی کوڕی (أبي رجاء) دەڵێ: (ربیع کوڕی سلیمان) وتی: بۆ (البویطي) نووسیبوویان کە لە بەندیخانەدا بوو، ڕەوشتت جوان بێ لەگەڵ کەسانی نامۆ و بێگانەدا لە بەندیخانەداو ئارامگریە، خۆت ڕابێنە، من گەلێك جار بیستوومە کە شافیعی دەیفەرموو: (لێرەدا دڕێڕی دووەمی هۆنراوەکەی مەبەستە).[1]

جُنُونـكَ مَجْنُـونٌ ولَسـتَ بِوَاجِـدٍ　　　طَبيبـاً يُـدَاوي مِـنْ جنـون جنـونَ

* * *

أُهـينُ لَهُـمْ نَفْسِـي وَأكرِمُهَـا بِهِـمْ　　　وَلاَ تُكْـرَمُ الـنَّفْسُ الـتي لا تُهِينُهَـا

دەقی هۆنراوەی ژمارە (١٢٨):

شـەیدایی تـۆ، شـێتیە، حـەکیمێ بـەدی ناکـەی
تـا دەرمـانی شـەیدایی، شـێتانەی لا پەیداکـەی

* * *

دەروون دەشـکێنم بۆیـان، کـە ئـەوان ڕێزیـان لابـێ
دەروونێـك ڕێـزی نابـێ، جاروبـار نەشـکێنرا بـێ

---

(١) ص٨٨ ص٨٩/ قال الأصفهاني حدثنا محمد بن عبدالرحمن.

دەروازەی هۆنراوەی ژمارە (١٢٩):

شافیعی خ.ل بەوە تۆمەتبار دەکرا کە (ڕافیزی)یەو زیاتر هۆگری بنەماڵەی (علی کوڕی أبی تالب)ە، بەڵام شافیعی ئەوە ڕەت دەکاتەوە، لە کاتێکدا لە باوانەوە خۆی دەچێتە وەسەر ئەو بنەماڵەیەو دەفەرموێ: با ئەوانە هەر قسەڵۆکی خۆیان بڵێن، من ئەگەر بە دەربڕینی خۆشەویستی بۆ ئەوان ببمە ڕافیزی ئەوا جێگەی شانازیمە.[1]

حب علي و بسطيه و فاطمة

إذَا فِــي مَجْلِــسٍ نَــذْكُرْ عَلِيــاً ... وَسِــبْطَيْهِ و فَاطِمَــةَ الزَّكِيَــةْ

يُقَــالُ تَجَــاوزُوا يَــا قَــوْمُ هَــذَا ... فَهــذَا مِــنْ حَــدِيثِ الرَّافِضِــيَةْ

بَرِئْــتَ إلَــى المُهَــيمنِ مِــنْ أُنَــاسٍ ... يَــرونَ الــرَّفْضَ حُــبَّ الفَاطِمِيَّــه

دەقی هۆنراوەی ژمارە (١٢٩):

(خۆشەویستی
بۆ علی و دوو جگەرگۆشەکەی و فاطمە)

لــــە کۆڕێکـــــدا، کـــــە بــــاسی عــــەلی دەکـــــرێ

وە، یــــــــــا، دوو جگــــــــــەر گۆشــەکـــــــــەی

وە یــــا فاطمـــــەی پـــاکیزە، کاتـــێ کــــە نــــاوی دەبـــرێ

لـــەو قســـانە کـــە دەوتـــرێ، دەواز بێـــنن، ئـــەی خەڵکینـــە

ئـــــەم قسـانــــــە، لای ڕافیـــــــزیەکان بــــاس دەکـــــرێ

بـــێ بـــەریـــم مـــــن، لـــــەو خەڵـــکانەی پێیــــان وایـــــە

خۆشەویســـتی، بـــۆ فاطمـــــە، لایەنـــــی ڕافیـــزی دەگـــــرێ

---

(١) ص٩٠/ حب علي و بسطيه و فاطمة/ إذا في مجلس نذكر علياً/

دەروازەی هۆنراوەی ژمارە (١٣٠):

نەفام و دووڕوو، هەر شتێکی خراپ دەڵێ، ئەوە لە بنەڕەتدا لە خۆیدا هەیە، ئەو کەسانە چەند تۆمەت و قسەی خراپ بە کەسانی باش بڵێن، هیچ زیانێکی نیە، هەروەکو چۆن چەند سەگێك بکەونە ئاوی فوڕاتەوە پیس نابێ.[1]

الأعراض عن الجاهل

أعْــرِضْ عِــنِ الجَاهِــلِ السَــفِيه فَكُــلُّ مَــا قَــالَ فَهْــوَ فِيــه

مَــا ضَــرَّ بَحْــرَ الفُــراتِ يومَــاً إن خَــاضَ بَعْــضَ الكِــلاَب فِيــهِ

دەقی هۆنراوەی ژمارە (١٣٠):

(ڕەخنەگرتن لە نەفام)

ڕەخنــــه بگـــــره، لــــــەو کــــــاڵ فامـــــــه

کـــه هەرچـــی گــــوت، لــــه خۆیـــدا هەیـــه بیزانـــه

هیــــــچ کاتــــێ فــــــوڕات پیــــــس نابــــێ

گەرچەنـــــــد سەگێــــــکی تێـــــــدا بــــــێ

دەروازەی هۆنراوەی ژمارە (١٣١):

کەسانی ناشایستە و نا خانەدان زۆرجار دەبنە خاوەن دەسەڵات و پارەوپول، تێرن، بێ کێشەن، کەچی کەسانی باش و خوانـاس و خانەزادە برسی و داماون، بەڵام کەسانی دی، کە بێ نرخ و سووکن گەدەیان پڕە لە خۆراکی نایابی وەکو گەزۆو گۆشتی باڵندەیەکی وەکو مێلاقە، کە وەکو کەوی سوێسکە وایە و تامێکی خۆشی هەیە.

---

(١) ص٩٠/الأعراض عن الجاهل/ اعرض عن الجاهل السفيه/

ئەمانە خودا لێیان بەئاگایەو قەدەرو بڕیاری ئەو وا بوو کە دنیا خۆران، لە دنیاو قیامەت بێ بەش نەکات کەسیش نیە کە بتوانێ دەسکاری بڕیاری خودا بدات.
شافیعی ئەمانەی لە نمونەی ئاژەڵاندا هێناوەتەوە لەم هۆنراوەیەدا.[١]

حياة الأشراف واللئام

أرَى حَمْراً تَرْعَى وتُعْلَفُ مَا تَهْوى وَأُسْداً جِيَاعَاً تَظْمَأُ الدَّهرَ لاتُرْوى
وأشْرَافَ قَوْمٍ لا يَنَالونَ قُتَهُمْ وَقَوْمَاً لِئَامَا تَأكُلُ المَنَّ والسَلْوى
قَضَاءُ لِدّيان الخلائِقِ سَابِقٌ وَلَيْسَ عَلَى مُرِّ القَضَا أحدٌ يَقْوى
فَمَنْ عَرَفَ الدَهْرَ الخؤُونَ وَصَرْفَه تَصَبّرَ لِلبَلْوى وَلَمْ سُظْهِرِ الشَّكْوَى

دەقی هۆنراوەی ژمارە (١٣١):

(ژیانی خانەدان و ژیانی بێ وێڵ)

دەبینم، کەرگەل، لە پاوەن[٢]، هەرچی حەز لێ بێ، لێی تێرە
کەچی ڕەوەی شێرەکانیش، تینو، برسین، لە جەنگەڵا، لە زەنوێرا
خانەدانی هۆزەکان و سەردارانی، بێ بژێون، داماون
گەدەی کەسانی بێ بەهاش، لە گەزۆ و مێلاقە[٣] تێرە
ئەوەش بڕیاری پێشوەختی، خوای تاك و بەدیهێنەرە
کەسێ نیە، بەهێز تر بێ، لە قەزای خودا، کە دێرە[٤]

---

(١) ص٩١/ حياة الأشراف واللئام/ أرى حمراً ترعى و تعلف ما تهوى/
(٢) پاوەن: شوێنی لەوەڕ، دەشتودەری پڕ گژوگیا.
(٣) مێلاقە: باڵندەیەکە وەکو سوێسکە وایە.
(٤) دێرە: دێرینە، کۆنە.

خوێنەری بەڕێزم..!

تا ئێرە، ئەو هۆنراوانە بوون کە لەو دیوانەدا هەیە، کە (الزعبی) لە چاپی چوارەمدا، ساڵی ١٩٧١ چاپ و پەخشی کردووە، بەڵام هۆنراوەی تری شافیعی خ.ل لە نوسخەی تری دیوانەکانی تریدا هەیە، بەتایبەتی ئەو دیوانەی کە مامۆستا (مختار فوزی النعال) لەم ساڵانەی دوایی دا چاپی کردووە تا ئێستاش نوسخەکەی لە کتێبخانەکاندا هەیە، ئەم دیوانە گەلێك لە هۆنراوەکانی نوسخەی (الزعبی) تێدایە و هاوکات چەندین هۆنراوەی تریشی تێدایە کە لەویاندا نین، لەبەرئەوە لە ئێرە بەرەو دواوەی ئەم دیوانە، تایبەتە بەو هۆنراوانەی کە ساخم کردوونەتەوەو لە نوسخەکەی (مختار فوزی)دا یان لە ئەنتەرنێت و سەرچاوەی ترەوە دەستم کەوتوون و لە پەراوێزدا ئاماژەم بە سەرچاوەکان داوە، ڕیزبەندی ژمارەی هۆنراوەکانم نەپچڕاندووە، هەروەها بەپێی پێویست دەروازەی لێکدانەوەم بۆ هەریەکە لەو هۆنراوانە داناوە، بەڵام دەقە عەرەبیەکەم دانەناوەتەوە، ئەویش لەبەر دوو هۆکار:

یەکەم: هێشتا دیوانە عەرەبیەکەی نوسخەی (مختار فوزی) لە کتێبخانەکاندا هەیە و تازەیە، مەترسی تیاچوونی لەسەر نیە.

دووەم: ئەگەر ئەمیشیان دیسانەوە هەر دەقی هۆنراوە عەرەبیەکان بنووسمەوە، کارێکی زیادەیەو قەبارەی دیوانەکەش زۆر گەورە دەردەچێت و دەبێتە ئەرکێکی زیادە بۆ خوێنەران.[1]

---

(١) کاتی تەواوبوونم لە وەرگێڕانی ئەم دیوانەیان کە (الزعبی) کۆی کردووەتەوەو چاپی کردووە، لە چاپی چوارەمیدا، لە ساڵی ١٩٧١، بریتیە لە شەوی شەممە ٢٠١٣/١٠/٢٥زاینی، کاتژمێر (١١,٣٠)ی شەو لە شاری سلێمانی، هەروەها ڕۆژی دووشەممە ٢٠١٣/١٢/٢٣ لێ بوومەوە لە لێکدانەوەی هۆنراوەکانی.

دەروازەی هۆنراوەی ژمارە (١٣٢)

تەمەنی لاوی، قورسترین تەمەنی مرۆڤە، چونکە لە هەموو لایەکەوە جموجوڵی گەشەو بونیاتنانی دەست پێدەکات، زۆرترین گرفت و کێشە لەو تەمەنەدا ڕووبەڕووی مرۆڤ دەبێتەوە، کە زۆربەی جار شادی و خۆشیەکانی لێ تاڵ دەبێ، بەتایبەتی کۆچی دوایی هاوڕێ و هاوتەمەن و خۆشەویستانی، لەم کاتانەشدا ئەگەر گەنجەکە تەمەنی بە دەستی خۆی بوایە، ئەو تەمەنەی فڕێ دەداو نەیدەویست.

دەقی هۆنراوەی ژمارە (١٣٢):

(تەمەنی لاو)

مەخابن، لاوێک نەتوانێ، ساتێ، شادانە، ڕابرێ[1]
لەبەر کۆست و گرفت و کێشەکانی
تەمەن، بە دەستی خۆی بایا[2] تورِی دەدا[3]
لە دوای مەرگی هاوەڵ و ئازیزەکانی

دەروازەی هۆنراوەی ژمارە (١٣٣):

خۆشە مرۆڤ تەمەن درێژ بێ، بەڵام درێژایی و پانتایی ئەو تەمەنی هەمووی چاکەخوازی و شادمانی بێ، بەڵام کۆست و گرفتی وا هەیە مرۆڤ پیر دەکات، یان سیمای پیربوونی تێدا دەردەخات، لەوانەش کۆچی لەناکاوی ئازیز و خۆشەویستان، ئەو کەسەی ئارامگر بێ لەسەر کۆچی ئازیزانی وەکو ئەوە وایە کە تەمەنی خۆی لە (زرێ)یەکدا پاراستبێ، ئەگەر وا نەبێ مانای وایە ئاواتی دوژمنانی هێناوەتە دی.

---

(١) دیوان/ مختار فوزي ص١١.

(٢) بایا: بوایا.

(٣) تورِی دەدا: هەڵی دەدا، فڕێی دەدا.

دەقی هۆنراوەی ژمارە (١٣٣):

(ئارامگرتن لەسەر کۆچی خۆشەویستان)

کــــێ تـــەمـــــای، تەمـــەنی هەیـــە[١]
خــــۆڕاگــــــری بــــــە زرێ کـــا
کــــێ تەمــــەنی خــــۆی درێـــژکــــا
دێنێتــــــە دی، ئــــــاواتی نەیارەکانــــــی

دەروازەی هۆنراوەی ژمارە (١٣٤)

شافیعی دەفەرموێ بە چوار شتی قورس و گران ئێمەی مرۆڤ تاقی کراونەتەوە، ئەم چوار شتەش بەردەوام لە دژایەتی کردنمدان، کە بریتین لە (شەیتان، دنیا، دەروون، حەزی بەدکاریی) دەبێ وریا بی، ئەگینا، ناتوانی لەنێو ئەم هەموو ناحەزانەدا ڕێی سەرکەوتن و زاڵبوون بدۆزیتەوە.

دەقی هۆنراوەی ژمارە (١٣٤):

(بە چوار شت تاقی کراومەتەوە)

بـــــە چــــوار شــــت، تــاقــــی کـــراوم[٢]
کــــە لـــــە کـــاردان بـــــۆ دژواریــــــم
شەیــــتان، دنیـــا، دەرون و حــــەزی بـــەدکاریم
چـــۆنــــــی بتــــــوانم ڕێ دەرکـــــــەم
گشــــــــت کەوتونـەتـــــــە دژواریــــــم؟

---

(١) دیوان/ مخفار فوزي ص١١.

(٢) دیوان/ مختار فوزي ص١٢.

دەروازەی هۆنراوەی ژمارە (١٣٥)

حەکیم و پزیشك، تا ڕادەیەك دەتوانن داو و دەرمان بدەن بە نەخۆشەکان، بەڵام کە بڕیاری خوایی ئەوە بێ کە دەبێ نەخۆشەکە بمرێ، ئەوا ئەو داوو دەرمانانە هیچ سودیان نابێ، حەکیم و پزیشك و نەخۆش و دەرمانکڕ و دەرمان فرۆش و دەرمانهێن و بازرگانەکانی هەموویان دەبێ بمرن، کەواتە قەزاو قەدەری خوایی زاڵە بەسەر هەموو شتێکا.

دەقی هۆنراوەی ژمارە (١٣٥):

(پەدەری خوایی زاڵە)

حەکیم، بە حەکیمی خۆی و دەرمانەکانی[1]
ناتوانێ، بەرگری بکا، لە قەدەرێکی یەزدانی
حەکیم نامرێ بەو دەرمانەی
چەند نەخۆشی پێ لادا بێ لە نەمانی
کەچی مردن، بەدوای یەکا، چی دەرمانساز و نەخۆشە
هەم کڕیار و فرۆشیار و ئەوەش دەرمانی دەهانی

دەروازەی هۆنراوەی ژمارە (١٣٦):

ئاینی ئیسلام، ئاینێکی جیهانی فراوانە و جێگەی جۆرەها بۆچوون و بیروڕای تێدا دەبێتەوە، بەڵام ئاینە کۆنەکانی پێشوو تا ڕادەیەك لە هەندێ ڕوکارەوە کاریگەری بەجێماوی هەبووە لەسەر ئیسلام، بۆ نموونە تەرکە دنیاری و سۆفیەتی و دەروێشی و شێخایەتی تا ماوەیەکی زۆر لەناو موسوڵمانانا باوی هەبووە و بگرە تاکو ئێستاش هەندێ لەوانە ماون، بەڵام لەناو ئەوانەشدا کەسی وا هەیە کە بەهۆی نەزانیی خۆیەوە و بەهۆی شارەزا نەبوونی لە پانتایی گشتی ئیسلام کەوتوونەتە

(١) دیوان/ مختار فوزي ص١٣.

هەڵەوە و تەنها یەك لایەنی ڕووكەشانەی ئیسلامی لە خۆیدا زەق كردووەتەوە، بۆ نموونە (دانانی ڕیش)ێكی ئەوتۆ كە زانست و زانیاری لەو دیوەوە نەبێ، یان پۆشینی هەندێ بەرگ بۆ ژن و پیاو كە گوایە ئەمە نیشانەی پابەندیە بە سەلەفی سالیحەوە، بەڵام شافیعی خ.ل زۆرچاك لەو جۆرە كەسانە تێگەیشتووەو فەرموویەتی گەورەیی و دینداریی و پیاوماقوڵی بە ڕیشی درێژ و شێخایەتی نیە، ڕاستە دانانی ڕیش و هەبوونی شێخی ڕابەر گرنگە بۆ موسوڵمانان، بە مەرجێ هەموو ئیسلامەتی لەوانەدا كۆنەكرێتەوەو زێدەڕەوی هەڵەی تێدا نەكرێت، وە مرۆڤ توشی دوڕویی و منەتكردن و ڕیابازی نەكات، مرۆڤ نزیكترین كەسە لە خوداوە بۆ خۆی دەتوانێ لەگەڵ خودای خۆیدا بكەوێتە موناجات و لە ڕێی تەقواوە خۆی لێ نزیك بكاتەوەو لەڕێی زانستیشەوە چاكتر لەم ئاینە تێبگات...

دەقی هۆنراوەی ژمارە (١٣٦):

(پیاوماقوڵی بە ڕیشی درێژ نیە)

گـــــەلی وا هـــــــەن، پێیــــــــان وایـــــــــە[(١)]
پیاومـــــــــاقوڵی لــــــــە ڕیشـــــــی درێژیـانـایــــــــە
نـــەزانستـــــــــــــی دینیـــــــــــان پێیــــــــــــە
نــــــــە تەقـــــــــوای خوایــــــــان تـێدایـــــــــە
بـــــــــــە مناڵــــــــــــــی وا فێـرکـــــــــــــران
بــــــە هــەوانتـــــــە ، تـــــــوڕ دراونـەتـــــە نـــــاو كایـــــە[(٢)]
بــــــــە نــــــــەزانی و بـــــــەو نــــــەریتە گـــــۆش كـــــراون
لــــــە خزمـــــەتی شـــــێخەكەیان، هـــــەموو كرداریـــــان ڕیایـــــە
هــــــــــــــەر جـەنـابـــــــــــی شێـــــــــــخ دەزانـــــــــــێ
ســـــــــــووكە، یـــــــــــان گرانبــــــــــــەهایە...!

---

(١) دیوان/ مختار فوزي ص١٣.

(٢) كایە: مەیدان، ناو كۆمەڵگە.

دەروازەی هۆنراوەی ژمارە (١٣٧):

شافیعی لە بنەچەوە دەچێتە سەر (فاطمە)ی کچی پێغەمبەر د.خ، کە هاوسەری (علی کوڕی ابی طالب) بووە، بۆیە لێرەدا شانازی بەو بنەچە پیرۆزەیەوە دەکات کە ئایەتی (اهل أتی) لەبەر باری ئەو دابەزیوە؟

دەقی هۆنراوەی ژمارە (١٣٧):

(پیاهەڵدان و شانازی)

ژانـــــــــی دایکایەتـــــــــی، تـــاکـــــــــەی[1]
ســــــزا بخــــــۆم، لــــــە خۆشەویستــــــی ئــــــەولاوە؟
هاوســــەری کەســــی تــــر بــــووە (فاطمــــە گیــــان)؟
ئایـــا ئایـــەتی (هـــــل أتی)جگــــە لــــەو گەنجــــە تــــەواوە
بۆچـــــی کەســـــیٚدابەزیوە، لــــــەلای خــــــواوە..؟

پرسیار کرا دەربارەی علی کوڕی ئەبو طالب، لە شافیعی خ.ل ئەویش لە وەڵامدا فەمووی:

ئــــــەو لاوەم خــــــۆش دەویٚ، هــــــەتا هــــــەتا
کــــــە لــــــەبارەی دابــــــەزیوە (هــــــل أتــــــی)
بۆچــــی کــــپ کــــەم، ئــــەو خۆشەویســــتە پاکــــەی؟
ئــــــاخر تاکــــــەی؟ بــــــۆچی؟ تاکــــــەی؟

---

(١) دیوان/ مختار فوزي ص١٤.

دەروازەی هۆنراوەی ژمارە (١٣٨):

ئەم هۆنراوەیە، هاوشێوەی هۆنراوەی ژمارە (٢٤)ە کە لە دیوانەکەی (الـزعبی) دایە، بەڵام ئەمەیان بە چەشنێکی ترەو چەند دێڕێکی زیاتریشە.

دەقی هۆنراوەی ژمارە (١٣٨):

(ڕەوشتە بەرزەکانم خۆش دەوێن)

هەرکەس ڕێزی لە خەڵکی گرت، ڕێزی بگرن[1]
کەسێکیش خەڵکی لا سووکە، سوکەو قەدری لێ مەرگن
ئەوەی لای خەڵکی مافی بۆ پارێزراوە
ئەو، وانیە، ئەوا ڕاستی نەپێکاوە
بەدترینی کەس، ئەوانەن، کە خواستیان جنێوپێدانە
بە ئارامیت، لێبوردەبە، لە بەرانبەر ئەو خەڵکانە
گەشە ڕووی، ئەو کەسەی سڵ لە وەڵام دەکاتەوە
لە ماڵمدا کەسانێ هەن، بەڕاستی وەڵامداتەوە
خۆشم دەوێن، تا لە ڕەوشتی بەرزابن
ڕقم لێ یە، نەنگی گرتن، ئەگەرچی کە لەوانیشابن[2]

دەروازەی هۆنراوەی ژمارە (١٣٩)

شافیعی خ.ل وەک مرۆڤێك، وەك باوەڕدار و موسوڵمانێك شانازی بە پێغەمبەر و خانەوادەکەیەوە دەکات و دەشفەرموێت، ئەگەر خەڵکی ئەم کارەی من کە خۆشەویستی ئەوانە، بە تاوان لە قەڵەم دەدەن ئەوا بەڵێ.. من ئەو تاوانبارەم و لەو کارەشم پەشیمان نیم.

---

(١) دیوان/ مختار فوزي ص١٦.

(٢)

دەقی هۆنراوەی ژمارە (١٣٩):

(ئەو تاوانەی لێی پەشیمان نابمەوە)

چـــزەی دێ، نـــاخی دڵـــم، دەروونم، گـــەڵێ بێـــزارە[1]
خـــەوم دەزڕێ، ســـەرسامیشم، لـەو تـیرە تیـژ و، بـەدکارە
ئـــەو لـــە (حوســـەین)ەوە، ئـــەو پەیامـــەی بـــۆ هێنـــاوم
کێ، دەگـا بـەو، گەرچـی قورسـەو، نەفـس و دڵـم پێـی بێـزارە
قـوربـــانییەکی بـــێ تاوانـــە، کـــە دەڵێـــی کراســـی بـــەری
بـــە بـــۆیاخی ئەرخـــەوانی، ئـــاوا بـــە خـــوێنی ڕەنـــگدارە
شمشـێریش خـواریی تێدایـە، دەشـێ (ڕم)یـش لاری هـــەبێ
ئەسـپیش گەرچـی حیلـەی هەیـە، شـیاوی گریـان و هـــاوارە
لـەرایـــەوە، ئـــەم دنیایـــە، بـــۆ بـــەرزی ئـــالی موحەممـــەد
زۆری نـەمـــا، بتوێتـــەوە، لەبـــەر پێیـــا چـــی کۆســـارە
ئەســـتێرەکان، هـــەڵهاتن و داچـــڵەکین هەســـارەکانی
پـــەردەکانی بـــۆ دادڕان و داتڵیشـــان چـــی دیـــوارە
ســـەلاواتە، هەڵـــدەڕژێ، بەســـەر ئـــالی هاشمیـــدا
غـــەزا دەکـــەن، کـــوڕانی ئـــەو، چ کـــارێکی ســـەرسامکارە
گـــەر، گونـــاهم، خۆشەویســـتی ئـــەو ئـــالی موحەممـــەدە بـــێ
ئـــەو گوناهـــەمن کردومـــە، پەشـــیمان نـــیم لـــە ئـــەو کـــارە
ئەوانـــە، تکاکـــارن بـــۆم، لـــە ڕاوەستـــانی پەســـڵانم
لـــەو ڕۆژەدا بـــەختەوەرن، ئـــەوانی[2] لـــەوەوە دیـــارە

---

(١) دیوان/ مختار فوزي ص١٦.

(٢) دیوان/ مختار فوزي ص١٩.

دەروازەی هۆنراوەی ژمارە (١٤٠)

دنیا، جۆرەها کەسی تێدایە، بەڵام زۆرینەیان ئەوانەن کە کاڵفام و گێل و گەمژەن، لەبەرئەوە کە بە زۆری ئەو جۆرە کەسانەت لەم دنیایەدا بینی خەم داتنەگرێ، شتێك کە بە دەستی خۆت کردوتە، کە خراپە، ئیتر بۆچی گلەیی لە کەسانی تر دەکەیت؟

خوای گەورە لە فەرموودەیەکی قودسی دا بە یەکێك لە پێغەمبەران دەفەرموێت: (دنیا وەکو کەلاکی مردارەبوو وایە)، جا کە تۆ بە خواستی خۆت دنیا خۆریت دەوێ، ئیدی بۆچی پێت ناخۆشە کە خەڵکی خراپ و سەگەل دەورت بدەن؟ سروشتی سەگەلیش دەورەدانی کەلاکی تۆپیوە..!

دەقی هۆنراوەی ژمارە (١٤٠):

(گەمژەیی دنیا خەمبارت نەکات)

دنیـــا، وایــە، دڵتەنـــگ مەبـــە، خـــەم داتنـــەگرێ[1]

گەوجـــی لــە خـــەڵکی دنیـــادا، بــە نـــەنگی لەقەڵـــەم نـــادرێ

خـــۆت داوای کـــەلاکـــت کـــــردووە، بـــۆ خواردنـــــت

کەچـــــی ســــــووری، گەلەســــەش، دەورت لێ نـــــەگرێ؟

دەروازەی هۆنراوەی ژمارە (١٤١):

کەسێکی ژیر، کە کەوتە ناو کۆڕی نەزان و گەوجانەوە، ئەوان جۆرەها قسەی سوکی پێ دەڵێن، بەڵام گەورەترین هەڵوێست ئەوەیە کە ئەو وەڵامیان نەداتەوەو خۆی بێدەنگ بکات، هەروەکو چۆن (شێر)ی ئازاو براوە گوێ ناداتە سەگوەڕ.

---

(١) دیوان/ مختار فوزي ص١٩.

دەقی هۆنراوەی ژمارە (١٤١):

(بێدەنگی وەڵامە)

هەرچیت هەیە، هەڵی ڕێژە، لە جنێودان بە ناموسم[1]
(بێدەنگی) وەڵامی منە، لە بۆ ئەتۆی زمان لووسم
لە بێ وەڵامیشم نیە، کە وەستام زمانبەستە
کوا وەڵامدانەوەی سەگەل، لەلای شێرەکان مەبەستە؟

دەروازەی هۆنراوەی ژمارە (١٤٢):

خوای گەورە، تاقیمان دەکاتەوە، دەرگاکانمان بەڕوودا دادەخات و پاشان دەرگای چاکترمان بۆ دەکاتەوە، نەخۆشی و شادی و نەخەم و پەژارە تاسەر نابن، لە ڕووداوەکان زۆر دەترسین تا ڕوو دەدەن، کەچی کە ڕوویاندا دەبینین ترسەکەمان زێدەڕەوی تێدا بوو، ڕووداوەکە بایی ئەو هەموو ترسە نەدەبوو، هەرچی ڕوودەدات، دوای ماوەیەك دەبێتە ڕابردوو، هیچ ڕابردوویەکیش بە خەم بۆ خواردن چارەسەر ناکرێ.

دەقی هۆنراوەی ژمارە (١٤٢):

(خەم بۆ ڕابردوو مەخۆ)

دەرگایەك دەکرێتەوە، کە دەرگایەك داخرێ[2]
تەنگانە بەری کورتە، هەر بۆ خۆی ڕادەبرێ
فراوانی و ڕوونناهی، دیسان دەتگرێتەوە
هەر لە دوای تەنگەبەریی، ڕێی تەسك دەبڕێتەوە
لە دوای خەم و پەژارە، شادیەك دێتە پێشێ

---

(١) دیوان/ مختار فوزي ص٢١.

(٢) دیوان/ مختار فوزي ص٢٠ ص٢١.

نە دڵتەنگی هەمیشە، نە خەمیش زۆر دەکێشێ
چەندەها جار، بینیوتە، ڕێت لەبەر پێ چەند تەنگ بوو
کەچی (قەدەر) بە قەدەر ئەو ترسە، ترسی نەبوو
چەندەها جار کە تەرزە، لە پەتوی هەورەکانا
هاتن، چوون، ڕەوینەوە، نەبووە ترسە بارانە
ماندوو نەبوی، ڕۆزیت بۆ هات، بەپێ بۆ ڕۆزی نەهاتی
لە کاتێکا شەکەت نەبووی بە خەوزڕان و ماندوێتی
لە کاروان و کۆچی دوری و نامۆییدا دەتلایتەوە
دەرفەتێکی وات بۆ ڕەخسا بەبێ ترس گەڕایتەوە
کاتێ شەپۆل هەڵاوسا بوو، بە گوژمی فووی
تۆ لە دەریا دەترسای و ڕزگاریش بووی
دەمێ کەسێ، نەیبێ کەسێ بۆ ڕزگاری
بە هانای دێ بیسەرو پەروەردگاری
بەهۆی هانای بۆ لای خودای تاك و تەنهای
دێتەوە ڕێی وەڵامی داواو سکاڵای
خەمبار مەبە بۆ شتێك لەدەستت داوە
ڕەزامەندی و پاداشتی خوات بۆ دانراوە
چی لە دەفتەری قەدەرا بۆت نوسرا بێ، دەبێ وابێ
جا یا دەتپێکێ ئەو تیرە، یا ڕادەبرێ و زیانی نابێ
نابێ شتێ بەسەرتا بێ، لە دەفتەرتا نەنوسرا بێ
دەبێ ڕوودا، چی نوسرا بێ، هیچ کۆسپێ ڕێگری نابێ
گەر حەزت سەرکوت نەکرا بێ، هەروا لە ناختدا مابێ
ئەوا هەر شوێنی دەکەوی تاوەکو (خوو) تیاتدا ڕووابێ

ڕێشت کەوتۆتە جێگەیەک، کەوا جێگەی تیربارانە
کەچی لەوێش دەربازت بوو نەپێکرای بە ئەو تیرانە
دە لەم چاخە وردبەرەوە کە ئێستا وا تێیدا دەژی
کە بۆتە کوێرەوەری بۆت خەم و ئازاری دەچێژی
ڕەخنە مەگرە لە زەمانە، ئەو کارەت بۆ ناڕەوایە
چۆنی کەسێ ڕەخنە دەگرێ، کەوا شایستەی سزایە؟
خەڵکی بۆچی لەبەرچاوا، ئاوا هەموویان یەکسان بوو
چونکە خۆیان سەگەلیان لەلاچاکتر و شکۆدار بوو
ڕوپاما کار، بە مژدەوە کە جارویارێ دێنە لات
دڵنەرمیت و لە پێشا لەوە دەبوری خراپترین جنێودەدات
تا دەتوانی چاکەکاربە، کە چاکەکار نابێ کەسێ
تا لە بەدکاری لانەداو لە بەدکارانیش نەترسێ
گەر خوا بیدا سەرکەوتوو بێ مرۆڤی باش و چاکەکار
وەگەر نا ئەوا شکستی ئەو بەڵایە کە، سەرسامکار
کە تێدامای بۆ بڕیاردان لەنێوانی دوو مەبەستا
نەتدەزانی لەو دوانەدا کامیان چەوت و کامە ڕاستە
واز لەو دانەیان بهێنە کە ئارەزووی بەد دەیەوێ
چونکە دەرونی سەرکەشت هەر کەمی و سوکی تۆی دەوێ
دابڕێژە چی دەبێژی، لەپێش ئەوەی بیهاوێژی
گشت پرسیارێ، وەڵامێکی شیاوی هەیە کە پێویستە دایبڕێژی
دەشێ قسەش ناوکێش کرێ بە وتەی جوان
وە یا پڕ بێ لە سوعبەت و لە نەستەقی شیرین زمان

دەروازەی هۆنراوەی ژمارە (١٤٣):

خواپەرستی دەبێ زانست و ڕۆشنبیری لەگەڵدا بێ، ئەو کەسە نەفام و نەزانانە بە کەڵکی ئیسلام نایەن کە بە وردی لەم ئاینە تێنەگەیشتوون، ئەوانە وەکو جانتایەك وان، کە هیچ کتێبێکی تێدا نەبێ، واتە کلۆریی کەللەیان بەتاڵەو زانیستی تێدا نیە.

دەقی هۆنراوەی ژمارە (١٤٣):

(خواپەرستی نەفامان)

خواپەرسـتی نـەفامان، زانسـتی لەگـەڵ نـەبێ[1]

وەکـو جانتایـەك وایـە، کتێبـی تێـدا نـەبێ

دەروازەی هۆنراوەی ژمارە (١٤٤):

جگە لەوەی چاکەکاری، پاداشتی گەورەی دواڕۆژ بەدەست دەخات، هاوکات چاکە بکە، چاکەش دێتەوە ڕێت، کەواتە چاکەکاریی دەستاوە، هەرگیز ڕێگر مەبە لە بەردەمی ئەو کەسانەی چاکە دەکەن، تۆش کە شتێکت هەبێ، خەڵکی ڕووت لێ دەنێن و داوات لێ دەکەن، ناوبانگ و ڕەوشتی جوان هەر دەمێنێ گەرچی کەسەکان خۆشیان نەمێنن.

دەقی هۆنراوەی ژمارە (١٤٤):

(یارمەتیدان دەستاوە)

هـەتاکو ژیـان هـەبێ، چـاکەش وەکـو دەسـتاوە[2]

یـارمـەتیدان، خەڵاتـە، نۆرەیـە، ناوبـەناوە

باشترینـی کـەسانێ ئـەو مرۆڤانـەن کـەوا

لـە سـایەیانا، خـەڵکی، پێداویسـتیان تـەواوە

---

(١) دیوان/ مختار فوزي ص٢٠.

(٢) دیوان/ مختار فوزي ص٢٥.

دەسا ڕێگری مەکەن، لە کاری چاکەکاریی
لە کاتێکا دەزانین خوا ئەوەی بەوان داوە
چونکە یارمەتیش نۆرەی خۆی هەیە
سوپاسی خوا بکە، چی بە تۆ داوە
داوای یارمەتی لە تۆ دەکرێت و
خەڵکیش هانایان بۆ تۆ هێناوە
گەل و هۆز هەبوون، ئێستا نەماون
بەڵام ڕەوشتی جوانیان هەر ماوە
گەلی واش هەبوون، ڕاستە ژیاون
بەڵام مردون و(زیندوو)یان ناوە

دەروازەی هۆنراوەی ژمارە (١٤٥)

ئارامگرتن، هۆکارێکی گرنگە، بۆ ئەوەی بتگەیەنێتە خواشتی خۆت و سەرکەوتن، هەر کەسێ پشت بە خوا ببەستێ و یادی بکات، جا هەر کەسێ لەگەڵ خوای خۆی ڕاست بکات، با بەڕاستی تکاو داوای خۆی لەو بکات.

دەقی هۆنراوەی ژمارە (١٤٥):

(ئەوەی لە سەرکەوتن نزیکت دەکاتەوە)

ئارامگرتنە، کە سەرت دەخات[1]
کێ خوای لەبیر بێ، ڕزگاری دەکات
هەرکەس ڕاستگۆیە، لەگەڵ خوای خۆیا
با تکای لێ کا، چی داوا دەکات

---

(١) دیوان/ مختار فوزي ص٣٠.

دەروازەی هۆنراوەی ژمارە (١٤٦):

متمانەت بە خۆت هەبێ، بەڵام لەخۆت بایی نەبی، چونکە هەمیشە بڕیاری خودا باڵایەو زاڵە، هەرچی ڕوودەدات لای خوا نوسراوە، ڕۆزی و بەشی خۆت هی خۆتە، بەڵام دەبێ هۆکارەکان بگریتە بەر و جموجولێك بکەیت بۆ پەیدا کردنی بەشە ڕۆزی خۆت.

دەقی هۆنراوەی ژمارە (١٤٦):

(قەزا باڵادەستە)

متمانـــــــە بـــەرزیــــــــی، شـــــــــــکۆداریتە[(١)]
بـــــەڵام قــــــەزای خــــــوا، هەمیشـــــە زاڵـــــــە
ڕوویـــــــدا، هـــــەر شــــتێ لای خـــوا نوســــرا بـــــوو
قــەڵـەمــــــــی خوایـــــــــە، بڕیـــــــاری بـــــــاڵا
چـــــــاوەڕێی، ڕۆزی خـــــۆت بــــــکە، بـــــــەڵام
هـــــــــۆکارەکانیش بکـــــــــە بـــــــــە کـــــــاڵا
بـــــێ هیــــــوا مــــــــەبە، لــــــە ڕۆزی بەشـــــت
چـــــی بەشـــــی تۆیــــــە، هـــــەر بـــۆ تـــۆماڵــــە

---

(١) ديوان/ مختار فوزي ص٣٢.

دەروازەی هۆنراوەی ژمارە (١٤٧)

لەم هۆنراوەیەدا شافیعی خ.ل لەخوا دەپاڕێتەوەو یادی خوا دەکات، چەندین ناوی بەرزی خودا و سیفەتی پیرۆزی باس دەکات.[1]

دەقی هۆنراوەی ژمارە (١٤٧):

(نزاو پاڕانەوە)

ئەی ئەو کەسەی بە یادی تۆ، گرێی هەموو گرفتەکان دەکرێتەوە
ئەی ئەو کەسەی داوای هەموو داواکارن بۆ لای تۆ دەگەڕێتەوە
ئەی نەمر، ڕاگیر و وەستاو، کە بێگەردی لە هاوتایی
تۆ چاودێری بەندەکانی، تۆ پادشای بێ هاوەڵی لە تەنهایی
هەر تۆ زانای بەوەی چۆن تاقی کەیتەوە بەندەکانت
هەر بە تەنها خۆت شایەتی بەسەر بڕیار و فەرمانت
تۆی شکۆ بە کەسێك دەدەی کە گوێڕایەڵی فەرمانە
هەر خۆشت زەلیلی دەکەی ئەوەی ئینکار و نەزانە
ئەتۆ پاکیت، داهێنەری گشت بەدیهێنراوەکانی
لە باوانی و منداڵداری بەدوری گشت جوتەکانی
من هانام بۆ تۆ هێناوە، خەم دایگرتووم
دڵم هەر بۆ تۆ لێدەدا، نەفس پەرتەوازەی کردووم
تۆ گەورەییت ڕزگارم کە، لە خەم کە دڵم بەسۆیە
کە سەرچاوەی گشت چاکەیەك لەلای تۆیە
تەنها کەمێ لە لوتفی تۆ، سارێژی هەموو دەردانە
بێدەنگ دەکا هەر بەڵایەك هەڵی بڕێژێ زەمانە

---

(١) دیوان/ مختار فوزي ص٣٣. ئەم هۆنراوەیە بۆ سرود گونجاوە.

تــــۆ ڕاییکـــــار و ئاسانکــــــار، یاریـــــدەدەری هەموانـــــی
ئاســـان بـــکە ڕزگاریمــــــان، هـــەر تـــۆی خـــاوەنی گشـــتمانی
بەزەییـــت بـــێ بــــە منێـــکا کـــە بـــێ کـــەس و تـکـــاکارە
نائومێـــدم لـــە هاوکـــاری لـــە بێگانـــەو کـــەس و کــــــارا

دەروازەی هۆنـراوەی ژمارە (١٤٨)

کاتێ ئیمامی شافیعی خ.ل کوڕەکەی کۆچی دوای کرد بەم هۆنراوەیە بۆ خـۆی دڵنەوایی خۆی دەکرد:

دەقی هۆنـراوەی ژمارە (١٤٨):

ئـــــــارام بــــــگرە، ئـاوایـــــــە دەردی زەمـانــــــــە[(١)]
یــــان هــــەژاری و نەداریــــە، یــــا دووری خۆشەویســـتانە

دەروازەی هۆنـراوەی ژمارە (١٤٩)

مرۆڤ چی هەبێ، ئـەوەش لەدەست دەدات و خـوداش بـەوە تـاقی دەکاتـەوە، بەڵام تۆ کە پارەدار نیت پوڵ و پارەت لەکیس ناچێ تـا خـەمی بخۆی، مناڵـت نیـە تاکو بمرێت قۆناغەکانی ڕابردووی تەمەنت تێپەڕاند، ئێستا کەسێکی ژیـر و خـاوەن ئـەزموونیت، ئـیتر باشـترین کـار کـە لـەم سـات و تەمەنەتـدا بیکـەیت بریتیـە لـە خواپەرسـتی ڕاسـتەقینە هەرچـەندە دەبـێ لـە قۆناغـەکانی ڕابردووشـدا کـاری سەرەکیت خواپەرستی بوو بێ، بەڵام لـەم تەمەنـەدا پێویسـتە بەتایبـەتی بـۆ ئـەوە دابڕێیت.

---

(١) دیوان/ مختار فوزي ص٢٢.

دەقی هۆنراوەی ژمارە (١٤٩):

هـــــەژارێکی، نــــە منــاڵـــــت هەیـــــە، بمرێـــــت[1]
نــە خــەم دەخــۆی، بــۆ شتـــــێ لــە دەســتت چــووبێت
ڕووخـۆشێـــــکی بـــــێ خێـــزان و کــــەس و کـــاری
دووری لـــەوەی، لـــە بەشـــی خـــۆت بەشـــت بخورێـــت
منــــاڵی و گەمــــەت تێپەڕانـــــد، پێــــــگەیشتووی
ئێستـــــا زانستــــە ســـــەرمایە، کــــەوا هــــەتبێت
ئـــەزانی کـــام ئەرکـــە باشـــە ئێـــستا بیـــکەیت؟
بـــە ئـارامـــی، کـــارت بـــا خواپەرســـتی بێـــت

دەروازەی هۆنراوەی ژمارە (١٥٠)

شافیعی خ.ل لەم هۆنراوەیەدا شانازی بەوەوە دەکات کە هەوڵی داوە ببێتە یاوەری ئالی ڕەسول، وە بە هۆکار و تکاکاریان دەزانێ، تاکو لە دوارۆژدا تکای بۆ بکەن و نامەی کردەوەکانی بە دەستی ڕاستی وەربگرێ لە قیامەتدا لە سایەی تکای ئەواندا.

دەقی هۆنراوەی ژمارە (١٥٠):

(ئالی پێغەمبەر هۆکارمن)

ئـــــــالی ڕەســـــــول، بــــــۆم یـــــــاوەرن[2]
ئەویـــــــــــشە بـــــــــــۆتە هۆکـــــــــــارم
لــــــــــە ئەوانــــــــیش تکـاکـــــــــارم
بـــە دەســـــتی ڕاســـت وەری گــــرم نامــــەی کـــارم

(١) دیوان/ مختار فوزي ص٢٦.

(٢) دیوان/ مختار فوزي ص٢٩.

دەروازەی هۆنراوەی ژمارە (١٥١)

نیازو نیەت و باوەڕی دامەزراو، کەسێك سەرکەوتوو دەکات گەر بیەوێ چاکە بکات لەگەڵ مرۆڤەکاندا بە گشتی.

دەقی هۆنراوەی ژمارە (١٥١):

(ڕووی پاك)

سوێندم بە خوا، کە زۆر دامەزراوە نیازم[1]
گەر سوێراویش بە ئاوی خواردن بخوازم
دەبێ چاکەم لەگەڵ مرۆڤ بەردەوام بێ
دەبێ پرسم، لای ڕووپاکان بکا ڕازم

دەروازەی هۆنراوەی ژمارە (١٥٢)

مرۆڤ کە خۆی خەم و پەژارەی هەبێ، وا دەزانێ هەر ئەو وایەو خەڵکانی تر دڵخۆشن، بەڵام لە ڕاستیدا ئاهو خەم و پەژارە، یەخە بە هەموو کەسێ دەگرێ، لە هەموو بارەکانیشدا هەر خوا خۆی فریامان دەکەوێ، بەتایبەتی ئەو گەنجە داماوەی کە بەهۆی دڵپاکی خۆیەوە نازانێ چۆن فرت و فێڵ لە زەمانە بکات، ئەوا خوای گەورە لەجیاتی ئەوە شادی و دڵخۆشی پێ دەبەخشێ.

دەقی هۆنراوەی ژمارە (١٥٢):

(خەمی مرۆڤ دڵتەنگی یە)

وا دەبینم کە ئاهو خەم، یەخە بە هەموو کەس دەگرێ[2]
گەر خوا فریامان نەکەوێ و دەستمان نەگرێ
لاوێك، لە کەتنی زەمانە، فێڵی ڕزگاربوون نەزانێ
لەبەرانبەری بێ بەختی، دڵشادی بۆ ئەژمار دەکرێ

---

(١) دیوان/ مختار فوزي ص٣٢.

(٢) دیوان/ مختار فوزي ص٣٣.

دەروازەی هۆنراوەی ژمارە (١٥٣)

ئێرەیی بردن و حەسوودی سیفەتێکی دزیوە لە مرۆڤدا، ئەو کەسانەی حەسوودی دەبەن و چاویان لەسەر شتی خەڵکیە ڕۆژ لەدوای ڕۆژ ژمارەیان زیاد دەکات، جا ئەگەر کەسێك ئێرەیی بە ماڵ و سامان و پایەو جوانی و زانستی کەسێك برد، ئەوا دڵنیابێ کە ئەویش سەلامەت دەرناچێ و کەسانێکی تر هەن کە ئێرەیی بەو دەبەنەوە.

دەقی هۆنراوەی ژمارە (١٥٣):

(ئێرەیی بردن)

گەشەم کردووە، ئەوانەی ئێرەیی دەبەن، هیچ کەم ناکەن[1]
کەڵەکە بوون، زۆربوون و بە ئاسمانا چوون، ڕۆژانە هەر زیاتر ئەکەن
ئەگەر ئێرەییم پێ بەرن، لە شتێ کەوا من هەمە و، وان، نیانە
دڵنیابن، هاوشێوەی من، چاوێکی تر لەسەریانە

دەروازەی هۆنراوەی ژمارە (١٥٤)

پۆزشت هێنانەوە و داوای لێبوردن، چەند لە کات و شوێنی گونجاودا جوانە، ئەوەندەش ناجوانە ئەگەر کات و شوێنی گونجاو نەبوو، بەتایبەتیش ئەو جۆرە داوای لێبوردنەی کە ترش و خوێی خۆی پێوە دەکرێت، کەسێك بەو جۆرە بێ خزمەکانی لەپێش بێگانەوە چاکتر دەیناسن و لە دەوری دووردەکەونەوە، بە دەستی خۆت بینای متمانەی خۆت ڕوخاند، وا بینای تری بێ متمانەیت دروست کرد و خەریکە تەواوی دەکەیت.

---

(١) دیوان/ مختار فوزي ص٣٤.

دەقی هۆنراوەی ژمارە (١٥٤):

پۆزشێکی تۆم پێ گەیشت، هیچ لە شوێنی خۆیا نەبوو[1]
وات نیشان دا هیچ کەس وەکو تۆ گوێڕایەڵی بەندە نەبوو
زمانێکی وا فشەڵت لە قسەتا خستبووە کار
نازانم بۆ سوێندت هێنا، کە زمان وا بڕندە بوو؟
کە خزمانت هەموو ڕایانکرد لە دەورەت
چیە بیسترا بانگەوازت لای ئەوانەی بێگانە بوو؟
خزمانت بڵاوەیان کرد، بە پەیسەری کاری خۆیان
بە تەنها مای، شایستەتە، هەر ئەوە بە تۆ ڕەوا بوو
لەنێوان لۆمەو سوپاسا بە مۆلەقی ڕاوەستاوی
دەسا شیعرم خۆزگە وابا، کە بە خواستی دڵت دەبوو
ئەگەر دەڵێی منیش شیعرو بەستەم هەیە
دێرینەکانت شایەتن کە ڕاستی لەلای تۆ هەبوو
تۆ ڕاست دەکەی، بەڵام بەدەستی ئەنقەس خۆت
کاولت کرد بیناکەیان، وا بینای تازە دروست بوو

---

(١) دیوان/ مختار فوزي ص٣٥.

دەروازەی هۆنراوەی ژمارە (١٥٥)

هەریەکە لە مرۆڤەکان شتێك دەخوازن، بەڵام مەرج نیە ویستی خوداش وەکو ویستی مرۆڤەکان بێ، خودا هەرچی بوێ گەر بیەوێ، ئەوە دێتە دی، ئەگەر کەسێکیش سور بێ لەسەر ئەوەی دەیەوێ، سووربوونەکەی هەوڵە بۆ گەیشتن، ئەگینا سوور بوون مەرج نیە بتگەیەنێتە ئاواتەکەت، باش وایە بەو بەشە ڕازی بیت کە خودا دەتداتێ، چونکە ڕەزامەندی خودا گەورەترە لە داواکەی تۆ.

دەقی هۆنراوەی ژمارە (١٥٥):

(ویستی خودا دێتەدی[1])

خـــوا، هەرچـــی دەوێ، دێتـــە دی
کـــە خـــۆی ئـــەوە تـــەما دەکـــا
ئـــەوەی ســـوورە لەســـەر کـــارێ
ســـووربوونەکەی زیـــادی ناکـــا
ڕازی بـــە، بـــەوەی دەیـــەوێ
چـــیت لێ دەوێ ڕازیـــت دەکـــا

دەقی هۆنراوەی ژمارە (١٥٦) :

لـــە هـــەموو شـــتێکدا بەڵگـــەی هەیـــە
چەنـــد ســـەیرە لام! چـــۆن نکولکـــار[2]
بـــە ئاشـــکرا دەدوێ، دژی پـــەروەردگار
لـــە کاتێکـــا، هـــەموو جـــوڵاو وەســـتاوێ

---

(١) دیوان/ مختار فوزي ص٣٦.

(٢) دیوان/ مختار فوزي ص٣٦. ئەو هۆنراوانەی ڕوون دەروازەم بۆ نەکرد.

شایەتێــــــــکە بـــــــۆ گــــــــەورەیی پـــــــەروەردگار

هەمــــــــــوو شـــــــــتێ بەڵگەیەکــــــــە، نیشـــــــانەیە

دەریدەخـــــــــــا، کـــــــە تەنیایـــــــــە پـــــــەروەردگار

دەقی هۆنراوەی ژمارە (١٥٧) :

(شاخەکانیش لەگەڵ هەقدان)

کە بە ناهەق، ڕەخــــنە دەگری، هەقیشت، وەك ناهـەق دەبێ[١]

بـا هەقیشـــت گـــرتبێتە بـەر، شـاخیش لەگـەڵ هەقـدا دەبـێ

کــە لــە دەرگـاوە نەچـوویتە نـاو ژووری هەرچـی دەتـەوێ

گومـــڕا دەبـــی، گەرچـی بـە دڵ، نیـازت بـەلای دەرگـاوە بـێ

دەقی هۆنراوەی ژمارە (١٥٨) :

(دەوڵەمەندی لە ئارامگریی دایە)

ئەگــەر ویســـتت، قــەرز بکــەی، لــە ســەردەمی هــەژاریتا[٢]

بـەڵام بـە گـوێی حـەزت بکـەی، نـەکو ئـەوەی کـە پێویسـتە

جـارێ لـە دەرون بپرســە، ئـاخۆ لـە کیســەی خۆگـــری

چـەندە خـەرجی تێـدا مـاوەو هـەتاکو کـەی بەرگــە ئـەگری؟

ئەوســا کــە تــۆ دەوڵەمەنــدی، کــە توانیــت ئارامــت بگـــری

ئەگــەر ئەوەشـــت بـــۆ نـــەکرا، خـــۆ ڕێ زۆرن بیـــانوو بـــــگری

---

(١) دیوان/ مختار فوزي ص٣٦.

(٢) دیوان/ مختار فوزي ص٤٩.

دەقی هۆنراوەی ژمارە (١٥٩) :

(هاوڕێ و دوژمن)

بـــوونی هـــەزاران هـــاوڕێ، بـــۆ یـــەك كەســـێ زۆر نیـــە
بـــــەڵام تـــــەنها دوژمنێـــــك گـــــەلێ زۆرە، كـــــەم نیـــــە[١]

دەقی هۆنراوەی ژمارە (١٦٠) :

(فەرمانی خوا لەسەرووی فەرمانی منەوەیە)

بـــیر لـــە نیـــازو، ئـــارامگری و، تێڕابینـــی خـــۆم دەكـــەم[٢]
سەرزەنشـــتی زەمانـــەو، سوپاســـی توانـــاییم دەكـــەم
كەمتەرخـــەم نـــیم، لـــە كۆششـــێ، لـــە قـــوڵایی ناخمدایـــە
بـــەڵام، لـــە ســـەرووی فـــەرمانم، فرمـــانی خـــوا لـــە كارایـــە

دەقی هۆنراوەی ژمارە (١٦١) :

(پرسیار لەو كەسە بكە كە دەزانێت)

پرسا[٣] نەبی، لەو كەسانەی، كە دەزانن، لەسەر شتێ، كە نایزانی[٤]
ئـیتر چیتـە كـە نـەزانی؟ ئـەی چـۆن وابـی، كـە بیزانـــی؟
گـەر بزانـــی، تـــۆ ئەتزانـــی، كـــە جیـــاوازی لەگـــەڵ كەســـێ
كـــە زانـــایە، بـــە زانستـــی (نـــازانـــم) و تـــۆش نـــەزانی

(١) دیوان/ مختار فوزي ص٤٩.

(٢) دیوان/ مختار فوزي ص٥٠.

(٣) پرسا: ئەو كەسەی زۆر پرسیار ئەكات و بەدوای فێربووندا دەگەڕێ.

(٤) دیوان/ مختار فوزي ص٥٠.

دەقی هۆنراوەی ژمارە (١٦٢) :

(سڵاو، پەیوەندیمان نەما)

ئارام دەگرم، ئارام بگرە، نەئەتناسم، نە ئەمناسی[(١)]
باسم مەکە، لە خوای گەورە، داوا بکە، بکا باسم
لەگەڵ تۆدا ماوەیێ، ژیام، منت بە باشی نەناسی
منیش وابووم، کە نەمتوانی، تۆ بناسم
سڵاو لە هەردوولامان و لە پچڕانی پەیوەندیمان
کە هەتا ڕۆژی پەسڵانێ، یەك نابینین، نەکەی باسم

دەقی هۆنراوەی ژمارە (١٦٣) :

(بەختەوەریت ئەگەر ڕاستگۆیەك بدۆزیتەوە)

پشووت داوەتە دەروونت، کە بۆ کاری هەق ئامادەی[(٢)]
ئەو ڕۆژە لەشت بەبارە، کە بە ئەنقەس خۆی لێ لادەی
بەختەوەریت، کەسێ وەدۆزی ڕاستگۆ بێت
کاتێکیش دەڵێی (نازانم) گەورەییتە، مل بانەدەی
بپارێزی مافی هاوسێ و ئامۆزا و هاوەڵی نزیك
گەورە ئەژی، لەسەر زاریان بە (ناوی مەزن) ئامادەی
چاکەیەك نەشتکردبێ، دەیدەنە پاڵ تۆ بە عەمدەن
گەرچی خۆشت لەو جۆرە چاکەیە لادەی

---

(١) دیوان/ مختار فوزي ص.

(٢) دیوان/ مختار فوزي ص٣٨.

دەقی هۆنراوەی ژمارە (١٦٤) :

(بەخشندەیی لە دەستیەوە پەخشانە)

بەدەستم، دەستم دا لەناو دەستی، بە نیازی دەوڵەمەندی[(١)]

نەمدەزانی بەخشندەیی لە دەستی ئەودا هاتە دی

ئەوە من نیم سوود لە دەوڵەمەندی بکەم

سوودم کردبێ، دژ کراوم، لە دەستمدا هەرچیم کەدی

دەروازەی هۆنراوەی ژمارە (١٦٥)

هەرکەسێ بیەوێ بخوێنێ، فێری زانست و زانیاری بێ، مەبەستی ئەوە بێ لە ڕۆژی دوایی پاداشت وەربگرێتەوە، ئەوا خوای گەورە کار ئاسانی بۆ دەکات، لەلایەکەوە بێزار نابێ لە کۆشش و خوێندن، لەلایەکی تریشەوە ڕێنمایی و بەرچاوڕوونی بۆ دێت، قوتابی و مامۆستاکانیشی نزای چاکی بۆ دەکەن، دەبێتە هاوبەشی خێر و پاداشتی هەموو مرۆڤەکان، چونکە زانستی پێشکەش کردووە بە هەموو مرۆڤەکان.

دەقی هۆنراوەی ژمارە (١٦٥):

(زانستخواز سەردەکەوێ)

هەرکەس دەیەوێ بخوێنێ، بۆ ڕۆژی دوایی و پەسلانی[(٢)]

بە ڕەنجی خۆی، ڕێنمایی، رابەرانی

چاکەی بۆ دێ، لە قوتابی و فێرخوازانی

بەهۆی بەزەیی خودایی و چاکەی هەموو بەندەکانی

---

(١) دیوان/ مختار فوزي ص٣٨.

(٢) دیوان/ مختار فوزي ص٣٩.

دەقی هۆنراوەی ژمارە (١٦٦) :

(نەهامەتیەکانی ڕۆژگار)

زۆرن نەهامـــەتی زەمـــان، بەزویـــی، بـــە کۆتـــا نایـــا[(١)]
شادیەکانیشـــی وەك جـــەژن، جاروبـــارێ لـــە ڕێتایـــە
کـــێ زۆر گـــەورەو پایـــەدار و پـادشـــا بـــوو
ئێســـتا وەکـــو کۆیلەیەکـــە لـــە بەردەســـتی گەوجانایـــە

دەقی هۆنراوەی ژمارە (١٦٧) :

(شەرابی گفتوگۆ)

ڕێـــزی کـــوڕە گـــەنجێك بگـــرە، کـــە بـــۆن و بەرامـــەی لاوی[(٢)]
ڕژاوەتـــە کـــوپ و کاســـەی، حـــەزی دڵ، سینـــــەی هـــەناوی
خواردنـــەوەیان وتووێـــژە، لـــەناو پیـــاڵەی ژێـــر تـــەواوی

دەقی هۆنراوەی ژمارە (١٦٨) :

(بانێردراوەکانت دینار بێ)

دینارەکـــان، بـــۆ خـــەرجین، ڕامەوەســـتە لـــــە بەخشـــینی[(٣)]
کـــە یـــاوەری تـــۆ دینـــار بـــێ، لـــە خـــەرجا ســـودیان دەبینـــی

---

(١) دیوان/ مختار فوزي ص٤١.
(٢) دیوان/ مختار فوزي ص٤١.
(٣) دیوان/ مختار فوزي ص٤٣.

دەقی هۆنراوەی ژمارە (١٦٩) :

(نەزان مەبە)

فێربە، هەتاکو ئەتوانی، ئیتر بەوە تۆ (میـــن) ئەبی[1]
نەزان مەبە، هەتا مابی، چونکە هەتا سەر دیل ئەبی
هەموو ڕۆژێ تەنها پیتێ فێربی لە زانستی سەردەم
نەزان هەموو گەوج دەبن، لە چاوی تۆدا بەسەرجەم

دەقی هۆنراوەی ژمارە (١٧٠) :

(برا زۆرکە)

برا زۆرکە، تا دەتوانی، گەرچی هەیە، هەر گەدەیە[2]
بەڵام کەسی واشیان هەیە، پشتە بۆت و ژێری هەیە
ژێر هەزار دۆستیشی هەبێ، کوانێ زۆرە؟
دانا (یەك) دوژمنی هەبێ، هەر خەمخۆرە

دەقی هۆنراوەی ژمارە (١٧١) :

(ڕۆژگاری شەڕ بەردەوام نابێ)

چارەنووسی بەدکاریی، لە کارەکە خۆی دەچێ[3]
ڕۆژگاری شەڕیش کورتە، بەزوویی بەسەر دەچێ
شادی، یا خەمی دنیا، تا سەر بەردەوام نابن
شەو تێپەڕێ، ڕۆژ هەڵێ[1] خەمیشت لەناو دەچێ

---

(١) دیوان/ مختار فوزي ص٤٤.
(٢) دیوان/ مختار فوزي ص٤٥.
(٣) دیوان/ مختار فوزي ص٤٥.

دەقی هۆنراوەی ژمارە (١٧٢) :

(لێقەومان)

بـــــەخوا، لێقـــــەومان، مــــــاڵ ڕمــــــان نیــــــە[٢]

مـــــــەرگی وشـــــــتر و مەڕیشــــــــت نیــــــــە

بـــــەڵکو لێقـــــەومان، کەســــــێکە بمــــــرێ

کــــە بـــــە مــــەرگی ئـــــەو، زۆر خـــــەڵك بمـــــرێ

دەقی هۆنراوەی ژمارە (١٧٣) :

(تەماشا کردنی ڕەوا)

پــێم دەڵــێن: دە، مەڕوانـــە، چـــونکە ڕوانــین بەلایــە[٣]

ئـــەی هـــەر کەســـێ بینایـــە، بـــۆ دووچـــاو لەســـەریایە

کـــل ڕێـــژکردنی چـــاوان، لـــە سنـــووری خۆیـــدا بـــێ

دور لــــە بـــــەدبینی و گومـــــان، لـــــە ویـــــژدانا ڕەوایــــە

---

(١) هەڵبێت:

(٢) دیوان/ مختار فوزي ص٤٧.

(٣) دیوان/ مختار فوزي ص٤٥.

دەقی هۆنراوەی ژمارە (١٧٤) :

(ئەشکەنجەی دڵ)

کۆتـــایی (دینـــار)، (نـــار)ە، کـــەهی (درهم)یـــش (هَـــم)ە[1]
یـــەکـــــەمیان ســـــوتێنەر و دووەمیـــان دەرد و خەمـــــە
مـــرۆڤ لـــەو نێوانـــــەدا، ئەگـــەر لـــە خـــوا نەترســـێ
دڵـــــی لـــــە ئەشـــکەنجەداو، ناخیشـــی خـــەم و تەمـــە

دەقی هۆنراوەی ژمارە (١٧٥) :

(کەس لە دەست زمانی خەڵکی سەلامەت نابێ)

کـــــەس، لـــــە بـــــەد زمـــــان، ســـــەلامەت نـابـــــێ[2]
گـــــەر، پێغەمبـــــەری، پـــــاکی خـــــودا بـــــێ
ئەگـــــەر بـــــێ دەنگـــــە، پێـــــی دەڵێـــــن: لاڵـــــە
قســـــەش کـــــا، دەڵـــــێن: زۆر بڵـــــێ و تاڵـــــە
بـــــە ڕۆژوی ڕۆژ و، شـــــەو هـــــەر نوێـــــژ بکـــــا
دەڵێـــــــــن: ڕووکـەشـــــــە، ڕیـــــایی دەکـــــا
تـــــۆش گـــــوێ مـــــەدەرە، قســـــەو باســـــی کـــــەس
بتـــــرسە، لـــــە خـــــوا، ئـــــەو گەورەیـــــەو بـــــەس

---

(١) دیوان/ مختار فوزي ص٥٠.

(٢) دیوان/ مختار فوزي ص٤٩.

دەقی هۆنراوەی ژمارە (١٧٦) :

(هۆیەکانی دەست بەتاڵی)

دەڵـێن: کـەوا دەسـتبەتاڵی، هۆکارەکـەی، تـەنها سـیانە[(١)]
وا دەبیـنم، وازهێنـان لـە دەسـت بـەتاڵی چوارەمیانـە
وتویانـە، کـە دارایـی و ئاسـایش و لـەش ساخیـن
نـەیانزانی بـەجێهێنیش، بـە تـەنها خـودی لاوانـە

دەقی هۆنراوەی ژمارە (١٧٧) :

(زێدەپۆزشت)

بانگـێ لـە دەروونمـەوە هـات، وتم: جـارێ ئـارام بگـرە[(٢)]
کوانـێ مـردن لـە هـەزاری شیریـن تـرە؟
سەرجـەم تـەمـەنی گـەنجێتیم خـەرج دەکـەم
تـا بـە پاداشـتێکی نایـاب، یـان بـە پلـەی بـەرز دەگـەم
بـەدوای زانستـا دەگـەڕێم، یـاخۆ دەمـرم لـە شـارێکدا
تـاوی فـرمێسك برێـژن خەڵکەکـەی بەسـەر گۆڕمـدا
ئـەی دەرونم دڵنیابـە کـە زانسـت میراتـێ نیـە بـۆت بێتـەوە
یـا لـە بـاوان و خـەزوران، بـۆ ئێـمە بگوازرێـتەوە
گـەنجی کەسـێك گەنجینەیـە کـە هـاتوو تەمەنـی هێنـا
لەگـەڵ فێربـوونی زانسـتا مانـدوو بـوو بەدەسـتی هێنـا
جـا ئەگـەر بـەوە گەیشـتبێ لـەناو خەڵکیـدا بـەڕێـزە

(١) دیوان/ مختار فوزي ص٤٦.

(٢) دیوان/ مختار فوزي ص٤٨.

لەو پێناوەدا بشمرێ، خەڵك بیانوی بۆی بەهێزە
کاتێ خەڵکی هەموو خەوتون، پەندەکانم چرۆ دەگرێ
ئەو ساتانە کاروانی شیعرەکانی من دەکەونە رێ
ئەی رەنجەڕۆیی نیە بۆم، بەرانبەری خۆم بێ خێر بم؟
شەو لە تەمەنم ئەژمار بێ و نەتوانم تیایدا فێریم؟

دەقی هۆنراوەی ژمارە (١٧٨) :

(کۆچی پیاوانی پێشەنگ)

نەمان کەسانێ کە پێشەوا بوون[(١)]
بە کرداری جوان لە پێشمانا بوون
خراپەکاریش لە هەموو شوێنێ
هەر کاری بەدە خۆی پێ بنوێنێ
لەدوای ئەوانە، کەسانێ ماون
لەگەڵ یەکترا بەگژ وەستاون
چەرخ سوێندی خوارد هاوشێوەی ئەوان
بهێنێتەوە بۆ سەر رووی جیهان
سوێندەکەت شکا، چەرخی زەمانە
بڕۆ باجەکەی بدە ئازانە[(٢)]

---

(١) دیوان/ مختار فوزي ص٤٩.

(٢) ئازانە: ئازایانە.

دەقی هۆنراوەی ژمارە (١٧٩) :

شافیعی ئەم هۆنراوەیەی بۆ خۆشەویستی پێغەمبەر د.خ دەربڕیوە:

(ئەی چاو بەکل)

ئــەی چــاو بــە کــل، لــەدوای خــەوی تێــری شــەوت[1]
کــە کــل نــەبــوو بــە پێناســەیەك بــۆ چــاوت
ئــەی زەمــانە ئەگــەر چــاوم لــە بــاڵاتی هــەڵ ئــەڕوانی
دەمــردم و تێــر نــەدەبووم، ئــەمن لــە تەماشــای جــوانی
نــەخۆش بــوو، زەمانەیــەك، بــاش زەمــانم دانــەنابوو
خەتــای لێدابــڕانم ســەفەری پــڕ لــە بــەڵا بــوو
ناردەیــەکی بــێ کەرەســە کــە بــەرەو ڕووی مــن هاتبــێ
هــەروەکو هەورێکــە ئێستــا کــە بــارانی تێــدا نــەبێ
لێگــەڕێ بــا پــڕ بــە چــاوم تێــر تەماشــای ڕوخســارت کــەم
بــە ڕونــاکی ڕوخســاری تــۆ نــەما تــاریکی چــاوەکەم

دەقی هۆنراوەی ژمارە (١٨٠) :

(سزای کەسێ مەدە کە داوای لێبوردنی لێ کردویت)

ئەگــەر هاوڕێکــەت ڕۆژێ پۆزشــتی هێنایــەوە[2]
لــە بەرانبــەر هەڵەیــەك کــە ئێســتا پەشیمانــە
تۆڵــەی لێ مەکــەرەوە، لــە هەڵــەی گەڕایــەوە
پێویســتە لێــی ببــوری، کــە ئــەوە خــووی ژیرانــە

---

(١) دیوان/ مختار فوزي ص٤٨.

(٢) دیوان/ مختار فوزي ص٥١.

دەقی هۆنراوەی ژمارە (١٨١) :

(ئارامگرتن لەسەر تاڵ و شیرینەکانی قەدەر)

کێ هەیە توانبێتی، کە تەواو سرەوتبێ[1]
لەناخی دەروونی خۆی لە تەنگانەو خۆشیدا؟
لەوانەیە دەوڵەمەند، لەبەر بوونی سامانی
چەندەهاجار لە هەزار زیاتر بێ بەسەریدا
هەژارەکە، خەمبارە، لەبەر کەمی دەرامەت
دەوڵەمەندیش ماندویە، لەدەست دەوڵەمەنیدا
ئاوایە بەڵا و هەرکەس بەشی خۆی
ڕۆژانە بۆی دێ، یان لە مانگێکدا
(پەری)ش وەك مرۆڤ هەر حوکمی قەدەر
تاڵ یا شیرینی دێت بەسەریاندا
ئەگەر بیەوێ گوێیەکیش هەڵخا
لە ئاسمانەوە تیشکێ لێ ی ئەدا
هەواڵبەریشیان ڕاستەکا، درۆیە
قسەی هەر پوچە، لەگەڵ جادوودا
خواپەرستانی بەرەی پەریەکان
تاوانبار دەکرێن لەناو خۆیاندا
موفتی ئەوانیش لە کێشەدایە
لەناو ئەو کۆڕەی کە ئەوی تێدا
داماو دەمێنێ هەڵەیەك بکا

---

(١) ديوان/ مختار فوزي ص٥١.

کەسێ دانی خێر ناهێنێ پێیدا
دەسەڵاتداریان سەرسام دەمێنێ
لەو دڵڕەقیەی لە بریکاریدا
دیندارەکانیش لە دۆخ بێزارن
بە ئاواتەوەن شادبن لە گۆڕدا
زانیت پادشای پەریەکان چی کرد
لە پای بڵندی لە (سولەیمان) دا
کەبە هەواڵێك شادی پێ بەخشی
هەواڵی کۆشکیش خەمباری پێدا
بازرگانیشیان ترس دایدەگرێ
لەوەی کە نرخ زیانێکی لێدا
خێزانداریشیان خەمخۆری ماڵە
نەزۆکیان خەمیان زۆرە لە دڵدا
هاوەڵەکانیان ئێرەیی خوازن
چاوچنۆکیەوا لەناویاندا
کەسێ بیەوێ، تۆزێ بخەوێ
خەونێك دەبینێ خەوی تێکدەدا
کۆرپە، لە دایکی کە دێتە دنیا
لە شیر دادەبڕێ، هەنگاو هەڵدەدا
منیش ئێرەییم بە باڵندەیە
هێشتا بە یانەو خواش ڕۆزی دەدا
درندەی کێویش نامرن لە برسا
نەهەنگی دەریاش هەر خوا پێی دەدا

دورنیە کەمتیار بێنە سەر گۆڕێ
بیخۆن ئەو تەرمەی وا لەناویدا
بڕام ئیتر کوا چێژی ئەم ژینە
کە زاڵە ترس بەسەر هەموودا
بەخوا ئەگەر لاو هەزار ساڵ بژی
لەدەست خۆیدا بێ چی دێ بەسەردا
هەرچی بیەوێ چێژی لێ بکا
هەموو تەمەنی شادی بەرنەدا
وا باسی بکرێ لە ڕۆژگاری خۆی
کەسێ نەتوانێ بدوێ لە ڕوویدا
لەسەر هیچ شتێ پەکی نەکەوێ
خەم و پەژارەی نەیا بەسەردا
ئەمانە هەمووی نابن بە هاوتای
تەنها مانەوەی یەك شەو لە گۆڕدا
ئەی چۆن ڕزگار بی تۆ لەو خەمانە
ئارامت هەبێ لە تاڵ، شیریندا
ئەمانە هەردوك لە قەزادایە
کە خوا داناوە لە ڕێی ژینتدا

دەروازەی هۆنراوەی ژمارە (١٨٢)

ئەگەر دوو هاوسەر لە یەك خێزاندا بەخشندە بوون ئەوا ئەو ماڵە لە دوو شوێنەوە خێرو بێری بەسەردا دەبارێ، بەتایبەتی کە ئەوان کەسێکی بەسۆز و دڵنەرم بن، چونکە سۆز هەموو تەنگەبەرانیەکی پێ پان دەبێ، هەمان ماڵ ئەگەر بۆ هەشت ئەندام یان هەشت میوان تەنگەبەر بێ، ئەوا بەهۆی سۆزەوە نۆیەمین کەسیش بە فراوانی جێی دەبێتەوە.

دەقی هۆنراوەی ژمارە (١٨٢):

(سۆز بۆ نزیکخستنەوەی دوور)

لــــەنێوان دوو بەخشـــندەدا، مـــاڵ، گـــەلێ فـــراوان دەبـــێ[1]

شـــتێکە ســـۆز، تەنگـــەبـــــەری پـــێ پـــــان دەبـــــێ

ماڵـــــێ، ئـەگـــــەر بـــــۆ هەشـــت کـــەس، تەنگەبـــەرە

ئـەوا سـۆزیش، جێگەیەکـە، کـە بـۆ نۆهـەمین کـەس دەبـێ

دەقی هۆنراوەی ژمارە (١٨٣) :

(نهێنی جەستە لە گیاندایە)

جەســتە بنێــرە ژێــر زەوی، کــە بــێ ســوودە و دەبرێتــەوە[2]

نهێنـــــی گـــەورە گیـــانێتی، تێیـــدا بـــوو، دەشـــکەرێتەوە

---

(١) دیوان/ مختار فوزي ص٦١.

(٢) دیوان/ مختار فوزي ص٦٢.

دەروازەی هۆنراوەی ژمارە (١٨٤)

هەشت جۆرە کەس، کەسانی بێ نمودن، ئەگەر باسیشیان بکەیت، کەس ڕقت لێ هەڵناگرێ، چونکە ئەو کەسانە سووك و بێ نرخن، یەکەم کەس ئەو کەسەیە کە کەسانی گەورە و سەردار و سەرکردە لەگەڵی دەدوێ، بەبێ ئەدەبی و سووك و کەمیەوە وەڵامی دەداتەوەو بە چاوی کەم تەماشای دەکات.

دووەم ئەو کەسەی دەبێت بە ئەرك بەسەر خەڵکەوەو بەشداری ئەرکی خێزان ناکات، هەر دەخوات و داواکاری هەیەو جارێگ سوپاسی خوا ناکا و نزایەکی خێر بۆ خاوەن ماڵ و سفرە ناکات.

سێهەم: ئەو کەسەی کە قسە بە تەواوی نابیستێ و خۆی شتی تری پێوە دەنێ و بەم و بەوی دەگەیەنێ، چوارەم: ئەو کەسەیە دەچێتە کۆڕ و کۆمەڵێکەوە کە لە ئاستی ئەودا نیەو لێی تێ ناگات و نەسوود بەو کۆڕە دەبەخشێ و نە خۆشی سودیان لێ وەردەگرێ.

پێنجەم: ئەو کەسەیە بە حسابی خۆی سەرقاڵە بە ئەنجامدانی کارو ئەرکێکی خۆیەوە، بەڵام جۆرایەتی کارکردنەکەی نابەجێ و نەشیاوە، چونکە چەندە کارکردن هونەرە، ئەوەندەش شێوازی کارکردنەکەی هونەرە.

شەشەم: ئەو کەسەیە بەبێ پرس و ڕاو مۆڵەت و داواکاری خۆی دەکوتێتە ناو ئەو باس و خواسەی کە لەنێوان دوو کەسدایە، حەوتەم: ئەو کەسە نەجیب و کەسێتی بەرزەی کە داوای یارمەتی لە کەسێکی نامەرد و هەرچی و پەرچی دەکات، هەشتەم: کەس ئەو کەسەیە کە بەڕاوبۆچوونی دوژمنەکەی هەڵسوکەوت دەکات و سەرکەوتنی خۆی دەداتە دەست دوژمنەکەی.

دەقی هۆنراوەی ژمارە (١٨٤):

(کەسانی بێ نمود)

هەشـــت کـــەس، لـــە دنیـــا، ناویشـــیان بـــەری[1]
کـــــەس بـــــاست نـــــاکا، بـــــە ڕقەبـــــەری
کەســـێ کـــە لەگـــەڵ پادشـــــاو ســـــەردار
ســـووك ســـەیری بکا،کـــە دێتـــــە وتــــار
ئـــــەوەی لــــــە مــــــاڵا مشـــەخـــۆرێکـــــــە
هـــــــەر لێــــــی دەخــــــوات و نزایــــەك ناکــــا
ئـــەو کەســـــەی بـــــە گـــــوێی خـــۆی نەبیســـتبێ
واش قســــــــە بــــــەرێ، وەك مەبەســــــتی بـــــێ
کەســـێك لـــە کـــۆڕێــــــك کـــــــە دانیشـــتبێ
ئاســـــتی کۆڕەکــــە لـــــەو بـــــەرزتــــــــر بـــــێ
کەســـــێك مشـــــووری کــــاری خــــــۆی هــــەبێ
بـــەڵام بـــە چەشـــنێ، لـــە جێـــی خـــۆی نـــەبێ

دەقی هۆنراوەی ژمارە (١٨٥) :

(جواناوی خۆت)

شـــۆربای بـــڕوێش، بەنـانـــــی جـــۆوە بخـــــۆ[2]
بـــە پشـــتی وڵاخـەکـــــەت، بـــــەرەو ئـــــازادی بـــڕۆ
بـــــەرێ کـــــەوە، بــــە بیابـــانی ترســـدا، نزیـــك و دور

(١) دیوان/ مختار فوزي ص٦٢.

(٢) دیوان/ مختار فوزي ص٥٤.

بــــــەردەوام بــــــە، هەتاکــــــو دەگـەیتـــــــە دەردوور[1]
ڕوخســـاری خـــۆت بپارێـــــزە، بــە زەلیـــل مەیــــەرە کایـــە
ڕوویکـــــەرە ئـــەو خودایــــەی، کـــــەوا پــــاك و بەئاگایـــــە

دەقی هۆنراوەی ژمارە (١٨٦) :

(زەلیلی لە تێکەڵاوبوونی خەڵکانی نەشیاودایە)

پــــــــەی پێنابـــــــەم، چــــــێژی ســــــەلامەتی ژیــــــانم[2]
هـەتــــــــا نەچمــــــــە نـــــــاو کــــــۆڕی کتێبــــــەکانم
زەلیلـــــی لــــــە تێکــــــەڵاوی خــــــەڵکانێکی نەشــــــیاوایە
دووربـــــە، لێیـــــان، بەشـــــت یـــــا (مـــــیر) یـــــا (پاشـــــا)یە

دەقی هۆنراوەی ژمارە (١٨٧) :

(ئازاد و کۆیلە)

قەناعــەت، ئەگــەر بــوونی بــێ، ئــەوا کۆیلــەش هــەر ئــازادە[3]
کەســێ کــە چــاوی تێــر نابــێ، ئــازادیش بــێ هــەر کۆیلەیــە
خـــــــۆت چــاوبرســـــــی رامـــــــەهێنە لـــــــەم ژینـــــــەدا
بەڕاســـتی ئـــەو ڕەوشـــتەیە، کـــە خوویـــەکی زۆر بـــەربادە

---

(١) دەردور، الدردور: دەروویەکی سەر دەریای عەمانە کەشتی و بەلەم پەنای بۆ دەبەن لەکاتی نائارامی دەریادا.

(٢) دیوان/ مختار فوزي ص٥٥.

(٣) دیوان/ مختار فوزي ص٦١.

دەقی هۆنراوەی ژمارە (١٨٨) :

(زەکاتی پلەو پایە)

لەســەرمە، کــە زەکــات بــدەم، لــەوەی لــە بەردەســتمدایە[1]
چـــــاودێری و تکاخوازیمـــــە، زەکـــــاتم لـــــە پلەوپایـــــە[2]
کـــە پرســـا بـــووی[3] بـــەڕاستـــــی بەدوایـــدا بـــڕۆ
وەگـــەر نـــا باشـــتر تێکۆشـــە، تـــا ســـوود دێنیتـــەوە مایـــە

دەقی هۆنراوەی ژمارە (١٨٩) :

(تکاکارم لەتۆ خوایە..!)

نـــازانم، چـــیـــم پـــــێ ڕەوایـــــە، بـــەڵام ئێســـتا تکاکـــارم
لـــە پایـــــەی بڵنـــدی خۆتـــا، پـــێم ببەخشـــی شـــکۆی کـــارم
کەســـێ بیـــەوێ کـــە ســـوودێك بـــە هاوەڵەکـــەی ببەخشـــێ
ئـــەو دەزانـــێ دەبـــێ چـــی بکـــا، چـــۆنیش ڕەنجـــی بـــۆ بکێشـــێ

---

(١) دیوان/ مختار فوزي ص٦٢.

(٢) واتە زەکاتی پلەوپایەت دوو شتە، چاودێری ئەرکەکانت و تکا و داوای لێبووردنی خودایی بۆ خۆت و ئەوانەی لەبەردەستی تۆدان.

(٣) پرسا: داواکار و شوێنکەوتەی ئاوات و خواستێك.

دەقی هۆنراوەی ژمارە (١٩٠) :

(هەموو بەتەمەنێك هەر دەبێ بمرێت)

لەبەر هێرشی مەرگدا، خۆڕاگریی سوودی نیە[1]
خۆ بەدەستەوە نەدانیش، ڕێگەی ڕزگاربوونت نیە
وا دەبینم هەموو کەسێ، گەرچی درێژ بێ تەمەنی
تالاوی مەرگ دەچێژێ، درەنگ و زوویە، چارنیە
چی زیندوویە، دەبێ بادەی مەرگی نۆشکا
ساتێك هەیە کە زەلیلە و هێزی نیە
ئادەمیزاد، ئەوا بۆ خوا من پێم گوتی
مردن فێڵی لێ ناکرێ، فێڵ لە خۆکردن فێڵ نیە

دەقی هۆنراوەی ژمارە (١٩١) :

(وازهێنان لە شەڕ خێرە)

هەرجارێ، کە دێتە بیرم
دانەچڵەکێم کاتێ ئەو قسە دەبیستم[2]
بە ڕووخۆشی خۆم دەنوێنم
تۆش پێت وایە ، شادم ئەوەت لێ دەبیستم؟
ئەوە لەسەرساميم نیە
لادان لەشەڕ، خێری هێنایە بەردەستم

---

(١) دیوان/ مختار فوزي ص٦٣.

(٢) دیوان/ مختار فوزي ص٦٣.

دەقی هۆنراوەی ژمارە (١٩٢) :

(ناوی ئێرەییبەرم نابەم)

کاتـێ دیـار نـیم، ئێرەییبـەر، نـاوم بـە خـراپ دەهێنـێ[1]
سوپاسـی چاکەیشـم دەکـا، کـە ڕووبـەڕوو دەمـدوێنێ
خـۆم لـە خراپـە لادەدەم، پشـت ملـە، نـاوی نـاهێنم
خـۆی لـە خراپـە لانـادا، بـە خراپـە نـاوم دێنـێ

دەقی هۆنراوەی ژمارە (١٩٣) :

(ڕای خۆت، بە کەسێ مەڵێ کە لێتی وەرناگرێ)

ڕای خـۆت، بـە کەسـێ مـەڵێ، کـە لێتـی وەرناگـرێ[2]
بـەوە، نـە سـوپاس ئـەکرێی، نـە ڕاکـەت جێیـەك ئـەگرێ

دەقی هۆنراوەی ژمارە (١٩٤) :

(ڕوناکی خۆر بۆ نابینا)

نوسـراو، چ سـوودی نیـە، ئەگـەر نەکرێتـە بیسـتـراو[3]
بیسـتراویش هـەر بـێ سـوودە، ئەگـەر نەکرێتـە نوسـراو
هـەروەکو چـۆن ڕونـاکی بـۆ کەسێکـی نـابینا
وەك خـۆرەتـاو، بـێ سـودە، کاتـێ نابینـا بـێ چـاو

---

(١) دیوان/ مختار فوزي ص٦٤.

(٢) دیوان/ مختار فوزي ص٦٤.

(٣) دیوان/ مختار فوزي ص٦٤.

دەروازەی هۆنراوەی ژمارە (١٩٥)

شافیعی خ.ل لەم هۆنراوەیەدا بەکوڵ لە خودای گەورە دەپاڕێتەوە، موناجات دەکات، داوای لێبوردن دەکات، پێم وایە ئەم هۆنراوەیە، شیاوە بۆ ئەوەی بکرێتە سرودێکی ڕۆح پەروەریی.

دەقی هۆنراوەی ژمارە (١٩٥):

(ئەی ئەو کەسەی کە سکاڵا بۆ لای تۆیە)

ئەی ئەو کەسەی لە ویژدانا دەبینریێ و هەموو بیستراوێکیش لاتە[1]
هەر تۆی کە ئامادەی دەکەی هەرچی ڕووداو و پێشهاتە
ئەی ئەو کەسەی تکای هەموو تکاکارێک بۆ لای تۆیە
سکاڵاو هاواری هەمووان هەر لای تۆیان پێ نەجاتە
ئەی ئەو کەسەی گەنجینەی هەموو ڕۆزییەك لە (بوون)تایە
بمپارێزە، هەرچی کە خێر و خۆشی بێ گشتی لاتە
من جگە لە کەم دەستیم و لە هەژاریم چی شك نابەم
هەر نەبوونی و کەمیەکەمە لای تۆ بۆم جێگەی نەجاتە
جگە لەوەی کە لە دەروازەی تۆ بدەم چ دەرگایێ ترم نیە
تۆش دەرمکەی، ئیتر کام دەرگایە هەیە جێی ئاواتە؟
بە زەلیلی هاتوومە دەروازەی بڵندی تۆ
چاك دەزانم کە زەلیلیم لەبەر دەرگاتا سەروەتتە
هەموو پشتیوانێکم تۆی، بۆیە دەستی پاڕانەوەم
بەرەو بارەگای بەرزی تۆ هێندە لەرزۆك و شەکەتە
داوا لە کێی تر کەم ئیدی؟ ناوی چ کەسێ تر بێنم؟
کە ڕێز و گەورەیی تۆیە کەڵکە بووی سەر بەندەتە

---

(١) دیوان/ مختار فوزي ص٦٧.

لە گەورەیی تۆ ناوەشێ، کە یاخی نائومێد بکەی
شکۆی تۆ شایستەتر و بەخشینەکەت پێناسەتە
دەسا تۆ هەقی ئەو کەسەی خۆشت دەوێ و پەیامبەرە
تکای دەگری کەسێ کە تکاکارەکەی محمدی پێغەمبەرە
لە هەموو تەنگانەیەکدا دەرگای ڕزگاریمان دەرێ
لوتفێ بە ئێمە بفەرموو، چاوگی هەموو شتێ لاتە
ئەوجا سەڵاوات بفەرموو لەسەر سەروەر و یارانی
کە چاکترین تکاخواز و باشترین تکاکارانتە

* * *

پەروەردگارا، من بەسمە، کەوا تۆ حاڵم دەبینی
بە گەورەییت قەدەغەی کە، شتێك بەخێر بۆم نابینی
پەروەردگارا بەلای تۆ هات و ڕزگاریشت کردم
خراپتر بووم بارودۆخم، هەر تۆی بەندەت دەهەژێنی
پەروەردگارا هەر ئەتۆی فەرمووتە بە بەندەکانت
لێم وەپاڕێن، پاڕامەوە، چاوەڕوانم وەمبوژێنی
پەروەردگارا بەلای تۆ ئاسایە ڕۆژ نەکەیتەوە
تۆ دەتوانی کات ڕاگری و ڕوناکی خۆر بوەستێنی
پەروەردگارا بەزەییت هەرگیز بە بەرم تەنگ نابێ
کاتێ پانتایی ڕەحمەتت لە هەموو شتێ زیاد دەنوێنێ
هەر تۆ زانای، منیش متمانەم بەتۆیە، ئیتر بۆیە
حاڵی خۆم دەسپێرم بە تۆ، کە بەرگریم بۆ دەهێنی
پەروەردگارا زەمانە، بە کەڵبەکانی گازی گرت
دەسا لامەدە لە ڕووداوێك کە منی پێ دەترسێنی

دەقی هۆنراوەی ژمارە (١٩٦) :

(مەرگ پاڵنەری نیە)

مـــرۆڤ لـــە شارەکـــــەی خۆیـــا، نادیارێکـــە دەرناکـــەوێ[1]
شـــێریش لـــە لانەکـــەی خۆیـــا لـــە برســـانا لێـــی دەکـــەوێ
وەرە دەرێ بـــــۆ نــــاو خـــــەڵکی و هـــــەوڵێك بـــــدە
ترســـت نـــەبێ، پاڵنـــەر نیـــە کـــە پێشـــی مـــەرگ بکـــەوێ

دەقی هۆنراوەی ژمارە (١٩٧) :

(نهێنی پەنهانیی پەروەردگار)

چەنـــێ کـــەس هـــەن، کـــە بـــەهێز و تـــین و تـــاون[2]
ڕاوبـــۆچـــــوونیان ژێرانەیـــەو لـــە ڕۆژیـــدا ناتـــەواون
بارســـتەی شـــاخێك خـــۆگرن، بـــەڵام بـــۆ قـــەیرانی ڕۆژی
زۆر بـــێ ئـــارام و خـــەمناکن، لـــە ناخیشـــیانا ترســـاون
چەنـــێ کـــەس هـــەن بـــە جـــەستـــەو ژێـــری لاوازن
لـە ترسـی نـەمانی ئـاوا، لـە کەنـداوا، خـەریکی گۆمیلکـە ئـاون
پایـە و پلەیـەك لـە دنیـا لـە خـۆوە بـەکـەس نـــادرێ
مـەگـــەر شـــایستـــە بونێکـــە بەوانـــەی پێیـــان دراون
ئـــەمـــەش بـــەڵگەیەکە، بۆمـان، تـا بـزانین ئـەو خودایـە
نهێنـــی شـــاراوەی زۆرن کـــەلای ئێـــمە نـــەناسراون

---

(١) دیوان/ مختار فوزي ص٧٠.

(٢) دیوان/ مختار فوزي ص٧٢.

دەقی هۆنراوەی ژمارە (١٩٨) :

(کە شەرمت نیە چی دەکەی بیکە)

ئـەی عـەیب دۆز، کـە لــە عـەیبـی خــۆتا ونیــت[1]
خـۆ لـە دنیـا، قەڵایـەکی پارێـزراوی تـۆکمـە نیـت
کـە بـێ شـەرمی بەرانبـەر خـوا، تـەنها کێشـەکەت خەڵکیـە
هەرچـی دەکـەی بـڕۆ بیکـە، هـیچ کـارێ لێـت عەیـب نیـە

دەقی هۆنراوەی ژمارە (١٩٩) :

(کەللەڕەقی و ترس بۆچی؟)

ئـەی نەفسـەکەم! بەسـتـە، ئـەو تەمەنـەی هەتـە[2]
بـە پـەروەردگاری فەلـەق، قـەناعەت بـۆ تـۆ سـەروەتە
کولێرێـک و برویشێکـی وشکـت هـەبـێ
ئاوێکـت بـێ بیخۆیتـەوە، کۆنـە بـەرگێکیش کـە هەتـە
خـانـووە شـڕێك، چـوار دیـوار و بـانی هـەبێ
ئـیتر بەسـە، نکـوڵی بـۆ؟ چـیتە ئـەم ترسـە ناهەقـە

دەقی هۆنراوەی ژمارە (٢٠٠) :

(بەرزی هیمەتی گۆڕیوەتەوە بە گەوجێتی)

کاتـێ کـە گـەوجێك دەبینـی، لـە هـەرەتی لاوێتیـدا[3]
نـە دەخوێنـێ، نـە قەڵـەم لـە گیرفـانیـدا

(١) دیوان/ مختار فوزي ص٧٠.
(٢) دیوان/ مختار فوزي ص٧٤.
(٣) دیوان/ مختار فوزي ص٧٤.

نـــــــه لای مــــامـــۆستــــــا و ڕابــــــــــەرێك دائەنیشــــێ

هــەتــــا فێـــــر بـــــێ، شتێــــــکی نــوێ لــــە ژیانیـــدا

خـــــــۆی لــــــــێ لادە، ئـــــەوە کەســـێکی (هەرچـــی)یە

گۆڕیویــــەتی هیمەتبـــەرزی، لەگــــەڵ کـــەمترین گەوجیـــدا

دەقی هۆنراوەی ژمارە (٢٠١) :

(دڵنەوایی کردنی هاوڕێیان)

دڵنــــــــەوایی هاوڕێکــــــــانم، ئەگــــــــەر نەکــــــــەم[1]

بــــــــــە شتێـــــــــك لـــــــــە تــــــــوانامدا بـــــێ

مانـــــــــای وایـــــــــە، ستـــــــــــەم دەکـــــــــــەم

گـــــەلــــــــــێ شـــــــــــــەرمندەی لای خــــــــودام

شتـــــــــــــێ بتـــــوانـــــــــم کــــــــــە بیــــــــکەم

هــــــــــاوڕێم لـــــــــــە تەنگانــــــــــــەدا بــــــــــــێ و

منــــــیش گـــــــوێی خۆمـــــــــــــی لێ کــــــــەڕ کـــــــەم

دەقی هۆنراوەی ژمارە (٢٠٢) :

(هەڵکە لەگەڵ دوژمنەکەت)

بێدەســـــــــەڵات بـــــــــووی، لەبــەر دوژمنــدا، هــەرکات بەڕێکــە[2]

نزیکــی وەبــە، تێکــەڵاوی بــە، چــونکە تێکــەڵی ڕێ چــارەیەکە

ئـــــەگـــەر چـــــــی کــــــە ئـاو، دژی ئـاگرە، بـە ئـەو پێـدەگات

کــاتـــــێ ســــــروشتی ئاگــــــر ســـوتانە، گەرچـــی ڕووناکـــە

(١) دیوان/ مختار فوزي ص٧٥.

(٢) دیوان/ مختار فوزي ص٧٨.

دەقی هۆنراوەی ژمارە (٢٠٣) :

(خێر لە کەسێکدا نیە نکوڵی لە هەق بکات)

بەوەفابە، بەرانبەر هەق، بۆ خاوەن هەق[1]
ئەگەر هەق وابوو، هەقی بێ
خێر لە کەسێکدا نابینرێ
نکوڵی لە هەقێ بکا، کە هەقی بێ

دەقی هۆنراوەی ژمارە (٢٠٤) :

(ببە بە کەسێکی خزم و میهرەبان)

بویتە هاوکاروان، لەگەڵ هەر هۆزێ[2]
وەك خزم وابە، لە میهر و سۆزێ
بۆ عەیبەکانت، چاوت بەهێز بێ
لە ئاست عەیبی دۆستت، دیدەت بەهێز بێ
بە خلیسکانی هۆزت شاد، مەبە
ڕێیان نیشاندە، تۆ ڕابەریان بە
ئەگەر بەو چەشنە پشتیوان نەبی
هەردەم بێ کەس و بێ هاوەڵ دەبی

---

(١) دیوان/ مختار فوزي ص٧٦.

(٢) دیوان/ مختار فوزي ص٧٨.

دەروازەی هۆنراوەی ژمارە (٢٠٥)

(عياش الأزرق) چوو بۆ لای شافیعی و پێی گوت: ئەی باوکی عبدالله چەند پارچە هۆنراوەیەکم وتووە، کە دانراوی خۆمن، ئەگەر تۆ هاوتای ئەوانەی منت بۆ ڕێکخرا، ئەوا من هەتا هەتایە هۆنراوە نانوسم ئینجا ئەم پارچە هۆنراوەیەی بۆ خوێندەوە:

هیمـــــەتم، تـــــەنها دەیـــــەوێ، کـــــە دوژمنـــــانم ڕاو بنـــــێ
لـە دێرەوە، نەریتی من وەها بووە، کە هیمەتم هێشتاکە نەبوژایەوە
خـەڵکی چاویان، هـەر لەسـەر لایـەنی ناهـەمواری دەوڵەمەندیـە
بە سەرنجەوە ناڕوانن، مار و گوشیان، پـێ لەیەك جیا نەکرایەوە
ئەگـەر بـە هونـەر و فـرت و فێڵـی دەوڵـەمـەنـدی بایـا
دەسـتم بـە ئەستێـران دەگـەی، لەگـەڵیان ئەدرەوشـایەوە

پێشەوا شافیعیش لەسەر هەمان کێش و سەروا ئەم هۆنراوەیەی خوارەوەی فەرموو:

دەقی هۆنراوەی ژمارە (٢٠٥):

ئـەی ئـەو کـەسـەی بـەردەوام ڕۆزیـت بۆ دێت و[١]
جـارێـکیـش سـوپاسی نـەکرد، پاداشتێـکی نەدایـەوە
هیمـەتـم، تەنـهـا دەیـەوێ، دوژمـن ڕاونـێ
لـە دێـرەوە، خووم وەهایـە، هیمـەتم هێشـتا نـەبـوژایەوە
بەڕاستی دەستدەیتە کارێـك، تـەنـگەڕێت فـراوان دەکا
هـەر ئـەوەشـە، بـە هۆیـەوە دەرگاکـان گشت کرایـەوە

---

(١) دیوان/ مختار فوزي ص٧٨.

ئەگەر بیستت کار ڕاستێك نەمامێکی لەسەر لەپی دەستی دانا
نەمامەکە، بوو بە دار و لەناو لەپی بوژایەوە
ئەگەر بیستت کار ناڕاستێ، ویسی ئاوێك بخواتەوە
هەر کە، گەیشتە ناو قوڕگی، گیری خوارد و نەخورایەوە
بە هەردوو لا باوەڕبکە، بەڵگە زۆرن لەسەر قەدەر
دەبینی گەمژە دڵخۆشەو ژیر بە غەمباری مایەوە
شایستەترینی مرۆڤ، بەوەی کە خەمبار دامێنێ
کەسێکە هیمەتی بەرزەو، تەنگانەی لێ نەبڕایەوە
لەوانەیە مێشێك بیرۆکەت بۆ بێنێ
وا دەخوازم نەڵێن کە تۆ، ئەوەت هێنایە کایەوە
گەر بە فێڵی دەوڵەمەندانەم بویایا
دەتبینیم چۆن لەگەڵ ئەستێرەی ئاسمانا من ناوم دەدرەوشایەوە
بەلام ئەوەی ژیری بەخشی، دەوڵەمەندیشی پێ نەدا
دژن (سامان) لەگەڵ (ژیری) لە یەك کەس کۆنەکرایەوە
مارەنگاز، هەمیشە وایە، لە خشپەی مێروو دەترسێ
هەموو قەف و لوولێك کە (دی) هەر بە مار لێکی دایەوە
گەنجینەیەکی پەنهانە، کە لەژێر زمانماندایە
کلیلێکە بۆ گەنجینە، جولا، دەرگا کرایەوە
کەم و کوڕی هەر لە گەنجانا دەبینین
نیمچە شێتین، نازانین چۆن ژینمان هات و گەڕایەوە

دەقی هۆنراوەی ژمارە (٢٠٦) :

(گەندەڵی زانا و نەفامی پابەند)

چ گەندەڵیــەکی گەورەیــە، کــە زانایــەك هــەبێ ســووك بــێ[1]
لــەوەش خــراپتر ئـــەوەیە، کــە نــەفامێك دینپــەروەر بـــێ
هـــەردوولا، دوو فـــیتنەی گـــەورەن، لـــە جیـــهانـــدا
بـــۆ هـــەر کـــەسێ، بەهـــەر کامێکیـــان، وا بەســـت بــێ

دەروازەی هۆنراوەی ژمارە (٢٠٧)

شافیعی خ.ل دەفەرموێت، لەبەر هەژاری دایکم هیچی وای شك نەدەبرد کە بیکاتە پێخۆر بۆمان، جگە لە ڕۆنی زەیت، هەموو جارێکیش پێی دەگوتم: ڕۆڵە بیخۆ، زەیت خۆراکێکی پیرۆزە، منیش ڕۆژێك ئەمەم بە دایکم گوت:

دەقی هۆنراوەی ژمارە (٢٠٧):

هـــەر زەیـــتم دەداتـــێ، پێخـــۆر، دەڵـــێ: پـــیرۆزە
نـــاخی جـــەرگی داپـــــلۆخاندم ئـــەو پـــیرۆزە

دەقی هۆنراوەی ژمارە (٢٠٨) :

(بە زانیاری و زانست خاو بەرز دەبێتەوە)[2]

ئـــەی لاو، فێـــر ببـــە، کـــــە داری تـــەڕیت
هێشـــــتا ناســـــکیت، ئاســـــان، ئەچـــــەمیت
هـــــەویری قوڕگـــــت، نـــــــەرم و نیانـــــە

(١) دیوان/ مختار فوزي ص٨١.
(٢) دیوان/ مختار فوزي ص٨٢.

ئێستا، شایستەی سروشتی ژیانە

(نەزانین) هەموو بەرزێ دائەگرێ

هەر زانیاریە، خاو هەڵئەبڕێ

ئەی لاو، دەبەستە، کە شکۆداری

خەڵکی بێ دەنگن، تۆ بە وتاری

دەروازەی هۆنراوەی ژمارە (٢٠٩)

شافیعی خ.ل، نەخۆش کەوت، حەکیمێك هات بۆ لای دەستی دا لە مەچەکی و پلەی گەرمی و ترپەی لێدانی دڵی پێوا، بەڵام هاوکات پێشەوا شافیعیش پلەی گەرمی و ترپەی دڵی حەکیمەکەی پێوا، بەبێ ئەوەی کە حەکیمەکە بە خۆی بزانێ کە نەخۆشەکەیشی کاری حەکیمی لەسەر ئەم دەکات، شافیعی بۆی دەرکەوت کە حەکیمەکە تەندروستی زۆر ناتەواوە، ئەوە بوو دوای چەند ڕۆژێ حەکیمەکە کۆچی دوایی کرد، لەو بارەیەوە شافیعی هەر زوو، بەر لە کۆچی دوایی حەکیمەکە، نوسیبووی:

دەقی هۆنراوەی ژمارە (٢٠٩):

حەکیم، هات و، گەرمی پێوام، منیش پێوام، گەرمی لەشی[١]

ئەو حەکیمە، پەککو...! لە چ دۆخێکدا بوو

هاتبوو، بۆ چارەسەرم، بۆ خۆی گیرۆدەی نەخۆشی

بە دەرد و نەخۆشی خۆی چوو

چ سەیرێکە..! خێل و هێسە[٢]، جوتە چاوەکانی خۆیشی

(١) دیوان/ مختار فوزي ص٨٣.

(٢) خێل و هێس: واتە چاوەکانی حەکیمەکەم خوێندەوەو بینیم کە تەندروستی تەواو نیە و لەوە دەچێ دەردار بێ و مەرگی لێ نزیك بووبێتەوە، ئەگینا مەبەست لە گاڵتەپێکردن نیە بە چاوی خێل و هێس،

دەقی هۆنراوەی ژمارە (٢١٠) :

(گەورەیی لێی دانابڕێت)

وتیـــان: لەگـــەڵ (ئەحمـــەد)، پێتـــان لـــە یـــەکتر نـــابڕێ[1]
وتــــــم: گــــــــەورەیی، هـــەر، بـــە بـــاڵای ئـــەو دەبـــڕێ
کــــــە دێـــــت، ئـــــــەوا، گــــــەورەیی هـــەر بـــۆ ئـــەوە
کـــە مـــن دەچـــم، لەبـــەر ڕێـــز و شکــــــۆی ئـــــــــەوە
مـــن دڵنیـــام لـــە هـــــەردوو بارەکـــەدا، بچـــم، بێـــــــــت
گـــــەورەیی و شــــــکۆداری هـــــەر بـــــۆ بـــــەڕێزی دەبێـــت

دەقی هۆنراوەی ژمارە (٢١١) :

(زەلیلی لە وەڵامدانەوەی ناوگۆڕدا)

هـــەردوولایان، تۆقێنـــەرن، ســـەختی مـــەرگ و پرســـیاری گـــۆڕ[2]
پێمـــان وایـــە، کـــە هـــەردووکیان، زەقنـــەبوتن، تـــام تـــاڵن زۆر
ئەگـــەر بێـــت و تـــەنها یـــەکێك لـــە ئـــەو دانەیـــــە بـــوایـــە
جـــوان بـــەرەو ڕووی مـــەرگ دەچـــووین، نـــەوەکو بـــە زۆر

بەڵکو خوێندنەوەیەکە بۆ چاوی نەخۆشە حەکیمەکە، کە لەو سەردەمەدا حەکیم و جەراح لەجیاتی پزیشکی ئەم سەردەمە بوو.

(١) دیوان/ مختار فوزي ص٨٣.

(٢) دیوان/ مختار فوزي ص٨٣.

دەروازەی هۆنراوەی ژمارە (٢١٢)

شافیعی خ.ل داوای کرد لە (محمد حسن الشیبانی) کە نوسینێکی خۆی بداتێ، بەڵام ناوبراو ڕێزی داواکاریەکەی شافیعی نەگرت و نەهات بەدەم داواکەیەوە، بۆیە شافیعی خ.ل زۆر دڵی لە خۆی داما، چونکە هەمان نوسراوی دابوو بە کەسێکی تر کە کەمتر بوو لە شافیعی لەڕووی ئاستی زانستیەوە، بۆیە شافیعی هیچ خۆی بە کەمتر نەبینی لەو کەسەو ئەم هۆنراوەیەی نووسی و ناردی بۆ (محمد حسن الشیبانی)

دەقی هۆنراوەی ژمارە (٢١٢):

بەو کەسەی وت: منی وەکو ئەو نەبینی، کە ئەو بینی[1]
وە بەو کەسەش، کە وەك ئەوەی کە لەپێشتردا بینی
لەو قسانەی هەمە بیڵێم، بە بکەری ئەو کردەوە
ئەوەیە کە ژیری ئێمەش، هەروەکو ژیری ئەوە
چونکە ئەوەی، کە ئێستاکە، ئەو هەیەتی
هەمووی، هەر ئەوەندەیە، بۆی بۆتە، تەواوێتی
زانست، حاشا لە خاوەنەکەی خۆی دەکا
ئەگەر پێشەکەش بە خاوەنەکەی خۆی نەکا
منی بەو شیاوە نەزانی، بۆیە دەڵێم: سا بەڵکو
بیداتە کەسێکی شیاوتر.. بەڵکو .. بەڵکو

(١) دیوان/ مختار فوزي ص٨٣.

دەقی هۆنراوەی ژمارە (٢١٣) :

(ڕێز بۆ ڕێزدارە)

لــــە هــــەموو بارێکـــدا، گـــەورەیی دراوە بـــــــە تــــــۆ[1]

گـــەورەیی نیـــە، مەگـــەر بـــۆ کەســـــــی خـــاوەن شـــکۆ

کەســـــێك چـــــاکەی کردۆتـــــە ڕێـــــــڕەوی ژیـــنــــــی

دێتـــەوە ڕێـــی، ئـــەوەی کردبـــووی، بـــەخوو، بـــۆ خـــۆ

دەروازەی هۆنراوەی ژمارە (٢١٤)

مرۆڤەکان هەمـەڕەنگن، هەمـە جـۆرن، چەشـنی زمـان و سروشـتی تایبـەت بـە خۆیان هەیە، ئەگەر تاکن، ئەگەر کۆن، ئەگەر تێرن، ئەگەر مـێ، بـەڵام هەمووشـیان دەردو بەڵاو گێچەڵن یان بۆخۆیان، یـان بـۆ خـەڵکی، لـە کاتێکدا ژیـر و دانـا نـەبن، کەس لە کەس ڕازی نیـە، تەنانـەت کەسـی وا هەیـە لـە خـودی خۆیشـی ڕازی نیـە، ئامانج دەبێ بریتی بێ لەوەی کە خودا لە خۆت ڕازی بکەی، ئەگینا، ئەگـەر بتـەوێ خەڵك لێت ڕازی بێ، ئەوا هەرگیز ناتوانیت ببی بەو کەسە، بەڵکو هەمیشـە گلـەیی و ڕەخنەی خەڵکت لەسەر دەبێ.

---

(١) دیوان/ مختار فوزي ص٨٤.

دەقی هۆنراوەی ژمارە (٢١٤):

(پەیبردن بە خەڵکی بە مەبەستێکی پەی پێنەبراوە)

خـەڵکی هـەموو دەردو بـەڵان، دەرمـانێکی شیـاویـان نیـە[1]
ژێـری مەگـەر چـاکیان بکـا، بەڕاسـتی جێـی سـەرسـامیە
کە (سـادە) و دەسـتکراوە بـی، پێـت ئـەڵێن: چـەند زێـدە خەرجـە
کـە دەستیشـت دەنـوقێنـی لـەلای ئـەوان چـروکییە
تێـکەڵیان بـی، دەڵـێن: مـەبـەستێکـی هـەیـە
دابـڕاو بـی پێـت دەڵێـن: ئـارەزووی نـاو خـەڵکی نیـە
بـێ بـەرگ بـی، دەڵێـن: پـەککـو چـەنـد دزێـوە
کە بەرگی جـوانیش دەپۆشـی دەڵێن: زۆر لە خۆبایـی یـە
تەسـەوف کـەی، دەڵێن: هۆکـەی هەسـت بـە کـەمی خۆکردنـە
زوهـد بـکەی، دەڵێـن: هـەمـووی ڕیـایـی یـە
گـەر ببەخشـی لـە ماڵـت وەکـو ڕێزێـك بـەو کەسانـە
دەڵێـن: ئیـدی دەوڵەمەنـدە، منـەتی بـە هـیچ کـەس نیـە
داوای یارمەتیـان لێکـەی ئـەوان لێـت نایەنـە پێشـێ
سـەرم سـوڕماوە لـەو دۆخـە، ئـەرێ لەبـەر چـی وایـیە؟
خـوا بـەزیادی نـەکا لێتـان ئـەو دوفـاقی و ڕیسواییـە

(١) دیوان/ مختار فوزي ص٨٥.

دەقی هۆنراوەی ژمارە (٢١٥) :

(تۆڵەسێن و پەڵپگر مەبە بەرانبەر براکەت)

لـەناو خەڵکیـدا، دەمپرسـی، داخـۆ لـە کـوێ دەسـتم کـەوێ[1]
هاوڕێیــەك، کــە بــەوەفا بــێ و ئەمەکیشــم لێــی دەســتــــکەوێ
وتیــان: خــۆت پەرێشــان مەکــە، هاوڕێیــەك نیــە کــەوا بـــــێ
دەســـت بــە بــاڵی کەســێ بگــرە، کــەوا ئــازاد و دانــا بـــــێ
هــەر ئــەو جــۆرە کەســانە هــەن، تێکــەڵاوبونیان بــێ خەمــە
کەســێك کــە دانــا و ئــازاد بــێ، لــەم دنیاییــە بــونی کەمـــە
پــەڵپ لــە براکــەت مــەگرە، لەســەر قســەیەك کــە کــردی
پــەڵپ و تۆڵــە بــوو ئــاوا، کــە لای ئــەو بێــزراوی کـــردی

دەقی هۆنراوەی ژمارە (٢١٦) :

(کێ کاتی هات دەمرێت)

هەرکـــــــەس، ئـــــــاواتی خــــــۆی هەیــــــــە
کــــێ نــــۆرەی هـــــات، مـــــەرگ میـــوانی ئـــەو دەبـــێ[2]
چــــــــــۆن کەســـــــــــێ دەمێنێتـــــــــــەوە
پێشـــــینەکەی، لــــە پێشـــــی ئـــــەودا مـــــرد بـــــــــێ؟

---

(١) دیوان/ مختار فوزي ص٨٦.

(٢) دیوان/ مختار فوزي ص٨٦.

دەقی هۆنراوەی ژمارە (٢١٧) :

(تێکەڵاوی خەڵکی)

نیـازی درێـژ و نـەبڕاوەم، بـەرەو مـاڵی نامـــۆی بـردم[1]
بمویســـتایە، گێـــژێکم بـــژاردە دەکـــرد، لــــە بـــژاردم
هێنـــدە تێکـــەڵاوی دەبـــووم، تـــا دەگـــوترا، بـــووە بـــەخوی
دەمبەســـتەوە، بـــا ژیـــریش بـــا، بـــە زانـــین و ژیـــری وردم

دەقی هۆنراوەی ژمارە (٢١٨) :

(کە چوویتە ناو کۆڕی خەڵکی بێ فیزبە)

کـە چـوویتە نـاو کـۆڕی خـەڵکی
لــە بــاری خــواریێ دانیشـــە[2]
گــــەر بــۆ ســەرووتریان بــردی
گـــەورەیی وانـــە ئـــەو ئیشـــە
کـە لـە جێـــی خۆشـت مایتـەوە
لات ئـــاســـــا بـــــێ
بڵـێ: ئــــەوە جێگـــەی منـــە
رازیـــم و گـــەڵێ شیـــــاویشە

دەقی هۆنراوەی ژمارە (٢١٩) :

(دەرونم هانم نادا بۆ چروکیی)

وا دەبیـــنم، کـــە دەرونم، مـــل دەنێتـــە کۆمـــەڵێ کــــار[3]
بــــە دورە لــە توانــای مــن و کەمتەرخــەمیم دێتــە دیــار
دەرونیشـــم کـــە هــــانی چرووکیـــــم نـــادات
کـــاری خۆمـــــە، کــــە نایسەلمێنـــم بـــــە کـــردار

---

(١) دیوان/ مختار فوزي ص٨٦.

(٢) دیوان/ مختار فوزي ص٨٧.

(٣) دیوان/ مختار فوزي ص٨٧.

دەقی هۆنراوەی ژمارە (٢٢٠) :

(ڕێی بەرزەکان)

بـــــە هێنـــــــدەی مانــدوو بونــت، پلــەی بــەرزت هەڵکشــا[١]
کــێ خــــــواستی بڵنــدیی بــوو، شــەونخونی بــۆ کێشــا
کەســــــێ (بـــــــەرزێتی بــێ ڕەنــج) بــە ئامــانجی داواکــا
لـــە پێنـــاوی مەحاڵـــدا تەمەنـــی بــــەڕێ دەکـــا
شــکۆی خــۆی دەپرووێنــێ، شـــــەویش دێ و دەیخـــەوێنێ
لــە دەریــای قــووڵ و بــێ بــن، بــۆ خــۆی، خــۆی دەخنکێنــێ

دەقی هۆنراوەی ژمارە (٢٢١) :

(تامی هەژاری نازانێ)

چــــێژی هـــــەژاری نـــــازانێ کەسێ کــە هــەر دەوڵەمەنـد بــێ[٢]
ئـــــەوەی ئەنــــدامی تــــــەواوە هـــــەرگیز وەکــو نــەخۆش نابــێ
چـــەندە هـــــەژاری دەبینــــرێ لـــــە خەڵکیــــدا و پۆشـــــیویانە
چـــەندە لێــوی بەخەنــــدە هــــەن دڵـــی پــــڕ خــەمیان تێــدا بــێ
دەشـــــێ خــــــەمێك دایگرتبــــــی کــــە پێـــــت نەشـــارا بێتـــــەوە
خـــەڵك وایــــە ، هــــەر یەکـــــەیان جـــــۆرە خــــەمێکیان هـــەر دەبــێ
گەرچـــی لــــە جــۆرا جیــــاوازبن گــەر خــەم پەڵــەی کــراس دەبــوو
کەســــــێك نـــــەبوو بــــــەرگی ســپــــــــی لــــــەبەردا بـــــــێ
یـــەکێ بیـــەوێ خــــەمی خـــۆی لەبەرچـــاوی خــــەڵکی ون کـــــا
دەتوانـــــێ، بــــــەڵام ناتوانــــــێ کــــە لـــــە ناخیشیــــــدا وابـــــێ

---

(١) دیوان/ مختار فوزي ص٨٧.

(٢) دیوان/ مختار فوزي ص٨٧.

دەقی هۆنراوەی ژمارە (٢٢٢) :

(دەردەپیری)

نیشـــانەی پـــیری دەبیـــنم، لــــەوەی لــە پــەنجا تێپــەڕی[1]
وەکـــو ســـپێدەی بەیانـــە، کــــە تـــاریکی شـــەوی بـــڕی
پـــــیری، دەردە، بـــــەڵام بـــــــێ ئـــــازار، بێـــــزارە
نەمـــدی نەخۆشـــی وەك پـــیری، چ دەردێکـــی بـــێ ئـــازارە

دەقی هۆنراوەی ژمارە (٢٢٣) :

(بەسەر عەیبی خۆتدا بگری)

ســـەرم لــە کەســێ ســوڕماوە، دەگری بەســەر عــەیبی بیــانی[2]
کەچـــی خـــوێن نایــا لــە چــاوی، بــۆ خــۆی و بــۆ عەیبــەکانی
لـــــەوەش ســــەیرتر ئەوەیــە، کــە عـــەیبی خـــەڵکی دەبینـــێ
لـە چـاوی دا وەکـو شـاخە، نابینایـە بـۆ عـەیبی خـۆی و نابینـێ

---

(١) دیوان/ مختار فوزي ص٨٧.

(٢) دیوان/ مختار فوزي ص٩٣.

دەقی هۆنراوەی ژمارە (٢٢٤) :

(پایەو گەورەیی زانست)

هەردەم لەگەڵ زانستابە، ڕێگەی بە هەرلاێی دابێ[1]
پرسیارت لە زانستابێ، هەر ئەویشە تێگەیشتنی تێدا بێ
بریسکە دەدا بە دڵان، ڕوون دەکاتەوە بینایی
هاوکارێکە بۆ ئەو دینەت، فەرمانەو لە دڵتدا بێ
من وا (نەزانی) دەبینم، ڕەنجەڕۆ دەکا خاوەنی
کەچی زانا بە زانستی هەر پایەی بەرزتر دەبێ
چ ئاواتێ بەدی دەکەن لە کەسێکی سەر سپیدا
تەمەنی لاوی تێپەڕاند، زۆر بلێیە، گوێگر نابێ
دێت و دەچێت، هەر خاوەنی گەدەیەتی
بەزو گۆشت لەخۆی بار دەکا، تا لە توانای قاچی دابێ
کە پرسیاریشی لێ دەکەی لەبارەی ئاین، داماوە
دەبینی چەن هەڵە دەکا، ڕوخساری شەرمی زەرد دەبێ
ئەدی چەند دیمەنت دیوە، ناشرین بێتە بەرچاوت
بە هێندی دیمەنێ پیرێ، زانست و ئارامی نەبێ؟
زۆر دزێوە ئەو دیمەنە، خۆی لێ لادە
کە سەرەتای ڕیسواییە، کۆتای ژێوانی دەبێ
تێکەڵاوی زانایان و یاوەرانی ئەوانەبە
هاوەڵییان سودە بۆت و تێکەڵییان قازانج دەبێ
هەڵمەگەوازە بەسەریانا چاوت وا خێرا ڕەت مەکە
ئەستێرەی ڕێنماییت و هاواتی ئەوانە هەر نابێ
دەسا بە خوا، ئەگەر زانست بوونی نەبا
نەڕێنماییان دەبوو، نە نیگای ئاسمانمان دەبێ

---

(١) دیوان/ مختار فوزي ص٩٣.

دەقی هۆنراوەی ژمارە (٢٢٥) :

(سۆزم دەرنابڕم)

هەتا ئێستاش ونی دەکەی، ئەوەی کە لە ناختدایە[1]
ئەڵێی وەڵامەکانی من، لەگەڵ کەیسی بیانیدایە
ئەوە منم کە سۆزی خۆم شاردۆتەوە بەرانبەرت
هەتا هەردوو، پارێزراو بین لەو قسانەی بێ واتایە

دەقی هۆنراوەی ژمارە (٢٢٦) :

(لە جوانیدا هاوتای دوڕڕە)

کەسێ هاوڕێتە نەیارە، بە کەسێ بۆ تۆ نەیارە[2]
بە بەردەوامیش وا دەکا
بەبێ داوا، هەر قەرزێ بۆ تۆ کراوە
بۆت دەدات و منەت ناکا
کە هاوڕێکەت، بوو بە دۆستی دوژمنەکەت
بە تیر بارانت دڵخۆشکا
دڵنیابە، ئەوە دوژمنی نایابە
حەرامە هاوڕێی مەکە
بیستوومانە، هەموومان ئەم شعرە جوانە
لە جوانیی هاوتای دوڕڕ دەکا
کە یارەکەت، بوو بە دۆستی نەیارەکەت
مانای دژایەتیت دەکا

---

(١) دیوان/ مختار فوزي ص٩٣.

(٢) دیوان/ مختار فوزي ص٩٤.

دەقی هۆنراوەی ژمارە (٢٢٧) :

(زانست زیاتر بکە)

کــە ویســتت دوژمنەکــەی خــۆت، لــەنێو خەمــدا داڕزێنــی[1]
یــان بــە ئــێش و پــەژارەوە، دەرونــی ئــەو بسوتێنــی
هیمــــەتت بــــەرز ڕاگــــرە، زانستیشــــت زیــــاتر بــکــــە
کــێ زانســتی خــۆی پــەرەدا، حەســوود بــە خــەم دمرێنــێ

دەقی هۆنراوەی ژمارە (٢٢٨) :

(خودا بەئاگایە لە پەنهان و نهێنیت)[2]

تــــا دەتــــوانی، بــــا بــــەرگ و پۆشــــاکت چــــاك بــــێ
جــــوانی شکــــۆت بــــەشێکی لــــە بــــەرگت دایــــە
لــــە بــــێ فیــــزی واز لــــە زبــــر پۆشــــی بێنــــە
دیــــار و پــــەنهان، هــــەر خــــودا، پێیــــان زانایــــە
تــــازە پۆشــــیت زیــــانی نابــــێ لــــە کــاتێکــــا
لــە حــەرام خــۆ دەپــارێزی و نــاخت پــڕ لــە ترســی خوایــە
پــــەڕپووتی بەرگەکانیشــــت، پلــــەت بــــەرز ناکاتــــەوە
لــەلای خــودا، کــە کەســێکی هــەموو گیانــت هــەر خەتایــە

---

(١) دیوان/ مختار فوزي ص٩٢.

(٢) دیوان/ مختار فوزي ص٩٥.

دەقی هۆنراوەی ژمارە (٢٢٩) :

(ئەی دەروون)

ئـــەی دەروونم، هەرچـــەند ڕۆژێ ئـــارامگرە، ئـــەم دنیایـــە[1]
کـورتـــــە مــــاوەی، وەك خـــەون و بزرکـــان وایـــە
ئـــەی دەروونـــــم، پاداشـــتی دنیـــای خـــۆت بینـــی
وەلاینـــێ، دە بەســـە ئیـــدی، ژینـــی تـــرم لـــە ڕێدایـــە

دەقی هۆنراوەی ژمارە (٢٣٠) :

(بەرداش)

شـــەو، پیرێکـــە، ڕۆژەکەیشـــی، هـــەروەکو شـــەوەکەی وایـــە[2]
لـــە ســـوڕانەوەی بەرداشـــیان، ســـەرم لەگێـــژ و خولدایـــە
بـــە جۆشـــەوە، گۆشـــت و خـــوێنی لەشـــی ئێمـــە، بـــە ئاشـــکرا
تێکـــدەهاڕن، هاڕینەکـــەش لـــە بەرچـــاوی خۆمانایـــە

دەقی هۆنراوەی ژمارە (٢٣١) :

(زانست ڕێنماکارە)

کـــە لاوێـــك بـــە زانســـتەکەی، دڵـــی ڕێنمـــایی نـــەکا[3]
دادپـــەروەریی، نـــەنوێنێت و ڕەوشـــتی خـــۆی باشـــتر نـــەکا
مـــژدەی دەنـــێ، کـــە خـــوا بـــەهرەی پـــێ بەخشـــیوە
ئـــەو، خـــراپ بـــەکاری دێنـــێ، وەك کەســـێ بتپەرســـتی کـــا

(١) دیوان/ مختار فوزي ص٩٦.

(٢) دیوان/ مختار فوزي ص٩٦.

(٣) دیوان/ مختار فوزي ص٩٨.

دەقی هۆنراوەی ژمارە (٢٣٢) :

(بەخشندە لقی درەختی بەردارە)[١]

کاتێ، بەد، دەوڵەمەند دەبێ

وەکو هەویر دەترشێ و قنج دەبێتەوە

بەڵام مرۆڤی بەخشندە، لقی دارە

هەتا بەربوومی زۆر بێ، زیاتریش دەچەمێتەوە

تێبینی: دوو دێڕی کۆتای تەواوم نەکردووە، ص٩٥ مختار فوزی

دەقی هۆنراوەی ژمارە (٢٣٣) :

(زانست دەریایەکی قووڵە)

تۆ بەتەنها ناتوانی، گشت زانستێ بزانی[٢]

هەزار ساڵیش هەوڵدەی، هێشتا ئەوە ناتوانی

دەریای زانستی قووڵە، بۆیە وا چاکە بۆ تۆ

لە هەریەکە لەوانە باشترینیان بزانی

(١) دیوان/ مختار فوزي ص٩٨.

(٢) دیوان/ مختار فوزي ص٩٨.

دەقی هۆنراوەی ژمارە (٢٣٤) :

(کە بای بەختت هەڵی کرد)

کاتێ بای بەختت هەڵی کرد، پێ بزانە و سوود ببینە[1]

لەدوای هەموو هەڵکردنێك، هێوریەو دابەزینە

بێ ئاگا نەبی لە بەخشین، لەوەی ڕژاوە بەسەرتا

چونکە نازانی کەی دەبێ ڕاوەستانی ئەو بارینە

کە وشترت گەیشتە ئەوەی شیری هەبێ

زوو بیدۆشە ئەمڕۆ قازانجی لێ بینە

نازانی سبەی بەچکەکەی بۆ کێ دەبێ

لە پانتایی ئەم دنیایە و لەڕووبەری ئەم زەمینە

دەقی هۆنراوەی ژمارە (٢٣٥) :

(ئارامگرتن)

کۆسپی زەمانەت دێتە ڕێ، تا دەتوانی ئارامگربە[2]

چونکە هەر بە ئارامگری گرەوی ژین دەبرێتەوە

لە دوای ناخۆشی، خۆشیەکە دێتە ڕێت

تەنگانە چەندە سەختیش بێ، لە کۆتادا دەبڕێتەوە

کە بە یەکتری بگەین منی لاو لەگەڵ (زاب)دا

ئەوسا زۆر چاك دەزانێ چیم لێ دەوەشێتەوە

---

(١) دیوان/ مختار فوزي ص٩٩.

(٢) دیوان/ مختار فوزي ص٩٩.

دەقی هۆنراوەی ژمارە (٢٣٦) :

(دڵتەنگ مەبە)

بەردەوام بژێویت بۆ بێ و، لەشت ساخ بێ تۆ لەم ژینە[١]
دڵنیایی لە دەورت بێ، ئاسایشت بێ، یەکبینە
کەچی هەر یاوەری خەم بی، بۆ چ وا دەبی؟
دڵتەنگ مەبە، بەوانە، ژینت سەنگینە

دەقی هۆنراوەی ژمارە (٢٣٧) :

(گەر دەتەوێ ژینی دەوڵەمەندانەت بێ)[٢]
لە بارێکا مەمێنەوە، هەوڵت بۆ لەوە باشتر بێ

دەقی هۆنراوەی ژمارە (٢٣٨) :

(تامەزرۆی خاکی غەززەم)

من تامەزرۆی خاکی غەززەم[٣]
گەرچی حەزم ناپاکی بەرانبەر کردم
خوا بیدێری ئەو زەمینەی
لەوێ بووم و گەورەی کردم
بەو یادەوە چاو بە کلم
بۆوێ دەچێ هەستی وردم

---

(١) دیوان/ مختار فوزي ص١٠٠.

(٢) دیوان/ مختار فوزي ص١٠١.

(٣) دیوان/ مختار فوزي ص١٠١.

دەقی هۆنراوەی ژمارە (٢٣٩) :

(ئەی کۆکەرەوەی ماڵ)

کۆکەرەوەی ماڵ و سامان، پێت وایە پێی سەردەکەوی[1]
بخۆ لەوەی لەبەردەستتە، تەرازووی خێریشت نەوی
نەکەی وەکو ئەو کەسە بی، کە لە کاتی گیانکێشانا
دەیگوت: سێیەکی ماڵەکەم بۆ هەژار و داماوانە

دەقی هۆنراوەی ژمارە (٢٤٠) :

(دەستێك بریندارم دەکات و ئەوی تر تیمار)

کە لەپی دەستم کێشمە کێشم لەگەڵ دەکا[2]
بۆ ڕەوشتێك کە لەگەڵمدا هەڵ نەکا
پێی دەڵێم: وا فەرێمدای و نامەوێ
بەخشینە خووم، دەرونیشم بانگم ئەکا
ئەو خوایەی بەدی هێناوم
بژێویشم پێشکەش دەکا
ئەوەی لە دەستیشم داوە لە سامانم
خەمم نیە و ئازارم بۆ دروست ناکا
بۆ سەرکۆنە کردنیشم
دەروونم سەرکۆنەم ناکا
بە ماڵی خۆم، شتێکم نەکڕی لەبەر خۆم

---

(١) دیوان/ مختار فوزي ص١٠١.

(٢) دیوان/ مختار فوزي ص١٠٢.

مەگەر کاتێ زانیبێتم کارێك دەکا
بۆ بەرزایی هەر شکۆیەك بانگ کرابم
وەڵامم بوو، ئەوەتا خۆی بانگم دەکا
بەڵێ.. ئەی بەخشندەییم، دووبارە بەڵێ
بۆ جاری سێیەمیش بەڵێ، شکۆمە وا بانگم دەکا

دەروازەی هۆنراوەی ژمارە (٢٤١)

پیاوێك پارچە هۆنراوەیەکی هەروا بۆ خۆشی نووسی و تیایدا دنیای بە پیرەژن ناوبرد بوو، ئینجا ناردی بۆ شافیعی، کە دوو دێڕی یەکەمی ئەم هۆنراوەیەیە، شافیعیش خ.ل بە دوو دێڕی کۆتایی هۆنراوەکە وەڵامی پیاوەکەی دایەوە.

دەقی هۆنراوەی ژمارە (٢٤١):

خوا، دەست بە باڵتەوە بگرێ، چیت دەربارەی کەسێ لایە[1]
پیرەژنێکی خۆش دەوێ، لە تەمەنی نەوەد دایە؟
بۆی دەگرین، شایستەی بۆ گریانە حاڵی ئەو کەسە
لە کاتێکا ئەو ئەڤینە، دەبوو بۆ چاو جوانێ بوایە

(١) دیوان/ مختار فوزي ص. ١٠١

دەقی هۆنراوەی ژمارە (٢٤٢) :

(خۆ گێل کردن کراسێکی چڵکنە)

بــێ بــوونی ئــەدەب، هێمنــی و زانســت تــەواو نــابن[1]
نەکــەن لــە هــێمن و ژیرانــی گــەل بــێ ئاگــا بــن
خــۆ گێــل کــردن وەك کراســی چــڵکن وایــە
کــەس نایپۆشــێ، مەگــەر ئەوانــەی نــەفام بــن

دەقی هۆنراوەی ژمارە (٢٤٣) :

(هەموو شکۆیەك دەبڕێتەوە)

ئــەی ئــەو کەســەی، کــە بــەدنیاوە دەنــازی[2]
یــان بــە جوانــی ئــەم دنیایــە
کــات بەســەرتــا ڕادەبــوورێ و
مــان و مــەرگی تــۆی تێــدایە
ئــەوەی شــکۆی بــە دنیــاوە گرێــداوە
شــکۆی نزمــە، دەبڕێتــەوە ئــەم دنیایــە
چــاك بزانــە، گەنجینــەکان هــەموو زێــڕ بــن
گــەنجینەی تــۆ، باوەڕێکــە لــە دڵتایــە

---

(١) دیوان/ مختار فوزي ص١٠١.

(٢) دیوان/ مختار فوزي ص١٠٢.

دەقی هۆنراوەی ژمارە (٢٤٤) :

(ئەی بیسەری نزا)

لــــە گومـــانی باشـــم دابـــە، ئــــەی بیســــەری نزاکـــانم[١]
بمپارێـــزە، لــە ئــەو کەســەی، شــەڕی پێیــە دژی گیــانم
گـــــۆشم بـــــکە، لـــــەسەر ڕەزامەنــــدیم، بــــەخۆت
خێـــر بڕێـــژە ئیشـــەکانم، بمپـــارێزە، ببـــورە لــە کارەکـــانم

دەقی هۆنراوەی ژمارە (٢٤٥) :

(جەستەم بەرگەی دۆزەخ ناگرێ)[٢]

جەســــتەم بەرگــــەی، تـــــەوژمی ســـــەرما نــــاگرێ
لـــــە ئاســـــتی تینـــــی گـــــەرمیشدا، هــــەر نــــایگرێ
ئــاخـــــــر چـــــۆن بـــــۆ گـــــڕ و کڵپـــــەی دۆزەخ
مــــرۆڤ و بــــەرد، ســــوتماگی بــــێ، خــــۆ ڕادەگــــرێ؟

دەقی هۆنراوەی ژمارە (٢٤٦) :

(دەوڵەمەندیی ڕازی بوونە)

ئــــەی دەروونـــم، بــــە بـــــژێوی خــــۆت قایــــل بــــی[٣]
ئــــەوا دەوڵەمەنـــد ئـــەتۆی و لای منـــیش ئـــازیزتر ئـــەبی
چـــاو چـــنۆکی و، ئاواتـــە بـــێ هودەییـــەکان، لابـــە لـــە دڵ
گـــەلێ ئـــاوات بـــە مـــەرگ چـــوون، بـــا تـــۆش وەك ئـــەوان نـــەبی

---

(١) دیوان/ مختار فوزي ص١٠٦.

(٢) دیوان/ مختار فوزي ص١٠٧.

(٣) دیوان/ مختار فوزي ص١٠٨.

دەقی هۆنراوەی ژمارە (٢٤٧) :

(چاوپۆشی لە دوژمن)

زانسـت، نێچـیری بەردەسـتە، خوێنـدنیش داوەکەیـەتی[1]

قـایم بگـرە، نێچـیرەکەت، داویـش، هۆکارەکەیـەتی

گەمژەییـە، کـە ڕاوکـەرێك تـا ئێـوارە، ئاسـکێ ڕاوکـات

کەچـی، هـەروا بـێ باکانـە، لـەناو خـەڵکا بـەرەڵای کـات

دەقی هۆنراوەی ژمارە (٢٤٨) :

(خەمبار مەبە بۆ لەکیسچوونی شتێکی دنیایی)

خـەمبار مەبـە، لـە دنیـادا، بـۆ شـتێك لـە دەسـتت دابـێ[2]

لـە کاتێکـا موسـوڵمانی و تەندروسـتیت لـە کـارا بـێ

ئەگـەر لـەدوای هـەوڵ و کۆشـش، چـوو، ئـەوەی چـوو

ئـەوا ئـەو دوانـەی کـە وتمـان نرخـی بـۆ تـۆ تـەواو نابـێ

دەقی هۆنراوەی ژمارە (٢٤٩) :

(خەڵکی بەپێی ڕەفتاریانن)

ئـەی ئـەو کەسـەی مـن دەبینـی، لـەناو ئـەم بەرگـە کۆنەیـە[3]

لـەژێـر بـەرگـم، هیمـەتێـکی بـەرزم هەیـە

خـەڵکـی بەپێـی ڕەفتاریانـە، جـۆر بـەجۆرن

بـێ بەرگـە لـەناو لـەپیانا، چـی مـاڵ و سـامانیان هەیـە

(١) دیوان/ مختار فوزي ص١٠٨.

(٢) دیوان/ مختار فوزي ص١٠٩.

(٣) دیوان/ مختار فوزي ص١٠٩.

دەقی هۆنراوەی ژمارە (٢٥٠) :

(کۆڵەکەی خێر)

کۆڵەکەی خێر، ئەم چوارەیە، وتراوە باشترین خێرە
زوهد کردن، پاریز کردن لە گوماندار خۆ ببویرە
وازهێنانت لە هەر شتێك پەیوەندی بە تۆوە نەبێ
بەو پێیەی ئەژمارەکارت کە نیازی دڵی خۆت هەبێ[1]

دەقی هۆنراوەی ژمارە (٢٥١) :

(چێژم کۆت کردووە)

قەناعەتم بە هیممەتم لەسەر کەمبەشی هێناوە[2]
پلەی بەرزی دنیام ناوێ، ئەوەیانم وەلا ناوە
وە نەبێ لە نەزانیم بێ بەتام و چێژی بەرزێتی
بەڵام من ئەو تام چێژەم لەپێناو (ئیثار) داناوە

دەقی هۆنراوەی ژمارە (٢٥٢) :

(واز لە خۆشەویستیتان دێنم)

خۆشم ناوێن، رقم لێشتان نابێتەوە[3]
لەبەر زۆری هاوبەشانە لە دەورەی کۆ دەبێتەوە
ئەگەر مێشێك بکەوێتە خۆراکمەوە، دێمە دواوە
گەرچی حەز دەکەم هەر بیخۆم، بەڵام بێزم دەبێتەوە

---

(١) دیوان/ مختار فوزي ص١٠٩.

(٢) دیوان/ مختار فوزي ص١٠٩.

(٣) دیوان/ مختار فوزي ص١١٠.

شێـرەکانیـــش لـــە گۆلاوێـــك ناخۆنـــەوە، لێـــی لادەدەن
بـــەرماوەی ســەگەلەکان بــێ، ڕەنگــە لێیــان خواردبێتــەوە
ئەگــەر شــێرێك لــەدوای ســەگێك نــۆرە بگــرێ بــۆ ئــاو خــۆریی
کـــەی شێـــر وایـــە؟ خێـــر لـــەو شێـــرە نابێتـــەوە
بەخشــندە زگــی دەگوشــێ، هەرچــی بــێ نایخاتــە گــەدەی
ڕازی نابــێ لەگــەڵ گــێلا لەســەر خـوانێــك کۆبێتـــــەوە

دەروازەی هۆنراوەی ژمارە (٢٥٣)

محمدی کوڕی عبدالحکم، نەخۆش کەوت، ئیمامی شافیعی چوو بۆ سەردانی، پاشان کە گەڕایەوە ئیمامی شافیعی خۆی نەخۆش کەوت، لەتاو نەخۆشی هاوەڵەکەی، لە سەردانەکەیدا شافیعی تەواو لە هاوڕێکەی چووە پێشەوە، بۆیە پەتاکەی ئەوی گرتەوە، ئینجا کابرا چاك بووەوە و هات بۆ سەردانی شافیعی، بەڵام شافیعی دڵی نەهات ڕوو بەلای ئەودا وەربگێڕێت نەبادا نەخۆشی و پەتاکە بگرێت، لەم بارەیەوە شافیعی لەم هۆنراوەیەدا ئەو دوو سەردانە باس دەکات و دەفەرموێت:

دەقی هۆنراوەی ژمارە (٢٥٣):

(شیفا لە تەماشای خۆشەویستدایە)[1]

خۆشەویســـتم نـــەخۆش کـــەوت، ســـەردانیم کـــرد
نـــەخۆش کـــەوتم، لـــەتاو دەرد و نەخۆشـــی ئـــەو
نـــەخۆش بـــووم و ئـــەوجا هـــات و ســـەردانمی کـــرد
دڵــم نــەهات تەماشــای کــەم، بۆیــە ڕووم لادا لــەڕووی ئــەو

---

(١) دیوان/ مختار فوزي ص١١١.

دەروازەی هۆنراوەی ژمارە (٢٥٤)

پیاوێك لە نامەیەكدا بۆ شافیعی بە هۆنراوەیەك پرسیاری بەشكردنی میراتی لێ كرد بوو، كە سێ دێڕی یەكەم هی پیاوەكەیە و پێنج دێڕی كۆتایی ئەم هۆنراوەیەش هی شافیعیەیە، كە وەڵامێكە بۆ پیاوەكە.

دەقی هۆنراوەی ژمارە (٢٥٤):

پیاوێك مرد، پیاوێك لەدوای خۆی مایەوە[(١)]

كوڕە مام و كوڕە برا و مامی بابی

ئەو میراتەی بۆ كێ دەبێ، وا خۆی مردو برایەوە؟

سەبارەت بە ئەو میراتە، ئەوا وەڵامم دایەوە

بە كۆی دەنگی هەموو زانایانی شەرعی

هەرچی هەیە، لەو میراتە، تەنها بۆ كەسێ مایەوە

كوڕە مامە، كوڕە برا، مامی بابی

كە خۆت، لە پرسیارەكەتدا، ناوی ئەوت هێنایەوە

دەروازەی هۆنراوەی ژمارە (٢٥٥)

خوای گەورەیە كە هەموومان پۆشتە دەكات و ئەو هەست و ژیریەی پێداوین كە جل و بەرگ بچنین و بدورین و خۆمانی پێ داپۆشین، شافیعی خ.ل بوو بە خاوەنی عەمامەیەكی نوێ، سوپاسی خوای كرد و لەبەری كرد، ئینجا بە بیریدا هات كە ئەو پۆشاكە چەند گرنگە بۆ مرۆڤ، سەراپای دادەپۆشێ و دەبێ مرۆڤیش لە بەرانبەردا چی لەژێر ئەو بەرگەوەیە بیبەخشێ بە خودا، واتا پابەند بێ بە پەیڕەوكردنی فەرمانەكانی ئەو خودایە.

---

(١) دیوان/ مفتار فوزي ص١١٢.

دەقی هۆنراوەی ژمارە (٢٥٥):

(ئەو بەرگەی خودا پێی داوم)

خودا بوو، پۆشتەی کردمەوە، عەمامێکی پێشکەشم کرد[١]
کە تازە بوو، هەر ئەویش بوو، کە ئەو بەرگەی بۆ ئەمن کرد
بۆیە خودا، ناو عەمامەیشی، پابەند کرد
سەروخواری بۆ داپۆشیم، لە کاتێکا لەبەرم کرد

دەقی هۆنراوەی ژمارە (٢٥٦) :

(دەستێکم دەشکێنێ و ئەوی ترم تەداوی دەکەی)

بەوە بڵێ کە ناناسرێ، بەهۆی فرەی بارەکانی[٢]
ئامۆژگارە، وە یا فێڵە، دەرمان و تەداوێکانی؟
من ئێستا تەواو سەرسامم کە تێناگەم
دەستێکیانم دەشکێنیت و ئەوی تر دەکەی دەرمانی
لای کۆمەڵێك ناوم بە خراپ دەهێنێ و
لەلای ئیدی خەریکی پیانا هەڵدانی
هەردولایان دەبیستمەوە لە خەڵکێوە
تێراماوم کە نازانم کامەیان بەڕاست دەزانی
زمان بگرە، نە وەسفم دەوێ و نەلۆمەت
گەر بە سۆزی پڕ سوکایەتیت دەمزانی
کام کە چیت داوەتە پاڵم لە هێرشی لۆمەکانت؟
بەدوای خەڵکیدا ناگەڕێم کە (چی) هەیە لە ویژدانی

---

(١) ديوان/ مفتار فوزي ص ١١٢.

(٢) ديوان/ مفتار فوزي ص ١٠٣.

ئـــــەوەی لـــــە ویژدانمایـــــە، بەســـــمە بەرانبـــەر ئەوانـــە
ڕازی دەبم لـــە کەســـێ مـــن، کـــە بێـــــگەردە ســـۆزەکانی
ڕق و کینــــــە چ کــــــــەم بــــــێ یــــــا زۆر نـــــــامەوێ
بەخــــــوا ڕقـــــم لـــــە لـــــەپی دەستـــــم بێتـــــەوە
بـە لـەپ دەڵـێم: مـن نامـەوێی، بـڕوا خـۆی و پەنجـەکانی
جـــاڕوو دەکـــەمــــــە دەســـتی دیـــم، کـــە پێـــی دەڵـــێم:
پشتیوانمــــی ئــــــەوا باشـــە، گـەر نـــا تـــۆش بـــۆ فڕێـــدانی
هـۆگــــــــری کەسێکـــــــم نـــــــــاوێ، ئـــــەو نەیـــــەوێم
کەسـێ نــەرمی منـــی نــەوێ، مـــن بـــۆ چـــیمە نەرمیـــەکانی؟
مـــن ئاوەهـــام، کـــارێکیش کـــە بێتـــە پێشـــــم زۆر دەترســـم
کاریگـــەری بـــۆ دنیـــام بـــێ، وەیـــــا دیـــنم بـکـــا زیـانــــی
لێـــــــوەی هـــــــاتم، ئابڕووشـــــــم لـــــــەکەدار نـــــــاکەم
کـــارێ نـــــاکەم، بێتـــە ســـەرم گلـــەی خـــەڵك و قســـەکانی
لەوانەیـــــــە بێــــــــگانەیەك ســــــۆز بنوێنـــــێ بەرانبـــــەرم
بــــــە بــــــاشی دڵنـــەوایيم کـــا، لـــە کۆســـتمدا، وتـــەکانی
بــــەڵام کەســـێ لـــە دۆســـتانم بـــە ڕوکـــەش دڵنـــەوایيم کـــا
پـــڕ بـــێ لـــە قـــین و لـــە خەشـــم دەرونـــی پـــڕ لـــە پـــەنهانی
بــــەو کـــــەسە نـــاوترێ هـــاوڕێ، لـــە ســـەرەتاکەی بترســـی
دوژمنـــیش نیـــە ئـــەو کەســـەی کـــە بـــێ خـــەم بـــی لـــە ئـــەمانی
خەڵکــــــی لـــــــە لۆمـــــــەم نـــــــاکەون لەســـــــەر بارێـــــــك
بــۆیـــــان ڕوونـکــــــەم، دەکــــــەن تکـــــای پەشــــیمانی

دەقی هۆنراوەی ژمارە (٢٥٧) :

(وەلا دەنێم هەر کەسێ وەلامبنێ)

دەستـــــی چەپـــم، ئەگـــەر لــــە فــــەرمانم لادا[1]

ڕێگــە نــادەم، لادانەکــەی دەســتی ڕاستیشــم پــێ لادا

ئــــەو دەستەیـــان دەبڕمــــەوە و دەڵــیم: بـــڕۆ

وەلا دەنێـــم، هــــەر کەســـێ کــــە مــــن وەلا دا

دەقی هۆنراوەی ژمارە (٢٥٨) :

(ناڵینم لاواز بووە)

هـاندانێکــــە بــــە دۆســـــت و دوژمــــنم دەڵــــێم[2]

بــە ئــاڵی کوڵمــەکانی مــن چــی دی هەڵمــەفریوێن ئــیتر

لــــە بــەرانبـــەری مەرگمـــدا هەوڵـــدەدەم خــۆڕاگر بم

کــە هــەر بــۆم دێ، جــا ئێســتا بــێ، یــا دەمــێ تــر

ئەگــــەر مـــردم، خۆشەویستانــــم پێـــــشتر چــــوون

مــەرگی ئازیزێـک لــەپێش خــۆت، دەبێتــەوە مــەرگێکی تــر

وا دڵنــەوایيتـــان دەکـــرێ، هـــەتاکو ئارامتـــان هـــەبێ

لــەسەر مــەرگی برایــەکتان، بەخــەم بــەڕێم دەکــەن ئــیتر

نــاڵــــە نـــاڵیکم نابیســـتن، لەبــــەر کـــەمی دەردم نیــــە

بــەڵکو ناڵــەم لاواز بـــووە، لـــەتاو ئــێش و خرۆشـــی تــر

کــە نــابینن نــاڵینی مــن، کاتــێ لــەسەر جێگــەی مــەرگم

بەڵگەیەکــە دژە بـــەوەی منتـــان خســـتبووە گـــومانی تــر

---

(١) دیوان/ مفتار فوزي ص١٠٤.

(٢) دیوان/ مفتار فوزي ص ١٠٤.

دەقی هۆنراوەی ژمارە (٢٥٩) :

(خوایە سزام مەدە)

ئەی خوایە گیان، سزام مەدە، دانم ناوە، بەو خـراپانەی کـە هەمـە

جگە لە گومانباشی من، بەرانبەر تۆ، لەگەڵ تکا، شتێ نیە بڵێم هەمە

لـە دنیـادا، بـە ئـارەزوو، گـەلێ تـاوان و ســەرپێچیم ئەنجـام داوە

گـــەورەیی و بـــەخشینی تـۆیـــە، کـــە منـــەتی تـــۆ لەســـەرمە

خراپترینـــی کەسانـــم، گـەر نـەبوری لـەو گوناهانــەی مـن هەمـە

لـەتـــاو گوڵـــی، پـــڕ بـاق و بریقــی دنیـــا، وەك شـــەیدا بـــووم

تـەمـــەنیشم لـــەم دنیـادا بـێ سـنورە، هـەزار ئـاواتی پـێ کەمـە

جـــا ئەگـــەر مـــــن خـوایەرستێـــکی ڕاســـت دەبـــــووم

بـۆ خـەڵکیش، بـاش ڕوون دەبـۆوە، ڕوویەکـەی تـرم کــە هەمـە[1]

---

(١) دیوان/ مختار فوزي/ ص١٠٥.

چۆن لەم دیوانەدا

ئەو هۆنراوەیە دەدۆزیتەوە کە دەتەوێت؟

خوێنەری بەڕێز..!

لەبەرئەوەی هۆنراوەکانی ئیمامی شافیعی خ.ل کورت و پڕ لە حیکمەت و هەمە جۆرن، بۆ چەندین مەبەست دەتوانین سوود لەو هۆنراوانە وەربگرین وەکو ئامادەکردنی وتار و وتاری هەینی، بابەتی کۆڕ و گفتوگۆ، وانەی گشتی و تایبەتی، یاد و بۆنەکان، پەند و ڕێنمایی و ئامۆژگاری، زمانەوانی و توێژینەوە،... هتد جا بۆ ئەوەی بەپێی خواستی خۆت بە ئاسانی هۆنراوەی مەبەست بدۆزیتەوە ئەوا ڕەچاوی ئەم خاڵانە بکە:

یەکەم: هەموو هۆنراوەیەك ژمارەی تایبەت بە خۆی هەیە، کە لە بەشی سەرووی هەریەکە لە هۆنراوەکان نوسراوە.

دووەم: لە لاپەڕەی دوای ئەم لاپەڕەیەوە (پێڕستی بابەتیانە)م بۆ سەرجەم هۆنراوەکان کردووە، کە لە سێ خانە پێکهاتووە، خانەی یەکەم بەپێی ئەبجەدێك کە لە خوارەوە نوسیومە، پیتی ئەو بابەتانە ڕێکخراون کە ئەو هۆنراوەیە باسی دەکات، خانەی دووەم ژمارەی هۆنراوەکەیە لەم دیوانەدا، خانەی سێیەم ژمارەی ئەو لاپەڕەیەیە لەم دیوانەدا کە سەرەتای هۆنراوەکەی تێدایە.

بۆ نموونە: تۆ دەتەوێ بە ئاسانی ئەو هۆنراوانە بدۆزیتەوە لەم دیوانەدا کە باسی (قەرز) یان (قەرزداریی) دەکەن، کەواتە لەم پێڕستەدا بچۆرە سەر پیتی (قاف) و لەوێدا وشەی (قەرز) و (قەرزداریی) دەدۆزیتەوە، لەبەرانبەریشیدا ژمارەی ئەو هۆنراوانە نوسراوە، کە باسی (قەرز و قەرزداریی) دەکەن، کە بریتین لە چوار هۆنراوە، بەم ژمارانە (٦٦ ، ٨٤ ، ١٠٧ ، ١٦٠) لە

بەرانبەری هەریەکە لەو ژمارانەش ژمارەی ئەو لاپەڕەیەی تێدا نوسراوە، کە هەریەکە لەو هۆنراوانەی تێدایە.

سێهەم: ڕیزبەندی پیتەکان، بەدوای یەکدا لەم پێڕستەدا، بەم جۆرەی خوارەوەیە:

(أ، ب ، پ، ن ، چ، ج، ح، خ، د، ز، ژ، و، ڕ، ق، ف، س، ش، ع، ك، گ، ی، ل، م، هـ)

پێڕست

پیتی (أ)

ئەدەب، رەوشت	٢٤٢	٣٠٥	ئاوات، هیوایەت	٢٤٦	٣٠٦
	٤٣	١٦		١٣٣	٢٣٦
ئەوین، دڵداری	١٤١	٣٠٤			
	٧٢	١٥٧			

پیتی (ب)

بابەت	ژ.هۆنراوە	ژ.لاپەڕە	بابەت	ژ.هۆنراوە	ژ.لاپەڕە
بێ فیزی	٣	٤٦	بەخشندە، بەخشندەیی	٢٤	٨٦
	٢١٨	٢٩٣		٦٥	١٤٨
بەران	٦	٥٥		٨١	١٧١
بەختەوەری	١٠	٦٢		١٠٧	٢٠٢
بەرزی پلەوپایە	١٢	٦٥		١٦٤	٢٦٠
بەدگۆیی	١٧	٧٤		١٦٨	٢٦١
بوخورد	١٧	٧٤		١٨٢	٢٧١
	٤	٥١		٢٣٢	٣٠٠
	١٦	٧١		٢٣٤	٣٠١
باوەڕ، باوەڕدار	٢٤٣	٣٠٥		٢٤٠	٣٠٣
	٢٤٨	٣٠٧		٢٥٢	٣٠٨
بەخت گرەوە،جادوگەر	٢٠	٨١		٢٣٢	٣٠٠
بەخت	٢٣٤	٣٠١	بەڵا	٢٩	٩٦
باشترین کەس	٣٧	١٠٧	بێ باوەڕیی	٤٥	١١٩
بەهاو نرخی	٤٧	١٢٢	باج، باجی هەڵە	٥٤	١٣٣

پیتی (پ)

بابەت	ژ.هۆنراوە	ژ.لاپەڕە	بابەت	ژ.هۆنراوە	ژ.لاپەڕە
پیر،پیری	٣	٤٦	پارانەوە، نزا،موناجات	١٤٧	٢٥٠
	١٤٩	٢٥٢		١٩٥	٢٧٨
	٢٢٢	٢٩٥		٢٤٤	٣٠٦
پشت بەستن بەخودا	١٠	٦٢		٢٥٩	٣١٤
	١١	٦٣	پایە، پلە	١٨	٧٧
پشتیوان	٩	٦٠		٢٢٠	٢٩٤
پێشهات	١١	٦٣		٢٢٤	٢٩٦
پەیوەندی	١٣	٦٧	پارەوپول	٢٦	٩٠
	١٦٢	٢٥٩		١٧٤	٢٦٤
	٢١٠	٢٨٨	پێکەنین، تریقانەوە	٣٨	١٠٨
	١٤	٦٨	پۆزشت	٥٤	١٣٣
	٥٩	١٣٩		١٧٧	٢٦٥
	١١٠	٢٠٥	پاشاومیر	٦٥	١٤٨
پەیمانی ڕاست	٧٣	١٥٩		١٦٦	٢٦١
پەندی زەمانە	٩٤	١٨٦	پاداشت	٢١٠	٢٨٨
پاقلەو توێکڵ	٩٦	١٨٨		٢٢٠	٢٩٤
پرسە	١٢٧	٢٣٠	پێغەمبەر	١٧٩	٢٦٧
پرسیارکردن	١٦١	٢٥٨	پسپۆڕی	٢٣٣	٣٠٠
پیاوچاک	١٧٨	٢٦٦			

پیتی (ن)

بابەت	ژ.هۆنراوە	ژ.لاپەڕە	بابەت	ژ.هۆنراوە	ژ.لاپەڕە
ناکەس بەچە	٦	٥٥	نەهامەتی زەمـــــانە	١٦٦	٢٦١
ناشایستە	٦	٥٥	نوسراو	١٩٤	٢٧٧
نزا، پارانەوە	١٤	٦٨	ناخ	٤٧	١٢٢
	٧٠	١٥٥		١٤٣	٢٤٧
	١١٠	٢٠٥		١٠٠	١٩٣
ناخۆشی	٢٣٥	٣٠٢	نەزان،نەزان بەزان	٥٠	١٢٧
نزیك، نزیكی	١٥	٧٠		٨٥	١٧٦
نكۆلی لەهەق	٢٠٣	٢٨٤		٩٤	١٨٦
ناتەبا،ناتەبایی	٢٨	٩٤		٩٥	١٨٦
ناڵەی سەرەمەرگ	٢٥٨	٣١٣		١٦١	٢٥٨
ناز،نازی خودایی	٣٩	١١٠		٨٣	١٧٣
نائومید مەبە	٣٩	١١٠		٢٠٦	٢٨٦
نرخ،نرخی هۆنراوە	٤٠	١١٢		٢٤٢	٣٠٥
نرخی مرۆڤ	٧٨	١٦٦	ناوبانگ	١٠٠	١٩٣
نازانم	٤١	١١٣	ناڕەزایی	١٧٥	٢٦٤

نەناسراو	٥٨	١٣٨	نەگریس	١٠٠	١٩٣
ناوهێنان	١٩٢	٢٧٧	نەیار، دوژمن، ناحەز	١٣٣	٢٣٦
نهێنی	٧٣	١٥٩	نامۆ، نامۆیی	٥٨	١٣٨
	٨٢	١٧٢		٨٣	١٧٣
	١٩٧	٢٨٠		٢١٧	٢٩٣
نیاز،نیەت	٨٧	١٧٨			
	١٠١	١٩٤			
	١٥١	٢٥٣			
	٢١٧	٢٩٣			

پیتی (ت)

بابەت	ژ.هۆنراوە	ژ.لاپەڕە	بابەت	ژ.هۆنراوە	ژ.لاپەڕە
تەمەن	٣	٤٦	تێکەڵاوی، پەیوەندی	٩٣	١٨٤
	١١١	٢٠٧		١٨٦	٢٧٤
	١٧٧	٢٦٥	تەنگانە، کۆسپ	٣٦	١٠٥
	٢١٧	٢٩٣		٢٣٥	٣٠٢
	٢٢٢	٢٩٥	توانا	٨٨	١٧٩
تاقیکردنەوە، ئەزموون	٣٧	١٠٧	تەقوا، لە خواترسان	٤٢	١١٥
تەکرور	٤٥	١١٩		٦٩	١٥٣
تام، تامی دنیا	٣	٤٦	تریقانەوە، پێکەنین	٣٨	١٠٨
ترس	٨٣	١٧٣	تەوبە، پەشیمانبونەوە	٣٩	١١٠
	١٩٩	٢٨١		٢٥٩	٣١٤
تەنیا، تەنیایی	٥	٥٤	تەندروستی	٠٤	١٩٨
	٤٦	١٢١		٢٤٨	٣٠٧
تاڵ، تاڵانی	٢٥	٨٨	تابوت	٦٠	١٤١
	١٨١	٢٦٨	تۆڵە	١٨٠	٢٦٨
تاوان، تاوانبار	٢٢٨	٢٩٨	تەوەکول	٦٩	١٥٣
	٢٥٩	٣١٤	تانە، تەشەر	١١٦	٢١٦

پیتی (چ)

پیتی (ج)

بابەت	ژ.هۆنراوە	ژ.لاپەڕە	بابەت	ژ.هۆنراوە	ژ.لاپەڕە
جوڵەوچالاکی	٤	٥١	جادوگەر	٢٠	٨١
جنێو	١٧	٧٤	جرەی قەڵەم	٧٩	١٦٨
جۆری کەسێتی	١٢	٦٥			

پیتی (ح)

بابەت	ژ.هۆنراوە	ژ.لاپەڕە	بابەت	ژ.هۆنراوە	ژ.لاپەڕە
حەسوودی	١٥٣	٢٥٤	حەکیمی نەخۆش	٢٠٩	٢٨٧
	١٦٤	٢٦٠	حوکمی خوایی	٥٣	١٣٢
	١٩٢	٢٧٧	حەج کردن	٦٣	١٤٦
	٢٢٧	٢٩٨			

پیتی (خ)

بابەت	ژ.هۆنراوە	ژ.لاپەڕە	بابەت	ژ.هۆنراوە	ژ.لاپەڕە
خۆراگری	١	٣٨	خۆمەلّسەنگاندن	٦٨	١٥٣
خراپی مرۆڤ	٥	٥٤	خەم، خەمبار	٢٣٦	٣٠٢
	١٠٠	١٩٣		١٠	٦٢
	١٧٨	٢٦٦		١١	٦٢
خانەدان	٦	٥٥		٣٧	١٠٧
	١٣١	٢٣٣		٤٤	١١٧
خۆشەویستی	١٧٩	٢٦٧		٩٣	١٨٤
	٩	٦٠		١٥٢	٢٥٣
	١٥	٧٠		١٧١	٢٦٢
	١٩	٨٠		١٧٤	٢٦٤
	٣٤	١٠٢		٢٢١	٢٩٤
	٦٣	١٤٦	خزم،خزمایەتی	١٠٨	٢٠٣
	٧١	١٥٦		٢٠٤	٢٨٣
	٧٢	١٥٧	خەوتن	١١	٦٣
	٧٣	١٥٩	خۆدانەدەست خوا	٢٢	٨٤
	٨٣	١٧٣	خۆگێل کردن	٢٤٢	٣٠٥
	٩٨	١٩١	خوێندن	٢٥	٨٨
	١٠٧	٢٠٢	خۆشی	٢٣٥	٣٠٢
	١٣٧	٢٤٠	خۆپاراستن	٢٧	٩٢

	١٣٩	٢٤١		٢٥٠	٣٠٨
	٢٥٣	٣٠٩	خاکی غەززە	٢٣٨	٣٠٢
خێر،خێرخواز	٥٦	١٣٥	خۆر	٥١	١٢٩
	٥٧	١٣٦			
	٨٧	١٧٨			
	١٦٨	٢٦١			
خواپەرستی	٤٦	١٢١			
	٥٩	١٣٩			
	١٤٩	٢٥١			
	٢٢٨	٢٩٨			

پیتی (د)

بابەت	ژ.هۆنراوە	ژ.لاپەڕە	بابەت	ژ.هۆنراوە	ژ.لاپەڕە
دەروون، دەرون بەرزی	١١٤	٢١٤	دنیا	١٣٤	٢٣٧
	١٢٥	٢٢٨		١٤٠	٢٤٣
	١٢٨	٢٣١		٢٤٣	٣٠٥
	١٣٤	٢٣٧		٢٤٨	٣٠٧
	١٩٩	٢٨١		٢٥١	٣٠٨
	٢٢٩	٢٢٩		٢٥٩	٣١٤
	١	٣٨		٢٤١	٣٠٤
	١٨	٨٧		١٢٠	٢٢٢
	٤٧	١٢٢		٣	٤٦

	٨٩	١٨٠
	٩٣	١٨٤
	٩٧	١٨٩
	١٠٧	٢٠٢
دڵ	٥٧	١٣٦
دڵتەنگی	٢	٤٢
دوری	١٤٨	٢٥١
دۆست	٩٣	١٨٤
	١٧٠	٢٦٢
دڵ رەقی	٣٢	١٠٠
دوڕ	١٠٥	١٩٩
دەریا	٥١	١٢٩
دانە دەست خوا	١٨	٧٧
دەمشڕ	٨٢	١٧٢
دەهەندەیی	٢	٤٢
	٢٤	٨٦
دۆزەخ	٢٤٥	٣٠٦
	٤٤	١١٧
داوێن پاکی	١٠٦	٢٠١
	١٠٨	٢٠٣
دوژمن، نەیار	٢	٤٢
	٨	٥٨
	٣٠	٩٧
	١٥٩	٢٥٨

	٧	٥٧
	١٨	٧٧
	٣٣	١٠١
	٤٣	١١٦
	٤٤	١١٧
	٥٦	١٣٥
	٦٠	١٤١
	٧٣	١٥٩
دەرد	٨	٥٨
	٢٢٢	٢٩٥
دینار	١٦٨	٢٦١
دڵ، دڵساف	٨	٥٨
دڵداری،ئەوین	٣١	٩٨
	٧٢	١٥٧
دڵشادی	٥١	١٢٩
	٧٥	١٦٣
	١٥٢	٢٥٣
دزێو	١٢	٦٥
دەوڵەمەند، دەوڵەمەندی	١٨	٧٧
	٢٦	٩٠
	٨٩	١٨٠
	٩١	١٨٢
	٢٣٧	٣٠٢
دیل	١٦٩	٢٦٢

پیتی (ز)

	١١٣	٢١١		٩٥	١٨٦
	١٦١	٢٥٨		١٦١	٢٥٨
	٢٢٣	٣٠٠		٢٠٦	٢٨٦
	٢٢٤	٢٩٦		٢١٢	٢٨٩
	١٦٩	٢٦٢	زمان	٥٧	١٣٦
	١٧٧	٢٦٥		١١٥	٢١٥
	٢٠٨	٢٨٦	زانستخواز	١١٢	٢١٠
	٢١٢	٢٨٩		٢٤٢	٣٠٥
	٢٢٧	٢٩٨	زەلیلی	١٩٠	٢٧٦
	٢٣١	٢٩٩	زەمانە	١١٦	٢١٦
	٢٤٧	٣٠٧	زۆروتن	١٢٣	٢٢٥
زەیت	٢٠٧	٢٨٦	زەکاتی پلەوپایە	١٨٨	٢٧٥
زەمانوەند وشایی	٦٠	١٤١	زەکاتی تەمەن	٣	٤٦

پیتی (ژ)

بابەت	ژ.هۆنراوە	ژ.لاپەڕە	بابەت	ژ.هۆنراوە	ژ.لاپەڕە
ژن،ئافرەت	١٥	٧٠	ژیان	٢٤٣	٣٠٥
ژیری	١٧٠	٢٦٢		٣٥	١٠٤
	١٦٧	٢٦١			
	٢١٤	٢٩١			
	٢٤٢	٣٠٥			

پیتی (و)

بابەت	ژ.هۆنراوە	ژ.لاپەڕە	بابەت	ژ.هۆنراوە	ژ.لاپەڕە
ویست،ویستی خوایی	١٢	٦٥	وەلی	٣٤	١٠٢
وەڵامدانەوە	١٧	٧٤	وەسف	٢٥٦	٣١١
	٥٤	١٣٣	ویژدان	١١٧	٢١٨
	١٤١	٢٤٣	وەسیەت	٢٣٩	٣٠٣
	٢١١	٢٨٨	وازهێنان	٢٥٠	٣٠٨

پیتی (ڕ)

بابەت	ژ.هۆنراوە	ژ.لاپەڕە	بابەت	ژ.هۆنراوە	ژ.لاپەڕە
ڕاکردن لە خەڵکی خراپ	٥	٥٤	ڕۆزی، رزق	٢	٤٢
ڕۆژگار	٢	٤٢		١٠	٦٢
ڕێز،شکۆ	١٧٨	٢٦٦		٣٨	١٠٨
	٧	٥٧		٤٥	١١٩
	٢٣	٨٥		٧٦	١٦٤
	٦٠	١٤١		٨٤	١٧٦
	١٠٨	٢٠٣		٩٣	١٨٤
	١٩٣	٢٧٧		١١١	٢٠٧
	٢١٣	٢٩٠		١١٤	٢١٤

پیتی (ق)

بابەت	ژ.هۆنراوە	ژ.لاپەڕە
قەناعەت	٢	٤٢
	١٨	٧٧
	٤٥	١١٩
	٨٩	١٨٠
	١١٤	٢١٤
	١٢٦	٢٢٩
	١٥٨	٢٥٧
	١٥٥	٢٥٦
	١٨٥	٢٧٣
	١٨٧	٢٧٤
	١٩٩	٢٨١
	٢٤٦	٣٠٦
	٢٥١	٣٠٨
قەزاو قەدەر	١٣١	٢٣٣
	١٤٢	٢٤٤
	١٤٦	٢٤٩

بابەت	ژ.هۆنراوە	ژ.لاپەڕە
قیامەت	٤٤	١١٧
	٢٢٩	٢٩٩
قەرز	٦٥	١٤٨
	٨٣	١٧٣
	١٠٦	٢٠١
	١١٧	٢٠٨
	١٥٨	٢٥٧
	٢١٣	٢٩٠
	١٠٨	٢٠٣
قۆناغەکانی تەمەن	١٤٩	٢٥١
قەدەر	٢	٤٢
	٢٠	٨١
	٢٢	٨٤
قازانج، سود	٥٢	١٣٠
قسەکردن،قسە فرێدان	١٢٣	٢٢٥
قسەی خۆش و نوکتە	٥٠	١٢٧
قەدر،زێڕ،بەهای خود	٢٥٢	٣٠٨

پیتی (ف)

بابەت	ژ.هۆنراوە	ژ.لاپەڕە	بابەت	ژ.هۆنراوە	ژ.لاپەڕە
فرمانی خوا	١٠	٦٢	فیل، فیلباز	٨٢	١٧٢
	١٦٠	٢٥٨		١٩٠	٢٧٦
فیز،لەخۆبایی بوون	٤٨	١٢٤		٢٠٥	٢٨٤
	٢١٨	٢٩٣	فرمێسک	٧٠	١٥٥
فێربوون،فێرکردن ،فێرخواز	٤٣	١١٦			
	٦١	١٤٣			
	١٠٩	٢٠٥			
	١٦٥	٢٦٠			
	٩٥	١٨٦			
	١٦٩	٢٦٢			
	١٧٧	٢٦٥			
	٢٠٨	٢٨٦			

پیتی (س)

پیتی (ش)

پیتی (ع)

بابەت	ژ.هۆنراوە	ژ.لاپەرە	بابەت	ژ.هۆنراوە	ژ.لاپەرە
عەیب، کەچی، کەموکورتی	١٣	٦٧	علی کوری ئەبو تالیب	٣٤	١٠٢
	٦٨	١٥٣		١٣٧	٢٤٠
	٢٠٤	٢٨٣	عەنبەری خاو	٧٨	١٦٦
	٢٢٣	٢٩٥	عەملاوزەید	٤٥	١١٩

پیتی (غ)

بابەت	ژ.هۆنراوە	ژ.لاپەرە	بابەت	ژ.هۆنراوە	ژ.لاپەرە
غەیبەت،غەیبەتکردن	٢٥٦	٣١١	غەززە	٢٣٨	٣٠٢

پیتی (ك و گ)

بابەت	ژ.هۆنراوە	ژ.لاپەڕە	بابەت	ژ.هۆنراوە	ژ.لاپەڕە
کۆشش، هەوڵ	٧٩	١٦٨	کەچی، عەیب	١٣	٦٧
	٤	٥١	گەورەیی ئەبوحەنیفە	٧٤	١٦١
	٦١	١٤٣	کوڕ	٤٦	١٢١
	٧٥	١٦٣		٢١٨	٢٩٣
کۆیلە	٣٣	١٠١	گرفت، کێشە	٣٣	١٠١
	١٦٦	٢٦١	کردار نەك قسە	١٥٧	٢٥٧
	١٨٧	٢٧٤		٨٠	١٦٩
کات	٥١	١٢٩		٦٠	١٤١
	٥٣	١٣٢		٨٠	١٦٩
کێشە	٥٧	١٣٦		٧٥	١٦٣
کارلەکاتی خۆیدا	٢٣٤	٣٠١	گورگ لە پێستی مەڕدا	٧٧	١٦٥
کار،کاری نەشیاو	١٦	٧١	کاری چاك	١١٩	٢٢١
کارلەکاتی خۆیدا	٤١	١١٣		١٢٠	٢٢٢
گەمژە،گێل	١٧	٧٤			

پیتی (ك و گ)

کەسێتی مرۆڤ	١٢٣	٢٢٥			
	١٣١	٢٣٣			
	٢١٢	٢٨٩			
	٢٢٨	٢٩٨			

پیتی (ل)

پیتی (م)

	١٢٧	٢٣٠	ماستاوچی	١٩٢	٢٧٧
	١٧٨	٢٦٦	موناجات، پاڕانەوە	١٩٥	٢٧٨
	١٩٠	٢٧٦		٢٥٩	٣١٤
	١٩٦	٢٨٠	میرات،فەتوای میرات	٢٥٤	٣١٠
	٢١١	٢٨٨			
	٢٣٠	٢٩٩			
	٢٥٨	٣١٣			
	٣٥	١٠٤			
	٣٨	١٠٨			
	٢١٦	٢٩٢			
	١٣٥	٢٣٨			

پیتی (هـ)

بابەت	ژ.هۆنراوە	ژ.لاپەڕە
هاوڕێ، هەڤاڵ،برادەر	٩	٦٠
	٤٦	١٢١
	٥٦	١٣٥
	٥٨	١٣٨
	٧٣	١٥٩
	٩٣	١٨٤
	١٥٩	٢٥٨
	١٧٠	٢٦٢
	٢٠٤	٢٨٣
	٢١٥	٢٩٢
	٢٢٦	٢٩٧
	٢٥٦	٣١١
	٣٧	١٠٧
هانا،داوا، تکا	٢٧	٩٢
هۆنراوە	٢٨	٩٤
هونەری شافیعی	٣١	٩٨
هۆگر، هۆگریی، هۆگربون	١٠٤	١٩٨
	٢٤٦	٣١١
هونەر، هونەری خۆراک	١٠٤	١٩٨

بابەت	ژ.هۆنراوە	ژ.لاپەڕە
هەرەشە،گلەیی	١٥٤	٢٥٤
هەڵسەنگاندن	٩	٦٠
	١٨	٧٧
	١٠٩	٢٠٥
	١٢١	٢٢٣
هێمنی، لەسەرخۆیی	١٧	٧٤
	٥٢	١٣٠
هیمەت بەرزی	٤٥	١١٩
	٢٠٥	٢٨٤
	٢٤٩	٣٠٧
	٢٥١	٣٠٨
هێز، توانا	٧٦	١٦٤
هەوڵ و کۆشش	٧٥	١٦٣
	٧٩	١٦٨
	١٤٩	٢٥١
هەژار، هەژاری	٩٦	١٨٨
	١٤٨	٢٥١
	٢٢١	٢٩٤
هەوڵ نەدەر	٢٠٠	٢٨١

هاوكاری، یارمەتی	١٤٤	٢٤٧	هەلۆ	٧٦	١٦٤
	٢٠١	٢٨٢			
هەق، هەقخوازی	١٥٧	٢٥٧			
	٢٠٣	٢٨٣			

دیوانی ئیمامی شافیعی

عزیز ئالانی و بەرهەمەکانی..

١- لەساڵی ١٩٦٨ لە (شاناخسێ) ی (ئالان)ی شـاربـاژێڕ لەدایکبووە و بڕوانامەی دبلۆمی تەکنۆلۆجـی و بەکالۆریۆسـی لـە پـەروەردە و دەروونزانی بەدەسـت هێناوە و ئێسـتا بەناونیشانی بەڕێوبەری جێبەجێکار لە پەیمانگەی کۆمپیوتەری سلێمانی یە.

٢- کتێبە چاپکراوەکانی: مێژووی شۆڕشـی ڕوسـیا، هـزری پەروەردە و فەلسـەفەکەی، پەروەردەکردنـی منداڵەکانمان لەچوارچێوەی خێزان و قوتابخانە و کۆمەڵگەدا، یاسـاکانی ژێـری و بیرکردنەوەمـان، لـە پێنـاوی زمانەکەمانـدا، دوودیوانی هۆنراوە بـۆ منداڵان، چیرۆکی پێغەمبەران، مەدالیا، مرۆڤ و ژیان.

٣- کتێبـە ئامادەکراوەکانـی بۆ چاپ: پـەروەردە و چاودێـری منـداڵ، خێزانپەروەری، فەرهەنگی ئالانی، بانکی زانیاری، دیوانێکی هۆنراوە.

٤- بەرهەمەکانی لە گۆڤار و ڕۆژنامەکاندا: بەسـەدان بابەتی ئەدەبی و هونەری و زانسـتی و پەروەردەیـی و سـایکۆلۆژی بەزمانی کوردی و عەرەبی لە زوربـەی گۆڤار و ڕۆژنامەکاندا بڵاوکراونەتەوە.

٥- بەرهەمەکانی لـە کەناڵەکانـی ڕاگەیاندن: ئامادەو پێشکەشـکردنی دەیـان بەرنامەو وەرگێـڕان و بێـژەری و دۆبلاژکـردن و پێداچوونـەوە و نوسـین و نوانـدن. لەزۆربەی کەناڵەکانی TV و ڕادیۆکان.

٦- ئەندامی کۆنگرەی یەکەمی دامەزراندنی سـەندیکای ڕۆژنامەنوسـان و ئەندامی کارای سەندیکا و بەشداربوونی کۆنگرەی پەروەردەیی وەزارەتی پەروەردە لە ساڵی ٢٠٠٧.

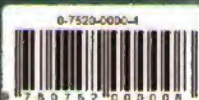
٧- ئەندامی دەستەی داکۆکی لە بەپایتەختکردنی ڕۆشنبیری شاری سلێمانی.

٨- پێشکەشـکردنی دەیان کۆڕو سـیمینار لە کەرتی گشـتی و تایبەتی و ڕێکخراوە بیانی و خۆماڵیەکان لە کوردستان و وڵاتانی دەرەوە.

٩- مامۆستای حۆبەخش بووە بۆ ماوەی ٣ساڵ و ماوەی (٣)ساڵیش مامۆستای فەلسەفەی پەروەردە بووە لەبەڕێوبەرێتی مەشق و ڕاهێنان و نزیکەی ٤ ساڵیش بەڕێوبەری TVی پەروەردەیی وەزارەتی پەروەردە بووە لە سلێمانی.

١٠- ئەندامـی دەسـتەی نوسـەرانی ژمارەیـەك گۆڤـار و ڕۆژنامـە بووە و لـە دەیان گۆڤاریشدا بەرهەمەکانی بڵاوکراونەتەوە و مامۆستای چەندین خول بووە.

بۆزانیاری و پەیوەندی
07701559338 | 07501559338
Facebook.azizalany

نرخ (١٠٠٠٠) دینار

SHVAN
Printing House